אלישבע פרענקל

אלע ווערק

3455 פאעז.

אליקום צונזער

אלע ווערק באנד 1

#3455 (פסוק)

1830

Toronto Jewish Public Library

THIS BOOK MAY BE KEPT

21 DAYS

and may be renewed once, if no application has been registered for it.

A fine of 4 cents a day is charged, if the book is kept after the last date stamped below. No book will be issued while a fine remains unpaid.

JUN 21 '65

JL 8 '65

JEWISH PUBLIC LIBRARY, TORONTO

ספרית עממית בטורונטו
יידישע
פאלקס ביבליאטעק
טאראנטע
JEWISH PUBLIC LIBRARY, TORONTO

אליקום צונזער

אלע ווערק

אין דריי בענד

—

ערשטער באנד

אבא קאצענעלענבויגען

ניו יארק, 1920

ספריה עממית בטורונטו
יידישע
פאלקס ביבליאטעק
טאראנטע
JEWISH PUBLIC LIBRARY TORONTO

אליקום צונזר

אינהאלט:

זייט

פון אליקום צונזער'ס פאמיליע — — — — — — 5
פון די ארויסגעבער — — — — — — — — — — 7
אליקום צונזער אין דער אפשאצונג פון אונזערע
ראדיקאלען — — — — — — — — — — — 9
אליקום צונזער אין דער אפשאצונג פון אונזערע
ארטאדאקסען — — — — — — — — — — 11
נ. זעליקאוויטש
אליקום צונזער אלס מוזיקער — — — — 15
ת ש ר " ק
דער אלטער צונזער — — — — — — — — 17
ערקלערונגען — — — — — — — — — — 20
דער פוסטער פראנט — — — — — — — — 21
זאגט קריש נאך דער וועלט — — — — — — 25
דאס ליעד פון זייגער — — — — — — — 31
דאס ליעד פון פויגעל — — — — — — — 38
פון חדר זאגט מען ניט אויס — — — — — 44
דער זומער מיט'ן ווינטער — — — — — — 50
דאס ליעד פון אויג — — — — — — — — 57
דאס ליעד פון רובעל — — — — — — — 62
די פערדארבענע בילדינג — — — — — — 66
מיר זיינען קינדער — — — — — — — 72
דעם רבי'ס שליסעלע — — — — — — — 78
א טלית — — — — — — — — — — — 87
דער פראם — — — — — — — — — — 92
דער אלטער פאטער — — — — — — — — 96
די פערמאסקירטע וועלט — — — — — — 100
די נעהיימנים פון ערב יום טוב — — — — 108
דער אייזערנער שראנק — — — — — — 116
די שטאק-שפיעל — — — — — — — — 121
דער פאטשטאווער גלעקעל — — — — — — 125

Copyright, 1920
By
Abe Katzenelenbogen, Inc.

פון אליקום צונזער׳ס פאמיליע, צו זיינע יורשים: — דאָס אידישע פאָלק.

די צוזאמענקלייבונג פון אונזער פאטער׳ס ווערק איז געווען א הייליגע פליכט פיר אונז. מיר האבען געפיהלט דאָס דערמיט העלפען מיר פערווירקליכען אונזער פאטער׳ס שטענדיגען וואונש און אויך דעם פערלאנג פון טויזענדער פון דעם פאָלק וועמען ער האָט זיך געליעבט און פיר וועמען זיין הארץ האָט נעקלאפט ביז זיין לעצטער מינוט. כאטש פיעלע פון זיינע ליעדער זיינען נעווען נעדרוקט אין פערשיעדענע קלייניע ביכלאך, דאָך איז דער פערלאנג אימער נעווען אז זיי זאלען זיין צוזאמענגעקליבען און נעדרוקט אין איין אויסגאבע.

דיעזער פערלאנג איז נאך פיעל שטארקער נעווארען אין 1905, וועו עס איז אונפערגעסליך געפייערט נעווארען זיין 50 יעהריגער יוביליאום אין ניו יארק און אנדערע שטעדט.

אין 1908 האָט דעם פאטער׳ס פרייַנד און פארעהרער יוסף באראנדעס נענומען אין דעם טיכטיג ארבייטען און האָט פאראינטערעסירט נאך פיעלע פארעהרער פון פאטער, וועלכע זיינען גרייט נעווען מיט נעלד דיעזע אונטערנעהמונג צו שטיצען. אבער עס האָט דאן נעפעהלט איין סימפאטישער און פראקטישער פאבלישער, וועלבער וואלט נעקענט דיעזע אונטערנעהמונג פערווירקליכען, און כמעט מיט זיין לעצטען אטהעם האָט דער פאטער אויסגעדריקט זיין האפנונג דאָס זיין לעבענס שאפונג זאל ניט ווערען פערשטומט אויך אייביג מיט די פארשטילונג פון זיינע ליפען.

צום גליק האָט אבער זיין לעבענס באגלייטערין, אונזער מוטער, וועלכע איז נעווען זיין ריכטיגער חבר אין לעבען, ניט נערוהט ביז זי האָט פארינטערעסירט מר. אבא קאטצענעלענבאגען, איין פאבלישער מיט א הארץ און ענטהוזיאזם און וועמעס פאטער האָט נעדרוקט אין ווילנא דעם פאטער׳ס ערשטע ליעדער. מר. קאטצענעלענבאגען זיך נענומען צו דער ארבייט מיט ליעבשאפט און ענערגיע און מיט די הילפע פון זיין מיטארבייטער, דאקטאר פארנבערג, איז עס ענדליך פארווירקליכט נעווארען.

און יעצט גיבען מיר איבער אליקום צינזער׳ס ווערק צו זיינע ריכ-

דער איזבארשטשיק — — — — — — — — 130
דאס ליעד פון אייזענבאהן — — — — — — — 138
די אייזענבאהן — — — — — — — — — 142
דער וועלט־טעאטער — — — — — — — — 147
דער צבוע'יאק — — — — — — — — — 151
די פערשיעדענע וועלט — — — — — — — 157
קלוג, איידעל און שטיל — — — — — — — 162
רבי יעקב משלם — — — — — — — — 168
בטוח את באלה — — — — — — — — — 172
דער חילוף — — — — — — — — — 175
דער אריסטאקראט — — — — — — — — 183
די לבנה — — — — — — — — — — 192
צו די שטערען — — — — — — — — — 195
דער ניינצעהנטער יאהרהונדערט — — — — — 205
דער ענטפער — — — — — — — — — 213
דאס אונשטערבליכע פאלק — — — — — — — 215
טרויער־געדיכט — — — — — — — — 226
מיינע געפיהלען — — — — — — — — 229
די קאנטראסטען — — — — — — — — 236
נאך דעם נייעסטען זשורנאל — — — — — — 245
משה מיט זיין דור — — — — — — — — 249
קאלומבום און וואשינגטאן — — — — — — 256
צום פערלער — — — — — — — — — 261
פערזאהן — פערשפיעלט — — — — — — 264
די „דזשואיש אליאנס" — — — — — — — 268
דאס גאלדענע לאנד — — — — — — — — 274
דער גרינער — — — — — — — — — 279
זיין מתן חירותנו — — — — — — — — 284
צו מיינע פרייַנד — — — — — — — — 286
מיין ליעד און דער איד — — — — — — — 287
בעמערקונגען און אפטייטשונגען — — — — — 288

ווי אויף אלע שמחות ביי אידען איז אויך אין די שמחה פון דרוקען דיעזע ווערק ניט אוועק אהנע ערנערנים.

מיר באמערקען פיעלע פעהלערען וועלכע זיינען דורכגעלאזען געוואָרען פון די, וועמעס פליכט עס איז מעהר נעווען די פרופס צו לעזען אייִדער צו מאכען ענדערונגען. מיר ווייסען דאס די לעזער. וועלכע האבען אין מחבר אליין קיין פעהלער ניט געפונען, וועלען די פעהלערען אין זיינע ביכער פארשטעהן אוו פארגעבען.

מיר גיבען דא איבער איין פערז פון פאטשטאווען גלעקעל, וועלכער איז דורך אן אירטהום ארויסגעלאזען.

אַ דו ערד, ווי גרויס זיינען דיינע מיסטעריווערק
דוא צוקייסט אונז אלעמען אונטער דיינע ציין
מאכסט גראַז פון מענשען, אונד מעטאַל פון בערג
אונד דוא בלייבסט אייביג אין דיין פארעם שטיין
דוא נעהמסט אַ מענשען אריידער,
אריין דאַרט אין דיין מאַשין
דוא באַציהסט איהם מיט נייע קלייִדער
אונד עס נעהט נאַר ארוים אַ בין
דער בין לעבט אוים דיא יאַהרען
גיסטו איהם צו אַ כעמישען עסענס
און פון בין ווערט א קאַרן
און פון קאַרן איבער דאַס ניי אַ מענש,
און ווען איך פארגעס
ווען איך עס
פילייכט איז די ברויט די מארך פון מיין פערשטאַרבענע קינד
אונד מיין פלייש אונד ביין איז דיא קיטען פון דער וועלט אַליין
אונד וער וויים וויפיעל וועלטען לעב איך שוין ביז אצינד.

(דאס נעהערט צו פיידזש 128)

טיגע יורשים — דאָס אידישע פאָלק, מיט דעם וואונש דאָס זיי זאָלען עס זינגען און לעזען אין פרעהליכע צייטען ווי די אין וועלכע דער פערפאסער האָט עס אלעם געשאפען.

פיליפ צונזער.

נ. ב. די מיוזיק פון אלע זיינע לידער וועלען קירצליך ערשיינען אין א באזונדערען בוך. זיי זיינען אראנזשירט פאר פיאנא פון הערר רומשיסקי, פיר וועמען דער פאטער האָט עס אלעם איבערגעזונגען און וועלכע מר. רומשיסקי האָט זיך באמיהט איבערצוגעבען מיט זיסע באנלייטונג.

פ. צ.

פון די אויסגעבער

לכתחילה האבען מיר געהאט בדעה אלס אייגפיהרונג צו דער פאל־שטענדיגער זאמלונג פון אליקום צונזער׳ס ווערק צו געבען אן אויספיהרליכע קריטיש־ביאגראפישע אפשאצונג פון אונזער גרויסען פאלקס־דיכטער.

עס האט זיך אבער ארויסגעוויזען, אז דער פלאן לאזט זיך אונטער די איצטיגע אומשטענדען ניט דורכפיהרען.

מיר ווייסען אבער און פיהלען, אז דער נייער דור איז דורך צייט און שטרעמונגען שוין אביסעל צו ווייט פון די צייטען וואס שפיגלען זיך אויף אזא מערקווירדיג־חנבדיגען אופן אפ אין די שאפונגען פון אליקום צונזער.

מיר ווילען העלפען די לעזער פון אליקום צונזער׳ס געזאמלטע ווערק זיך איינצולעבען און די שטימונגען און געפיהלען מיט וועלכע דער גאנצער עלטערער אידישער דור אהן אונטערשייד פון פארטייען און ריכטונגען האט זיך פארהאלטען צום גרויסען פאלקס־דיכטער.

מיר בריינגען דא דערפאר ווייטער אפשאצונגען פון צווויי ענטגעגענגעזעצטע ארגאנען פון דער אידישער עפענטליכער מיינונג: פון סאציאליס־טישען „פארווערטס" און ארטאדאקסישען „טאגעבלאט". און עס איז אי־בערראשענד צו זעהן מיט וואס א גלייכע לייבע און אכטונג זיי באציהען זיך צו אונזער דיכטער.

מיר בריינגען דא אויך נאך צווויי קורצע ארטיקלען וועגען צונזער׳ן, וואס מאכען פאלקאם דאס בילד פון אונזער דיכטער: פראפ. זעליקאוויטש, א באדייטענדער קענער פון מוזיק כאראקטעריזירט צונזער׳ס מ ו ז י ק א־לי ש ע שאפונגען. מיר בארוירן, וואס די צייט און אומשטענדען האבען אונז ניט ערלויבט ארויסצוגעבען צוזאמען מיט „אלע ווערק" אויך אלע זיינע

די פאַלגענדע ציונים־טישע ליעדער נעפינען זיך אין צווייטען באַנד:

די בלום	שיבת ציון
רחל מבכה על בניה	אויף דיין אלטען וועג
דער ענטפער (קול מרומים)	אַ בריף פון דער מוטער צי
שולמית	די סאכע
אונזער פאטערלאנד	שיבת ציון אין העברייאיש
	די סאכע אין העברייאיש

אליקום צונזער אין די אפשאצונג פון אונזערע ראדיקאלען.

מיט א יאהר פערציג צוריק, וועו אליקום צונזער איז נעווען אין רעכטען בלום פון זיינע קרעפטען אוו טאלאנט, האט ער אליין ניט נעוואוסט ווי וויכטיג ער איו. וועו איהר וואלט דאו נעזאגט, אז ער איו איינער פון די גרויסע מענער פון אונזער פאלק, וואלט ער איבעראשט נעווארעו; אוו אלע זיינע פרייוד וואלטעו איבעראשט נעווארעו.

ער איז נעווען א בעריהמטער בדחו אין ווילנא, אין מינסק, איבער נאנץ ליטא; אבער אז א טאלאנטפאלער בדחו זאל זיין א וויכטיגער מאו אין זיין פאלק — דאס וואלט דאו נאר נעווען א פרעמדער באגריף.

שפעטער אביסעל, וועו עס האט זיך נענומעו אנטוויקלעו א אידישע ליטעראטור, וועו די אידישע פאלקס־מאסעו האבעו נענומעו לעזעו, איז מעו בישלעכווייז צוגעווהנט נעווארעו צו דעם נעדאנק, אז דער טאלאנטפולער בדחו אין א טאלאנטפולער פאעט, אוו אז מיט א טאלאנטפולעו, עהרליכעו פאעט דארף שטאלצירעו זיין נאציאו.

אליקום צונזער איז נעווען אונזער פאלקס־פאעט. וואהרום האט מעו זיינע ליעדער נעזונגעו אין אלע אידישע הייזער פון דער ליטא ביז נאליציעו, פון פוילעו ביז רומעניעו? וועיל די ליעדער האבעו נערעדט צום אידישעו הארצעו, וועיל אין יעדע פיו זיי איז נעלעגעו א סימפאטישער נעדאנק. ער איז נעווען א דענקער אזוי גוט וויא זינגער. אהו בילדונג, בלויז א משכיל, האט אט דער פאלקס־קינד פון זיין אייגענעם מוח אוו פון זיין אייגענער נשמה פערל נעשאפעו. אוו די פערל האבעו נעבליסטשעט אוו באצויבערט כמעט יעדע הויז וואו אידיש איז נעווען די מוטער־שפראך.

די מוזיק צו זיינע ליעדער איז אויך נעווען זיין אייגענע. די נגונים

מוזיקאלישע שאפונגען. אבער דאס וואס זעליקאוויטש האט געהאפט איז נעטאן געוואָרען: דער באוואוסטער אידישער קאמפאזיטאר רומשינסקי האט אלע מוזיקאלישע שאפונגען פון אליקום צונזער אראנזשירט אויפ'ן בעסטען קינסטלערישען אופן פאר געזאנג מיט פיאנא באגלייטונג. אוז אין א קורצער צייט ארום וועט א פראכטפולער באנד פון צונזער'ס מוזיקאלישע שאפונגען ארויסגעגעבען ווערען פון אונז.

וואס איז שייך תשרק'ס ארטיקעל וועלט ער דא געבראכט פול צו מאכען דאס בילד פון אונזער צינזערן אלס מענש. דאס בעסטע וואס מען האט געקאנט זאגען וועגען דעם איז געזאגט געוואָרען אין זיין אוטא־ביאגראפיע. וועלכע די לעזער וועלען געפינען אין אנהויב פון באנד צוויי. וויפיעל פשטות, וויפיעל עניות. עהרליכקייט אוז גייסטיגע רייכקייט עם פיהלט זיך אין יעדער שורה פון דעם אלטען צונזער וועגען זיינע יונגע יאהרען. תשרק גיט אונז א בילד וועגען די פערזאן פון אלטען צונזער, דאמאלט וועז ער האט זיין שאפונג שוין אויפגענעבען אוז מיט אן אמת הערישער זעלבסטפארנייגונג זיך געגומען אויף דער עלטער צו מלאכה. ניט פאר־ערנדיג פון קיינעם קיין זאך, ליעבליך, גוטמוטיג, האַרציג אוז ריין בין דעם לעצטען טאג פון זיין לאנגען אוז פרוכטבאַרען לעבען.

די אויסגאבע איז זיך אויסגעוואקסען אביסעל גרעסער ווי מיר האבען אין אנהויב זיך פארגענומען: זי אנטהאלט באמת א ל ע ווערק פון אליקום צונזער אוז מיר האפען אז זי וועט זיין א וויכטיגער בייטראג צו דעם אוצר פון דער אידישער ליטעראטור אוז דיכטונג.

ד י א ר ו י ס ג ע ב ע ר.

אליקום צונזער אין די אפשאצונג פון אונזערע ארטאדאקסען.

אליקום צונזער איז געווען דער מאן וואס האט באזונדערע דעם ווייטאג פון נאנצען אידישען פאלק, וואס האט אויך באזונדערע זיין נחת, דער מאן וואס האט מיט זיין פערער אויסגעדריקט אלעס וואס די אידען האבען נע־פיהלט און אלעס וואס זיי האבען געטרויעט אין נאנצע 66 יאהר צייט.

אין די 66 יאהר אין וועלכע אליקום צונזער האט געשריבען זיינען פאר־געקומען גרויסע איבערקערעניש־ען אין דער אידישער וועלט. ווי נרויס איז דער תהום צווישען אונז און אונזערע טאטעס, צווישען אונז און אונזערע זיידעס! וואס פאר א געוואלטיגער אונטערשייד עס איז צווישען די מיינונ־נען, באגריפען און זיטען ביי אונז היינט און צווישען די מיינונגען, באגריפען און זיטען פון מאהר ווי א האלבען יאהר־הונדערט צוריק! אבער אליקום האט אלעס פארצייכענט אין זיינע פשוט'ע, הארציגע ליעדער. איהר קאנט דארטען נעפינען אלעס. עס איז ניטא קיין נעפיהל, קיין שטרעבונג, קיין בא־וועגונג וועלכע זאל ניט זיין טריי נעשיל־דערט פון דער האנט פון דעם וואונ־דערליכען מענשען וואס האט נעהייסען אליקום צונזער.

וויל־ט איהר וויסען די אינפאקויט, די תמימות, די גוט־מוטינע, הארצ־ליכקייט, פון אונזערע זיידעס און באבעס, וועו זיי האבען זיך נעלעבט מיט בטחון, האבען נעהאט זייער אייגענעם שטיל־עו נחת, נאר איידער די עמינ־ראציע אין אמעריקא האט זיך אנגעפאנגען, איידער די אידישע פאמיל־יעס זיינען צושפאלטען נעוואראן, איידער מען האט נעשיקט „פיקטשורס" פון דער אנדער זייט ים? וויל־ט איהר וויסען וואס די רוהיגע פערשל־אפענע אידישע שטעדטל וואו אידישע מיידל־ער האבען זיך נעשפיעל־ט אין זאמד כמעט ביז דער התונה, האט נעפיהל־ט אין יענע צייטען? איהר קאנט עס

זיינען אויך פון זיין נשמה געבארען געווארען. די נגונים מיט די ווערטער זיינען צוזאמען געגאסען אין אייז פראכט, אין אייז צוויבער־קראפט.

אט זיצען די אידישע בעלי מלאכות ביי זייערע ווארקשטאטען אין ווילנא, אין ווארשא, אין לעמבערג, אין בוקארעסט און זינגען הארציג ביי דער ארבייט אליקום'ס „אייזענבאהן", „דער בלום", „די אוהר" אדער „די אויג"; זיי זינגען אזו זייערע גייסטער טראגען זיי אוועק ווייט אין א הימעל־ווילט און זיי פערגעסען זיך אז דער שווארקייט פון זייער פראצע. דאס איז שוין געווען מיט א יאהר פופציג צוריק. דעם בדחן'ס ליעדער האבען זיי דאס געזונגען. דעם געבילדעטען אידען פון יענער צייט האט זיך אפילו ניט גע'חלום'ט, אז אידיש איז א שפראך און אז די שפראך האט פאעטען. בלויז בדחנים קאן זי האבען — האט מען געגלויבט. מיט אידיש האט מען זיך געשעהמט.

יאהרען זיינען אוועק; די קלעפ פון פאנראמען האבען אונז די אויגען געעפענט. מען האט זיך ארומגעזעהן, אז מען האט פיעל טעות'ן געהאט; מען האט זיך ארומגעזעהן, אז אידיש איז א שפראך, און אז אליקום בדחן איז אליקום פאעט. א בעאבטער מענש, א גרויסער מענש.

פערזענליך איז ער געווען פול מיט א ספעציעלען סארט סימפאטיע אין וואריאמקייט, וועלכע זיינען געווען דער קוואל פון זיין טאלאנט. עס זיינען פאראן קינסטלער, וואס זייער גאונות קומט פון מארך. אליקום איז געווען איינער פון יענע טאלאנטען, וואס זייער גרויסקייט שטאמט פון זייער הארץ.

ער איז געווען א גוטער, ליעבענדער, הארציגער מענש; אט דאס האט נעשאפען זיינע ליעדער.

יעדער דענקענדער איד, יעדער איד וואס וויים ווי צו שעצען אמת'ע גרויסע מענער, וועט אפנעבען עהרע דעם אנדענקען פון אליקום צונזער.

„פארווערטס" ניו־יארק.

אין שוים פון דער נאטור, לעבען רוהיג און אהן קאפ דרעהעניש. און באלד זהען מיר צונזער'ן ווי ער שרייבט מיט גרוים התלהבות זיין ליער „די כאכע", און גלייך זיצען קינדער בכל תפוצות ישראל און זינגען מיט זייערע קול־כעלער צונזער'ס פשוט'ען ניט געקינסטעלטען ניגון'דעל:

עס קומט דער פריה־מאַרגען,
איך דאַרף ניט לייגן באַרגען,
דער טוה דארף ניט זאַרגען,
אויף מאָג חוצאות געלט.

נאר אט איז געקומען א נייע כוואליע פון חבת־ציון און אונזער אליקום זיצט שוין און גיסט אויס זיין הארץ צו ארץ ישראל, און גלייך זינגען אידישע קינדער און אויף אלע התונות און אויף אלע שמחות און מען זינגט ווי אזוי די אלטע מוטער ציון זאגט וועז זי זהלט איהרע קינדער לויפען צו איהר פון אלע זייטען.

וואָס זעה איך דורך די שויבען,
עס פליהען אַן ווי טויבען
מיין יוסף, מיין בנימין
קלאפען אין מיין טיהר.

ווארום אזא וואונדערליכען כח האט ער געהאט דער מאן: האט עטוואס דאס פאלק דערפיהלט א צער אדער נחת, האט גלייך א ריהר געטהאן זיך דאס הארץ פון דיכטער, און אזוי שנעל ווי עס איז ביי איהם פארטיג געווארען א ליער וועגען דעם דאזיגען נעפיהל, האט עס זיך פערשפרייט מיט די שנעלקייט פון א בליץ אין אלע שטעדט און שטעדטלעך. עס איז נעווען עפעס א בעהאלטענע „קאנעקשאן" צווישען דעם פאעט און דעם כלל ישראל, א מין „ווייערלעס" וואלטען מיר וועלען זאגען, אויב אזא וואָרט וואלט זיך געפאסט. דאס הארץ פון פאלק און דאס הארץ פון דיכטער איז נעווען איינס.

* * *

און דאס איז די גרויסקייט פון א פאלקס־דיכטער, ער דארף ניט האבען

געפינען ביי אליקום צונזער אין זיינע ערשטע ליעדער, וואו אלעס איז אזוי איינפאך באזונגען אז אייך דאכט זיך איהר זייט צוריק אוועקגעטראגען געווארען אין יענער וועלטל וואו מען פיהלט דעם טעם גן־ערן פרייטאג צו נאכט ביי די שבת'דיגע מאכלים און צו הויז איז לכבוד שבת „פערפוצט" מיט פריש אנגעשאטענע זאמד אויפ'ן פלאר...

* * *

נאר די צייטען האבען זיך גענידטען. די השכלה האט זיך אריינגעריסען אין דער אידישער גאס, דאס אידענטום האט באדארפט אויסשטעהן א מלחמה מיט די לייט וואס האבען געפרערידגט אסימילאציע, זיי האבען געזאגט אז אויב זיי וועלען אראפוואדפען פון זיך דעם אידישען יאך וועלען זיי ווערען גליקליך. א טייל האבען זיך געלאזט אויף דעם נייעם וועג. דאס פאלק אליין איז אבער געבליבען טריי צו זיינע אלטע אידעען, טריי צו זיך אליין, און גלייך האט אליקום צונזער איבערגעגעבען די געפיהלען פון פאלק פון יענער צייט אין זיין בעריהמטען ליעד „דער ניינצעהנטער יאהר־הונדערט."

דער מחבר רעדט אין נאמען פון גאנצען פאלק ווי וויט די נייע נביאים וועלכע האבען געצויגען אהין צו דער גוי'שער גאס זיינען געווען פאלש. ער שילדערט די פערצוויפלונג פון די וועלכע האבען באמת געגלויבט אין די הבטחות און זיי האבען דערזעהן אז זיי זיינען ניט מקוים געווארען. אין דעם ליעד האט צונזער ארויסגעזאגט אלעס וואס עס איז געווען אויפ'ן האר־צען פון פאלק, נאכדעם ווי עס איז אריבער די ערשטע כוואליע פון אסימי־לאציע איבער'ן רוסישען יודענטום און עס האט זיך אנגעפאנגען צווישען די משכילים בעווייזען די סימנים פון צוריקקעהרען זיך צום נאציאנאליזמום.

* * *

אבער די צייט איז אויף אן ארט ניט געשטאנען. דעם אידישען עולם האט אנגעפאנגען מיאום ווערען די שטעדטל מיט איהר דלות. דער אלטער בטחון איז געווארען שוואכער און אונרוהיגקייט האט פארנומען זיין פלאץ. נייע נעדאנקען האבען זיך געטראגען אין דער לופט, „ערד ארבייט" איז גע־וזען יער נאמען פון דער נייער האפנונג, אוועקווארפען דעם ארשין און געהן

אליקום צונזער אלס מוזיקער.

א דאפעלטע סטרונע האט געהאט אליקום צונזער: מיט איין סטרונע איז ער געווען דער גרויסער אידישער פאטריאטישער פאעט, מיט דער צוויי־דער — געווען דער מוזיקער, דער בעשאפער פון עכט אידישע מעלאדיען פיר זיינע ליעדער.

צונזער האט קיין מוזיק שוהלען ניט באזוכט, פונקט ווי ער האט קיין פאעטישע אקאדעמיע ניט געזוכט. און דאך האבען זיינע פאלקס־ליעדער, די ווערטער אזוי גוט ווי די מוזיק געשטורמט הערצער פון מיליאנען אידען אין 19־טען יאהר־הונדערט. וואס איז אייגענטליך געווען דער סוד וואס זיין מוזיקאלישער קרעטיז האט געמאכט דעם טיפסטען קריטיק אין אידענ׳ס נשמה פונקט ווי זיין פאעטישער זיפץ? וויל ר׳ אליקום צונזער איז געווען דער אמת אידישער פאלקס דיכטער, דער אמת נאציאנאלער איד ביי וועמען דאס ווארט און דער געזאנג זיינען געגאנגען האנט אין האנט. עס זיינען אידישע טענער, אידישע נגונים, אידישע דבקות און א עכט אידישער „יא" וואס דערצעהלען אונז אזוי ריכטיג, אזוי דראמאטיש, אזוי אידיש דעם אידענ׳ס ביאגראפיע מיט ווערטער און טענער! זיי דערצעהלען אזוי איינפאך דעם אידענ׳ס קאמף צווישען פעלקער, זיין ליעבע צו זיין נאציאן, זיין בליק צום הימעל, זיין ביסעל שטראהלען, זיינע סד וואלקענס, זיין פערצווייפלונג און זיין האפנונג!

אויב צונזער גיסט אוים זיין נשמה אין א פאטריאטישער ציון־ליער ווי „די זון האט אנגעוויזען אין מעריב־זייט", אדער ער זינגט פון האפנונג אין זיין „סאכע, די מזל ברכה", אדער ער קומט מיט א מעסעדזש „דער פערליער", אדער ער באגריסט די ערשטע אייזענבאהן, אדער ער לאכט פון ווילנער ארימען ספארט — דעם פוכטען פראנט — זהט מען ארוים דעם אמת׳ן

די שבחים פון די קריטיקער, ער דאַרף ניט פון קיינעם קיין אַטעסטאַטען אויף זיין טאַלאַנט. ער איז אויך ניט מחויב צו שרייבען דוקא אין דעם סטיל וווי אזוי די קינסטלער וויל‌ען. ער האָט דירעקטע פערבינדונגען מיט דעם פאָלק, פאר איהם איז אפען די נשמה פון זיין אומה. ער איז דער ליעבעם־קינד. דער בן־יחיד ביי זיין נאציאָן. ער דאַרף ניט קיין צערעמאָניעס, קיין אויסערליכען שטאט. ער דאַרף ניט קיין אנשטעל. ער שעפט פון דער ערש־טער קוועלע און אלעס וואס ער זאָגט וועלט אויפגענומען פון פאָלק מיט ליעבע, ווייל דאס פאָלק פיהלט אין דעם זיין אייגען פלייש־און־בלוט. זיינע אייגענע האפנונגען און חלומות. דאַרטען וואו עס שטעהט דער פאָלקס־דיכטער קען קיין אַנדער משורר ווי גרויס ער זאָל זיין ניט צוקומען. ווייל נאר אלעמען איז דאס פאָלק אליין דער קוואל פון אלעס וואס איז פריש און געזונט. אליקום צונזער איז נעווען דעם פאָלקס־תלמיד, דעם פאָלקס־חבר און דעם פאָלקס־לעהרער. ער איז נעווען אן איינגעהער לפני־ולפנים אינוועניג אין די הייליגסטע ווינקלעז פון דער אידישער נשמה.

„טאַגעבלאַט", ניו יארק.

דער אלטער צונזער

„עס גיהט שוין צו ווינטער", האט מיר איינער געזאגט מיט א וואד צוריק, „אליקום צונזער האט שוין אריינגענומען זיין שטוהל."

דאס איז נעווען א שלעכטע בשורה. איך האב אזוי ניט ליעב געהאט די צייט ווען דער אלטער דיכטער פלעגט אריינגעהמען זיין שטוהל אין הויז, און ניט מעהר זיצען אין גאס ביי זיין דרוקערי.

אלע האבען איהם געקענט, אין דעם געגענד פון ראטגערס סקווער. נור ניט אלע האבען איהם געקענט אלס גרויסען אידישען דיכטער. ביי די „יונג אמעריקא" איז ער נעווען בלויז „דער אלטער דרוקער פון איסט בראדווי". אבער אויך אלס אזעלכער האט ער נעוואונען דעם טיפסטען רעספעקט פון אלעמען.

ביז די לעצטע קרעפטען האבען איהם פארלאזען האט ער געארבייט. קיינמאל ניט נעווארט אנקומען צו לייטען. „איך האב קיין פרעטענזיעס צו קיינעם", פלעגט ער זאגען. „מען האט מיר פאר מיינע לידער זעהר שעהן בעצאהלט. איך האב צו קיינעם נארנישט."

דער מאן וואס האט געשריבען „די סאכע" און געלערנט אידען צו ארבייטען מיט די הענד האט אליין געצייגט דעם ביישפיעל.

אביסעל אבגעארבייט, פלעגט ער וויעדער ארויסקומען אין דרויסען. און אויב די זון איז נעווען צו שטארק איף דער זייט גאס, פלעגט ער זיין שטוהל אריבערטראגען אויף דער אנדער זייט, און זיך דארט אוועקזעצען ביי א ריעל־עסטייט אפיס.

אביסעל ארבייט, אביסעל רוה. אט דאס איז נעווען זיין סדר היום.

גרויסע סוחרים, פאבריקאנטען, באנקירען, שריפטשטעלער, רעדנער, רבנים, געלעהרטע און כלל טהוער פלעגען זיך אבשטעלען ביי דעם אלטען

אידישען פאלק'ס פאעט, וועלכער האט געהאט אין זיין צייט נאר איין אייניצינען מענליכען קאנקורענט — אברהם נאלדפאדען! וועז איהר בלעטערט צוזוער'ס ליעדער, איבער 600 אין צאהל, געפינט איהר פון די העכסטע טראגעדיע ווי דער „פאסטיליאן" ביז די בעסטע בורלעסקע קאמעדיע, ווי דעם „ישובניק'ס המבדיל", פון עכט אמעריקאנישן־פאטריאטישע דעקלאמאציאנען ווי „קאלאמבום אוז וואשינגטאן", ביז די שעהנסטע קאמישע דעקלאמאציאנען צום לאכען ווי „יעקעלע באס". דער גרויסער אידישער פאעט האט מיט זיין אויג ארומגענומען אלעס, פון גרעסטען זיפץ וועגען דער דראמא פון טויט, אדער די טראגעדיע וועז א טאטע דארף אנקומען צו קינדער, ביז דעם הארציגען וויץ, אוז אלעס טראגט דעם זיגעל פון עכט אידישער קונסט, ווי געווהנליך ביי אן אמת'ען פאלק'ס פאעט. די ווערטער פון זיינע ליעדער זיינען גלאט פונקט ווי זיין מוזיק איז אינפאך, אוז זיין „יא" האט עפעס יענעם זיסען כשוף אין וועלכען עס שפיגעלט זיך אפ דעם אידען'ס שמערץ.

ווי אן אמת'ער פאלק'ס פאעט מיט א ריינע נשמה, האט צוזוער קיין מאל ניט געטונקט זיין טינטער אין בלאטע. ער האט קיין געגנער ניט געזוכט, ער האט קיינע שמוציגע ליעדער ניט פארפאסט. ער האט אין זינען געהאט בלויז צו דערפילען זיין שליחות אלס דער זינגער פון אידישען פאלק. אין מיר האפען אז עס וועט נאך אויפשטעהן א אידישער מוזיקער וועלכער וועט צוזאמענוועבען אלע צוזערישע מעלאדיען אוז נגונים אין איין גרויסע ראספאדיע, א מין צוזעריאריע, וואס זאל בילדען א גרויסארטיגע אידישע סימפאניע, וואס זאל פאראייביגט ווערען פיר אלע צייטען.

עטליכע מינוטען בעפאר זיין ליכטיגע נשמה איז אויסגעגאנגען, האט דער דיכטער וועלכער האט געזונגען פאר דריי דורות געזאגט:

„דער פראם איז שוין געקומען צום ברעג. עם העלפט ניט דער דינגען זיך."

„דער פראם" איז דער טיטעל פון זיינע פאפולערסטע ליעדער.

זיין פעושטאנד, אימער אזוי ריין ווי קרישטאל, האט איהם ניט פערלאזען ביז זיין לעצטען אטהעם.

נישטא מעהר אליקום צונזער מיט זיין שטוהל.

דער פריהלינג איז אוועק.

דרוקער איהם דריקען די האנד און איהם זאגען, דיזעלבע נוסחא, אזוי ווי זיך צוזאמענגערט, אז ער זעהט נאך אוים נאנץ יונג.

דען דער זיסער זקן האט אויסגעזעהן פריש און לעבהאפטיג און פון זיינע אויגען האט געשיינט דער אייביגער פריהלינג.

זיין אידעאל איז געווען פריהלינג. זיין מיסיאן — פריהלינג. ער האט פון פריהלינג געזונגען און געפרעדיגט דעם פריהלינג. ער האט דעם אידישען פאלק כסדר געוועקט צו א נייעם, פרישען לעבען.

און ניט אומזיסט האט מען אין איסט בראדווי געהאלטען אליקום צונזער מיט זיין אבגעריבענעם שטוהל פאר דעם צייכען פון פריהלינג.

אין א געזעלשאפט איז ער אימער געווען דער אינגסטער מענש. איר האב דעם ליעבען זקן נעזעהן זיך אמוזירען אויף א שמחה, אין א געזעלשאפט. ניט בלויז אלס אנטיילנעמער, נור טאקי אלס אנפיהרער פון די פערשידענע שפיעלען. פון שפיעל פלעגט ער גלייך פארוואנדעלט ווערען אין טיפען ערנסט, וועו די עלטערע מענשען אין דער געזעלשאפט פלעגען אנהויבען צו רייזען פון אידישע וויסענשאפט אדער ליטעראטור.

און דא האט זיך דייטליך ארויסגעצייגט זיין קלאהרע השגה, זיין פרי־שער מוח, זיין נשמה פון פריהלינג און זונענשיין.

ער איז געווען א קוואל פון אידישע אנעקדאטען און ער איז געווען א סינסטלער אויף צו דערצעהלען.

ווער עס האט ניט געהערט אליקום צונזער אליין זינגען זיינע ליעדער דער האט נאך אזוינס אין זיין לעבען ניט געהערט.

ער איז געווען ווייט פון א זינגער. זיין שטימע האט אין זיך געהאט וועניג מוזיקאלישעס. אבער דער טרויעריגער טאן וועלכער פלעגט זיך לאזען הערען, די עכט אידישע, הארציגע נגינה — דאס האט איהם קיינער ניט נע־קאנט נאכמאכען.

ער איז געווען אינפאר אין אויסזעהן, קליין אין וואוקס, ניט געטרא־נען קיין לאנגע האר, און האט אויסגעמיידעט אלעס וואס זיהט צו די אויס־מערקזאמקייט פון פרעמדע מענשען.

און דאך, אז אייגער האט איהם איינמאל געזעהן האט ער איהם קיינמאל ניט פערגעסען.

אימער מיט זיין זיסען שמייכעל אויפ'ן פנים. אימער מיט א פריינד־ליכען ווארט אויפ'ן מויל, פאר יעדען.

דער פוסטער פראַנט

א.

איך בין זיך מיר אַ פראַנט
פון דער נייער וועלט ;
מיט האַנדשוה אויפֿן האַנט,
דאָס הערצעלע אויסגעשטעלט ;
אַ רעקעלע, ווי אַ שררה,
מיט גומענע קאַלאָשען,
דאָס איז נאָר די צרה :
וואו נעהמט מען דאָך דעם גראָשען ?

ב.

די הערעלעך צו פערקאַמען,
עס בלישטשעט, עס פערבלענדט ;
איך געפעל מיר אַלע דאַמען
מיט מיין קאַמפּלימענט ;
אַ מנישקעלע אַ קלאָרע,
אַ קעלנערל ווי אַ חתן,
דאָס איז נאָר די צרה :
וואו נעהמט מען פּאָרט דעם גראָשען ?

ג.

איך מאַך דאַמען אַ וויזיט,
וועלכע האָבען ניט קיין מאַנען ;
איך רעד מיר אין דער מיט

אלע ליעדער וואס נעהען אריין אין דעם ערשטען באנד האבען מעלא־
דיען צום זינגען. (די מוזיק ערשיינט אין א בעזונדער בוך). אויך די „ציון־
ליעדער" וואס זיינען געדרוקט צום סוף פון דריטען באנד האבען אויך מוזיק.
אויף ווי ווייט ס'איז מעגליך געווען. זיינען די ליעדער געדרוקט אין
א כראנאלאגישער רייה.

אלע דריי בענדער זיינען רעראגירט און איינגעטיילט געווארען פון ב. י.
ביאליאסטאצקי, וועמען עס גענערען אויך די בעמערקונגען צו מאנכע ליע־
דער און די אפטייטשונגען פון די רוסישע, ענגלישע א. ז. ו. ווערטער, וואס
דער דיכטער האט געברויכט. די בעמערקונגען זיינען געדרוקט צום סוף פון
יעדען באנד.

מיר האבען אויך נעזוכט דורכצופיהרען, אויף וויפיעל ס'איז נאר מעג־
ליך געווען, אן אייניהייטליכע ארטאגראפיע אין אלע בענדער. די גראמאטיק
אבער פון דער שפראך איז וועניג געענדערט געווארען.

און אַלדאָס גוטס גענאָסען ;
דאָס איז נאָר די צרה,
וואָס ס׳איז ניטאָ קיין גראָשען.

ז.

איך וואָלט געוואָרען אַ מאַן
פון אַ שעהנע פרוי,
זי זאָל שפּיעלען פּאָרטעפּיאַן
און זאָגען „באַן זשור מאַסיו“ ;
איך וואָלט איהר רופען פּלאָרע,
דעם וואהרען נאָמען פערשטעלט ;
דאָס איז נאָר די צרה :
גוואַלד ! וואו נעהמט מען געלט !

ח.

אַ דירה האָב איך געוואָלט
צו וואוינען אין געפּוצטע זאָלען ;
אויף פּעטערבורג געמאָלט,
אוי, בין איך אַ בעלן !
אויפ׳ן פּענסטער אַ גארדין,
בראָנזעטקעם אויך געגאָסען ;
אָט דאָס איז דער גזר דין,
וואָס ס׳איז ניטאָ אַ גראָשען !

ט.

אין אַ טהייערען עקיפּאַזש
וואָלט איך געפּאָהרען אין טהעאַטער
און זיצען אין בעל־עטאַזש
לעבען גובערנאַטאָר ;
איך וואָלט האַלטען אַ לאָרנעט,
בעטראַכטען שעהנע דאָמען ;

פון ליעבעם, פון רַאמַאנען;
איך דערמאָהן זיי געטהע, שיללער,
כאָטש איך האָב אין דעם קיין ידיעה,
דאָס איז נאָר דער פעהלער:
וואו נעהמט מען די מטבע?

ד.

מיין פַּאַפּירַאָס איז אויך אַ שפּיצעל,
דאָס נאָר איך אַפּ די קישקע;
אַז די העמד איז ניטאָ אַ פּיצעל,
פערשטעלט דאָס די מנישקע;
אַז די שטיוועל איז[1] צופליקט,
פערשטעלט עס די קאלאָשען;
עס וואָלט מיר גאַנץ גוט געגליקט,
די צרה איז פאָרט דער גראָשען!

ה.

(וויעגען זיך האָט א מעלה,
אָבער אַ חסרון אין דער מיט:
אַז מען וויעגט זיך דורך אַ ווילע
בעקומט מען אַפּעטיט.
איך וואָלט אַ מיטעל קריגען
דעם הונגער צו פערשלאָגען,
וועז ניט וואָס טויג דער וויעגען).

ו.

וואָלט איך נאָר האָבען געלט,
וואָלט איך מיר לעבען אַ פּראַכט;
איך וואָלט ניט דאַרפען ליידען קעלט
און הונגערען טאָג און נאַכט;
איך וואָלט לעבען ווי אַ שרה

זאָגט קדיש נאָך דער וועלט

א.

מלאכים פון הימעל און מענשען אויף דער ערד,
וועו האָט איהר עס געזעהן, וועו האָט איהר עס געהערט
אַזאַ שלעכטע צייט,
אַז יעדער רק שרייט,
— געוואלד ברידער! די וועלט איז אומגעקעהרט!
האַנדעל און געשעפטען,
ציהען שוין קיין פּראָפיט,
מען האָרעוועט מיט אַלע קרעפטען,
און קיין חיונה ציהט דאָס ניט.
פּאַר אַ שאַרף פון אַ מעסער
כאַפּען זיך אָרעם און רייך, —
דער שניט אין האַנד וועלט גרעסער,
און מען טרינקט זיך פּאָרט אין טייך.
מען הערט נאָר „אוי" פון יעדען מויל,
מען זעהט נאָר צורות שוואַרץ וויי קויל,
דאָ איז צרות, דאָ איז שלעכט,
דאָ אַ זיפץ און דאָ אַ קרעכץ;
יעדען מענשען רק עם פעהלט, —
דעם — קרעדיט און דעם פעהלט ברויט.
זאָגט קדיש נאָך דער וועלט,
די גאַנצע וועלט איז טויט.

דאָס איז נאָר דער חטא,
ווי קלייבט מען געלט צוזאַמען!

י.

אין אָקע וואָלט איך געשפּיעלט,
אין קאָן אַ רובעל געשטעלט,
און אַז אַ קערטעל גילט
איז צוואַנציג ניט קיין געלט;
נאָרוסען וואָלט טרעפּען פּעק,
אַמאָל נאָך אויך פּאר קעניג;
נאָר וואָס הרג'עט מיך אַוועק,
וואָס איך האָב נאָך ניט אַ פּעניג.

י"א.

אויף מאַסקאַראַדען וואָלט איך גלאַנצען,
מיט האַנדשוה, מיט אַ פּראַק;
מיט דאַמען וואָלט איך טאַנצען
קאַדריל און קראַקאָוויאַק;
איך וואָלט לויפען גרינג און ראַש,
איך וואָלט ווייזען מיין השלמה;
נאָר עס איז ניטאָ אין טאַש,
אַ גראָשען ביי דער נשמה!

1852

מיט זיינעם א קאָנווערט,
וואַרפט פון סמעטע אַראָפּ פופציג פראָצענט,
אָבער עס גיהט אָפּ עטליכע טעג,
ער רעכענט זיך איבער דעם פּלאַן,
ער פערשטעהט ער האָט גיעלעגט זאַלאָג,
אויף צו זיין אַן אָרימאן.
ער לויפט צום אינושינער,
דעם קאָפּ איהם צו פערשווינדלען
מיט אַלערליי מיטעל צי הין צי הער,
טאָמער וועט ער זיך לאָזען קינדלען.
די גאַנצע צייט דער קאָפּ אַרום דרעהט:
ער לויפט, ער שוויצט, ער פּאַלט, ער גיהט;
דאָ וועדט די פּאַבריקע גערעווידירט,
וועדט אין גאַנצען געבראָקירט, —
און דאָ שמעקט מען מיט פרעמדע גיעלט.
פון אַלע קאַנטען דריקט דער נויט,
זאָגט קדיש נאָך דער וועלט,
די גאַנצע וועלט איז טויט.

ד.

אָבוואוואַטעלעס[2] שרייען: „היינט וואָס איז איצט פאַר אַ וועלט! —
פון יעדען שכן קומט שוין פאר צוויי יאָהר דירה גיעלט,
אַז עס טראָגט אין די וועגען,
קיין הוילע פינף פּראָצענט,
טאָ וואָס לוינט אונז וואָס מען מידעט זיך, מען קווילט?"
פאר מלוה'ס איז די צייט צוקראַכען,
א לוה מוז מען גאַנץ גוט קלערען,
מען צאָהלט אין צוויי דריי וואָכען,

ב.

דער סוחר, וועלכער האַנדעלט קיין קעניגסבערג, קיין בערלין,
בעקלאָגט זיך אויף דעם טעלעגראַף אויף דעם באַהן־מאַשין.

דען דאָ וויים מען באַלד,
דעם פּרייז וווּ דאָרטען האַלט;
היינט וואָס קען מען פּראָפּעטירען שוין דערפון?
אַ קרעמער קען זיך היינט ניט קליגען
זיין סחורה זאָל עטוואָס בליהען,
אַז אָ סחורה ווערט געשטיגען,
מען זאָל קענען אויפֿן מקח ציהען.
דען דער צווייטער לייענט אַ דעפּעש,
קומט שוין מיט דעם באַהן.
עס דויערט נאָר איין מעת לעת —
זיין סחורה איז שוין דאָ פּאַראַן,
דער קרעמער געהט דעם נאָז אַראָפּ,
און דער סוחר אָהן אַ קאָפּ.
דער האַנדעל שרייט „לאָז מיך געמאַך",
און קרעדיטען ווערען שוואַך,
יעדען סוחר מאַנגעלט געלט;
אין פּרייסען ווערט שוין ניט געטרויט,
זאָגט קדיש נאָך דער וועלט,
די גאַנצע וועלט איז טויט!

ג.

פֿאָדראטשיקעס[1] געהען היינט ארום מיט הוילע הענט:
עס קומען נאָר צום טאָרג מענשען אומבעקענט,
און לענט דעם טאָרג אין דער ערד,

אין טראַקטירען איז אויך ניט בעסער:
קומען חברה זויפער, פרעסער, — —
מען נעהמט קאָנקלעטען[6], בראנפען, ב׳ער, — —
מען גיסט אַרויס דורך אַ הינטער טהיר,
ווערט אַ דראַקע[7] קאַסט שוין גלעלט,
פאַר יעדער טרעוואָגע שרעקט די הויט.
זאָגט קדיש נאָך דער וועלט, —
די גאַנצע וועלט איז טויט.

ו.

דער בעל מלאכה ווען ער בעקומט אַרבייט ווערט ער אויסען זין—
ער האַלט זיך מיט דער ווייב אַן עצה, ווי טהוט מען דאָס אַהין? —
צי אין קרעמעל עטוואס געבען,
צי שכר לימוד פאר דעם רבי׳ן?
דער קאָפּ דרעהט ווי אַ ראָד פון אַ מאַשין,
עס איז גאָר ניטאָ איז שוין גלייכער:
פערשפּאָרט מען זיך צו מאַטערען;
פאַראַנען פופציג לעכער,
וועמען זאָל מען דאָ פריהער פּטר׳ען.
דער בעל הבית פון דער דירה שרייט,
ער נעהמט די פּערינקע זאַלאָג,
און דאָ איז דאָס ווייב אוף דער צייט,
מען ריכט זיך שוין אַלע טאָג,
און די קאָפּאָטקע איז צוקראַכען,
מען טראָגט דעם שבת אום דער וואָכען,
און די קינדער, די קליינע ערבות,[8]
געהען נעבעך נאַקעט, באַרוועס;

און דער פּראָצענט עסט אויף דעם קערן.
(3) פּאר דעפּוטאַטען איז דאָס אויך קיין יאָהר,
זיי מוזען מיט אַלעמען שרייען
אטשערעדנע צו לויפען פון נאַבאָה,
און זיי מוזען אַטוועטשייען(4)
דער פּראָסטער עולם זידלט,
מען ווינט, מען קלאָגט, מען שרייט, מען שילט,
דאָ ווערט דער פּאָליש שבת פול,
מען אַרעסטירט די קריאה אין שול.
מען וואָלט ראַטירען די שטאָדט מיט געלט,
נאָר נישטאָ פון וואַנען, מען לעבט אין נויט;
זאָגט קדיש נאָך דער וועלט,
די גאַנצע וועלט איז טויט!

ה.

דער געשעפט פון שפּייז־קרעמלעך זינקט שוין אויך
אין תהום,
וואו מען וואַרפט אַ שטיין געפינט מען דאָרט אַ קראָם,
לייזונג פליהט ווי פּוך,
נאָר געלט נאָך ניט אַדוך, —
דער סוף איז, אַז מען בלייבט ביים הויען בוך.
אַ שיינקער ביי היינטיגער צייט,
זיין געלט, כ׳לעבען, איך זשאַלעווע,
די וואַנט ווערט פול מיט קרייט,
די קאיפעלע ווערט רק יאַלעווע(5).
בעטראַכט די רעסטראַציאָנען,
וואו עס שטעהען טישען בריטע.
מען עסט אָן צעהן פּאָרציאָנען
און מאַכען נעבעך פליטה.

דאָס ליעד פון זיגער

א.

זאָג מיר דו גאָלדענע אוהר,
מיין פראָגע הער נאָר צו.
וואָס איז ביי דיר פאַר אַ נאַטור,
וואָס דו האַסט קיינמאָל קיין רוה ?
ביזט געוועצט מיט בריליאַנטען,
דיר טראָגען נאָר פראַנטען ;
דיינע אייגלעך געווערען
טראָגען מיליאָנערען.
טאָ זאָג זשע מיר, ענטפער מיר דיין זאָרג, דיין שמערץ.—
וואָס איז דיר, וואָס פעהלט דיר, וואָס קלאַפּט דיר דיין הערץ.

ב.

ווי אייגלעך זיינען דיינע גליעדער,
ווי דין יעדער צייהנדעלע איז.
די רעדעלעך, די שפראָנזשינקעס, די פעדער,
געמאַכט, געבראַכט אוים פּאַריז.
מיט גאָלד צוגלייך,
ביזטו טייער און רייך,
אַז מען עפענט דיר אויף
פינקעלט דיין גוט.
טאָ זאָג זשע מיר, ענטפער מיר דיין זאָרג, דיין שמערץ,—
וואָס איז דיר, וואָס פעהלט דיר, וואָס קלאַפּט דיר דיין הערץ.

קיין האָלץ ניטאָ, מען פריהרט אין קעלט,
ווי בוריקעם די פיסלעך רויט.
זאָגט קדיש נאָך דער וועלט, —
די גאַנצע וועלט איז טויט!

7.

אַמאָל פלעגט אַ לאַנד־שדכן פאָהרען אויף דער וועלט,
און פלעגט פערדיענען פון ליגענס, וואָס ער האָט
פאַרגעשטעלט;
היינט די ליגענס, די ענינים, — —
זאָגען נאָר מחותנים, —
פאר וואָס זשע קומט נאָך איהם שדכנות־געלט.
אַ סאַרווער ביי היינטיגע יאָהרען,
איז אויך ניט קיין וויגאָדע,
אַ בעל שמחה אז ער ווילּ פערשפּאָרען,
זאָגט ער „אַ וועטשערע איז היינט אויס מאָדע".
וואָס קען זיך שוין מיין וויב פרעהען,
אַז איך קום פון אזא חתונה?
אַז אויף אַ טאַנץ זעה איך נאָר צווייען, —
נאָר אַ מיידעל מיט אַ קרינעלינע,(10)
דערצו געהען נאָך צוואַנציג נדבות בעטען,
דאָ בעט דער פאר די בילעטען,
דאָס אַ קעכין שוואַרץ ווי די יושקעס;(11)
און דאָ אַ איד מיט צוואַנציג פּושקעס,
ניט מוזיק פערדיענען געלט,
ניט דער בדחן האָט קיין ברויט.
זאָגט קדיש נאָך דער וועלט,
די גאַנצע וועלט איז טויט!...

.1852

מען פאָלגט נאָר רק דיר.
וועז רוהעז, וועז געהן,
וועז פאָהרעז, וועז שטעהן,
טאָ זאָג זשע מיר, ענטפער מיר דיין זאָרג, דיין שמערץ,—
וואָס איז דיר, וואָס פעהלט דיר, וואָס קלאָפט דיר דיין הערץ.

ו.

מיטן דאָקטאָר באקאָנט,
בשעת ער גיט די מעדיצין,
ער האָלט דעם דופק אין האָנט,
און האָט דיר דערביי אויך אין זין.
געשריבען אויפן רעצעפט,
וואָס אָן פלעשעל געקלעפט:
צו נעמען מיט אַ שטייגער,
צו קוקען אויפן זייגער:
טאָ זאָג זשע מיר, ענטפער מיר דיין זאָרג, דיין שמערץ,—
וואָס איז דיר, וואָס פעהלט דיר, וואָס קלאָפט דיר דיין הערץ.

ז.

אַ שידוך איז אויך אָן דיר בעלאָנגען,
אָן דיר אַ פולע געוועדט.
מען טהוט דיר צום ערשטען פערלאָנגען,
מען שיקט דיר צום ערשטען פרעזענט.
דו ביזט דער שליח ביי כלה וחתן,
מען שיקט שוין נאָך דיר — ווערט דער שידוך געשלאָסען.
טאָ זאָג זשע מיר, ענטפער מיר דיין זאָרג, דיין שמערץ,—
וואָס איז דיר, וואָס פעהלט דיר, וואָס קלאָפט דיר דיין הערץ.

ח.

סוחרים וואָס האָנדלען אויף קרעדיט, —
געשעפטען וואָס בעטרעפען מיליאָנען;

ג.
מען שעצט נאָר דיר פאר א גליק,
ווער עס טהוט דיר נאָר קריגען ;
אַז ער גיט נאָר אויף דיר אַ בליק
איז דאָס זיין גאַנצער פערגעניגען.
ער געהט ניט אַ טריט,
וואו ער האָט דיר ניט מיט,
ער היט זעהר דיך ;
ער האַלט דיר ביי זיך.
טאָ זאָג זשע מיר, ענטפער מיר דיין זאָרג, דיין שמערץ,—
וואָס איז דיר, וואָס פעהלט דיר, וואָס קלאַפט דיר דיין הערץ.

ד.
שטאַלצירסט אויף דער גאַנצער וועלט
ביי אַלע גרעסטע מאַגנאַטען,
מען בעצאָהלט פאר דיר נאָר דאָס גלעט,
מען שמועסט פון דיר מיט דוקאַטען ;
מיט מלכים, מיט דאַמען, —
ביזטו צוזאַמען ;
אויף בעלער, אויף קאָנגרעסען, —
ביים טאַנצען, ביים עסען. —
טאָ זאָג זשע מיר, ענטפער מיר זיין זאָרג, דיין שמערץ,—
וואָס איז דיר, וואָס פעהלט דיר, וואָס קלאַפט דיר דיין הערץ.

ה.
אַז מען פאָהרט אָפּ אויף אייניגע טעג,
מען לאָזט אין דער היים הויזגעזינד,
דיך אָבער נעהמט מען מיט אין וועג,
בעסער ווי פרוי און קינד.
דו ביזט דער פראוואדיר,(1)

יא.

ביי בעלער האָסטו צו שאַפֿען,
אַלע טראָגען זיך מיט דיך.
די גרעסטע קניאַזען און גראָפֿען, — —
האַלטען דיר אין בוזעם ביי זיך.
מיט גאָלדענע קייטען ווערסטו פערשפּילעט,
דער שנור אויפֿן האַלז דער קרוטשיק צום זשילעט.
טאָ זאָג זשע מיר, ענטפֿער מיר דיין זאָרג, דיין שמערץ,—
וואָס איז דיר, וואָס פֿעהלט דיר, וואָס קלאַפּט דיר דיין הערץ.

יב.

שוין צייט, שוין צייט זאָלסט מיר זאָגען
אויף אַלע פֿראָגען, וואָס איך פֿרעג,
וואָס דו ביזט צוטומעלט, צוטראָגען
און געהסט זיך דיר פֿאר זיך דיין וועג.
ביזט טייער, ביזט אייגל, אַ קוראַנטע סחורה,
וואָס זשע האָסטו אין זיך אַזאָ מרה שחורה.
נו, זאָג מיר שוין, ענטפֿער שוין דיין זאָרג, דיין שמערץ,—
וואָס איז דיר, וואָס פֿעהלט דיר, וואָס קלאַפּט דיר דיין הערץ.

ענטפֿער פון דעם זייגער.

יג.

איך מוז פֿעסט ענטפֿערען דיין פֿרעג,
אַז מיר איז אויך זעהר שלעכט.
יעדער האָט זיך זיין וועג,
און איז פֿאר זיך אויך גאַנץ געראַטן.
דרעה מיך ניט אָן, קען איך ניט גיהן ;
גיב מיר אַ ריהר, בלייב איך שוין שטיהן.

היטען דיין שעה, דיין מינוט
טערמין, — מען זאָל ניט דאַרפען מאַנען.
צו אַלע טערמינען
האַלט מען דיך אין זינען.
וועך עס באַרגט, וועך עס לייהט —
צו בעצאָהלען צו דער צייט.
טאָ זאָג זשע מיר, ענטפער מיר דיין זאַרג, דיין שמערץ,—
וואָס איז דיר, וואָס פעהלט דיר, וואָס קלאַפּט דיר דיין הערץ.

ט.

אויפֿן מאַשין מיט די אייזערנע קאָלעס,
לעבסטו גוט מיט די קאָנדוקטאָרעס;
דו זאָגסט וויפיעל מינוט ער זאָל שטעהן,
און וועס ער זאָל וויטער פאָהרען.
וואו מען פערקויפט בילעטען,
שטעהסטו אויף פּיקעטען.
אַז דו וויזט, אַז עס איז שפּעט,
איז שוין ניטאָ קיין בילעט.
טאָ זאָג זשע מיר, ענטפער מיר דיין זאַרג, דיין שמערץ,—
וואָס איז דיר, וואָס פעהלט דיר, וואָס קלאַפּט דיר דיין הערץ.

י.

בעלי מלאכות — אַרעמטליכע לייט —
פאָלגען דיר דיינע פערזאָגען,
דו וויזט זיי, דו זאָגסט זיי די צייט,
צום שעה די אַרבייט אָפּצוטראָגען.
ביינאכט, ווידער זאָגסטו זיי די צייט, וועס זיי טהוען,
ווי שפּעט צו טהאָן און וויפיעל צו רוהען:
טאָ זאָג זשע מיר, ענטפער מיר דיין זאַרג, דיין שמערץ,—
וואָס איז דיר, וואָס פעהלט דיר, וואָס קלאַפּט דיר דיין הערץ,

איך שטיל שוין, איך ליג שוין אַ קראַנקער;
דרעהט מיך אַן אַ נאַר — צוברעכט ער מיך אַן אבר.
געפינט מיר אַ קונד — אָט דאָ איז שוין מיין קבר.
זעה זשע, פערשטעה זשע מיין זאָרג, מיין שמערץ, —
דאָס איז מיר, דאָס פעהלט מיר, דאָס קלאַפט מיר מיין הערץ.

יז.

דער ביישפיל פון גילדערנער אוהר, —
איז ריכטיג דער מענש אַליין.
ער האָט אויך א פאָדלע[2] נאָטור,
נאָר אַ האָר בלייבט ער שוין שטעהן.
עטוואָס אַ ווינט פערשאדט עס געשווינד,
עטוואָס אַ טרעגע[3] איז ער שוין ניט קיין מענש;
דאָ לויפט ער, דאָ פליהט ער אַהן זאָרג, אַהן שמערץ, —
דאָ פאַלט ער, דאָ ליגט ער און פיהלט ניט זיין הערץ.

יח.

ער איז אויך צום זייגער גלייך,
ער רוהט ניט, ער טראַכט אַהן אַ שיעור;
זוכט רק צו ווערען מעהר רייך —
מיט גוואַלד צו ווערען אַ גביר.
עס קלאַפט איהם דאָס הערץ, ווי טאָג אַזוי נאַכט, —
ער זיצט ניט, ער רוהט ניט, ער איז רק פערטראַכט.
די זאַך וואָס ער לייעבט איז מעהר זאָרג, מעהר שמערץ, —
דאָס האָט ער, דאָס פעהלט איהם, דאָ קלאפט איהם זיין הערץ.

יט.

אין הארצען קלאַפט דער פּולס ביי דעם מענשען,
ריכטיג ווי אין זייגער דער פאָמפּעדיקעל.

זעה זשע, פערשטעה זשע מיין זאָרג, מיין שמערץ, —
דאָס איז מיר, דאָס פעהלט מיר, דאָס קלאַפּט מיר מיין
הערץ.

יד.

מיינע ווייזערלעך — די צוויי, —
זיי ווייזען מינוטען און סעקונדען,
פיעל מאָל פערדריסט מיר אויף זיי,
אַז זיי ווייזען פאַלש מיינע שטונדען,
אינוועניג געה איך גאנץ רעגוליר, —
אָן אַז זיי ווייזען פאַלש איז מען חושד נאָר מיר.
זעה זשע, פערשטעה זשע מיין זאָרג, מיין שמערץ, —
דאָס איז מיר, דאָס פעהלט מיר, דאָס קלאַפּט מיר מיין
הערץ.

טו.

אויף מיר איז מבנים געשטעלט,
יעדער זאָגט ווי ער קלעהרט;
דער שאַצט מיר אין אַ פולע געלט,
דער זאָגט איך בין גאָר נישט ווערטה.
דער זאָגט איך לויף גיך,
דער זאָגט איך קריך;
דער געהט אין געווען,
אַז איך געה עס צו שפּעט.
זעה זשע, פערשטעה זשע מיין זאָרג, מיין שמערץ, —
דאָס איז מיר, דאָס פעהלט מיר, דאָס קלאַפּט מיר מיין
הערץ.

טז.

אַז עס טרעפט אמאָל אַ צייט,
אַז עס צוברעכט זיך אַ רעדעל אין אַנקער,
לַעגט מען מיך אַוועק אין דער זייט.

איך זעה מיט די אויגען,
און וואָלט אויך גערען געפֿלויגען.
איך בין אויך אַמאָל געוועזען פֿריי,
געפֿלויגען, געכאַפּט אַ גראָז, אַ מאָי,
אַ גרעזעלע געשמעקט, —
דעם טויִ אַפּגעלעקט,
און האָב דעם נחת געהאַט,
צו טראָגען אין מויל אַ בלאַט;
און היינט האָב איך דערלעבט
צו זעהען ווי יענע שוועבט;
אַליין בין איך ווי צוגעשמידט,
איך זעה אַלע צייט
דעם נחת פֿון דער ווייט
און גרייכען קען איך ניט.

ב.

ווי שעהן דער זומער איז היינט,
ווי פֿרעהליך די זון שיינט.
ווי פֿריי עס איז איצט צו שוועבען,
וועמען גאָט האָט נאָר פֿליגעל געגעבען.
זיי פֿליהען אויפֿן פעלד אַרום,
זיי זינגען מיטן זיסען שטים;
זיי טהוען דאָס גאָט דאַנקען,
וואָס ער האָט זיי פֿליגעל געשאָנקען.
ערשט צוריק מיט אַ קורצע צייט
בין איך אויך ביים גליק געוועזען לייט,
געפֿלויגען אין דער הויך,
און געזונגען אויך
אין דער פֿריה מיט אַ געזאַנג,

ער ווייזט די געזונדהייט אין גאַנצען,
ער איז דער עדות פון לעבענס־מיטעל.
נאָך זיין גאַנג, נאָך זיין קלאפ ווערט ער ערקלערט,
צי איז רוהיג זיין בלוט, צי געזונט, צי פערקעהרט,—
דער פולס וואָס קלאפט ווייזט פרייַדען און שמערץ,—
ווי עס האלט זיין געזונט, אַזוי קלאַפט איהם דאָס הערץ.

כ.

מען זאָל זיך בערעכענען טעג און יאָהר, —
ווי עס רוקט זיך רק אונטער דער ווייזער.
און אַזוי פליהט אַוועק יאָהר נאָך יאָהר,
און ער ווערט רק עלטער און גרייזער.
עס לויפען די יאָהרען ווי אַן אויגענבליק, —
די טעג וואָס אַוועק קומט ניט צוריק.
די האָפענונג פערזיכערט איהם צו היטען פון שמערץ,
צום לעצט מיט פערדרוס קלאַפט איהם זיין הערץ.

1854.

דאָס ליעד פון פויגעל

א.

וואָס קוקט איהר מיר פויגעלעך אָן,
וואָס איך קען מיך קיין ריהר ניט טהאָן.
פון שטיפען איז מיר געוואָרען
מיינע פליגלען אָפגעשאָרען.
איך זעה דאָרטען אַ פויגעל פליהט,
איך זעה דער בוים ער בליהט;

ד.

אַזוי האָט א פויגעל געקלאָגט,
ווען זי איז געווען פערצאָגט.
פון פויגעלעך אונטער דריק
מיט הונדערט יאָהר צוריק.
איידער איהר דערלעזער איז געקומען,
איי [1]) ער שטעלט איהר צווישען די בלומען.
געטהאָן די קינדער פעריאָגען,
ביז זי האָט צוריק איהרע פליגעל געקראָגען.
ווער קען די פויגעל אין געזיכט אַקוראַט,
וואָס דעם נאָמען קיליקע האָט זי געהאַט ? —
מען פלעגט איהר רופען אמאָל
דאָס שעהנע פאָלק ישראל,
און אַז מען האָט איהר צוהאַקט גליעד פאר גליעד,—
האָט מען איהר דערנאָך געזופען „זשיד".
מיט טרערען דערמאָנט זי איצט,
ווי זיי האָבען איהר פערשמיצט.
געטריבען פון צווייגעל צו צווייגעל,
און היינט איז זי בעגליקט,
אַז גאָט האָט איהר געשיקט
דעם ווירט וואָס האָלט איהר ריין אין שטייגעל.[2])

ה.

גלייך ווי איך בין אָהן פליגעל געבליבען,
פון מיין נעסט געוואָרען פערטריבען,
האָב איך מיך געבעטען אין אכסניא
צו זיין אין איטאַליע, אין שפאַניע.
איך האָב ערשט דערשפירט מיין פיין,
ווי שלעכט עס איז אָהן פליגעל צו זיין ;

נענעבען צו גאָט אַ דאַנק.
היינט איז מיט אַמאָל
אַראָפּ מיין זיסער קול.
איך בין שוין נעוואָרען שטום,
און אַלע קליינע קינדער —
יעדערער בעזונדער
טרייבען מיך הין און הער אַרום.

ג.

איהר פויגעלעך, וואָס איהר האָט פליגעל, —
קוקט אין מיר ווי אין אַ שפיגעל.
ווי קיינער איז אויף דער וועלט ניט בעגליקט,
ווי דער גליקליכסטער ווערט אונטערדריקט. —
אויף די פליגעל נעמט מיר, פריינד,
טראָגט מיך, וואו די זון שיינט.
שטעלט מיר, וואו די היץ איז גרויס, —
דאָרטען וואַקסען מיר פליגלעך אויס.
איך וועל אַנהויבען וידער אויפּן פעלד צו פליהען,
וואו פייגעלעך שוועבען, וואו בוימער בליהען.
איך וועל אַנהויבען צו געניסען
פון דעם טוי דעם זיסען,
און וועל זינגען אויך
מיט מיין שטים אין דער הויך.
אָך, ווי דערלעב איך שוים (שוין)
צו שטעהן אויפּן בוים,
און פערגעסען אַן אַלע מיינע לייד.
צו זינגען נאָך אַמאָל
מיט מיין זיסען קול
פאר מיין צער צו געניסען עטוואָס פרייד.

ציון מיט לבנון ;
מיניסטאַרען און יענעראַלען,
אין שאַרפען שוועד געפאַלען.
מיינע חכמים מיט מיין גאַנץ גרויסען פלאַהר, —
היינט איז מיר געוואַרען
מיינע פליגעל אָפּגעשאַרען —
שוין העכער אַז אַכצעהן הונדערט יאָהר.

3.

אַז איך בין שוין אין פוילען געקומען —
האָט זי מיר אין אָנפאַנג שעהן צוגענומען.
איך האָב מיר געטרייסט אויף פריהעריגע צייטען,
געהאָפט שוין צו לעבען ווי לייטען.
אָבער דאָס איז אויך געווען צופלייסען, —
זי פלעגט מיר נאָר מיינע פעדערען רייסען.
דעם קערענדעל וואָס זי האָט מיר געגעבען,
האָט מיר געקאָסט מיין גאַנצעם לעבען.
ווי עם האָט איהר דערזעהען דער ווירט פון לאַנד,(4)
איהר צער בעמערקט, געזעהען איהר שאַנד, —
האָט ער איהר געשטעלט צווישען בלומען,
געלאָזען די זון צוקומען,
און זיי האָט ער בעצאָהלט געשווינד,
ווי זיי האָבען קעגען איהר פערדיענט.
איך האָף שוין ווידער אויך צו פליהען אין דער הויך,
עם שפּראָצט מיר שוין פליגלעז אויס,
איך וועל שוין זיין ביי אייך
מיט אַלע פויגעלעך גלייך,
אַ שפּיעל־פויגעלע ביי דעם ווירט אין שוים.

געריסען מיר פעדער פאר פעדער,
אז איך דאַרף גאָר בלוט צום סדר —
אַן אינקוויזיציע האָבען זיי אויסגעקלערט,
און האָבען מיט דעם מיין אמונה געשטערט;
מיט רציחה און מיט רשעות
געמשפט מיט ארבעה מיתות, —
מיטן נפש און מיט ממון
ווי אין גלות בבל—המן, — — —
ביז זיי האָבען מיין קאָמפאַניע
פערטריבען פון אכסניא.
איך האָב דאמאָלס אַלע שלעכטעס אָנגעוואָרן;
איך געדענק נאָך אַלע טעג —
יענע וועג —
דאָס איז ביי מיר אַ צווייטער חורבן געווען.

ט.

— די פויגעלעך, וואָס זיינען מיט מיר אין לאַנד,
האָבען געוואַשען איהר פנים מיט שאַנד.
זיי דענקען, אז דעם חסרון,
האָט זי צייט איהר געבאָרגן.
האָבען פערגעסען איהר מלוכה, איהר כבוד;
האָבען פערגעסען איהר מלכות בית דוד.
זיי מיינען אַז צייט איהר גלויבען
האָט זי קיין מאָל קיין קאָפּ אויפגעהויבען,
און זי האָט געשריען פון צער, פון נויט, — —
— איך געדענק מיינע פליגעל יונגערהייט:
די נבואה מיט די כהונה;
דער משכן פאר די שכינה;
די מלכים מיט די קרוינען;

נאָר די צייט האָט מיר באַלד ערקלערט,
אַז איך בין נאָך פון חדר ניט אַרויס;
ברודער, וואָס געזעהען, וואָס געהערט —
פון חדר זאָגט מען ניט אויס!

ג.

איך וויים, אַז דער איד האָט זיין עהרע פערלאָרען,
לאָזט זיך רייסען די פּאות, נאָר אַ קערבעל דערפאר;
צייט ער איז אין פויל'ען פערטריעבען געוואָרען,
ביים משוגע'נעם פריץ צו זיין אַ ראַנדאר.
ער רופט דעם אידען „זשיד פּאַרכאַטי",
און ער רופט איהם „פּאַנאָטשיק" און קושט איהם די האַנט,
און אַלע שרייען נאָך, אַז יאנקעל פּוסקאַטע
איז אַ תקוף ביים פריץ, אַ פליגעל אַדיוטאַנט;
און דער פריץ וואַרפט איהם צו דער ערד,
זיין בערדעל צופט ער איהם אויס —
איך האָב נאָך מעהרער געזעהען און געהערט,
נאָר פון חדר זאָגט מען ניט אויס!

ד.

אַט דער זעלביגער איד, וואָס לעבט אין סכנה,
אַז דער פריץ זאָגט איהם „וואַן",[1] האָט ער שוין אַ זכיה;
קומט ער אַבער אין שול, איז ער אן אתה בחרתנו
און „חמישי" איז עס שוין אַ קלייניע עליה.
צו עליות, צו הקפות, צו אתה הראת,
דאָ וועלט שוין כבוד געוואויגען אויפ'ן שאל;
חול המועד צום קלפי[2] פאר א גבאי, מהכי תיתא,
וועו ניט איז זלזולים אין שול אויפ'ן קול;
דער שילט, דער זידעלט, דער שווערט,
דער שרייט אין שול: ממזר אַרויס!

פון חדר זאגט מען ניט אוים

א.

וועו איך בין אַלס קינד אין חדר געגאַנגען,
איך האָב בעטראַכט דעם רבינ׳ס קאַנטשיק מיט זיין טובה,
די כשרה רב׳עצין מיט׳ן פארטוך פערהאַנגען,
דעם ליעבען בעהעלפער דעם זלל וסובא,
די רב׳עצין פלעגט הייסען וואסער אונז טראָגען,
דער בעהעלפער מיט די מיטאָגם האָט יחדו געמאַכט,
דער רבי פלעגט פאַטשען, שמייסען און שלאָגען,
דערצו נאָך פערזאָגען א הודעה פאַרנאַכט:
קינדער, וואָס גהערט וואָס געזעהען,
געדענקט איך לאַז אייך איצט לויז;
די מאַמע וועט פרעגען וואָס, וועו —
פון חדר זאָגט מען ניט אוים!

ב.

מיט די זעלבע מורא בין איך אויסגעוואַקסען,
איך האָב ערשט דערזעהן, אז די וועלט איז דער חדר,
אונזער רבי איז די צייט דער עקשן,
פון זיין קאַנטשיק ציטערט אַלע גלידער.
היינט נאַרט אוים איינער דעם אַנדערענ׳ס ביסעו,
פראָסט אַז מען רייסט שוין מיט גוואלד פון מויל;
דער שטילער, דער עהרליכער, ווערט אויסגעריסעו,
רציחות און עולות, אַז עס נעמט אָן אַ גרויל.

ז.

איך וויים גאַנץ גוט, אַז פיעלע מענשען
האַלטען טערמין צוליעב קאנטע אויף וויטער,
דערהאַלטען די ראטע איז דוקא מיט קונצען,
דען היינטיגע וועלט איז גוט וואָס געשייטער;
בעקומט מען נאָר איינעם(4) אַ וויז־שטאָק, אַ פרייער,
מאַכט מען איהם ציכטיג, אז עס קרעהט ניט קיין האָהן,
כאָטש יענעם קומט אויס צו געהן כאָטש אין פייער,
וואָס אַרט דאָס וועמען? וועמען געהט עס דען אָן?
דרום איז קרעדיטונג געשטערט,
אַז מען גיט פראָסט פון האַנט ניט הערוים.
איך האָב נאָך מעהרער געזעהען און געהערט,
נאָר פון חדר זאָגט מען ניט אויס!

ח.

איך וויים, אַז דער איד טהוט פערקעהרט גאָר
וויי די גמרא האָט געגעבען אין לערנען דעם סדר;
ניט צו פופצעהן נאָר צו זיעבען יאָהר
לערענט ער תלמוד אין זיין פערשפּאַרטען חדר.
אַז ער קען נאָך ניט די וועלט, מיט איהרע רמאות,
צו דיני ממונות איז ער נאָך אַ קינד,
אַז ער וויסט ניט, וואָס בעטייט די וויבערשע המצאות,
און צום סדר פון נשים איז ער נאָך גאָר בלינד,
און דאָ איז די עברי געשטערט,
אַ וואָרט ריין געהט ניט ארוים, —
איך האָב מעהרער געזעהען און געהערט,
נאָר פון חדר זאָגט מען ניט אויס!

ט.

מען וואַרט נאָר דער אינגעל זאָל דרייצעהן יאָהר ווערען,

איך האָב נאָך מעהרער געזעהען און געהערט,
נאָר פון חדר זאָגט מען ניט אוים!

ה.

אַז איך גיב אַ קוק אויף די אידישע קראָמען,
פֿלאָצט מיר מיין גאַל, איך האַלט עס ניט אוים;
זעצען אַן קרעמערקעס, עשרת בני המן,
און אַלע פּאָר נומעראָם פון קליין ביז גרויס;
געהט דורך א מענש ווערט ליאַרם און יללות,
און דראקעס, אַז פֿליהען פייער־טעפּ אין קאָפּ;
עס רוישט די גאַס פון קולות מיט קללות,
ביז מען רייסט דעם סוחר דעם אַרבעל אַראָב.
וואָס קען האָבען דער איד פּאר אַ ווערטה,
אַז זיין האַנדעל זעהט אַזוי אוים?
איך האָב נאָך מעהרער געזעהען און געהערט,
נאָר פון חדר זאָגט מען ניט אוים!

ו.

איך וויים גאַנץ גוט, אז דער איד האָט ערכות
מעהר פּאר יעדער נאַציאָן אין דער וועלט;
ער צאָהלט פון פֿליישׁ, פון מצה, פון ליכט, פון ברכות,
ער עסט ניט, ער טרינקט ניט, נון עס קאָסט רק געלט.
דער קריסט האָט דאָך אויך שפּיטעלער, פֿריוטען,
ער האָט3) א באָגאַדעלנע און א פּאַרקען אַרום זיין פעלד;
ער האָט אויך לעהרע־שולען, ער גיט אויך יעקרוטען,
און צאָהלט קיין קאראָבקע און ניט קיין קבורה געלט;
און רער איד איז מיט לאַסטען בעשוועהרט,
אייביג צאָהלט ער זיך ניט אוים.
איך האָב נאָך מעהרער געזעהען און געהערט,
נאָר פון חדר זאָגט מען ניט אוים!

אַ שבת, אַ יום טוב האָב איך שוין פיעל געסט.
איך געדענק, וועו איך בין אַ יתום געבליעבען,
בין איך געווען עלענד, קיין גואל, קיין פריינד.
אַך, איהר מענשען! איהר זייט ווי פליגען,
איהר קומט צו פליהען, וועו די זון מיך שיינט,
אוו וועו מיין רעדעל ווערט איבערגעקעהרט,
ענטלויפט מען פון קליין ביז גרויס.
איך האָב מעהרער געזעהען אוו געהערט,
נאָר פון חדר זאָגט מען ניט אויס!

יב.

הכלל אין וועלט חדר זעהט מען זיך אָן
אַ גרויסען זוערינעץ מיט אַלערליי חיות;
אַ טיגער, אַ פוקס, אַ ווילדען האָהן,
אַן אָבעזיאָנע אין א קאַפּעלוש מיט איהרע הויות,
אייזלען אוו פערד, וועלף אוו בערען,
גיפטיגע שלאַנגען, קעץ אוו מייז,
שלאָפינקע שעפּסעלעך, וואָס לאָזען זיך שערען
אוו אָפּטער צו זיין פאר די חיות אַ שפייז —
דער ברומט, דער טאַנצט, דער יאָגט,
דעם דריקט מען די נשמה אַרויס —
דעם נמשל וואָלט איך נאָך נעזאָגט,
נאָר פון חדר זאָגט מען ניט אויס!

בעווייזט זיך שוין אין חדר א מחותנ׳ם אַ איד,
אין אַ שלומפּער מיט אַרבעל אַ רויטען נאָז מיט א שטערעז,
דער געלינקער אינגעלע ציטערט גליעד פאר גליעד,
באַלד ווערט אַ ליאַרעם, פּראַסט ביז אַ דראקע,
דער איד מיט דעם רבי׳ן, דער אינגעל דער שאַפּעט,*)
די מוטער קוועלט פון די רייד די געשמאַקע,
און צום סוף בעקומט ער אין בעקעלע אַ גלעט,
מען זעהט, אַז די כלה איז בעשערט,
„מזל טוב!“ שרייט מען אויס —
איך האָב נאָך דאַרטען מעהרער געהערט,
נאָר פון חדר זאָגט מען ניט אויס!

י.

מען הוליעט א חתונה, מען פערגעסט אַן שמערצען.
אַז דער זיווג איז גלייך, דאָס זעהט מען בחוש;
ער קוים בר מצוה, זי אַ יאָהר פערצעהן,
זיי קענען געהן שפּאַצירען אונטערן טיש.
מען עסט האַרטע קעז, מזל טוב אין גאַנצען,
ווייבערלעך, פּאַטשט, איהר האָט נחת דערלעבט!
ביידע מחותנת׳טעס א שעמעלע טאַנצען,
דעם חתן אַ כאָמעט איז דער בעסטער רעצעפּט.
און איך שטעה פון ווייטען. מיר גרוילט,
ווי די דומהייט ביי אידען איז גרוים.
פון... וואָלט איך נאָך דערצעהלט,
נאָר פון חדר זאָגט מען ניט אויס!

יא.

ווען מיר שיינט מיין גליק האָב איך אַבאָנענטען,
איך האָב שוין קרובים, וואָס פריינדלעז זיך גאַנץ פעסט,
מען קומט מיט חניפות, מיט פאלשע קאָמפּלימענטען,

און ביי מיר איז ער געזונט און שטייף,
ער דאַרף קיין גרויסען קאַסט.
טהוט אַן אויף זיך וואָס מעגליך איז,
שטאַלצירט אין גרעסטען פראַסט.

דער זומער.

דער זומער פאַר'ן מענשען —
ווי ליעב איך בין, ווי בחיר.
אין גערטנער און אין פרוכט־סאַדען —
דער שעהנסטער שפאַציר;
די פויגעלעך זיי זינגען,
ער ליגט זיך אויפ'ן גראָז;
די בלומען רינגלען איהם אַרום,
דער ריח שמעקט צום נאָז.
און דער ווינטער דער מערדער,
דער פראַסט איז זעהר גרויס,
עס שטערט איהם די פערגעניגען,
קען ניט פון שטוב אַרויס.

דער ווינטער.

וואָס ריהמסטו דיך, דו זומער
וואָס מאכסטו זיך אַזוי גרויס.
די פליעגען, די קאמארעס, —
זיי בייסען שטיקער פלייש.
די עסען דאַרף מען היטען,
עס זאָל מילבען ניט אַריין.
לבד וואָס טאָטשען ביי נאכט אין שלאָף
מען קען ניט רוהיג זיין,
און ביי מיר איז קיין פליגען דאָ;
דאָס עסען ריין און גוט.

דער זומער מיט׳ן ווינטער

דער זומער.
דער זומער פאַרׂן מענשען —
ווי ליעב איך בין, ווי טרייי,
איך דעק די פעלדער מיט גרינסען צו,
איך מאך די לופטען פריי.
איך ברענג דעם שעהנעם פריהלינג
מיט אַלע פרײהליכקייט,
ווי שעהן עס איז דאָס גרעזעלע
אין מאַיאָוו צייט.
און דער ווינטער דער מערדער —
ווער איז זיינע גאסט ?
די שנעען, די טומאַנען
מיט די גרויסע פרעסט.

דער ווינטער.
וואָס ריהמסטו דיך, דו זומער,
זעה נאָר, גוט בעטראכט
פון די היצען גאהט די כוחות אויס —
דער מענש ווערט אָפגעשוואַכט,
די זון ברענט איהם, ווי פייער,
עס איז שרעקליך היים ;
שוואַך און שלאף ווי אַ פליג —
עס גיסט איהם טייכען שוויים ;

דער רובעל בלייבט ביי זיך אין טאַש,
אַז מען זעהט ניט ווילט זיך ניט.

דער זומער.

דער זומער פאר'ן מענשען,
זיין האַפענונג איז גרויס,
דער קאָרן אויפ'ן פעלד
ווי שעהן ער וואַקסט דאָס אויס.
מען שניידט, מען בינדט זיי אין גארבען,
מען טראָגט זיי אין דער הויך
מיט שמחה, מיט גרויס פרייד,
מען זינגט נאָך ליעדער אויך.
און דער ווינטער, דער מערדער
קומט ווי דער העלד
דורכאוים פערוועהט, דורכאוים פערשנעעט,
דורכאוים א וויסע פעלד.

דער ווינטער.

וואָס ריהמסטו דיך, דו זומער
מיט דיין קאָרן וואָס וואקסט אוים.
דו ביזט דאָך אַ בריה נאָר
אַז ער שפראָצט שוין אַרוים.
אַז דאָס קינד קען שוין זעהן די וועלט
האלט ער שוין גאנץ ווייט,
נאָר די מיהע בעשטעהט אין דעם,
נאָר אין דער יונגער צייט.
און ביי מיר ליגט ער אין וואַרעמקייט,
ווערט זיך דיק און גרויס

ביי נאַכט ליגט ער איינגעדעקט
און שלאָפט זיך גאַנץ בארוהט

דער זומער.

דער זומער פארץ מענשען
איז דאָך פאַרט ניט שלעכט,
קיין שויב ניטאָ, קיין האָלץ ניטאָ,
ביי מיר איז אַלעס רעכט.
איך מאך ניט אָן קיין קאָסטעו,
בעלייכטונג לאָז איך צורוה.
איך דאַרף קיינמאָל קיין פוטער ניט
קיין פערענע אויך דערצו.
און דער וויזזער דער מערדער —
בריינגט אוים גאָר די גאלט
אַ קאָפטאלע, אַ וועגאלע האָלץ. —
מען היט זיך רק פון קאלט.

דער ווינטער.

וואָס ריהמסטו דיך, דו זומער,
בערעכען זיך אַליין.
דער רובאל האָט קיין שפּאָר ביי דיר,
עם מוז ווי זאַלץ צוגעהן.
פערגעניגען און קאָמעדיע
אויב ער נאָר פערזוכט
די שפּעטקעו1) מיט די סעדאלעך
מיט די יונגע פרוכט
און ביי מיר איז דאָס אלץ פערשפּאַרט
פון שטוב נאָך ניט אַ טריט;

די לבנה שיינט, דער ווינט — ער גלאַנצט,
כאַטש פאַהר אַ גאַנצע נאַכט.

דער זומער.

דער זומער פאר'ן מענשען,
כ'בין דאַך גוט אַזוי!
דער רעגען טרינקט די פעלדער אָן,
ביינאַכט — דער זיסער טהוי.
אויף מיר בעשטעהט זיין לעבען —
ווער נאָר שכל האָט —
אַז עס פעהלט איהם עטוואס רעגען,
שרייט ער שוין צו גאָט.
און דער ווינטער, דער מערדער,
וואַרפט שנעע פון דער הויך.
עס ווערט דערפון געוויסערען,
פערטרינקט די מיהלען אויך.

דער ווינטער.

וואָס ריהמסטו דיך, דו זומער,
אַז דער רעגען געהט אין שניט,
בעט מען ער זאָל אויפהערען,
און ער פאַלגט דוקא ניט.
אַז מען געהט אין ווינ אין רעגען,
ווערט מען דורכגעוויקט,
פון די דונערען, די בליצען,
די בוימער — ווערט צולעגט.
און ביי מיר אין פאַראַנגען,
וואָס מען שטעלט עס אָפּ
צו קעלערען, צו וואַסערען —
צי צו אַ קראַנקען קאָפּ.

דער שנעע פון אויבען דעקט איהם צו
ביז ער שפראַצט ארויס.

דער זומער.

דער זומער פאר'ן רייזענדען
איז ער א גוטער פריינד,
געהט גאנץ לייכט אַנגעטהאָן,
די זון אויבען שיינט.
אויפ'ן גראָז קען ער זיך רוהען,
ווי אויף א וויכען שטול,
די בוימער פון די זייטען
מיט גרינע בלעטער פול.
און דער ווינטער, דער מערדער
ביינאַכט די וועג פערוועהט,
ער זעהט קיין וועג, ער זעהט קיין שטעג,
ער זעהט ניט וואו ער גענהט.

דער ווינטער.

וואָס ריהמסטו דיך, דו זומער,
וואַס גיסט איהם פאר אַ נוץ,
ער קען ביי טאָג ניט פאַהרען,
עם ברענט איהם שטאַרק די היץ.
די רעדער כאפען ברענען,
זיין גומען אויך דערצו,
די פערד — זיי ווערען אַפגעשוואכט,
שרעקליך היים ביזטו.
ביי מיר איז ער פאַלקאָם פריי —
אַ שליטענס וועג געמאכט.

דאס ליעד פון אויג

א.

זאָג מיר, דו אויג, איך פרעג נאָר דיר,
דו ביסט דאָך געשעצט אין דער וועלט.
ביסט טייער, ביסט איידעל, ביסט שעהן אַהן אַ שיעור,
ביסט גלייך ווי א פענסטער אין נעצעלט.
דו שטעהסט איהם אין קאָפּ ווי א פּיקעט אויפּן טורעם,
פון שטיינער, פון גריבער ביסטו איהם אַ שירעם.
ביסט קלאָר ווי קריסטאל, ווי דימענטען פיין,
איידעלער פון די אויג קען שוין ניט זיין.
טאָ זאָג מיר, דו אויג, וואָס איז מיט דיר דער מעהר,
אַז ווען דו לאכסט מיט גרוים פֿרייד רינט פון דיר
א טרעהר.

ב.

ווי שעהן, ווי רייך דו זעהסט אויס אין גאַנצען,
ווי א דימענט אין א גאָלדענעם רינג.
דער שוואַרצאַפּעל אין מיטען טהוט אין דיר טאַנצען,
עס לויפט און בעטראַכט אלצדינג.
קיין פויגעל, קיין קויל לויפט ניט ווי דו,
געשווינדער פון אלע, דו אויג, ביסטו.
אומעטום אַ בליק און גלייך בעטראַכט,
ווער פערמאָגט עס, ווער קען עס, ווער האָט עס
די מאַכט.
טאָ זאָג מיר, דו אויג, וואָס איז מיט דיר דער מעהר,

דער זומער.

דער זומער פאר'ן מענשען
ווי ליעב איך בין, ווי גוט,
דעם גאַנצען טאָג ער האָרעווען,
פארנאַכט איז ער באַרוהט.
ער געהט זיך אין טייך באָדען
פרעהליך — נאָר אַ בחיר,
אַלע נייע פרוכטען
קריגט ער אויך ביי מיר.
און דער ווינטער, דער מערדער,
פערקויפט איהם פאר אַ קנעכט,
ער האָט קיינמאָל קיין אָפרוה ניט,
האָרעווען גאַנצע נעכט.

(דער ווינטער)
וואָס ריהמסטו דיך, דו זומער,
מיט דיין פרייע צייט,
דו געהסט אַוועק ווינענדיג,
מען זעהט קיין פרעהליכקייט.
די ספירה מיט דריי וואָכען,
פעריאמערט און פערצאָגט,
אלול, ימים נוראים — —
רק ער געהט און קלאָגט,
און איך דאַרף קיין טרערען ניט,
ביי מיר איז אַלעם רעכט.
חנוכה און פורים
פערברענג זיך גאַנצע נעכט.

1857.

נייע מאָדישע קלייַדער וואָס טראָגען נאָר פראנטען
אין פערגעניגען פון געמיינעם ביז דעם גביר.
פון אַ שעהן ליעב קינד, ווער האָט הנאָה,
דעם שמייכעל ,די מינע, די אידעלע המצאה, — —
אין אַלע תענוגים וואָס קומט נחת צו
ווער קוקט עס, ווער זעהט עס מעהר ווי דו, —
טאָ זאָג מיר, דו אויג, וואָס איז מיט דיר דער מעהר,
אַז ווען דו לאכסט מיט גרויס פרייד רינט פון דיר
אַ טרעהר.

ו.

וי וואָלט דער מענש ווייסען ווען טאָג און ווען נאַכט,
ווען דו וואָלסט איהם ניט אָנגעזאָגט
ווען די זון, די לבנה לייכט לויטער אַ פראַכט,
און ווען זיי א וואָלקען פערשלאָגט.
דער קאָליר־טער רעגען־בויגען וואָס וואונדער צו זעהן,
דער פייערדיגער בליץ וואָס גיט פלוצלונג א ברען,
די זון, די לבנה מיט די פרעהליכע שטערען,
פון וואַנען וואָלט ער ווייסען ווען ניט דעם אויגס
ערקלעהרען.
טאָ זאָג מיר, דו אויג, וואָס איז מיט דיר דער מעהר
אַז ווען דו לאכסט מיט גרויס פרייד, רינט פון דיר
אַ טרעהר.

אַז וועז דו לאַכסט מיט גרויס פרייד, רינט פון דיר
א טרערהר.

ג.

פֿאַר וועמען איז טהעאַטער מיט אַלע אַקטיאָרעז,
שפּיעלען ראָלעס אַ פּראַכט.
פֿאַר וועמען איז זיידענס אין אַלערליי קאָליריז,
אין דעשענעס אין צוויי־ג־ען געמאַכט.
פֿאַר וועמען איז בלומען וואָס וואַקסען אין גאַרטען,
אַנגענעהמע רויזען, וואָס געפּינען זיך דאָרטען.
דעם בלינדען מענשען נוצט דאָך עס ניט,
נאָר פֿאר דיר, דו אויג, פֿאר דיר איז דאָס גוט.
טאָ זאָג מיר, דו אויג, וואָס איז מיט דיר דער מעהר,
אַז וועז דו לאַכסט מיט גרויס פרייד רינט פון דיר
א טרערהר.

ד.

די געמאָהלטע פֿאָקאיעס אין אַלערליי קווייטען,
פֿאר וועמען איז מעהר ווי פֿאַר דיר.
די טייערע בילדער וואָס קאָסטען דוקאַטען,
געזיכטער אויף געגילטען פֿאַפּיר.
פּייער צום לייכטען, גאַנץ צום ברענען, —
אַלע זעהען דיר אוֹן דו זעהסט יענעס,
אָהן דיר איז דער מענש געצוואונגען אין פּרעס,
וועז די אויג פּעהלט, חלילה, איז ער גלייך צו אַ מת.
טאָ זאָג מיר, דו אויג, וואָס איז מיט דיר דער מעהר,
אז וועז דו לאכסט מיט גרויס פרייד רינט פון דיר
א טרערהר.

ה.

זילבער פּערל, טייערע בריליאַנטען,
פֿאר וועמען איז מעהר ווי פֿאר דיר.

ט.

די אויג פון מענשען איז קיינמאל ניט זאַט,
ווי דער שטראָם אויפן ים הין און הער.
פון דעם געמיינעם ביז דעם רייכען גראד,
יעדערען פעהלט רק נאָך מעהר.
דעם פעהלט געזונד, דעם כבוד, דעם געלט,
דעם פרנסה, דעם קינדער, דעם לעבען אויף דער וועלט.
עס טרעפט ניט אַ מענש, ער זאָל שטאַרבען מיט אַ גבול,
און זאָל האָבען זיין פארלאַנג אין גאַנצען פארפול.
אַט דאָס איז מיין שמערץ, אַט דאָס איז די זאַך,
דאָס רינט מיר די טרעהרען, ווען איך האַסטיג לאַך.

י.

די אַלע פערגעניגען פון יעדער מינוט,
איז דאָס צו א חלום געמעלט.
אַז יעדער שעה רופט מיר רק מיט,
עס ווערט מיר רק פינסטער מיין וועלט.
די איידעלע אויג מיט איהר גרויסע שמירה,
וואָס ווערט דערפון פאר ווענען אַ דירה.
די אויג איז אמת שעהן, זי קליידעט צום גוט,
אַבער מעהר ניט ביז מען לעגט איהר די שערבלאך אַרויף.
אַט דאָס איז מיין שמערץ, אַט דאָס איז די זאַך, —
דאָס רינט מיר די טרערען, ווען איך האַסטיג לאַך.

יא.

על כן דו מענש היט זעהר מיר,
די אויג האַלט פעסט איז צוויק.
היט גאַנץ שטרענג איהר קעהר און איהר ריהר,
היט יעדער קוק, יעדער בליק;

דער ענטפער פון די אויג

ז.

מוזט וויסען, דו מענש, ביזט פערנאַרט אין מיר,
אין אַלעם וואָס דו האָסט דאָ געַרעדט.
איך דיען דיר, איך לייכט שטענדיג רעגוליר,
איך מוז טאָג און נאַכט שטעהן אויף פּיקעט,
עטוואָס אַ פּוליז איז ביי מיר אַ מניעה,
די עלטערע יאָהרען טונקעלט מיר די ראיה.
איידעל צו זיין איז ניט קיין גרויסע מעלה, —
דאָס קלענסטע, דאָס מינדסטע מאַכט מיר שוין קאַליע,
אָט דאָס איז מיין שמערץ, אָט דאָס איז די זאַך,
דאָס רינט מיר די טרערען, וועו איך האַסטיג לאַך.

ח.

די אַלע פערגעניגען וואָס איך זעה זיך אָן, —
קריינקט מיר נאָך מעהר דאָס הערץ.
פון קלייַדער, פון ציערונג וואָס יעדער טהוט אָן
האָב איך פערדרוס, קנאה און שמערץ.
דער האָט אַ שעהן קינד, דער אַ גאַלדענע קייט,
דער א שעהן ווייב, דער גראַפיש געקלייַדט;
פון דאָס מינדסטע זאַך וואָס יענער פערמאָגט,
זאַרג איך אין טראַכט; ווי ווערט עס דעריאָגט ?—
אָט דאָס איז מיין שמערץ, אָט דאָס איז די זאַך,
דאָס רינט מיר די טרעהרען, וועו איך האַסטיג לאַך.

האָט ער נאָר די מטבע,
שטייגט ער אין הימעל הויך,
עס גילט שוין שטאַרק זיין דעה,
זיין וואָרט, זיין צעטעל אויך;
דעם שפּל ביזטו מיחס,
וואָס דו ווילסט, פיהרסטו אוים.
דער אונגליק און דער נחת
קומט דורך דיך ארוים.

ג.

ווי גליקליך וואר די פאַריגע וועלט,
אַז דער מענש האָט דיך ניט געקענט;
קנאה און שנאה האָט געפעהלט,
וואָס ווי א פייער אין האַרצען ברענט.
ווי דו ביסט געווארען בעקאַנט,
האָסטו גלייך די וועלט צוריהרט;
ווער דיר נאָר האָט אין האַנט,
איז האָפערדיג און שטאָלצירט.
ניין, ברודער, ניין, —
דו האָסט ביי מיר פערשפּיעלט.
רעגיערסט זעהר געמיין,
ביסט נאָר אַ פּאַלשע בילד.

ד.

וואו מען געהט, וואָס מען רעדט,
ביסטו רק דאָ אין דער מיט;
וואָס מען טראַכט, וואָס מען זעהט,
איז אָהן דיר — נאָך ניט אַ טריט.
דו גיסט איהם כבוד פיעל,
יחוס במלואה,
מען גיט איהם שוין אין שוהל
די טייערסטע עליה.
ער איז זיך מתחתן
מיט רבנים שידוכים טהאָן,

קלעם זיך ניט, בעדויער ניט יענעמ׳ס שטיקעל גליק,
קוק ניט וואָס העכער, נאָר וואָס נידעריג.
בענוגען זיך וואָס דו האָסט, מיט דעם וואָס איז דיין,
זיי רוהיג דאָ, וועסטו דאָרטען רוהיג זיין.
אָט דאָס איינע היט, וועל איך זיכער זיין אַליין,
אַז איך וועל לאַכען מיט גרויס פרייד, וועט קיין
טרעהר ניט געהן.
1858

דאָס ליעד פון רובעל

א.

מיט דיר, רובעל האָב איך שוין לאַנג געוואָלט
אַ וויכוח האָבען, וועו איך וועל דיר זעהען.
וואַרום וווי פיעל מאָל דו האָסט מיר געפעהלט
און איבער דיר איז מיר ענג געווען, —
האָב איך געוואָלט רק פרעגען דיר,
ערקלעהר מיר דעם יחוס דיין,
נאָר אויב דו ווערסט אין כעס אויף מיר,
קען מיר נאָך ערגער זיין.
אַבער איך מוז זיך שוין בעשליסען,
דו מעגסט שוין אַליין טהאָן,
איך מוז דיין יחוס וויסען,
וואָס ביסטו פאר אַ האָן.

ב.

פון בערג, פון ערד קומסטו אַרויס,
און ווילסט דעם מענשענ׳ס שטאָלצירער זיין;
דו מאכסט איהם קליין, דו מאכסט איהם גרויס,
דו מאַכסט איהם פֿראָסט, דו מאַכסט איהם פיין.

פֿלינק און גרינג ווי מען רעדט אוים אַ וואָרט.
דו שפּיעלסט די ראָלע געשייט,
פערבלענדסט די אויגען אַלע,
דעם מענשענ׳ס קורצע צייט
בייטסטו אַלע וויילע, —
דאָ מאַכסטו איהם הויך געשטיגען,
דאָ נידעריג ביז צום ברעג,
וואָס שטערסטו איהם זיין פערגעניגען
פון זיינע געצעהלטע טעג.

ח.

וועג דער פֿראָסטער טהוט דיך קריגען,
וווּזטו איהם וועד דו ביסט;
גיסט איהם אַוועלכע פערגעניגען,
וואָס ער האָט פריהער ניט געוואוסט.
דו ענדערסט איהם זיין פיהרונג,
מאַכסט איהם אַ נייעם שם,
ער קויפט שוין זילבער און צירונג,
וואָס פּאַסט גאָר ניט פאר איהם.
ער וועדט שוין אירעל אויפֿן מאָגען,
אָבער ניט פאר דער וועלט.
עס איז לייכט יעדערען צו זאָגען,
אַז דאָס מאַכט איהם אַן דאָס גלעט.

ט.

אָבער דעם גייץ פון גלעט אַז דו מאַכסט אין גביר,
אָט וועדסטו שוין אויסגעריסען;
טיעף אין דער ערד בעגראָבט ער דיר,
אַז זיין וויב און קינד טאָר אויך ניט ווייסען.
אָט פערלירסט שוין גאָר דיין שפּיעל,
דיין וועדע וואָס דו האָסט.
דו ליגסט דאָרטען שטיל,
ביז דו וועדסט פּראָסט.

ער לייקענט שוין דעם טאַטען,
וואַרום עס שטעהט פאַר איהם ניט אַן.

ה.

און וועט עס האָט ביי דיר ניט קיין חן,
לויפסטו פון איהם צעהן קלאַפטער ווייט;
ער וועלט נעבעך אַרים און געמיין,
ניטאָ קיין מוטה און קיין פרעהליכקייט.
זיין כבוד האָט ער שוין פערלאָרען,
זיין צדקה פערגעסט מען שוין;
זיין יחוס האָט ער אַנגעווואַרען,
זיינע רייכקייט און זיין קרוין.
זיינע פריינד טהוען איהם ניט קענען,
ווי אַן אויסלענדער פון פּאַריז,
זיי האָבען איהם אָפּגעקאָסט הונ׳ען,
היינט וויסען זיי ניט וועט ער איז.

ו.

דאָס מינדסטע קינד, וואָס אַהן פערשטאַנד,
לויבט שוין אויך דיר זעהר פיעל.
ער וויס, אז ער האָט דיר אין האַנט,
בעקומט ער שעהנע צאַצקעס־שפיעל,
וו ער עלטער וועלט,
איז ער פערנאַרישט נאָך מעהר.
וואַרום די הוצאה וועלט איהר געמעהרט,
דער יאָך איז איהם גאַנץ שווער.
ער איז פערקויפט אין זיין אייגען הויז,
ביז ער דעם לעבען פערפאַסט,
דאמאָלס וועלט ער ערשט לויז
פון דיין שווערען לאַסט.

ז.

חוץ אלצדינג קען איך ניט פערשטעהן,
וואָס דו קענסט ניט איין זיין אויף אַן אַרט;
שוועבסט אַוועק וו א פויגעל אַליין,

אַזוי נעבעך זעהען זיי אויס.
אויף „כבד" דאַרף מען ניט קוקען,
דען אמונה איז שוין לאַנג פערביי;
אויף „כבד" זאָגט ער נוטריקון(2)
כ'יאם ב'אצקע דאוואי.(3)

3

וואו א קינד ווערט מיט אַדעל ערצויגען,
מען פלאַנצט איהם איין זיטען אין זיך,
זיין טריט און זיין וואַרט ווערט געוואויגען,
טרעט ער נאַך פון וועג ניט אַפּ גיך.
אַבער אַוועלכער, וואָס האַט קיין ערציהונג,
געוואלגערט זיך אין אַ פרעמדער קיך,
ער איז שוין פערדאַרבען פון בליהונג,
און האַט קיין כאראַקטער אין זיך;
ברויט פלעגט ער קלייבען אַ ברעקעל,
קיין העמד האַט ער קיינמאָל געהאַט,
און ווערט פלוצלונג א פראַנט אין אַ רעקעל,
און איז שוין אַן אַריסטאָקראַט.

4

ווען איך וויל מען זאָל מיר אַכטען,
פאַר אַ גרויסען געבילדעטען מאַן,
כאַטש איך קען געאַמעטריע ניט בעטראַכטען
די מאָס פון אַ שפּאַן אויף אַ שפּאַן,
טהו איך מיר אַן אַ פּאָר בריללען,
כאַטש איך קען גאָר נישט קוקען אויף זיי,
און געשייט די ראָלע צו שפּיעלען,
מיט „פּאַרדאָן" און מיט „באַן זשור מאסיו',"
און דערמאָנען א פּאָר גרויסע מענער,
ווי פּושקין און לערמאָנטאָפ,
דאָן האַלט מען מיך פּאָר אַ קענער,
איך בין שוין אַ פילאָזאָפ.

איצט זעה איך אויף דיר אַ נקמה,
וואָס דו האָסט מיך געוואָלט,
אָט ליגסטו אין דער ארמה,
אַך! דו פערפלוכטעם געלט.

1858

די פערדארבענע בילדונג

1

מען לאַכט פון פערצייטיגע דורות,
אַז די דומהייט האָט זיי פערפיהרט,
אַלע ביכער זיינען פול מיט עבירות,
ווי דער שקר האָט עקסיסטירט.
אָבער ליידער טרעפט היינט אַזוינע,
וואָס רופען זיך פון היינטיגער וועלט,
און טהוען אָב מעשיות געמיינע,
וויל דער שקר איז מיט אמת פערשטעלט.
זיי מאַכען די בילדונג מכלה,
מיט זייער נאַרישען סטראָי[1])
און שרייען נאָך און זאָגען פאר אַלע,
אַז די בילדונג פערלאַנגט עס אַזוי.

2

ביי היינטיגער וועלט אַ אינגעל,
מען לאָזט איהם בילדען עטוואָס,
האָט ער שוין אַ געשליפענעם צינגעל,
ער איז שוין אליין בעל הבית.
דעם פאָטער הערט מען ניט זעהר,
די מאַמען לאַכט מען גאָר אוים,
ווי אַ הון אויף קאָטשקענע אייער,

האַנדשוה מוז זיין מיט א פּאָכער,
און אַ פּלעשעל אַרעקאַלאָן,
דערצו דעם אידען אויסלאַכען,
פערהאַסען זיין טריט און זיין בליק,
קאַמפּלימענטען מיט חנ׳דעלאך מאַכען,
אָט בין איך אַ פּריילין אַנטיק.

8

ווי זי הויבט נאָר אָן רוסיש צו קענען,
לעזט זי שוין באַלד א ראַמאַן,
די יונגע בלוט הויבט אָן צו ברענען,
דען זי געפינט דאָרט א יונגען סטעפּאַן,
זיינע באַקען ווי צוויי שעהנע בלומען,
זיינע אויגען ווי צוויי שטערען לייכט,
„אַך, איך וואָלט איהם בעקומען,
ווער וואָלט צו מיר זיך פערגלייכט!“
זי פערגעסט, אַז דאָס שרייבט א פערפּאַסער,
וואָס האָט דאָס פון קאָפּ אויסגעטראַכט,
און זי זוכט איהם אין פּייער און וואַסער,
ער קומט איהר צו חלום בייַ־נאַכט.

9

ביינאַכט זוכט זי נאָר פּלאַנען,
זי ליעגט און עס הויבט איהר פון אָרט,
ווי אַזוי זי זאָל זוכען סטעפּאַנ׳ען
און קוויקען זיך מיט זיינעם א וואַרט.
איהרע געדאַנקען און פאַנטאַזיע שוועבען:
„אויב ער וועט אַנטערעפען מיר,
„איך וועל זאָגען: מיין ליבט, מיין לעבען,
„מיין האַרץ איז אין גאַנצען פאר דיר!“
זי זוכט איהם אויף אַלע בולוואַרען,
אין טהעאַטער און אויפן פּלאַץ,
וואו העררען מוז זי זיך דאָרט שפּאַרען,
און דער הערר הערט איהר ווי די קאַץ.

5

וואַרף איך אַן אויג אויף אַ פריילין,
זי מעג זיך פון גרעסטען שטאַם זיין,
האָב איך שוין די ביקסען, די פיילען,
ביז זי פאַלט אין מיין נעץ אַריין.
עס העלפט ניט וואָס עלטערן שטערען,
דען זי איז שוין פערקראַכען צו וויט.
נדן פיעל איך וויל מוז ווערען,
און אַ זייגער מיט א גאַלדענע קייט.
עלטערען זיינען געוויטע,
זיי מוזען מיט גוואַלד זאָגען „יע",
אויף מאַרגען בעקום איך אַ צווייטע,
זאָג איך צו די ערשטע „אַדיע!"

6

און די מידלעך, וואָס ווילען זיין כלות,
און דאָ איז ניטאָ מיט וואָס,
דען אין שטוב סויסטשעט דער דלות,
דער אביון איז דאָרט בעל הבית,
און דאָ איז זי אַזוי אונגעבילדעט,
פונקט מיט איהר באבען צוגלייך,
דער כאַראקטער איז פּראָסט און פערווילדעט,
אז איך שעם מיך צו זאָגען פאר אייך,
פערבעט מען צו זיך אויף וויזיטעו,
אַ שילער פון פערווי ראזריאד,(4)
און מאכט קאַמפּלימענטען אין מיטען,
אָט בין איך אַ געבילדעטע מאַד.

7

זי סמאַצקעט דעם פאָטער ווי אַ פיאווקע,
חויל צוליעב שטאט און פוץ.
דער שניאו(5) מיט די גאַנצע פאפראווקע
אזוינס, וואָס פערליערט באלד דעם נוץ;
וואָס דער פאָטער צאָהלט דערפאר וואָכער,
דאָס געהט איהר גאָר נישט אָן,

רינגלעך געקויפט פון די זעלנער,
קאמאשלעך מיט לאָטעס אַ טוץ,
און איז א בריה אויף אַכילה ושתית,
אַלע טעלער אין קיך לעקט ער אויס;
אַבער דער פאַטער כאַפּט קוים די מציאה,
אַבי די משוגעת זאָל פון זינען אַרויס.

13

זי ווערט שוין מיט מזל אַ פערדרעהטע,
מען שטעלט חופה מיט דעם טאַראַקאַן,(8)
צי זי ווייל, צי זי איז אַ געוויטע,
אַבי נאָר זי האָט שוין אַ מאַן.
אַבער קען זי דען זיין א בעל־הבית'טע,
אַז זי פלעגט גאָר שפּאַציערען אין גאַס,
פארפעל אַז זי קאַכט אויס גאָר פראַסטע,
איז אויך פול מיט רויך און מיט אַש;
איהרע קינדער ערציהט זי ניט בעסער,
ווי מען האָט איהר זעלבסט ערצויגען אין שטוב,
צום מאַן ווערט די שנאה רק גרעסער,
ווארום פּוסטע פאַנטאַזיעס בעגלייט איהר צום גרוב.

14

די בילדונג ווינשט פון די פרויען,
צו זיין אַ ווירטהין פאר זיך,
האפּטען און שטריקען און נייען,
דערצו די השגחה אין קיך.
געפינט זיך היינט גאָר אַ פריילין,
וואָס לערנט דעם פּשט גאָר פערקעהרט,
אַז א קלייד פון 28 אייַלען,
הייסט עס ביי איהר אויפגעקלעהרט.
און לעזען א צוויי־דרייי ראמאַנען
און בעזוכען דעם טהעאַטער פארנאַכט,
אוו מיט וואונקען — ליעבע פערשטאַנען,
אַט בין איך אַ פריילין — אַ פראַכט.

10

אַז מען דאַרף געהן סטעפּאַנ׳ען גיפינעו,
מוז מען געקלידט זיין שאַרמאַנט,
אין א רעטאַנדע פון פּאַריז מאַגאַזינעו,
אוו א הוט אוו א זאַנטשיק אין האַנט.
זי שטעלט גאָר דעם פּאַטער ברלות,
וואָם פערהאַרעוועט זיין גראָשען מיט שוויים,
אוו וואַרפט זיך ווי אַ שיף אין די כוואַליעם,
אוו זי ברייגט עס אויף נאַרישקייט אויים.
אַז די מוטער הייסט איהר בראָקען לאָקשעו,
אַרער אַנשאַבעו בולבעס אין טאָפּ,
קוקט זי זיי אַן ווי די אַקסעו,
וואַרום איהר ליגט גאָר סטעפּאַן אין קאָפּ.

11

עס לויפען די טעג מיט די וואָכעו,
די בעקלעך איז שוין ניט אזוי שעהן;
די קליידלעך ווערעו צוקראָכעו,
אוו דאָ מוז מען די מאַדע נאָכגעהן.
דער פּאַטער בעט אַן שדכנים,
ער וויים דאָך זי איז שוין ניט יונג,
אַז עס קומען אין שטוב מחותנים,
גיט זי אין לופטעו א שפּרונג,
בכן פרעגט דער פּאַטער מיט תקיפות,
„אַז ניט דעם, טאָ וועמען וויל סטו?“
ווייזט זי אַרויס איהרע חציפות:
„טאַקיד סאווסיעם ניע חאָטשו!“(6)

12

מען מוז שוין די טהירען אויפמאכעו,
פּאר שאַרלאַטאַנעם אוו שפּור אַלערליי,
מען פלעגט פריהער אַליין פון זיי לאַכעו,
איצט מוז מען נאָך חנפ׳ענעו זיי.
עס ווייזעו זיך פּאפּיערענע קעלנער,
רעקלער פון אַלטעו טאַלקוטש,(7)

לעבט דאָס אָב —
נאָר גוואַלד מיר זיינען קינדער.

ב.

פיעל יסורים לַיידט אויס דאָס קינד צום יום המילה,
און דאָ הוליען קאַמפאַניע,
פיעל בלוט קאָסט אונז אמונה לכתחילה
אין פּאַרטוגאל, אין רוים, אין שפּאַניען,
דאָ קרייציגט מען קעצער אין אינקוויזיציאָן[1]
אין קנאת הדת איינגעטונקט;
דאָ ברענט מען מענשען פּאר רעליגיאָן,
און דאָ דער עולם מען הוליעט, מען זינגט.
וי גרוים איז די פּרייד אין אַ טאָג צי צווי,
דאָס קינד ווערט רוהיג, פּריי,
און עס טהוט איהם עטוואָס וועה,
לויפט דאָס אויך פּארביי.
זעה גוטעס צו טהאָן
פּאַר דיין נאָציאָן,
געה נישט ווי אַ בלינדער;
לאַך ניט, פּלוט,
דאָס קאָסט אונז בלוט —
גוואַלד מיר זיינען קינדער.

ג.

דאָס קינד ענטוועהנט מען אין אַ מזל׳דיגער שעה,
און ער מיט קולות ווייגט און שרייט;
איז דען ביי אונז גרויסע דאָס זעלביגע ניטאָ,
מיר לייענען הבלים, נאַרישקייט.
בשעת מיר האָבען אין מצרים געוואוינט,
האָבען מיר דאָרט הבלים געזויגען געדיכט,
ביים הר סיני האָט מען אונז ענטוועהנט
און דעם נאָפּעל מיט רום אייגעריכט.
נאָר אין דער מדבר רק געשריען,
געבענקט נאָך די נבלות,

מיר זיינען קינדער

אֲבינה באנוש, וואת חקרתי,
כי כילדים נתהוללה.
אחת היא, על כן אמרתי:
„ילדים נחנו סלה"!

איך בעטראכט דעם מענשען אוֹן יעדער סאָרט,
מיר זיינען דום ווי קלייַנע קינדער:
דאָרום בלייַב איך ביי מיין שפּריד־וואָרט:
„מיר זיינען קינדער אַלטערהייד."

א.

דאָס קינד ווי עס ווערט געבאָרען באָלד,
שרייט ער מיט קולות פון דעם געצעלט;
אָבער פרעגט ביים קינד, וואָס איז זיין גוואלד,
מען שיקט איהם דאָך לעבען אויף אַ וועלט.
מיר זיינען אויך ווי קינדער דזשיק,
מען שיקט אונז לעבען, מיר שרייען „ניין".
דער לעצט רופט אונז צום וואַהרען בליק,
נאָר מיר האָבען מורא צוצוגעהן;
דרום איז דער גוואַלד זעהר קרום
ביי אונזער לעצטע שעה,
דאָס ווייזט אויף אונז, אַז מיר דענקען דום,
אַז השארה איז ניטאָ.
קוקט אייך אום,
בעטראַכט אַ בלום,
אַדער יעדען בוים בעזונדער;
דער ווינטער אַראָב,

וואָס לאַכען מיר פון דעם קלייניעם קינד,
ביי אונז הערשט אויך, וועד קרעפטען האָט
דער הערשט שטרענג איבער זיין הויז־געזינד,
דער נאָך שטרענגער אין קלויז אויף זיין שטאָט, —
רעכענט זיך נאָר פֿאר אַ מענשען,
דעם צווייטען פֿאַר אַ פערד, —
יענעם שלעטען, זיך נאָר בענשען,
אוי גאוה איז אַ שוועד!
מען זעהט דאָס רוב,
ער איז גאָטאָן[2])
צו שניידען ווי אַ שינדער;
לאָז איהם צו רוה,
ער איז א מענש ווי דו —
גוואַלד, מיר זיינען קינדער.

ו.

דאָס קינד האָט אמאל אַ פייפעלע דערטאָפט,
געפייפט, בעריהמט זיך דעם גאַנצען טאָג;
די קינדער פון קנאה האָבען ביי איהם אַרויסגעכאַפט
און ער האָט געשריען, געווויינט מיט אַ קלאָג.
דער פאַלשער כבוד איז דער פייפעל'ס קול: —
דער שרייט מען זאל איהם מפטיר געבען;
דער פאַלשער כבוד מאַכט אמאל,
אַז מען וויינט דורך דעם גאַנצען לעבען.
דער זוכט כיבודים, דער גבאות,
דער אין קלויז אויבענאָן אַ שטאָט;
דאָס בריינגט צו שאַנד אי צו רמאות,
צו טרערען אַהן אַ סטשאָט.
מען איז מקנא איהם
זיין פאַלשען שם,
כאָפט מען צו די פייפעל געשווינדער,
דער עולם לאכט איז הייפעל,
ווי ער בלייבט אָהן א פייפעל —
גוואַלד, מיר זיינען קינדער.

און אין שמרון און אין ציון,
און די גאַנצע צייט פון גלות,
און ער היום
איז ווי אַ תהום,
עס ווערט נאָך גאָר ניט לינדער,
נאָר יענע ברוסט,
וואָלט ער געקושט —
גוואַלד, מיר זיינען קינדער.

ד.

דאָס קינד בעקומט שוין שכל, פערשטעהט און וויים,
ער ווערט מיט מזל אין חדר געבראכט.
דאָרט ווייזט איהם דער רבי דעם אלף בית,
לעזען און שרייבען וואָס ער טראַכט.
די וועלט איז אַ ספר, וואָס פיעל בעטייט,
מען דאַרף נאָר קענען לעזען גוט,
אונזער רבי איז די צייט,
זי ווייזט די אותיות מיט'ן שטריינגען רוט.
יעדער שעה איז אַן אות,
אַ נקודה — אַן אויגענבליק,
מען דאַרף נאָר לעזען, ווייסען וואָס
און לערנען רק פראַקטיק.
אָבער ער זעהט אַ וועלט
און עס איז איהם פערשטעלט,
געהט רק ווי אַ בלינדער,
זעהט אַן אות
און פערשטעהט ניט וואָס —
גוואַלד מיר זיינען קינדער.

ה.

דאָס קינד שפיעלט אין פערדלעך זעהר וואויל,
עס טרייבט איהם רק דער יונגער גייסט,
איינער האָלט אַ שטריקעל דעם צאם אין מויל,
דער צווייטער פון הינטען טרייבט און שמייסט.

און כאָטש עס פלאַצען פיעל,
מאַכט ער דאָס אויף שטיל,
און בלאָזט נייע נאָך מיט מעהר וואונדער,
אָבער אין די גרוב, די קליינע,
בריינגט ער ניט קיין איינע —
גוואַלד, מיר זיינען קינדער.

ט.

דאָס קינד פאר אַ צאַצקע וויינט ער דעם גאַנצען טאָג,
זיין שמחה איז אויך אָהן אַ געפיהל;
מיר וועגען זיך אויף די זעלביגע וואָג,
אונזער פרייד מיט די לייד איז אַ קינדער־שפיעל.
אונזער נחת מיט די פרייע מוט
אין דער נאַטור וועלט עס אויסגעלאַכט,
אונזער טרעהר וואָס פליסט מיט בלוט,
וועלט אין דער נאַטור ווי אַ קינד בעטראַכט.
אַז מיר וואַלטען גרינדליך וויסען
דעם סוד פון גאַטעס וועלט,
וואָלט אונז דאָס ניט פרעהען און ניט פערדריסען,
נאָר עס איז פון אונז פערשטעלט.
מיר רעכענען פאר וואָהר,
אַז די וועלט איז ניט נאָר,
עס איז דאָ אַ וועלט בעזונדער;
דעם מענשענס היגע שפיעל
מוז האָבען אַן אַנדער ציעל —
נאָר מיר זיינען קינדער!

1858

ז.

דאָס קינד שפּיעלט זיך אין קאַמער קאמער הויז
דעם חבר׳ס אָרט פּערלויפּט ער די מינוט,
און מיר זעהען עס און לאַכען זיי אויס,
און אַליין שפּיעלט מען, מען פּערגיעסט נאָך בלוט;
ווי יענער גיט זיך פּון געשעפּט אַ ריהר,
פּערלויפּען מיר דערינען,
מיט יענעמ׳ס אונגליק זוכען מיר
אונזער גליק צו געפּינען.
נאָר דיין רובעל האָט נאָר די מעלות,
דיין חבר׳ס איז ביי דיר אומזיסט,
אויף טעפּלעך, לעפּעל פּרעגט מען שאלות,
אויף אַ רובעל קיינמאָל נישט.
יענער שרויפּט
און דער פּערלויפּט,
מען פּערכאַפּט דעם שטעל געשווינדער,
נאָר פּון געשעפּט אַ קעהר,
פּערלויפּט שוין דער —
נוואָלד, מיר זיינען קינדער.

ח.

דאָס קינד פּון זייף מיט וואַסער בלאָזט ער פּלעשער,
ער בלאָזט, און עס פּלאַצט. עס ווערט נייע געמאַכט
און ער ווערט ניט מיער און בלאָזט נאָך גרעסער.
אבער מיט לעדיג קומט ער אַהיים פּאַרנאַכט,
אַזעלכע פּלעשער בלאָזען מיר אַלע,
פּונקט ווי דער אינגעל דער געשייטער,
כאָטש די צייט איז פּון זיי פּיעל מכלה,
ווערען מיר ניט מיעד און בלאָזען ווייטער.
דער בלאָזט פּלעשער פּון פּאַלשע פּרומקייט,
דער איז אַ פּאַלשער פּריינד,
דער פּערמאַסקירט זיך מיט פּאַלשע רייכקייט,
וואָס פּון אַ פּרעמדען פּלאַש דאָס שיינט,

דער רבי מאַכט אַ פּוסק,
דער שרייבט הויליגע ספרים,
מיר פערשפּאַרען דעם עסק,
און מיר לעבען ווי די גרעסטע שררים.[1]

ד.

זייער רבי שטעלט זיין נפש אין אחריות,
זיין צורה איז אַ געלע, אַ גרינע;
ער איז אויף בראנפען אַ נזיר און עסט אַ כזית,
וויל ער קלאַגט אַלץ אויף גלות השכינה,
וואָס זי איז פערפלויגען פון נעסט —
אָט די דאגה מאַכט איהם מאָגער און דאַר,
און ביי אונז — מען טרינקט, מען עסט,
וועגען די שכינה האָבען מיר גאָר קיין צער.

ה.

דער ריישישער רבי איז זיי מיט תורה מהנה
צו שלש סעודות פאר הבדלה,
איז זיך דער פראָסטער עולם אַן די לומדים מתקנא,
וויל דער פראָסטער קען ניט קיין קבלה.
איך דערמאָן זיי דעם וואָרט „בחינה"
און פערקריך אין זייטיגע דרכים,
איז ניטאָ קיין קנאה, שנאה,
וויל זיי מיינען איך דעד מיט מלאכים.

ו.

אין דעם ריישישען רביץ איז מען ניט אין טעות,
ער לערנט טאַקע יום ולילה;
ער קען אויך, ווי אַלע מורי הוראות,
פסק'ענען די גרעסטע שאלה.
פון מיר פערלאַנגט מען קיין תורה,
דאָס איז קיין האַנדעל פאר זיי,
פאר מיינע חסידים בין איך א סחורה,
אָט ווי איך שטעה און גיעה.

דעם רבי׳ם שלימעלע

(דעם נאליציאנער חסיד׳ס ליעד*).

א.

קום אהער, מיין זוהן, קום אהער צו מיר,
איך וועל דיר א שלימעלע איבערגעבען;
איך וויל אויף אייביג פערזאַרגען דיר,
זאלסט האבען פון וואנען צו לעבען.
איך בין שוין איצט גרייט צום טויט,
איך זעגען זיך איצט מיט מיין וועלט,
וויל איך דיר פערזאַרגען מיט ברויט,
זאלסט האבען א קוועלע פון געלט.

ב.

צו ווערען א מלמד ביי אידישע קינדער,
ביזטו דו דאך אן עם הארץ די והותר;
זאלסט ווערען א קנעטער אדער א שינדער,
ביזטו א פוילער און א הולטיי א גרויסער.
ווילסט ניט לערנען, ניט טהאן,
טא פאלג זשע איצטער מיך:
איך וועל דיר זעצען אויף מיין טהראן,
מען וועט דיר רופען במקום איך.

ג.

מיין ניט, אז דא איז ריסען צי ליטא,
זייערע חסידים האבען אנדערע מנהגים;
ביי זיי האט אן עם הארץ ניט קיין שליטא,
זייערע רביים זיינען לומדים מופלגים.

איך וועל הייסען שטעלען שטולען אויף קאַטאַווע,
וועל מיט פליים מיט די אושפיזין ריידען,
בכן זיינען געקומען די אָבות
צו נעהמען מיר אין גן עדן.

יא.

דערנאָך וויל איך אַנהויבען צו דיר צו שרייען:
„שוין צייט זאַלסט ווערען נתגלה“ —
דו וועסט זיך מאַכען א צורקע פון יראת שמים,
וועסט זיך שעמען וויי צו באַוועצענם א כלה —
„שוין צייט מען זאָל זעהן דיינע שבחים,
„ואָם איז געווען בנסתר ביז די וויילע,
„איך וועל דיר איבערגעבען די נעמען פון מלאכים
„און מיין דעה אין בית דין של מעלה.“

יב.

איך וועל דיר שענקען דעם שליסעל פון הימעל במתנה
און וועל דיר נאָך שעצען אויף צו פליסען;
איך וועל דיר אַנטהאָן מיין היטעל די האַלבע לבנה,
און מיין אַטלעסענעם בגד דעם וויסען,
וועט מען שוין אויף דיר דערצעהלען נפלאות,
וואָם ניט געשטויגען ניט געפלויגען,
דיינע חסידים וועלען זיך נאָך שווערען מיט שבועות,
אַז זיי האָבען דאָם אליין געזעהען מיט די אויגען.

יג.

וועסט לעבען ריכטיג וויי דער שרה,
וועסט האָבען פּאַראַנעם א פולע;
ציי ביי זיי איז א שמחה אַדער א צרה,
האָסטו דערווייל כבוד און גדולה.
גבירים וועלען זיך ווינשען
אַוא גליקליכען משא ומתן,
וואַרום דו האָסט עם געלערנט די קונצען
פון דיין היליגען טאַטען.

ז.

איך האָב אַבגעלעבט אַ וועלט ווי אַלע נגידים,
פערברַאכט אין אכילה ושתיה;
בין געווען אין גאַליציע אַ רב ביי חסידים,
וואַרום דאָ דאַרף מען וועניג יגיע.
קיין תורה הלוואי ווייטער,
קיין עברי נאָך ניט אַ שייטעל,
מען דאַרף נאָר זיין אַ געשייטער
און צייהען ביי יענעם פון בייטעל.

ח.

איך בין דאָך טאַקע אַ פראָסטאַק בעצם,
ווי קום איך צו זוהר, צו קבלה?
פריהער בין איך געווען א יונג אין אַ קרעצעם,
דערנאָך ביים רבי'ן אַ בעל העגלה.
איך האָב געזעהען ווי ער איז מכפר עונות,
בעטראַכט ווי ער האָנדעלט מיט מלאכים,
קען איך אויך ווי ער מאַכען פדיונות
און נעהם נאָך גרעסערע מקחים.

ט.

איך וויים גאַנץ גוט, אַז דעם גאַנצען על חטא
האָסטו מקיים געווען בשלמות,
וען איינער האָט דאָס מיר אויסגערעדט,
האָב איך געענטפערט איהר וויסט ניט קיין אמת:
ער איז אַ בעהאַלטענער צדיק גמור,
נאָר איהר זייט ניט זוכה עס צו פערשטעהן,
מיט דעם וואָס ער טהוט אַן עון חמור
איז ער מכניע דעם ס"ם אַליין.

י.

באַלד וועלען קומען פון שטעדטעל די נגידים,
זיי זאָלען זיין ביי מיינע הסתלקות,
מיין פערצייטיגע דואסקע וועל איך געבען די חסידים,
זיי זאָלען מיר קלאפען אויפ'ן פערענע מלקות.

מאַך זיך אַ פרומען פּנים,
מיט די אויגען גלאָץ נאָר גוט,
וועלען שוין די נאַראַנים
קושען דיינע טריט.

יח.
די שיסעל יויך אז מען שטעלט אַוועק,
נעהם איך פריהער די פעטע אַפּשעפּען,
דערנאָך לאז איך מיר אראָפּ צום דעק
די געדיכטע לאָקשען צו שלעפּען,
און אַלע חסידים אַליין
זעהען עס גאַנץ גוט,
און זאָגען: ווער קען עס פערשטעהן,
וואָס דער רבי מיינט דערמיט?

יט.
איינמאָל ביינאכט האָב איך אין קאָמער געגעסען,
האָב איך מיר געשטעלט האַרכען ביים טהיר,
וויל פון פאַרענט אין שטוב זיינען חסידים געזעסען
און דערצעהלט די נסים פון מיר;
דער גבאי איז געווען דער רייזער
און דער חוזר דערביי א פארשוועכטער,
אז איך בין אַוועק אין לעצטען חדר
און בין געבליעבען אַהן זייטען פון געלעכטער.

כ.
ער האָט געזומען דערצעהלען פון מיר די שבחים,
דערצו מיט אַ בריטע הקדמה;
ער האָט דערצעהלט מיינע דראקעס מיט מלאכים
בשעת עלית נשמה,
מיין קנייטשען זיך, מיין בויגען,
מיינע פרעסק אין תפלה בלחש,
אזוי וואויל איז צו די אויגען,
וואָס זיינען זוכה צו זעהן דעם נחת.

יד.
דער גביר וועט זיין מקנא דיין דרך,
ווי דו לעבסט זיך שטיל באזאכט,
וואָרום ער האָט דאגות אָהן צאָהל, אָהן ערך,
רוהט ניט טאָג און נאַכט,
זיצט אין טהעאַטער, אין לאָושע,
און דער מוח איהם דרעהט ווי א ראָד,
איך האָב מיר מיין עולם הזה
גאָר אָהן שום קלאפאָט.

טו.
דעם גביר׳ס פערגניגען וואָס האָט פאר א וועדרע,
אַז אין האַרצען איז ניט ניכר,
שפּיעלט אין אָקע צי אין א דערדע,
און די קאָפּ צופאלט אויף שטיקער.
שלאָפט אויף א טהייערע זאָפע,
און זיין קישעלע דרעהט זיך צוקאָפּען,
איך האָב מיר מיין מנה יפה
און צער נאָך ניט א טראָפּען.

טז.
ווילסטו זיין גליקליך אויף דער וועלט,
מוז אַלץ זיין פערמאַסקירט :
דעם יראת שמים פנים׳ל אויסגעשטעלט,
ווי עס וועדט אין גאַליציע געפיהרט.
קומען צו א קאָפּיטאל
מוז מען זיין פון די חכמים ;
ביזטו קלוג ווי א פיסקאל,
רופט מען דיר צדיק תמים.

יז.
וועז דו ביזט אין קאָמער פאר זיך אַליין —
דאַרטען טרינק און עס,
דאַרפסטו אַבער נאָר אויף דרויסען גיהן,
זעה זשע ניט פערגעס.

און זאָל שרייען פאר זיי „ככה",
ווי מען פלעגט המנ׳ען שלעפּען,
נאָר עס איז געקומען פון דאָרף די משפּחה,
האָט ער ניט געוואָלט מיט פויערים זיך טשעפּען.

כה.

פּורים צו דער סעודה האָט ער געטאַנצט מיט חרבונה׳
אַ קארעהאר געפלאָכטען אין דרייען,
און זרש מיט ושתי אָנגעטאָן אין קרוינען
האָבען געהאָלפּען זינגען און שרייען,
און לוט האָט געטאַנצט אויף איין פּום,
אַז אין לספּר ואין להגיד,
מען וואָלט עס געוועהען בחוש,
נאָר עס איז געווען דערביי א מתנגד.

כו.

אָט זעהסטו שוין נסים, וואָס געהמט אָן אַ מורא,
צונויף געמישט שעמגו מיט כלאים,
זיי פערשטעהען דאָס ניט, אז איך בין אָהן תורה
און אָהן אַ ברעקעל יראת שמים,
און האַלטען דאָך מיינע נסים פאר הייליג,
צו דערצעהלען מיינע נפלאות איז אַ מצוה,
איצטער פערשטעה זשע דעם חילוק
פון רוסלאַנד ביז גאַליציע.

כז.

איך האָב אַמאָל א ישובניק געטראָפען להכעים,
וואָס האָט קיין פּדיון געוואָלט דערלאַנגען,
האָב איך אַריינגעשטעקט דאָס קינד א האָבער אין... —
אַז דער איינגעל איז זיך פערגאַנגען ;
ווי מען האָט מיר דעם פּדיון געגעבען,
האָב איך דעם האָבער אַרויסגעצויגען.
אָט זעהט מען פון גאַליציאַנער רבי׳ן
די נסים פאר די אויגען.

כא.
פויגלעך ווערען פון מיין מויל פערברענט,
רוחות פון מיין שטעקען,
היינט מיינע טראַסקעם אין די ווענט —
שרי מעלה מוזען זיך צושרעקען;
מיין קריעג מיט׳ן שר של אדום,
ראש השנה צו תקיעות
געריסען איהם די האָר ווי פעדים,
אַז ער האָט געווינט מיט בכיות.

כב.
דעם אשמדאי האָט ער דעם קאָפּ אָפּגענאָלט,
און א רוח ביז אין טויט פערשמיסען;
ער האָט אַמאָל פון כעס א מלאך געוואָלט
מיט זודיגע וואָסער אָפּגיסען;
ער פלעגט די מלאכים פעריאָגען,
און זיי פלעגען איהם חנפ׳ען,
וואַרום זיי קענען ניט פערטראָגען
דעם גרוך פון פראָסטע בראנפען.

כג.
צוויי וויסע מזיקים מיט הערנער, מיט בערד,
האָבען מזיק געווען פון זיין סעקטע די בעסטע,
ווי דער רבי האָט דאָס דערהערט,
האָט ער זיי פערשלאָסען „פאר ארעסטע";
מען איז געלאָפען זעהן די נפלאות,
ווי ער האָט דאָ די רוחות געקריגען;
אמת עס איז געווען א טעות,
עס איז געווען פון דאָרף צוויי וויסע ציעגען.

כד.
ער האָט זיך פאר כעס אַנידערגעשטעלט,
אַז עס זאָל זיך אַזוינעס פאַסירען,
האָט ער געהייסען נבוכדנאצר׳ן פון יענער וועלט
ער זאָל זיי מיט אַ פויק דורך דעם גיהנם פיהרען

און קראַנקע... אַהאַ דער עולם איז שוין ניט ווייט —
געגוג רעדען... שטיל... האַלט מויל...
שפּיעל נאָר די ראַלע געשיידט,
לעבסטו גליקליך, גוט און וואויל.

1859

אטלעס

א.

איך אַטלעס דאַרף דאָך קלאָגען
אויף היינטיגע יאָהרען;
אַ חרפּה איז צו זאָגען,
וואָס פון מיר איז געוואָרען.
עס איז מיר נאָך עד הנה
אַזוינס ניט געשעהען,
די צייטען די געמיינע
האַלטען מיר אין פּלעגן.

ב.

איך מעג זיך שוין שווערען,
אַז מען וועט מיר פערהאַסען,
פון מיר וועט אַזוי ווערען
ווי פון ראצע מארע אין פּאַסען;
גלייך ווי די מאָדע
איז אַריין צו די אביונים,
זיינען זיי פון הכבדה
געבליבען אָהן תחתונים.

כח.

מען בריינגט צו מיר משוגעים,
איך זאל זיי טהאן פּעולות;
בין איך דען פון די נאראנים
איך זאל זיי הילען מיט סגולות;
וועו איך זאל משוגעים הילען,
איז פאר מיר קיין גוטער סימן;
אז משוגעים וואלטען פּעהלען —
טאָ וועו וואלט צו מיר געקומען?

כט.

אַ פּאדראטשיק האָט געדארפט פּיהרען פּראוויאנט,
אבער אין שליטען ניט מיט רעדער און וועגען,
האָט ער מיר געגעבען א מנה יפה אין האנט,
אז זאל אויפהערען דער גרויסער רעגען.
לסוף האָט מען איהם געשמידט אין קייטען,
וויל דער סראק איז געבליעבען אין מיטען,
און איך האב שוין א תירוץ אַ גרייטען:
מען האָט אין הימעל די שרי מעלה פּערביטען.

ל.

אַ אידענע קומט און ווינט פאר מיר;
זי האָט אַ שלעכטע מערכה;
נעהם איך פּריהער דעם פּדיון ביי איהר
און בענש איהר מיט המן׳ס ברכה.
איך שפּיעל נאך די ראלע געשייטער;
איך גיב איהר סגולות אלערליי,
און אויב ער שלאגט איהר וויטער —
אסור אויב מיר טהוט וועה

לא.

צעטלאך נעהם צו פון יעדען בעזונדער,
זאג זיי נאך צו עולם הבא;
ארעמע עקרות, וואס פרענגען אויף קינדער —
זיי שיק אפּ צום גבאי.

ו.

פּילצטוך, פּראם און טוך,
איך דאַרף זיך היינט שעמען,
נעהמט אייך אַ ראיה פּון מיך[1])
ווי מען דאַרף זיך ניט איבערנעהמען.
איך האָב אויך אמאל געשטיגען,
אַטלעס איז געווען קיין שפּאַס;
אויב איהר ווילט היינט אַטלעס קריגען,
טאָ זוכט אין שוסטער גאַס.

ז.

צו מיר האָט געהאַט גוסט
אַ מענש מיט אַ קאַפּיטאל,
האָט מען מיך ניט געמישט
מיט אַן אַנדער מאַטעריאל;
און איצט איז אַראַפּ די פּרייזען,
איז מען מיך מנבל;
אַז מען דאַרף מיך וואָלווען לייזען,
מישט מען מיך מיט באַווען.

ח.

אַז דער פּראַסטער ווילט מיך קויפען,
זוכט ער נאָר בחנם,
עס קומען אַריין צו לויפען
אַלער האַנט מבינים,
וועט עס געהט אַ קאַצוביקע
קראַצט אויף מיר די פּאָה,
וועט עס געהט מיט אַ קרייקע
זאָגט אויף מיר אַ דעה.

ג.
עס פלעגען געהן אין ראַצע מאָרע
גאָר די רייכע פאָן,
איז אַריין דערינען אָן עין הרע,
דער פּראָסטער האָט זיך אָנגעטהאָן;
היינט לייגט זי אין דער ערד
מיט איהרע פּאַסען די פיינע,
זי האָט שוין אַזא ווערטה
ווי נאָך סוכות אַ הושענא.

ד.
אַז איך דערמאָהן זיך די פּאָריגע צייט,
ציטער איך ווי אַ בלאַט;
מיך האָט געטראָגען דער גרויסער לייט,
פּאר מיר האָט מען בושה געהאַט.
אַז איך בין אין שוהל אַריין,
אַלע, גרויס און קליין,
האָבען זיך פּאר מיר געשטעלט,
איז געווען צו זעהן אַ וועלט.

ה.
פילצטוך, פּראַם און וואַל געוואַנט
האָבען זיך אייבּיג געשעמט פּאר מיר,
איך בין געשטאַנען אין מזרח־וואַנט
ביים רב אָדער ביים גביר;
היינט בין איך אין גלות
ביי דעם אָרימאַן;
פּרופּט זוכט מיר אין פּאָליש,
בין איך שוין אויך פּאַראַן.

יב.
העגעז ביי אייך אין חדר
איז געווים פאר מיר אַ שאַנד,
איך פּאַס צו אייערע קלײדער
ווי אַרבעס צו דער וואַנד.
איך מעג אייך דעס סוד אויסזאָגען,
אַז דאָס גאלט וועט אייך צוקוועטשען,
וועט איהר מיר אין קורצען טראָגען
אין גוטען אָרט פערזעצען.

יג.
אויפ דעס טהייערען זייד
וואָס די ווערים שפּינען,
דאַרפט איהר האָבען מיטלייד,
וואו ער טהוט זיך היינט געפּינען.
דאָרט וואו עס שמעקט דער דלות,
וואו מען וואוינט אין פּוסטינעס,
מאַכען זיך דאָרטען
זיידענע בודינעס.

יד.
אַז אַ חכם פּאַלט אַריין
צווישען נאַראָנים,
אַז אַ קצין פּאַלט אַריין
צווישען אַ חברה קבצנים,
אַז ס׳פּאַלט אַריין אַ בר מעלה
צווישען גראָבע יונגען,
מעגען זיי גלייך אַלע —
דאָס ליעד פּון אַטלעס זינגען.

1860

ט.

די, וואָס פערקויפט באָב,
מאַכט פון מיר אַ מאַרק,
אויב איך בין אין גאטונג גראָב,
זאָגט זי, אַז דאָס איז שטאַרק;
וואָס מען טהוט מיך מיט באַוועל מישען,
דאָס קען זי ניט פערשטעהן,
היינט פון וואַנען זאָל זי וויסען,
אַז זי האָט מיך קיינמאָל ניט געזעהן.

י.

וויל זי איז פערבלענדט,
ניט זי מיר צום נאָז אַ שמעק,
זי גראַבעלט מיר מיט די הענט,
ביז עס ווערט אַ פלעק;
היינט וויל זי מיך ניט ציהען
מיט די נעגעל וואָס שטעכען די נאָדלען,
אַז זי האָט דאָס גלט גליהען
ביי אַ מלוה אויף אויסצוצאָהלען.

יא.

באמת בעט איך אייך,
קוקט ניט אויף מיינע חסרונות;
קוקט בעסער אויף אייך,
אויף אייערע חורבונות.
איז דאָס ניט אַ שטראָף,
אַז אַזוי אַן עדעל צייג
טאָפען זיי ווי אַן עוף,
וואָס זיצט פערשפארט אין שטייג.

איז ער ביי זיך קאַלט,
ער איז שוין באַלד אַריבער דעם טייך.
נאָר וואו דען שרעקט דאָס האַרץ
און איז פּוסט מיט שמאַרץ?
אַז דער פּראָם איז אין מיטען געשטעלט
אין די מיטעלע יאָהרען
מוז ער לאַנגזאַמער פאָהרען,
ניט צי בלייבען אין מיטען דער וועלט.

ג.

די געניטע מאַטראָזען טהוט גאָר ניט אַרעזן,
וואָס אַלע שרייען: ציהט גיכער די שטריק,
וואָס דאַרפען מיר דעם פּראָם מיט גוואַלד איהם שפּאַרען,
אַז מיר מוזען באַלד פאָהרען צוריק.
אונזערע מאַטראָזען איז דער וינטער, דער זומער,
זיי אַרט ניט דעם מענשענ׳ס פערלאַנג;
וואָס דער מענש טרייבט די צייט האָבען זיי גאָר
קיין קימער,
און זיי געהען זיך דעם רעגולאַרנעם גאַנג.
בערעכענט אויף מזומן,
אַז איהר וועט שוין דאָרט קומען,
צי וועט מען אייך דאָרט לאָזען ליעגען;
עם קען נאָך אונז טרעפען
צוריק זיך צו שיפען,
איבער־ניים אין אַ וויעגעלע זיך וויעגען.

ד.

לעבען יעטווידער ברעג שטעהט דאָרט אַ בריקעל,
וואָס דער פּראָם שטעלט זיך דאָרט אָפּ,
עס קומט נעט ניט צו, עס בלייבען אָפּען אַ שטיקעל,

92

דער פּראָם

א.

דאָרט ביים ווילִיע גיעה איך שפּאַצירן,
זעה איך דעם פּראָם אויפֿן טייך,
הין און צוריק טהוט ער איבערפֿיהרן,
זאָג איך: ברידער, דאָס מיינט מען אייך.
די וועלט איז דער טייך, טיעף און שטרענג,
דער פּראָם דאָס איז די צייט;
אינעוועניג מענשען אָנגעשפּאַרט ענג,
און ער שיפּט עס צו יענעם זייט.
די שטראָמען מיט די גאוות
איז די וועלטליכע תאוות,
וואָס זיי טרייבען דעם פּראָם;
מעהר ניט די ליניע,
דאָס איז די אמונה,
לאָזט אונז ניט פּערטרינקען אין תהום.

ב.

די מענשען, וואָס זיינען אָקאָרסט פון ברעג,
האָבען ניט קיין מורא פֿאַרן שטראָם;
און די, וואָס זיינען שוין באַלד אַריבער די וועג,
לאַכען אויך אויס דעם וואַסער, דעם תהום.
ער איז נאָך אַ קינד
שרעקט איהם ניט קיין ווינט,
ביי איהם איז אַלעס גלייך;
וועלט ער וויעדער אַלט

וועך וויס וואוהין זיי וואָלטען איהם פערשמיסען ;
אַז דער מענש וואָלט וועלען זיינע תאוות נאָכגעבען,
וואָלט דער מענשליכער בונד וועלען צוריסען.
ווי וואָלט געהאַלטען א בונד פון אַ מדינה,
וועך ניט פון רעליגיע דער צייכען ?
וועך צאמט א פאָלק, וועך ניט די אמונה,
וואָם די אויג פון פראָוויטעלסטוואָן קען ניט גרייכען ;
היט דיין אמונה,
געה מיט דער ליניע,
אוך אַ מענש מיט אַלעמען גלייך ;
זיי אַ איד צו גאָט
אוך אַ מענש אין שטאָרט,
וועסטו בשלום אַריבער דעם טייך.

ז.

די מאַטראָזען שטעהען דאָרט ביי א קאַנט
זיי האַלטען אַ רודער, זיי האָבען צו טהאָן.
די צייט האָלט אונז אויך די האָפענונג אין האַנט,
בעשערט איהם, בעשיצט איהם ווי א ווינט קומט נאָר אָן.
ווי דער רודער איז געגעבען אונז צו ראטירען,
אין שרעק גיט ער אונז אַ מוטה.
אַזוי די האָפענונג טהוט אונז פיהרען,
ביז אונזער לעצטער מינוט.
זי ווייזט פון דער ווייט,
די קינפטיגע צייט
לעבען מיר אָפּ אויף דאָם נייע ;
עס ווערט פאָרגעשטעלט
אַ קינפטיגע וועלט —
אָבּ איז זי אונז ממש מחית.

און יעטווידער איינער שפרינגט אַראָפּ;
דאָרט אויף צו שפרינגען דאַרף מען זיין אַ גבור,
אַ שפרונג און וויטער אַ לויף;
מיר דאַרפען אויך די צוויי בריקלאך אַריבער
פון אַנהויב און ווידער צום סוף.
בשעת געבאָרען שרייט ער
און צום סוף איז איהם שווער,
ער וואָלט אַוועקגעגעבען דעם גאַנצען פערמעג;
וואָס העלפט דיר דיין דינגען,
דו מוזט דאָך שוין שפרינגען,
דו זעהסט דאָך דער פּראָם שטעהט דאָך ביים ברעג.

ה.

ווי גרוים איז דער פּחד פון פּאָרענט און פון הינטען.
אין מיטען טייך דער פּראָם טהוט טראָגען,
די וועלען, די שטראמען, די שטורמס, די ווינטען—
איטליכער וויל נאָר די שיף צושלאָגען.
ווי טהייער, ווי וויכטיג, דאַרף אונז זיין די ליניע,
זי פיהרט אונז זיכער צום ברעג;
ווי וויכטיג איז אונז די אמונה,
מען געהט זיך מיט אַ גאַנץ גלייכען וועג.
וועך עס וויל זיך בעריהמען,
אַז ער קען גוט שווימען,
די ליניע איז איהם צו גראָב, צו גרוים—
קען מען זעהן פון דער ווייט
דעם סוף פון די לייט,
אַ טויזענדער קומט קוים אַרוים.

ו.

דער פּראָם וואָלט געגאַנגען וואו די וועלען איהם שלעפען,

פּערשפּאַרט די טהיר,
איך האָב זיך ניט וואו אַהין צו טהאָן.

ב.

מיינע מעבעל האָט ווי גאָלד געלויכטעט,
מיינע בעטגעוואנט איז געווען ווי זילבער פיין,
די פּאָקאיעס געמאָלט מיט שעהנע פרוכטען,
איך האָב געמיינט עס וועט אויביג אַזוי זיין;
און היינט שלאָפּ איך מיט דוהק,
ביים זוהן אין די קאַלטע קיך,
טשאדנע איז דאָרט און רויכיג,
אַז דער הוסט דערשטיקט שוין מיך,
אין זאַל וואו עס שטעהן די שטולען,
לאָזט די דיענסט מיך ניט אַריין,
— „ער וועט אייניכטען די דילען,
אָט דער אַלטער שוויין!„
איך שטעה ביים קיך,
און וואַרעם מיך,
קומט אַריין די שנור און מאַכט מיר דול.
זי שרייט שוין באַלד,
מיט קולות — „גוואלד,
אין אַלע טעפּ איז שוין דער אַלטער פול.“

ג.

פּאר קינדער האָב איך מיין האַלז געשניטען,
געוואָרען גראה און אויסגעדאַרט;
ברידער! גאָט זאָל אייך בעהיטען,
אַזוי אַן עלטער ווי איך האָב זיך דערוואַרט;
איידער איך האָב ערציגען,
מיין קינד מיין בכור אַליין,

דער אלטער פאטער

לעזער!

אויב איהר לייענט אין ביכעל מיינע לידער,
און די מעלאדיע האט מען אייך ניט איבערגעגעבען,
איז דאס ווי א פאטאגראפישעס בילד, לייענט ברידער!
דאכט זיך אלעס ריכטיג. נאר עס פעהלט — לעבען.

אַ ביישפיעל קען איך אייך מענשען געבען,
דעם סוף פון מיר בעטראַכט אצינד,
עס איז בעסער אויף דער וועלט ניט צו לעבען
איידער אַנקומען צו אַ קינד.
איך האָב אַפגעלעבט יאָהרען,
מיט כבוד און מיט גלעלט;
געהאַנדעלט און געפאָהרען,
געפיהרט גאַנץ שעהן מיין וועלט;
פערדיענט כשר מיין גילדען,
מיט קרעדיט, מיט עהרליכקייט;
גלעלאָזט קינדער בילדען,
זיי זאָלען וועלען לייט.
מיין גביר'עשאַפט,
מיין גאַנצע קראַפט,
דורך מיינע קינדער וועל איך אָן.
היינט איז פאר מיר

זעהט ! פערשטעהט !
ווי דער טאטע גיהט,
אהן אַ פיצעל שוך און אהן אַ העמד.

ה.

מיין פריהלינג האָב איך פערבראכט וואָס פרייער,
איז מיין זומער האָט מיר אויך די זון געשיינט ;
אין מיין הערבסט ברענג איך אריין אין שייער,
אַך, ווי שלעכט מיין ווינטער גיהט מיר היינט !
מיינע טייכען איז פערפראָרען,
דאָס בלוט אין די אברים שטעהט ;
דאָס פעלד פון מיינע יאָהרען,
איז גראָה און ווייס פערשנעעט ;
די בלעטער פון מיין עלטער,
איז גיעל פון ליסטאָפּאד ; (1)
מיין קינד איז מיר וואָס קעלטער,
אַ פראָסט פון צוואַנציג גראד,
איהר יונגער דור !
בערעכענט נאָר,
איהר וועט אויך אמאָל ווערען אַלט,
דער פראָסט ער ברענט,
איהר וועט הויכען די הענט,
און אייערע קינדער וועלען אויך זיין קאַלט.

ו.

מיין זוהן שיקט מיך צו די טאָכטער,
נאָר ביים איידעם בין איך אויך ניט קונה שם,
דעם גאַנצען טאָג זידט ער און קאָכט ער,
אַך, ווי איבעריג בין איך עם ! (2)
די יונגען אויך מיר האַלטען,

האָב איך צופּוילט די אויגען,
פון טרערהרען, פון געוויין.
רובעלס איז געשוואומען,
און קרעפטען ווערט מען אָן,
אידער זיי בעקומען,
אין מויל דעם ערשטען צאָהן;
די פּאָקעלעך,
די מאָזעלעך,
דער טאָטע שטעלט זיין לעבען איין אין קאָן,
היינט טרייבט מען מיך
אַרוים פון קיך,
איך האָב זיך ניט וואו אהין צו טהאָן.

ד.

מיין זוהן, אַז איך גיב אַוועק אין חדר,
מיט פערגעניגען בין איך געווען זאַט.
מיין טאָכטער אז זי פלעגט אָנטהאָן נייע קלײדער,
וואָס פאַר אַ נחת דער טאַטע האָט געהאַט;
פלעגט זיי וועה טהאָן אַן אבר,
טהוט מיר נאָך מעהרער וועה,
געוואונשען זיך דעם קבר,
נאָר אן אויסבייטונג פאַר זיי,
געלאָפען צו דאָקטוירים,
ווי אַ פער'סם'טער פיש,
אין בית עולם אויף די קברים,
דערוועקען דאָרט אַ זכות.
— זוהנינקע!
— טאָכטינקע!
ווי קענט איהר זיין צו מיר אַזוי פיעל פרעמד? —

זי איז דער מזבח,
מיר זיינען די קרבנות.
די וועלט פֿליהט ווי רויך,
פון כבוד בלייבט קיין דוך,
אַז דער האַהן זיצט ווי הויך
בלייבט ער אַ פּעטוך...
אַז וואויל איז געווען
פּערצייטען צו זעהן
ניט געפּוצט, ניט געבאָרגט,
אויסגעפּיהרט די וועלט
מיט כבוד, מיט גלעט,
און קינדער אויף אויבּיג פּערזאָרגט.

ב.

איהר אויגען, איהר פּערפּיהרער, מיט אייך האָבען מיר
אַ טענה:
איהר פּערלאַנגט אַלץ, איהר ווילט אַלץ, איהר פּיהרט
פון נאמנות אַראָפּ,
די שפּיגלען, די מעבעל, די דירות די פּיינע —
דאָס קנייטשט אונז, דאָס בויגט אונז צו די בעלי חובות
דעם קאָפּ.

דער וואַנט איז לעדיג ציגעל,
אַ שפּיגעלע ווערט שוין באַלד,
וואַרום ער האַרפֿט דאָך זעהן אין שפּיגעל
ווי דער קאָפּ פון דאגה שפּאלט;
עס פּאַסט דאָך וואָזאָנען
און א פּענסטער מיט שטאַרעם;(1)
דער מלוה קומט באלד מאָהנען,
אָט דאָ איז גאָר די צרות;

ווי דער איידעם האַלט דעם שוועָר, —
מען וואַרפט זיך מיט דעם אַלטען,
דער אַהין און דער אַהער.
פערטריקענט איז מיין גומען,
פער׳חלש׳ט ביז זייגער צוויי,
שוועָר איז צו בעקומען,
פון יונג אַ גלעזעל טיי.
איך בעט, גאָט, דיך,
ערבארעם זיך,
נעהם שוין מיין נשמה צו דיר אַריין;
שיק דיין טויט,
צו מיר אין נויט,
איך זאָל ניט בעדאַרפען ביי די קינדער זיין.

1861

די פערמאסקירטע וועלט

א.

דער שטאָט, די מאָדע, דער פיהרונג דער בריטער,
דאָס האַקט אונז, דאָס קירצט אונזער פרייע וועלט.
מען קריכט, מען קלעטערט מיט כוחות אויפ׳ן לייטער,
מען פיינט־זיך, מען פוצט זיך ווי אין מאַסקאַראדען
פערשטעלט.
די מאָדע איז דער רוצח,
זי ברייגט אונז אום נאמנות,

ד.

יענער שפיעלט אַ ראָלע ווי דער גרעסטער קציין,
אַ קראָם מיט אַ פענסטער מיט דריי זנאַקעס אַרויס,
און מלוה׳ס, ווי די וועכטערלעך, קריכען און טאַטשען,
און ער לויפט עס, ער פליהט עס אין אויסלאַנד אומעטום.
אין שטוב לעבט מען בשלוה,
מען פיהרט זיך גרויס די הוצאה,
וואַרום מען פיינט זיך פאַרן מלוה
צו קריגען נאָך א הלואה.
כ׳לעבען, האַלט אַ קרעמל
מיט גרויפען אָנגעשטעלט,
ניט פאַהר קיין מעמל,(3)
און ניט עס קיין פרעמדע געלט;
זיין מיהע ווערט פערשוועכט
אויף הויל׳ע פראָצענט,
דער קרן איז לאַנג שוין יאכלוהו,
עס שטעהט שוין אויפ׳ן קרן
צוויי פייען ווי די בערען(4)
אָט געהסטו אויף אַן עולם התוהו.

ה.

דאָרט געהען שפאַצירען אַ הערר מיט אַ דאַמע
געפוצט, געארעמט, איך לויף פון לאַווע אַראָפּ,
איך פרעג דאָס, איך דערגעה דאָס, זאָגט מען מיר מן הסתמא,
אַז זי איז א נאָהנטע קרובה אין קיך מיט דעם
טשינונענעם טאָפּ.
איך לויף אונטערהערען קלאָר,
וואָס עס איז דאָרט פאר אַ נייסען,

ווי׳ל ניט וואָס זיס,
ניט די האָניג, ניט דעם בים,
ניט דעם צער, ניט די טובות:
איבער הונדערט יאָהר.
וועט דער קאָפּ זיין קלאָר,
זיינע יוֹרשים וועלען ניט צאָהלען קיין חובות.

ג.

ווי וויים מען, ווי דערקענט מען פון רייכען ביז דעם געמיינעם,
אַז אַ זיגערל מיט אַ קייטעל טראגען ביידע גלייך,
טרינקענדיג די סעלצער וואַסער לויפט מען אויך אין איינעם,
היינט ווי וויים מען, ווי דערקענט מען פון אָרים ביז רייך.
ווי דער מאי גיט אַ פּאַטש,
רודערט דאָס ווי רעדער,
אַ ליאַדע דאָרט אַ סמארקאטש
פּאַהרט שוין אין די בעדער.
זי הויבט זיך אָן דאָקטירען
מיט מאַנגעל און מיט נויט,
איהר פּעהלער קען מען קורירען
מיט אַ לעבעל ברויט,
און דינגט צום פּאַהיבעל[2]
אין פּאַרשטאָדט אַ שטיבעל,
היינט קען זי שוין די צורה פּערקרימען,
און איהר קרעמערקע האָט אויך אַ פּעהלער,
אַז זי טרויט ניט אויף אַ העלער,
וואו מען ברענגט איהר ניט פּריהער אַ סימן.

וועלן בדילי הדל ;
די נייע וויזיטקע
וועלט איהר שוין בריידקע(3)
וואהם זי היט פון פאריז דעם זשורנאל.

ז.

א גענייער האט א מיידעל, וואם זי שטעהט אין שידוכים,
מען גרייט רק, מען נעהט רק, א גארדעראבע פאר איהר,
מען פערבעט איהר צום חתן, מען זעהט בגדי מלכים,
נאר א מנין טענדלערקעס שטעהט אונטער'ן טהיר.
קינדער קענען אפילו
ביי קעסט ווערען לייט,
נאר איבער די חובות די שטילע
זיינען זיי פון תכלית ווייט.
זיי א בעל־הבית'טע,
ווי דיין באבע איז מה טוב ;
צו דער חופה א קלייד א פראסטע,
אבי ניט קיין בעל חוב.
אז ביים פונדאמענט
וואקסט שוין פראצענט,
טא וואו איז נאך דער גאנצער געצעלט ?
וואם טויג אייך די פיהרונג,
וואם טויג פערמאסקירונג —
גוואלד, וואם איז היינט פאר א וועלט ! ! !

ח.

א פאר פאלק א געמיינע, וואם האבען קיין חיונה,
און מען דארף שוין, מען האלט שוין א דינסט מיט אן אם;
ווי שוטים, ווי נאראנים, זיי פערשטעהען ניט די בחינה,
אז דאם בינדט מען זיך, דאם שפאנט מען זיך ווי דער
פערד אין צאם.

האָב איך געטראָפען א ראזגאָווער
וועגען א מאָרגענדיגען איבערבייסען:
„איך וויים ניט וואָס מען טהוט,
„צי פערזעצען וואָס איז פאַראַן,
„צי איז גלייכער דער וויסער הוט,
„צי דעם רויטען סאראפאן.“
איך האָב געווינט און געלאַכט
און ביי זיך געטראַכט:
טאָ וואָס טויג דיר דער אָנשטעל פון ר ו י ה ?
איך האָב זיך געגרייט,
די אביונים בעלייט
אַהיים אין א בלאָטיגען הויף.

ו.

וער געהט ניט, וער וויים ניט, פון קיטען, פון
בראנזעלעטען,
א געמיינע אַווינע, וואָס האָט קיין קלייד אויפ'ן לייב;
פון פריצטעס, פון גבירטעס, בריינגט די אויג שטאַפעטען
און גרויסט זיך און בלאָזט זיך וי דער אינדיק קעגען
דער ווייב.
די ווייב פון אַ מלמד,
וואָס פערמאָגט קיין גראָשען,
געהט אין באָטשיקעס פון סאַמעט
מיט גומענע קאלאָשען;
אין זיעבען טוך א קלייד,
אַן אייל שלעפט זיך אויף דער ערד;
אַז קומט אוים אין אַ לייד —
וואָס האָט עס פאר א וועדטה ?
אַ פאָסטערקע, אַ הוט,
עס קאָסט עס אָפּ בלוט,

די שכנים שרייען — „אי!"
מען מוז צאָהלען אויף דאָס ניי,
פערפאַלען די פריהערדיגע געלט,
און דאָ סטייען ניט פענעס[4])
פאר מלוה״שע פראָשעניעס —
גוואַלד, וואָס איז היינט פאַר אַ וועלט!!!

י.

אַ קאפעלוש אויף ניץ־געלט לייהט ער אויף אַלע ימים־טובים,
דאָס קאָסט איהם דאָבעלט פיעל ער איז אין גאַנצען וועלט,
די פוצט זיך מיט ציערונג פון שכנים, פון קרובים,
מען וויים דאָך, מען דערקענט דאָך, אָן וועמען די ציערונג געהערט.

דערזעהן א נייע צאַצקע,
דאַרף מען זיך כאָטש טויטען,
דאָס טאַנצט מען א קאָזאַצקע
איינער קעגען צווייטען;
פון זיין געלט, זיין פרנסה,
איז ניטאָ קיין מזל ברכה;
אַז מען לעגט צו פיעל משא
פאַלט דער אַקס אין סאַבע.
אַזוי וואויל איז געווען
פערצייטען צו זעהן,
ניט געפוצט, ניט געבאָרגט,
אויסגעפיהרט די וועלט
מיט כבוד, מיט געלט,
און קינדער אויף אויביג פערוואָרגט.

1865

אַ קרעמערקע איז זי דאָך,
איז דען מיט איהר אַ שפּאַס?
אויף פּינקט גילדען אַ וואָך
און קאָהרט דערצו די גאַס,
און וואָלט זיך וועלען פּיהרען
מיט א לאקיי, מיט א בעדיענטען,
און אַז זי גיהט שפּאַצירען,
גיהט נאָך די אַם פון הינטען;
איהר קלייד'לע דערצו
האָט קיין מאָל ניט קיין רוה,
אין מיטען וואָך טראָגט די בעל־הבית'טע;
ווי עס דערלעבט שבת קוים,
טראָגט דאָס די אַם
אָדער די דיענסט־מויד די פראָסטע.

ט.

זיהט יענעם, ער סטרויעט אַ מויער מיט המצאות,
ער האָט ניט, ער פערמאָגט ניט, וויפיעל אַ נאָגעל איז גרויס,
פון פונדאמענט ביז די טהירען איז נאָר דורכאוים הלואות
און פערכאַפּט נאָך ביי שכנים אויף דריי יאָהר פאָראוים.
די פּראָצענט איז אָבער פלאַטשיג,
עס וואקסט פון טאָג צו טאָג,
גיט ער א פּאדראטשיק
דעם מויער איז זאַלאָג;
יענער פיהרט ניט אוים,
נעהמט מען צו דעם בטחון,
ער גיהט מיט ביוש אַרוים
און ווערט אליין א שכן;

קען מען ניט שפּאַרען,
קנייפּ די באַק כאַטש עס איז אַ וועהטאָג,
בפּרט איך דאַרף דאָך נאָך געהן,
זאָל ניט אויסגערעדט זיין,
וואָם דו דאַרפסט עס אויך זעהר נויטיג.

ג.

עס גילט שוין די ראָליעס,
די וויבערשע קללות,
פון מאַן דעם פּאַטש דעם גוטען;
מען זעהט די מחותנים
פּנים אל פּנים,
ער ווערט מיט איהר באַק א מחותן,
זי שרייט מיט טומעל
קולות אין הימעל,
עס זאָלען לויפען מענשען צום וואונדער,
אָבער מען זעהט ניט קיינעם,
ווייל אנטקעגען, די שכנים
שלאָגען זיך דאַרטען בעזונדער.

ד.

גאָר די פּראַצע
ביי באַקען די מצה
מיט'ן אָפּשיטען מעהל איז אַ גרויל,
ווי די קאַלעקאָטקעס פון המן
שרייען זיי ביי די קראָמען
און האַלטען קיקעלאך אין מויל,
דערנאָך טהוט זי אוים דעם יאָק
און טהוט אָן אן אַלטען לייפּסערדאק
און געהט אויסווייגען אין שטיבעל א צעטעל,

די געהיימנים פון ערב יום טוב

א.

די דאגות, מכאובים,
פון די ימים טובים
איז היינט שטארק אין דער מאַרק;
נאָר פאר אזוינע,
פאר די געמיינע
איז דאָס א גאַנצע הכבדה.
ווי עס קומט דער קוריער
מיט פיער וואַכען פריהער
פאר פּסח, פאר שלש רגלים,
לויפען און שמייען,
טומלען און שרייען,
מאַכען זיך ווי די טייוואַלים.

ב.

דאָס איז אַ שפּעקטאַקל,
ווי זי מאַכט אַ סך הכל
און שיקט איהם ארויס די התראה
פון פלייש, פון שמאַלץ,
פון צימעס, פון זאַלץ —
ווי קען מען דאָס זאָגען אַ הוצאה;
ביי היינטיגע יאָהרען

און האַלט אַ העכט פאַר'ן עק
און פלאַסקעט אַ וויבעל די צורה.

ז.

אויף די געמיינע,
די בעל הבית'טעס די קליינע,
וועט קוקט עס ערב יום טוב אין יאטקע?
שטעהט ווי א שמיגער
צוויי שעה אויפ'ן זייגער,
אַז עס ווערט איהר שוין מיאוס און האדקע,(1)
מען לאָזט איהר ניט קלייבען
און פון טיש טרייבען(2)
זלזולים מוז זי נאַך הערען,
מען וואַרפט צו דעם פונט,
ווי פאר א הונט,
נאָר פון איהר פטור צו וועלן.

ח.

זי קומט קוים שוין
אַ לעבעדיגע אַהיים,
מאַכט זי אַ פרעהליכע מינע;
זי וויזט איהם דאַרט,
אַז זי האָט אַבגעשפאַרט
פון פלייש אויף אַ קרינאַלינע.
ער נעהמט קאלופען דעם חלק,
געפינט אַ ביין מיט אַ ביילק,
ווערט דאַן אַ וועלט מיט צרות,
מען לויפט אַן אויפ'ן סיפור,(3)
מען מיינט, אַז עס איז ערב יום כיפור,
אַז מען שלאָגט שוין בעצייטען כפרות.

דערנאָך פוצט זי זיך אוים, ווי אַ בלאַט,
און געהט אַריין אין פּאַדריאַד,
ווי אַ קרעטשמערקע פון אַ קליין שטעדטעל.

ה.

לעבען די יאטקעס
פּליהען די שאַטקעס,
אין דער הויך אַ ציפּיק, א סטיינגע;
שרייט ווי אַ קראָע
מיט די ליפּען די בלאָהע,
און קללות דערביי אַ מענגע;
אַז זי גיט איהר ניט פּיעל,
וויפּיעל זי ווייל,
פּערקרימט זי די שעהנע צורה;
און אַז זי רעדט נאָך אַ וואָרט
איז גלייך אויף אַן אַרט
מאַכט זי איהר דאָרטען א קבורה.

ו.

די קצב׳טע אין יאטקע
איז אַ פּאַניע מאַטקע,
זי בריהט זיי ווי מיט זודיגע וואַסער,
זי שמארכעט זיי מיט די פּלייש
די צורות אוים,
אַזוי ווי מיט גוטע מאקאשער;
אין פּיש־מארק דער געשריי
איז אויך אזוי.
די וועלט אָן אין בלאַטע אַ שלורע
און דאָ שרייט אייגער — „אַווע ק!“

סימנים אויף די חלה,
מען זאָל ניט פערבייטען ווי פאראַכטאָגען;
די לענט שאָלאכץ פון איי,
די שטעקט אָן שטרוי,
מען לענט אָן ווי האָלץ אין אַ וואָגען;
מיט אמאָל האָט מען דערקענט,
אַז די זאַלינקע ברענט,
האָט מען מיט וואַסער קוים איינגעלאָשען;
אז ער איז שוין געוואָרען שטיל,
איז איבער־ניים א שפּיעל,
מען האָט די פֿרוערמניצע׳ס חלה פערגאָסען.

יב.

מען נעהמט די חלה אַרוים,
ווערט דער ליאַרם גרויס,
און איינע דאָרט ווישט שוין די אויגען:
איך וואָלט די דירה ניט קענען,
וואָלט די חלה ניט ברענען,
עס וואָלט ניט זיין די קעפּעל פערבויגען;
די שרייט: אוי!
די חלה איז רויה,
די פּלעכטעל איז וויך ווי פוטער;
די ברעכט די הענט,
די חלה איז פערברענט,
ווי, ניט דאָ געדאַכט, אַ ניטגוטער.

יג.

עס האָט געקויפט אַ בריאה
קישקעס פאר א מציאה,
און איז זיך געקומען אַהיים בתמימות,

ט.

וואָס האָט אַ געמיינע פּאר א דעה
אין פּיש מארק ביי׳ן באלייע ?
זעהען אויס ווי די זשאַבעס אין די בלאָטקעס.
צו העכט און צו לעשטשען
קען זי זיך ניט פּאַמעשטשען,—(4)
פּאר איהר איז נאָר א סחורה פּלאָטקעס,
זיינען ווייך ווי פּוך,
עס הערט זיך אַ גרוך,
ביינערדיג און שוואַרץ ווי קוילען —
האָבען זיי צו צופּען
ד ביינדלעך, די שופּען,
און ציהען די גייצען אויף קנוילען.

י.

וואו עס וואוינען אין איינעם
זעקס פּאָר שכנים
און קינדערלאך אזוי ווי אין מצרים,
און באַקען עס אַלע
אין איין אויוועז חלה,
פון אנטקעגען אויך בינתים ;
די גיסט נאָך ערסט הייוועז,
די טראָגט שוין צום אויוועז,
דאָ שרייען דריי קינדער מיט אַמאָל ;
די שמיערט, די קוועטשט,
די טראָגט, די זעצט,
און די קולות ווי אין באָד אויפ׳ן פּאָל.

יא.

מאכט נאָר אַלע

מיט שמאַלץ אָפּמעלען,
און פּערקאַלכען מיט קרייט דעם שייטעל.
דאָ פּעהלט נאָך שיך,
לויפט מען אויף גיך
בעגייען דעם הייליגען רגל;
איין מאָל איבערן שטוב
קריכט אַרויס די לוב,
דורך די לעכער בלישטשען די נעגעל.

טז.

לעבען די וועגעלאך עפּעל
איז אַ קאָפּ איבער אַ קעפּעל,
מען מעסט עם אויף אַלערליי מאָסען;
מען צוצוקערט די בערנעס
אַזוי ווי אין צוקערניעס,
מען כאַפּט עם אויף צוואנציג אַ גראָשען.
לכבוד דעם הייליגען רגל
לויפט זי מיט האַסט פון וועגעל,
פּאַלט אַריין אין קרעמעל מיט אַ יעלה,
כאַפּט זאלץ אַ קווערטעל,
ליכט אַ פּערטעל,
לויפט און קויט דערווייל.

יז.

אַז מען דערלעבט די נחמות
פון הזכרות נשמות,
טראָגט זי אַלץ אַרויס אין פּירהויז אויף גיך;
קומען גנבים,
צי קעץ, צי כלבים,
און מאַכען יום טוב פּאר זיך.

זי האָט אָבער פערגעסען אויסצומאַכען
די אינעוועניגסטע זאכען,
און האָט עס אַזוי אַרײַנגעלעגט אין צימעס;
ווי דער מאַן האָט זיך צוגעשטעקט,
האָט ער דעם ריח דערשמעקט.
שרײַט ער: גוואַלד, עס איז ניט פריש!
זי ענטפערט איהם: נאַר,
שרעק זיך ניט דערפאר,
דאָס הערט זיך די פעפער געווים.

יד.

ערב יום טוב פארנאכט,
האָט מען איהר אַ קלײד אָפגעבראכט
אַ בעל מלאכה פון די אייביגע קלײדער;
פון הינטען מיט הארבעס,
פון פאָרענט מיט טאָרבעס,
עס קלײדט איהר ווי דער קיטעל צום סדר.
היינט געהען זיי קלײבען
ערב יום טוב הויבען,
געפינען זיי שוין אַלטע שמאַטעס;
די באַנד איז אַלט,
די בלומען צופאַלט,
אָט בענייען זיי דעם קאָפּ מיט לאַטעס.

טו.

אז עס טראגט ניט דאָס גליק
אויף אַ נייעם פאַריק,
עס איז שוין לעדיג און לויז די ביטעל;
נעהמט מען דעם אַלטען, דעם גאַלען,

איך בין אייך אַלץ מוחל,
נאָר וועַן איז דאָס א שכל,
אַז עס ליגט נאָך דאָרט עטליכע פראַנק,
אַבער הינט איז אַ צרה,
עס איז נאָר א סברה —
אַ קאנטאָר מיט א לעדיגען שראַנק!

3

מיין פלאַן איז בעסער פון אַלעס,
איז דען זייער שומר אַ שלעכטער?
זייער אייגענס היט דאָך דער דלות —
וואָס דאַרף מען אַ בעסערען וועכטער?
נאָר דאָס קען מיר פערדריסען,
אַז איך זאָל ניט וויסען,
מיין טעות טהוט מיר נאָר באַנג,
איך וואָלט זיך געשוואַרען,
דאָרט ליגען לוידאַרען,(3)
לסוף איז אַ לעדיגער שראַנק.

4

דער שראַנק איז אַ ביישפיעל אַ גוטער
קענען די היינטיגע וועלט:
די געשעפטען גהט זויער און ביטער,
דער פנים מיט א מאסקע פערשטעלט.
פון היינטיגע פרנסות
איז רק וועניג הכנסות,
קרעדיטן ווערט אַלץ שוואַכער און קראנק;
מען פוצט די בנינים,
די קלייַדער, דעם פנים, —
און די קעשענע איז אַ לעדיגער שראַנק.

אַזוי דרעהט עס די קאָפּ
ביז מען פּטר׳ט עס אָפּ
און בלייבען אויף אסרו חג — הייל ;
און דאָס ניט גע׳פּטר׳ט,
מען איז נאָך גוט פּערמאַטערט,
קומט שוין אַן יוריע, צי מיכייל*)

1865

דער אייזערנער שראנק

1

צייט חכמה איז געוואָרען געמעהרט,
האָט מען אונז אַ ניים פּאַרגעשטעלט,
אַן אייזערנער קאסטען ערקלערט,[1])
וואָס דאַרט זאָל זיין זיכער דאָס געלט ;
מיט אייזערנע שלעסער
פערשלאָסען וואָס בעסער,
זיכער ווי אין קייזערליכען באַנק,
פערוואָרענט צוזאַמען
פון גנבים, פון פלאַמען —
דאָס רופט מען אַן אייזערנעם שראנק.

2

געווים איז אַ שכל א וואויליער
פאר היינטיגע נייע קאנטאָרען,
זיכער פון פייער, פון שטויליער,[2])
זיכער אויף אייביגע יאָהרען ;

און זיין תירוץ איז א גוטער,
אַז ער ליעבט נישט קיין פוטער,
זאָגאָר מען זאָל איהם שענקען א געשאַנק.
עס געפעלט מיר דער שכל,
איך גיב מיר א שמייכעל, —
אָט דאָס איז א לעדיגער שראַנק.

8

דאָרטען זיצט איינער ביי'ן גמרא,
אַז פיגלעך פערברענען זיך פון פלאַם,
אין א טלית מיט א זילבערנע עטרה
און תפילין פון רבינו תם,
און יתומים, אלמנות
רייסט ער אָהן רחמנות,
וועלכע יענע זיינען שוואַך און קראַנק.
עס געפעלט מיר דער שכל,
איך גיב מיר א שמייכעל —
אָט דאָס איז אן אייזערנער שראַנק.

9

דאָרט פאָהרט א מגיד איבער שטעדטלעך,
זאָגט זיינע מוסר און תורה,
לסוף איז דאָס געליהענע פשט'לעך ;
ער נעהמט אויף קרעדיט זיינע סחורה,
איז א בור דאורייתא,
איך וויים קלאָר די מעשה,
אידישקייט איז אויך ביי איהם קראַנק.
עס געפעלט מיר דער שכל,

5

דאָרט קענט איהר זעהן ווי אין אַ שפיעגעל,
איינער רופט זיך אָבוואוואַטעל פון אַ הויף,
און ניטאָ שוין אַזוי פיעל ציעגעל,
פיעל ער איז אויף איהם אַ בעל חוב.
אַ בעל חוב אויף די מויערען
איבער די אויערען,
מען רופט איהם אָבוואוואַטעל איבער דאַנק,
עס געפעלט מיר דער שכל,
אך גיב מיר א שמייכעל —
אָט דאָס איז אַ לעדיגער שראַנק.

6

דאָרט שטעהט א פּאָדריאַטשיק ביים טאָרג,
אַ פּולאַרעס[4] האַלט ער אין די הענט;
נאָר ער האָט עס געזומען אויף באָרג
און צאָהלט דערפאר גוטע פּראָצענט;
ער נעהמט אָטסטופּניע,
וויל מען קען ניט די בריה,
דען ער זעהט אוים ווי באַנקיער דע־פראַנק,
עס געפעלט מיר דער שכל,
איך גיב מיר אַ שמייכעל —
אָט דאָס איז אַ לעדיגער שראַנק.

7

ווינטער אין פראָסט געהט איינער,
אַ פראָסט, א גאַלאָנט מיט'ן שטעקעל,
פון קעלט טרייסעלט איהם זיינע ביינער,
דען וואָס קען איהם ווארעמען זיין רעקעל,

די שטאָק שפּיעל*)

א.

וועֿר נאָר די שפּיעל בעטראַכט,
די שטולען מיט דעם שטאָק,
ווי אייגער געהט זיך גאַנץ בעזאַכט,
אַזוי איז שוין דער חק,
פּלוצלונג זיצט ער אויף אַ שטול,
זיין שטאָק בלייבט שוין שטעהן,
די שטולען וועֿרען מיט מענשען פּול,
נאָר אייגער בלייבט אַליין.

ב.

דער אייגער נעבעך, וועלכער בלייבט,
די שאַנדע איז זעהר גרויס,
דער פּון איהם קאטאַווועֿס טרייבט,
דער צווייטער לאַכט איהם אויס.
ערקלעהרט מיר נאָר די זינד פּון איהם,
זיין בלוט וואַס מען צאפּט,
וואַס האַט ער פּאר א שולד אין דעם,
אַז מען האַט זיין אָרט פּערכאפּט.

ג.

עס וועֿרט די שטוב מיט קולות פּול,
צו זעהען איז דאָס געשמאַק.
ווי צוויי זעצען זיך אויף איין שטול

איך גיב מיר אַ שמייכעל, —
אָט דאָס איז א לעדיגער שראנק.

10

דאָרט זיצט א רבי געבויגען
און זינגט א פערגעטערטען ניגון,
פֿלאסקעט און גלאָצט מיט די אויגען,
אַז מלאכים פֿאַלען ווי פֿליענען;
איך זעה נאָר זיין גבאי,
ווי ער זאָגט צו עולם הבא,
דערפאר טראָגט מען פֿדיון מיט דאָנק.
עס גיפעלט מיר דער שכל,
איך גיב מיר אַ שמייכעל —
אָט דאָס איז אַן אייזערנע שראנק.

11

דער קויפט די גרעסטע עליות,
מצוות קאָסט איהם א רעכטע מטבע,
איז קיין מאָל ניט שווער אויף יציאות,(5)
וואו ער איז נאָר צו כבוד נוגע,
און אַ פּאָטער אַן אַלטען
ווילֿ ער ניט אויסהאַלטען,
וואָס יענער איז עלענד און קראַנק.
עס גיפעלט מיר דער שכל,
איך גיב מיר א שמייכעל, —
אָט דאָס איז אַ לייִדיגער שראַנק.

1871

טאַנצען זיך ביי דער זייט;
היינט איז ד ע ר מיט פּריידע פּול,
דו, נעבעך, מיט געוויין,
מאַרגען זיצסטו אויף זיין שטול,
יענער בלייבט שוין שטעהן.

ז.

פון גרויסע פּאַלאַצען קומט מען אָפּ,
פון קעלערען שטייגט מען אויף;
דעם טרייבט די צייט פון שטול אַראָפּ,
דעם צווייטען זעצט זי אַרויף.
שטאָלציר ניט ביי דער גוטער צייט,
ביי דער שלעכטער שריי ניט „וועה!"
פון גליק צום אומגליק איז גאָר ניט וויט,
נאָר מיט דעם שטול אַ דרעה.

ח.

נאָר פרענט ביי גאָט קיין קשיות ניט,
פאר וואָס האָט יענער צרות פיעל;
ער פיהרט זיין וועלטעל קלוג, געניט,
אַזוי געהט צו די שפּיעל:
איינער מוז שוין אויסען בלייבען,
אַזוי מוז עס געהן.
נאָר פון יענעם קאַטאַווע טרייבען,
פּוי, דאָס איז ניט שעהן!

ט.

נאַפּאָלעאָנ׳ס נאָמען קלינגט ווי אַ גלאָק,
ביי אַלע קיסרים פּול,
פיעל מאָל די צייט האָט געשריען „שטאָק!"
כאפּט ער רק זיין שטול,

ווי צוויי קעיז אין איין זאק,
קוק זיך איין פון זיי דעם סוף,
בעטראכט אויף זיך אליין.
ווי ביידע נעבעך בעצאהלען שטראף,
און ביידע בלייבען שטעהן.

ד.

די זעלבע זאך ביי אונז אויך טרעפט,
אַ רחמנות גלויבט נאָר מיך,
ווי צוויי פאלען אַן אויף איין געשעפט,
יעדער ציהט צו זיך.
איינער וויל דעם צווייטען דריקען,
יענעם מאכען גוט,
ברידער הערט זיך אויף צו פליקען,
זעהט איהר בלייבט אָהן ברויט.

ה.

די שפיעל פון שטאָק איז אַקוראט,
ווי די מענשען אויף דער וועלט,
ווער עם קען כאפען, זיין א כוואט, — —
יענעם קומט דאָס געלט.
קען ער נאָר ניט לויפען שנעל,
וויל נאָר עהרליך געהן,
פערלויפט דער צווייטער אויף זיין שטעל,
ער, נעבעך, בלייבט שוין שטעהן.

ו.

די שטולען איז די טעג פון דער וועלט,
מיט דעם שטאָק געהט די צייט,
גליק און אומגליק, דלות און געלט, —

דער פאָטשטאָווער גלעקעל

(ערב ראש השנה לשנת תרל"ב)*

אויפ'ן גאָשטשינעץ, דער פאָטשטאָווער גלעקעל קלינגט
גאַנץ הויך,
בריעף פיהרט אונז דער פאטשטאַליאָן,1)
די בריעף זיינען פערזיעגעלט און די סומקע אויך,
פרעהליך, לוסטיג פאָהרט ער אָן.
ווי מען צוטהיילט די בריעף כשורה,
הערט זיך שוין ניים אין שטאָדט,
דער בעקומט א גוטע בשורה,
דער צווייטער אן אונגליק האָט,
דער בעקומט אַ ידיעה,
ער האָט געוואונען אין לאָטעריי,
דער צווייטער רייסט שוין קריעה,
גוואלדען און געשריי.
דער נייער יאָהר איז אויך אַקוראַט,
פרעהליך פאָהרט ער אָן מיט זיין פערד און שפּאַן,
נאָר די סומקע איז מיט אַ פּעטשאַט,2)
גאָט וויים וואָס איז דאָרטען ניים פאַראַן.

2

איהר יאָהרען! קענט איהר מיר ניט זאָגען דעם אָרט,
פון וואַנען פליסט אייער שטרייגער טייך?

פֿרייסען קומט פֿלוצלונג צוגעהן:
„שטאָק!“ שרייט זי אויס,
נאַפּאָלעאָן בלייבט אין ביוש שטעהן, —
די וועלט לאַכט איהם אויס.

י.

די נאַטור געהט אַרום די יאָהרעז,
די וועקסלונג האלט זי אין האַנט,
דער זעלבער שטאָק, וואָס איז היינט אַ קאָרן,
איז מאָרגען אַ העלפֿאַנד.
איצט איז ער אַ מענש, דאָ ווערט ער ערד,
און דערפון אַ בוים אין פעלד.
פון די פרוכטען ווערט אָן אָקס, אַ פערד, — —
און ווידער אַ מענש א העלד.

1870

באַלד ווערען אייך אַלט די נייע,
מאַכט איהר מיט זיי אויך אַ בייט!
מיר שלאָגען פאַליעס
אין אייערע כוואַליעס,
און איהר רייסט זיי אוים און טראָגט זיי אַוועק.
דעם אַלטען דור
פערפלייצט איהר גאָר —
גוואלד, דער נייער דור שטעהט אויך אין שרעק!

4

וואו זיינען די מענשען פון אַ דור צוריק?
וואו איז זייער שטאַלץ און העלדיכקייט?
וואו איז זייער קלוגער אויגענבליק?
פערפלייצט, פערשטראמט האָט אלץ די צייט.
דער האָט אַ קרוין געוואונען,
דער האָט פערווייסט פיעל שטעדט,
דער האָט אינזלען געפונען,
דער אַ קינסטלער, דער אַ פּאָעט;
דער בעטראַכט די גרוים פון די זון,
דער האָט די גאָטהייט דערקאַנט —
וואָס האָבען זיי יעצט דערפון,
אז עס ווערט זייער נאָמען דערמאַנט?
און ווער קען דערמאַנען
די העלדען מיליאָנען,
וואָס די צייט פערשיט שוין לאַנג אויפ'ן קבר דעם שטיין;
דער נאָמען מיט די ספּרים
איז מיט זיי אין די קברים,
און מיט אונז ווען זי זיך אויך בעסער ניט בענעהמן.

און וואוהין געהט איהר אַלע אוועק אָט דאָרט ?
אַ שרעק נעהמט אָן צו בעטראַכטען אייך !
די צייט ווערט אַלט מיט יאָהרען,
און די אייביגקייט איז רק יונג,
אַקאַרשט איז דער יאָהר אַוועקגעפאָהרען,
דער צווייטער גיט שוין אַ שפרונג.
צי אַ גוטען טאָג, צי אַ שלעכטען,
צי עס טונקעלט מיר, צי עס שיינט,
אַבי דער טאָג ווערט א נעכטען
און דער מאָרגען ווערט אַ היינט.
די זייגערס רק,
זיי קלאַפען טאַק,
דאָס גיט מען אונז א וואונק, אַז דער לעבען פליהט,
דער פאָטשטאליאָן
זאָגט אונז אָן :
בריידער ! די צייט איז קורץ, פערטראַכט זיך ניט !

3

איהר יאָהרען ! ווי שטרייכ איהר שטראמט, ווי שטארק
איהר פליעסט !
איהר שלעפט נאָך מיט זיך וואָס איהר טרעפט אָן,
און גאַנצע דורות איהר פערפלייצט, פערגיעסט,
און פאלט מיט זיי אריין אין תהום,
איהר פערפלייצט אַזעלכע דורות
וואָס קינסטליך געווען געמעלט,
און אויף זייער בת הקברות
פערבויט איהר אַ נייע וועלט.
נייע מענשען פרייע,
חכמים און גרויסע לייט,

איך וועל שוין אין מינסק אַ גר,
אָן ער מיט זיין קויל אָן פייער
דער יאגט מיר נאָך ביז אַהער.
דו נייער יאָהר,
דיר בעט איך נאָר,
זיי כאָטש דו ניט שלעכט אַזוי ווי ער,
אין דיין פליגעל שוץ
ברענג וואָס גוטס,
טרייסט, און זאָג מיר שוין: „וויש אָפּ דיין טרער!"

1870

5

וויפיעל מאָל האָט שוין די ערד געביטען איהר הויט,
פערטרונקען, צו פערשאָטען א גאנצע וועלט,
און פון אויבען א צוויטען מאָל א וועלט פערבויט,
און די פערגאַנגענהייט פון אונז פערשטעלט.
זעהט מען דען היינט די חיות,
אזעלכע ווי אין דער ערד מיר זעהען, —
דאָס דיענט אונז נאָר פאר ראיות,
עס איז אַן אַנדער וועלט געווען.
ווי גרוים איז זייערע ביינער,
א פויגעל גרוים ווי א פערד,
געפאָרמירט אין שוואַרצע שטיינער,
מיילען טיעף אין דער ערד.
פון די סעקונדען,
וועלען שטונדען,
טעג און יאָהרען און דורות האָט גיך געפעהלט,
די ערד דערהיצט,
און פייער שפריצט,
— אַראָפּ! — און בויט פון אויבען א נייע וועלט.

6

דו נייער גאסט! דו תיו ריש למד בית![3]
ווייז מיר די סומקע, וואָס דו פיהרסט מיט,
אויב גוטס, טאָ מאַך זשע גיכער די סומקע[4] לויז;
אויב שלעכטס, איז גלייכער עפען ניט;
דען דער תיו ריש למד אלף,
לויטער צרות זאַט,
געקוילטע מיט זיין חלף
פיעל קינדער איך האָב געהאַט.
איך ענטלויף, שוין עטוואָס פרייער,

און עס מישען זיך שון ניט צו נאַבאָרען
מיר איזבאַרשטשיקעס און דעפוטאַטען,
איז פון אונזער כנופיא כסדר,
פון דעם גאַנצען קהל׳שען חדר
איז געוואָרען הויל אַ פוסטינע,
מען פרעגט שוין ניט קיין דעה
אויף נפשות און אויף מטבע,
עס איז אַראָפּ אונזער גאַנצע חיונה.

די גאַנצע כאַפּטע.
גוואַלד די נייע גזירה
האָט אונז דעם שטאַלץ געשלאָגען,
מען לאַכט אונז אוים אין פנים,
אוממענליך צו פערטראָגען.

2

דער איזבאַרשטשיק.
אַז מיר דערמאָנען זיך די יאָהרען,
די פערצייטיגע נאַבאָרען,
די פרעהליכקייט פון קהל־שטיבעל ווינטער,
פון די געשרייען מיט די טרעהרען
פלעגט זיך די שטיבעל שיער אומקעהרען,
און מיר זיינען נאָך געווען געזינטער.
דאָ טורקעט מיר אַ וויבעל בעזונדער:
„וואָס גזל׳ט איהר ביי מיר מיין שפּייזער?!“
און די שרייט: „מיין טאַטע פון קינדער,
מיר קומט אוים כאָטש געהן אין די הייזער!!“
און איך פלעג איהר זאָגען א סוד:
„מאַך דאָ נישט קיין באָד,

דער איזבאַרשטשיק*)

בן אדם הנבא על רעי ישראל וגו' הוי רעי ישראל אשר היו רעים אותם הלא הצאן ירעו הרעים: את החלב תאכלו ואת הצמר תלבשו הבריאה תזבחו הצאן לא תרעו: את הנחלות לא חזקתם ואת החולה לא רפאתם ולנשברת לא הבשתם ואת הנדחת לא השבתם ואת האבדת לא בקשתם ובחזקה רדיתם אתם ובפרך: וגו'. כה אמר ד' ה' הנני אל הרעים ודרשתי את צאני מידם והשבתים מרעות צאן ולא ירעו עוד הרעים אותם והצלתי צאני מפיהם ולא תהיין להם לאכלה. (יחזקאל ל"ד).

(איז קהל שטיבעל ביי א כנופיא פון דעם איזבארשטשיק מיט די נאנצע כאפטע שטאַרט בעלי טובות.)

1

דער איזבאַרשטשיק.
וואו קענען מיר קריגען היינט
אַ גוטען פריינד,
מיר זאָלען קענען אונזער האַרץ אויסקלאָגען,
אַז אַלע מיט איין הסכמה
זעהען אויף אונז נקמה.
עס איז אַבער ביטער, מיר מוזען שוין זאָגען,
אַז צייט עס איז געוואָרען
דער סיסטעם פון די נייע סאָלדאטען

די כאַפּטע.
גוואַלד, וואו זיינען די יאָהרען ?
פערשוואונדען ווי די וואָלקען,
בשעת פּאָליציע — פּאר די הערנער
און מיר האָבען געמאַלקען.

4

דער איזבאַרשטשיק.
שמחת תורה ביי דער נאַכט,
בשעת דער עולם איז פערטראַכט,
און דאָ פלעגט דער אוקאַז אָנקומען ;
געשיקט נאָך חברה באלד,
מען איז שוין בעפאַלען מיט אַ גוואלד,
מיר האָבען שוין אַ גאנצע קאַוואַרמע אָנגענומען.
דער עולם פלעגט מיר אום יום טוב טראָגען
די נייאינקע הונדערטער פאר מורא,
זיי פלעגען צו הקפות קלאָגען
און איך האָב נאָך געקויפט חתן תורה.
צו הקפות הויך געשפרונגען,
אַ התקבצו אויך געזונגען,
איך האָב געוואוסט עם געהט אַ פרעהליכער ווינטער,
פריהער די געלט געצאפט,
דערנאָך דעם נפש אליין געכאפט,
איך בין דאָך א קהל׳ס מאן אַן אלטער, אַ געדיענטער.

די כאַפּטע.
גוואלד, מיר קענען קיינעם
דעם טעם ניט איבערגעבען,
אויף קהל׳שען חשבון,
ווי גוט עס איז צו לעבען !

דיין מאַן איז ניט קיין סאָלדאט, כ׳לעבען!"
מיט׳ן אויג דערוויילן צום שרייבער אַ קעהר:
„דעם פּריגאָוואַר אַהער!"
און אויף מאָרגען איהם געפיהרט אָפּגעבען.

די כאפּטע.

גוואלד, איהר יעקב׳ס עופות!
איהר זייט דעם איזבאָרשטשיק׳ס גליקען,
ער גיט אייך קיין מאָל פּאר דעם קוילען קיין טרונק,
און ווי גרינג איהר לאָזט זיך פון איהם פליקען.

5

דער איזבאָרשטשיק.

פּיעל האָבען מיר צושוועכט
אין די ווינטערדיגע נעכט,
אַז מיר פּלעגען אין קהל־שטיבעל זיצען;
מיט געזאַלאַך פון די שענקען,
מיט אַ ווישניקעל פּערטרינקען,
אַז דער שטערן פּלעגט פון חדוה שוויצען.
מיר פּלעגען ביי נאַכט יונגע לייט היסען וועקען,
וועלכע דאַרפען גאָר נישט זיין קיין יונים,
נאָר די שטעדטעל כדי צו דערשרעקען
מען זאָל אונז טראָגען די מזומנים.
ביז דעם לעצטען סראָק[1] דעם ריינעם
פּלעגען מיר נישט אָפּגעבען קיין איינעם,
נאָר זעהן רק דעם גראָשען צו מאכען,
לסוף פּלעגט פּאליציע נעהמען
און אפּגעבען אַבי וועמען,
מיר פּלעגען שטעהן פון ווייטען און לאָכען.

פלעגען מיר דעם גראַשען פערשטיקען,
און קיין פּאַספּאַרט ניט שיקען,
וואָס יענער איז מיט דעם לעבען ניט זיכער.
אויף די בריעף וואָס ער פלעגט אונז שרייבען,
פלעגען מיר איהם קיין מאָל קיין תשובה זאָגען,
ביז מען פלעגט איהם פּאָ עטאַפּאָם טרייבען,
און פלעגט אויסמעסטען אלע אַסטראָגען.
דער פּאָטער גיסט מיט טרערען,
די ווייב ווּל ניט אויפהערען,
מיר הערען זיי ווי אין „פּוחאָוויץ די מגילה“;
די געלט פלעגען מיר פערטייען,
און אַז זיי פלעגען גאַנץ שטאַרק שרייען
פלעגען מיר זיי היסען איך בעט אייך מחילה...

די כאַפּטע.
גוואלד, דו אומה אידען!
דו קליאַטשקע פון פערצייטען!
פאר אַ צאמעלע פון א פּאָדים
קען דאָך יערערער אויף דיר רייטען.

7

דער איזבאַרשטשיק.
אַז מיר דערמאָנען זיך דעם גליק
מיט דרייסיג יאָהר צוריק,
בשעת די פּאָימענעם פלעגען עקסיסטירען,
אַז וועמען מען כאַפּט אין גאַס,
אַבי גאָר אָהן אַ פּאַס,
פלעגען מיר איהם צום פּריאם גלייך פיהרען.
מיר זיינען געפּאָהרען און געלויערט אויף די טראַקטען
מיט קלאטשוואָטען, מיט אַן אַסעסער,

5

דער איזבארשטשיק.
די איסקלאַדען און נאַלאַגען
פלעגט מען צו אונז טראַגען,
מיר האָבען דעם איספּיסאָק געשריעבען,
פלעגען מיר אַ מעשר דערפון, כ׳לעבען,
אין דומע אַוועקגעבען,
אונז איז ניין חלקים פערבליבען.
דעם איזבאָר פון רעקרוטאַווע
פלעגען מיר מאַכען די חלוקה אין איינעם,
דעם קורצען ספּיסאָק פון גלאַווע
פלעגען מיר נישט ווייזען קיינעם;
לייכטער, וועש און גרעט,
אויך קישעלאך פון בעט,
איז אין קהל שטיבעל פול געלעגען.
אפילו אַרימע אלמנות
פלעגען טראַגען אונז משכנות,
און קיינער פלעגט קיין חשבון פרעגען.

די כאַפּטע.
גוואלד, איהר צאן קדשים!
איהר האָט דאָך אַ גרויסע מעלה,
אַז מען שערט אייך ווען מען ווילּ,
און מען מעלקט אייך אַלע ווייל.

6

דער איזבארשטשיק.
אונזער א נכתב אין דער וועלט,
אַז ער פלעגט אונז צושיקען געלט
מיר זאָלען איהם שיקען אַ פאם וואָם גיכער,

נאַר פון איהר געשריי און פון דעם טומעל
כאַפּ איך זיך אויף פון דרעמעל
און געפין — אַ לַיידיגען, אַ פּוסטַען הויפען...

די כאַפּטע.
גוואַלד, דו נייע גזירה!
איך וואַלט קענען וואַלט איך דיר צורייסען,
אַז פּאַרבי מיר לויפען די יונגע טרוסעס
און קען ניט כאַפּען בייסען!

9

די נאַנצע כאַפּטע אין איינעם.
רבונו של עולם, נאַר דו זאַלסט צורייסען
דעם סיסטעם מיט די נייע זאַקאַנעז,
ווי קום איך צו פּריזיוועז? וואַם דאַרף איך די נייסען?
אז קיין זשערעבע2) ווי איך בין ניט קאַנען.
אַט קעהר אום די וועלט וי פּאַרצייטען,
נאַבאַרען זאַל זיין פון טויזענד צעהן,
כדי מיר זאַלען ווידער אויף דער קליאַטשע רייטען,
פּרעהליך אין קעשענע וי עס איז אַמאַל געווען.
אליקום בדחן זאַל זיך קלעמען,
וואַם זינגט אַ ליעדעלע פון אונזער קונץ, —
דערנאַך וועלען מיר ערשט נקמה נעמען
פון די וואַם לאַכען אוים פון אונז.

1874

געכאפט און געוואַרפען אין די פראקטען.(1)
כאַטש מיט יאווקעס און כאַטש מיט פּעסער ;
מיר פלעגען גאָר ניט הערען
די געשרייען מיט די טרערען,
ער מעג זיך זיין אן עילוי, אַ חתן,
געפיהרט איהם צום פרייאם,
פערפאַלען ווי אין תהום,
און ביי אונז פלעגט בלייבען דער גראָשען.

די כאפטע.

גוואַלד, מיר האָבען דאַמאָלס געשלאָפען !
דאָס בין איך זיך יעצט מתודה,
אַז מען האָט דאָך אונז געלאָזען ווי די וועלט
פריי אין דער גאַנצער סטאַדט.

8

דער איזבארשטשיק.

אַז איך לייג איצט ביי דער נאַכט
אומעטיג פערטראַכט,
הויבט מיר אָן דער בעל חלום צו קרייגען ;
ער שטעלט מיר אויף להכעים פאָר
אַ פארצייטיגען נאַבאָר,
ווי מען טראָגט אונז נאָך בלינצעם פון די שענקען,
און מיר מאַכען זיך אין קאמער א צעטל,
וועמען מען זאָל מאָרגען שטעלען,
און משרתים דאכט זיך טראָגען געלט פון שטעדטעל,
עפּעם מיר זיצען ווי אין גן עדן און קוועלען,
און ביים טיש האָט זיך אַ ווייבעל געשטעלט
און צעהלט מיר א פּאַק מיט געלט —
זי ווי! דאָס איהר מאַן אויסקויפען —

און וועמען אין דרימטען, וואו ענג און וואו נאַס;
אונזערע קאַנדוקטאָרען זיינען די שלוחים,
פון דער השגחה געשיקט,
וועמען מען גיט גליק מיט רוחים,
און וויל עס זאָל זיצען געדריקט;
וועמען געזונד, עשירות און אלעס,
אוז קינדער וויי עפּעל אויפ'ן בוים,
און וועמען עלענד און קראַנקהייט און דלות,
און פערוואַגעלט נאָר זיין פון דער היים.
אויף די קאַנדוקטאָרען זעהט ניט רעדט.
די וועלט פיהרט זיך ניט אָהן אַ פּלאַן,
מען זעצט יעדערען נאָך זיין בילעט,
ווי עס איז בעשטימט פון גאָט, דירעקטאָר פון באַהן.

3

ביי די וואַקזאלען, ווי מען קלינגט מיט דעם גלעקעל,
די קאַנדוקטאָרען שפּרינגען אַראָפּ,
עס לויפען פּאַסאַזשירען, יערער מיט זיין פּעקעל,
פיעל קומען צו און פיעל קומען אָפּ.
אונזערע סטאַציעס זיינען די יאָהרען,
ראש השנה צייכענט מען אָן,
וועמעס בילעט איז וויטער צו פּאָהרען,
און וויל עס מוז געהו פון וואַגאָן;
אונזער קאַסיר איז בית דין של מעלה,
דער בילעט וועלט פערקויפט נאָך דעם דין,
וויל עס פּאָהרט פיעל, און וויל אויף אַ וויילע,
און דער פערוואמט גאָר די מאַשין,
אז מען הייסט אראָפּ, טאָ דינג זיך נישט,
כאָטש ביסט נאָך ניט קיין אַלטער מאַן,

דאם ליעד פון אייזענבאהן

1

אַ גאנצע וועלט מיט אייזענבאַהנען איז אין
אונזער צייט געוואָרען,
וועלכע פיהרען פּאַסאַזשירען, אָרים און רייך,
לויפט זעהען דעם חידוש, נאָר האָט בזכרון,
אז דאָס איז אַ משל פונקט קעגען אייך.
מיר זיצען דאָס אין די וואַגאָנען,
דער לאָקאָמאָטיוו איז די צייט, —
זי שלעפט מיט זיך מענשען מיליאָנען,
און פליהט ווי די קוילען אין שטרייט.
יעטווידער רעלסע איז אַ סעקונדע,
יעטווידער סטאַציע — א יאָהר,
יעדער קאָסאַרקע איז גלייך ווי א שטונדע,
אַ פּאיעזד איז אין גאַנצען אַ דור.
און דעם בילעט וואָס ער האָלט אין טאַש,
דאָס איז זיין מזל, זיין רייזע פּלאַן,
ווי וויט צו פּאָהרען און אין וואָסער קלאַס,
בעשטימט פון גאָט, דירעקטאָר פון באַהן.

2

די קאָנדוקטאָרען בעקוקען די בילעטען
און צוזעצען די פּאַסאַזשירען, יעדערען אין זיין קלאַס,
וועמען אין ערשטען, מיט דיוואַנען געבעטען,

די לעהרער פון אונזערע קינדער,
היט אייך, איהר לעהרער! דאָס קינד׳ס מח ניט צושלאָגען,
מיט צוויי דעות קאָנטראַסטע בעזונדער;
דער אַלטער דור לויפט און פיהרט די אמונה,
דער נייער ענטקעגען שרייט: „שטעה!"
טאָ לאָזט זיי ניט, לעהרער, קאָנטראַסט אויף איין ליניע,
גוואלד, האָט רחמנות אויף זיי!
מיט איין שלעכט וואָרט פערדולט איהר זיין קאָפּ,
פערליערט אמונה, האָפענונג, און ווערט אַ טיראן,
און שפרינגט אַ צובראָכענער פון ליניע אַראָפּ,
קעגען דעם ווילען פון דירעקטאָר פון באַהן.

6

די שוטים די ווילדע, די פערשטאָפּטע מוחות,
שרייען ווי לויפט עס אַ וואָגען אַהן פערד? —
ווי קען לופט און פּארע האָבען די כוחות
צו שלעפּען וואָגענען מיט מענשען אויף דער ערד?
אונזערע שוטים קוקען אויך בלא ראיה,
גלויבען ניט און ווילען ניט פערשטעהן,
אַז די געטליכע קראָפט ליענט אין יעדער בריאה,
און דאָס איז איהר פּאַרע אליין,
און שטיינער און בוימער און חיות און קוועלע,
און פייער און וואַסער און ווינט,
און אין דעם מענשען א פערבאָרגענע זעלע,
נאָר זעהען — דאָס זיינען מיר בלינד,
פרעמדע מענשען וועלכע אונבעקאנט,
ניט זיי איז צו זעהען פון מאַשין דעם פּלאָן,
אויסער דעם וואָס האָט פערשטאַנד
צו פערשטעהן די חכמה פון דירעקטאָר פון באַהן.

אָבער דיין בילעט איז אויס, דו ווײנסט אומזיסט,
אַזוי איז בעשטימט פון גאָט — דירעקטאָר פון באַהן.

4

דער מאַשיניסט שטעהט אויף פּיקעטען,
און קוקט אויף דעם צילינדער, פּיעל היץ און פּיעל זשאַר,
זיין איין פערזעהן קען פון וועג אָפּטרעטען,
און וואַגאָנען מיט מענשען זיינען אין געפאַהר,
אונזער מאַשיניסט איז דער שכל, די געהירן,
ער איז אונזער פיהרער ביים לעבען,
נאָר דער שכל אליין קען צייטענווייז פערפיהרען.
האָט מען איהם אַ צילינדער געגעבען;
אָט האָסטו אַ צילינדער, אַ תורה פון אויבען.
וואו ענגליך — גיב איהר נאָר אַ פרעג,
אמונה מיט שכל, אי חקירה, אי גלויבען, — —
וועסטו געהן בשלום דיין וועג,
ווילסטו אָבער פיהרען מיט דיין דולען קאָפּ,
לאכסט פון צילינדער, פון גאַנצען פּלאָן,
זעה! אָט דו פּאַלסט פון רעלסע אַראָפּ,
און ווערסט נאָך בעשטראָפט פון דירעקטאָר פון באַהן

5

אַז צוויי פּאיעזדען זאָלען זיך ענטקעגען ניט וועסטרעטשען,[1]
איז דאָס נאָר בעלאַנגען אָן טעלעגראַפיסט,
חלילה, אַז ניט, קענען זיי זיך קאָלעטשען,[2]
און וואַגאָנען מיט מענשען וועלען שוין צונישט.
אונזערע טעלעגראַפיסטען זיינען די פּעדאַגאָגען,

עס שווינדעלט פאר די אויגען,
ווי אַ פייל פון בויגען.
עס לויפט גאַנץ געשווינד,
עס טראָגט ווי אַ ווינט
אַהן מאַטערניש און אַהן מיה,
און הונדערט טריט,
געוועהרט אַ מינוט,
קיין פערד דאַרף מען דערצו ניט.

ב.

גלייך ווי דער מאַשין קומט אָן צום וואַקזאַל,
עס פייפט, עס רוישט, עס טומעלט איבעראַל,
די קנעכט פון די האָטעלען מיט עקיפאַזשען, מיט קאראטען,—
לויפען מיט די פאַסאַזשירען, ווי די פוינעל מיט איהר שאַטען.

פון קאָוונא, פון פרייסען,
הערט מען אַלע נייסען,
וואָס פאַסירט זיך אין אַ שעה
ווייט מען גלייך דאָ.
און אין וואקזאל
איז גרוים דער צופאַל,
זשאנדארען מיט געוועהר אויפ'ן ציעל.
דער נאַראַד איז גרוים, —
אַריין און אַרוים —
עס קאָכט אזוי ווי אין א מיהל.

ג.

זומער אין ווילנא, שבת נאָכ'ן שלאָף,

7

ווי גרויס איז דער טומעל ביי די וואקזאלען,
וועו איין פֿאַיעזד געהט אָפּ, דער צווייטער קומט אָן,
צו זעהען פון דאָרט די מענשען וואָלט איך זיין א בעלן,
פערשווינדעט דער פֿאַיעזד ווי דער לופט־באַלאָן.
די באַהן איז די צייט, אין וועלכער מיר לעבעו,
און פֿאַיעזדען לויפען אַ שרעק,
אַ דור נאָך אַ דור פֿליהען און שוועבעו,
דער קומט אָן, דער געהט אַוועק;
איך וויל מיט מיין קינד כאָטש צוויי וועדטעד רעדעו,
אָבער פֿלוצלונג פייפט אוים דער סוויסטאָק.[3])
מיר שרייעו: „האַלט!" אָבער מען לאַכט אונז אוים ביידעו,
דו הערסט דאָך, דער טויט קלינגט, דער גלאָק, —
די מינוט איז טייער, ניטאָ קיין צייט,
זי וועדט געוואויגעו אויפֿן גראָן,
דער שוטה, דער פאַטער, אומזיסט גאָר שרייט,
אַזוי איז בעשטימט פון גאָט — דירעקטאָר פון באַהן.

די אייזענבאהן*)

בעטראַכט די נייע וועלט, דעם שכל און דעם זינעו,
בעטראַכט דעם נייעם קונץ פון די אייזערנע מאַשינעו.
עס קאָכט אין קעסעל וואסער, די פֿאַרע וועדט פערשטיקט
דורך א שמאָלע רורע — ו׳ערט עס פעסט געדריקט.
עס דרעהעו זיך די רעדער
גרינג, ווי אַ פעדער,

ה.

זען אייגער פלעגט צו דאַרפען אין דער וועגענם פאָהרען
פלעגט ער אויסגערופען וועלען אויף זיין בינטעל יאָהרען.
די בעלי־העגלות, די פורמאַנעם פלעגט ער מוזען חנפ׳ען,
צו אַ קרעטשמע, צו אַ סטאַציע — קויף זיי נאָר בראַנפען.
דאָ איז א טאָל זעהר טיעף,
און דאָ איז באַרג אַרויף, —
דאָ פויעט[1] מען די פערד,
דערוויל האָט אַלץ געווערט,
אָבער די מאַשין
לאַכט אויס דערפון,
אַ באַרג, אַ קרעטשמע פערשפּאָרט.
דער קויפט אַ בילעט,
און גלייך וויי ער זעהט
איז ער שוין אויף אַן אָרט.

ו.

ווי ער קויפט נאָר דעם בילעט איז ער שוין פרעהליך,
אין מאַשין זיצט ער אויפ׳ן זאָפע ריכטיג ווי אַ מלך,
ער מעג זיך זיין אַרעם און זיצט אין דריטען קלאַס,
מוז זיין דער ציגאַר אין מויל און ביים זייט דער רייזע־טאַש.
די וועלט ווערט איהם פריי,
עס לויפט איהם אַלץ פארביי,
ווי׳ארסטען און פעלדער,
בוימער און וועלדער.
דאָ הערט אַ פיין,
ווערט ער ביי זיך שטייף;
דאָם איז אויף אַ סטאַציע אַ ראיה,
און דאָ האלט ער אין טעשעל

א שפּאַציר ביים ציגונקע — מענשען אַהן א סוף
בעקוקען דעם וואקזאל, דעם זייגער אין דער הויך,
בעטראַכטען די מאַשינען ווי פון קוימען געהט דער רויך.
און דער מאַשיניסט, דער קוריער,
וואָס ער לויפט אַפּריהער,
ער שפּירט אויף יעדער פּאַרט,
צי איז אַלץ אויף אַן אָרט.
און אין מיטען דערין
קומט אָן די מאַשין.
עס הערט זיך פון ווייטען זי לויפּט;
עס געהען פּאַסאַזשירען
אַרויס דורך די טהירען —
זי האָט אַלעמען אָנגעפּייפּט.

ד.

פּאר קופּטשעס, פּאר גילדעס, פּאר קרעמער —
איז דאָס גוט,
די פּרייזען פון אויסלאַנד וויים ער די מינוט.
סחורה, אָדער תבואה, האָט ער דאָ געקריגען,
וויים ער גלייך פון אויסלאַנד, אויב דאָרטען איז געשטיגען.
שטעהט דאָ צו פערדיענען, —
לויפּט ער מיט די מאַשינען;
ער קומט שוין גלייך אַהין,
און אין איין אויגענבליק
איז ער שוין צוריק,
האָט דאָרטען גאָר נישט פערבראכט —
אַ שפּרונג און אַ פליה,
און איז שוין ווידער הי,
ווי אין מארקוץ אַ שנאַפּס געמאַכט.

אַ פּלעשעל, א מאקעטערציק, —
היינט פערשטעהט מיט אַ זין,
דעם נוץ פון מאַשין.
אָט נוצט עס פּאר אידישען קהל,
אָט מאַכט מען אַ וועג,
אַז אין איינע דריי טעג
זיינען מיר שוין אין ארץ ישראל.

1870

דער וועלט־טעאַטער

1

אַ שעהנער טעאַטער, איז די וועלט,
די מענשען זענען אקטיאָרען,
און די קאַרטינעס, וואָס ווערט פאָרגעשטעלט —
דאָס מאַהלט די צייט אונז אויס די יאָהרען.
אַמאָל שטעלט זי אונז פאָר א סצענע,
לוסטיג און ליכטיג אַ פּראַכט;
אַמאָל איז גאָר אַנדערס ווי יענע:
טראַגעדיעס און פינסטער ווי נאַכט.
אַמאָל איז דער יאָהר אונז א גרינגער,
געזונד און פּרנסה און זול;
אמאָל איז נאָר קראַנקהייט און הונגער,
ווען געשעפטען האַלט אויך זעהר שמאָל.
דען די צייט איז דער דעקאָראַטאָר
פון אונזער וועלט טעאַטער,

בראנפען א פלעשעל
און איז די נשמה מחית.

ז.

היינט חוץ די מאַשינען בעטראַכט די טעלעגראַפען,
אין איינע פינף מינוט ווערט אַ בריף בעשאַפען,
עס שטעהען הויכע קלעצער פון אויבען געהט אַ דראָט;
אויף דעם רעדט מען געשעפטען, סעקרעטען אָהן
אַ שטשאָט.

אַ רעדעל זעהען מיר,
מיט אַ פּאַסיקעל פּאַפּיר,
אין איין אויגענבליק
ענטפערט מען צוריק.
דער קלאפּ, דער טראַפ
פון דעם טעלעגראַפ
איז ווערט גאָר די געלט.
היינט קען מען פערשטעהן
די וואונדער, ווי שעהן,
די חכמה פון היינטיגע וועלט.

ח.

למשל משיח דאַרף דאָ קומען אויסלעזען אידען,
אַזא אַ מהלך צופוס וואָלט מען ניט געווען צופריעדען,
און קיין פערד וואָלט ניט געסטאיעט,
און בעלי העגלות וואָלטען שטאָלצירען
יעדערענס געזינטעלע מיט הויז־ראָט
אין ארץ ישראל צו פיהרען.
אַ טישעלע, א קאמאָד
צו לאָזען איז א שאָד
אַנ׳עמער, א טשעבערציק,

אין אונזער טעאַטער דעם גרויסען,
די סבות זעהט מען איבעראַל,
אַז דער גליק, דער סופלאָר לאָזט איהם אויסען,
פארלירט פלוצלונג זיין קאַפיטאַל,
ווי עס לאַכען אויס קינדער פון די וויעגען,
מען באַפלעקט איהם זיין כבוד ווי קויט,
בעלי חובות בעפאלען ווי פליעגען
און מען בעראַבוועט איהם ביז די הויט.
ער וואָלט דאן געוואַן א בעלן
זיין פאַרהאנג זאָל גיכער פאַלען,
דער טויט זאָל שוין מאַכען זיין שפיעל אוים,
פון מויל נעבעך שלאָגט איהם פיענע
און מוז שטעהן אויף דער סצענע
און מוז צוזעהען ווי דער פובליק פייפט איהם אוים.

4

דער בעריהמטער שוישפיעלער, דער פיינער אקטיאָר,
קומט אין א קאַמעדיע אלס דיענער פאַר,
און דער געמיינער, וואָס שפיעלט זיין ראָליע שלאַפֿ,
דער שיינט אויף דער ביהנע גאָר אלס גראַפֿ.
ביי אונז דאָס רוב זעהט מען דאָס גלייכען:
די ראָליע גראַפֿ שפיעלט נאָר א פערד,
דער קלוגער מוז דיענען ביי'ן רייכען,
אזוי שפיעלט די קאָמעדיע אויף דער ערד.
דער קלוגער, וואָס בעזיצט כל המעלות
דאַרפֿ דיענען פאַר גאַנץ קליינע גועלט
און האָט גאָר דערפון קיין התפעלות,
ער פערשטעהט די קאָמעדיע פון דער וועלט.
אזוי פיהרט די השגחה,

אויף דער סצענע טרעט יעדערער ארויס,
איינער שפּיעלט טראַגעדיעס, —
דעם גליקט און שפּיעלט קאָמעדיעס,
און אלעמען גלייך טראַגעדיעס לאָזט זיך אויס.

2

אַ שעהנער טעאַטער איז די וועלט,
די מענשען זענען די אקטיאָרעז,
און דער שופלאָר, וועלכער זיצט פערשטעלט —
דאָס איז דער שיקזאל, זיין גליקס־שטערן.
יענער שפּיעלט זיין ראָליע גרויסארטיג,
דאָס פובליקום פּאַטשט בראַוואָ ביז גאָר,
אַ בוקעט איז שוין אויך פּאַר איהם פּאַרטיג,
וויל דער גליק איז זיין סופלאָר.
עס געפּעלט זיין קאָמיק, זיינע דרכים,
זיין נאָמען שיינט טעגליך אין פּלאָר,
מען דערלאנגט איהם א בוקעט פון שבחים,
וויל דער גליק איז זיין סופלאָר.
וואָס ער זינגט שעהן די סאָלאָ,
וואָס ער שפּיעלט גרויס די ראָליע,
דאָס לייענט דער סופלאָר איהם אַלץ אויף פריהער;
די קלוגע רייד די פיינע,
מיינט ניט דאָס איז זיינע,
דאָס לייענט פּאַר דער גליק איהם פון פּאפּיער.

3

און וועז איין מינוט דער סופלאָר שטעלט זיך אָפּ,
בלייבט שוין דער אַקטיאָר אין ביוש שטעהן;
דער פובליקום פייפט איהם אויס, ער פאלט פון טראָפּ,
ער וויל דער אַקט זאָל פאַלען, אָבער דוקא — ניין!

ער ווייזט זיך אוים פערקעהרט ווי אויפ'ן וואהר
און נאָר צוליעב דעם כבוד און צוליעב געלט.
דער שפיעלט פרום, שרעקליך פערווילדעט
און אין הארצען וועדט ביי איהם גאָט אויסגעלאכט,
און דער שפיעלט זיין ראָליע געבילדעט
און האָט מורא פאר שדים ביי נאַכט.
פאר די פריילין שווערט דאַרט איהר חתן,
אז ער שטעלט איהר זיין לעבען אין קאָן
און מיינט נאָר צו בעקומען דעם גראָשען,
דען ער ליעבט נאָר אן אנדערע פערזאָן.
און ביי דעם הענגט טויזענד שלעסער
און דער דלות איז נאָך גרעסער,
און אין דעמ'ס טראַנטעם, איז איינגענעהט פיעל געלט.
נאָר דאָס איז דער חסרון,
וואָס מיר טרויען די אקטיאָרען,
מיר פערגעסען זיך, אז עס איז דורכאוים פערשטעלט.

1874.

דער צבוע'יאַק

1

עושים מעשי זמרי
ומבקשים שכר כפנחס (סוטה)

זיי מיר מודה, ווייב, דעם פסק;
בין איך דען ניט פון די חכמים,
אז איך בין באמת א צבועיאק

דעם נאַר גיט זי הצלחה,
זאָנסט וואָלט ער פאר הונגער גיך אויסגעהן ;
וועט עס קאן פון שכל לעבען
וויל זי דעם קיין געלט ניט געבען,
זיין שטעטעל — זאָגט זי — וועט ער זיך זעלבסט
באַשטעהן.

5

א שעהנער טעאַטער איז די וועלט,
די מענשען זענען די אַקטיאָרען ;
אויף פיער קאַרטינעס וועלט עס איינגעטהיילט
דעם מענשענס לעבען פון געבאָרען.
שוידערהאַפט איז זיין ערשטע קאַרטינע,
דער אַקטיאָר וויל פאַר קיין פאַל ניט געהן,
זי טרייבט איהם מיט גוואַלד אויף דער סצענע
און ער טרעט אויף איהר אַרויס מיט געווין.
וי ליעב איז די מוטער זיין ברומען,
זיין בראווא פון פובליק איז גרויס,
מען פערוואַרפט איהם זיין סצענע מיט בלומען
און שפיעלט זיין אַקט גאַנץ גליקליך אוים.
דערנאָך שפיעלט ער ראָמאַנען
אין פערשידענע אַרטען, פלאַנען,
ביז עס הענגט שוין א פאמיליע אויף זיין קאָפּ,
וועלט אַלט און געהט געבויגען
ביז ער פערשליסט די אויגען
און דער אַקט זיינער אין גאַנצען פאַלט אַראָפּ.

6

יעדער מענש איז אן אקטיאָר,
יעדער שפיעלט זיין ראָליע רק פערשטעלט,

אידען האָבען אויף מיר נאָך רחמנות;
ווי דעם צדיק געהט שלעכט אויף דער וועלט!

3

וועו אייגער איז מיר מיט א וואָרט נוגע
איז ער שוין גלייך מקבל נזיפה,
וואָרום ביי קהל איז מיינע די ערשטע דעה,
מיין שטול איז אויבען צו יעדער אסיפה;
אלע געלטען פון די נאָבאָרעו,
וואָס מען צאָהלט מיר וואָכער נאָך די סדרות פון לוח,
פון אַלע נאַלאָגען פון סוועטצניע סבאָרעו,(3)
בין איך דער צדיק, דער גאנצער בטוח;
איך וויי קיינעם ניט קיין חשבונות,
וועו סמייעט ביי מיר פרעגען שטשאָט(4)
דען אויף יענעם זוך איך שוין עונות,
איך זאָג, אז ער לייקענט אין גאָט;
זיין הויז, זיין געזונט געהט פערלאָרעו,
זיין פרנסה נעהם איך צו פון האַנט,
דערנאָך מאַך איך איבער די יאָהרעו
אוו באַקלייד איהם אין סארע געוואַנט.(5)

4

די שטאָט מוז טאַנצען נאָך מיין ניגון,
קיינער רעדט ניט אויף מיין סחורה,
וואָרום ארום מיינע מילכיגם טאַנצען זיי וויי פליגען
אוו דער וואָלט שוין רעדעו, האָט ער מורא;
מיין סחורה וועלט קיין מאָל ניט פערלעגען,
עם שיינט עם לייכט מיין שילד, מיין דגל;

און ווייז זיך אוים פאר א צדיק תמים,
איך צאַפּ דאָך שטענדיג פרעמדע בלוט,
אין בעריים יתומים און אלמנות,
איך עס מיר טרפות גאַנץ בערוהט,
איך טהו בשתיקה אלע פּסלנות,
מיין הויקער דארף נאר זיין געראַטען,
די אויגען פערגלאַצט געהן אין גאַס,
די ציצית מיט דעם טלית קטן,
די פּיאות לעך פון מקוה נאַס,
די נייע וועלט רופען זיי פּוילעס[1]
צו שילטען — זיי ניט ווערען מיד,
דאַן שרייט די וועלט שוין מיט קולות,
אז איך בין א צדיק א איד.

2

אלע שלישית געלט, מיט אלע נדנ׳ען,
און פון שותפים אלע בטוחות,
און וואַס ווייבער גנב׳ענען פון די מאַנען
טראַגט מען צו מיר פון אלע רוחות;
פאַהרט ווער אָפּ אויף יענער וועלט,
ביי מיין קרעטשמע מאַכט ער אַ פּאָפּאַס[2]
איבער די יורשים׳ס גאנצע געלט
מאַכט מען מיר פאר אן אפּוטרופּוס;
ווי איך ווער שוין אין פּעדערען וואַרים
מאַך איך מיר מיין קונץ בעזאַכט,
אין דער פריה פלוצלונג מאַך איך אַ לאַרם,
אז מען האַט מיך בע׳גנב׳עט די נאַכט;
עס קלאַגען שוין יתומים, אלמנות,
און מיר כלומר׳שט ווארפט אויך אין קעלט,

6

מיין נישט, מיין ווייב אז דאָס גילט נאָר איצטער,
דאָס האָט נאָך געגאָלטען אין ירושלים,
דער פאַלשער נביא דער פערשפּיצטער
האָט פערדעקט זיין טומאה מיט יראת שמים,
זיי האָבען דעם עולם בעזנזל׳ט, בערויבט
מיט פאַלשע נביאות, מיט ווערטער טרייע,
און דער המון האָט אין זיי געגלויבט
אפּולע מעהר ווי דעם נביא ישעית.
מכיהן פאַטשט מען אין פּנים,
ירמיהון געזעצט אין אָסטראָג,
זכריהן פערגיסט מען די דמים
מיט די פאַלשע נביאים׳ס פערזאָג;
צו רעדען ווער וועט עס סמייען,
אז דער וואָלף געהט אין א שעפּסען פעל,
און כל זמן די וועלט וועט זיך דרעהען
איז די סחורה ביי אידען ראַיעל.

1

אָט האָט איהר אייך א ריינעם שפּיגעל,
ווי שכל געהט צו שטראנד,
זילבער וועלט געפּרובט אין טיגעל,
מענשען אין פערשטאַנד.
זעהט איהר יענער גלאַצט די אויגען
וויכלעך ווי א בלום,
געהט דעם קאַרק צו דר׳ערד געבויגען,
מיינט ניט דאָס איז פרום;
ניט אלץ איז גאָלד וואָס שיינט פון ווייטען,

וועו איך קוילע מענשען גלאַז איך מיט די אויגען,
איך דארף נאָר קרעכצען, וועו איך צעריים מיט די
נעגעל;
מיין סחורה האלט איך שטענדיג אָפען,
סיי שבת סיי יום טוב סיי וואָך,
קיין רב וועט מיר דערפאר ניט שטראפען,
דען מיט אַטלעם פערדעק איך די מאָך;
שלישי קומט מיר מ״ט גבאות,
מיט הקפות מוז איך פריהער געהן,
פון הכנסות פון שול מיט הוצאות
דער נאמן בין איך נאָר אַליין.

ס

פון אלע קצבות מאַך איך די סמעטע,
פאר געפאלענע בעלי בתים יחסנים
נעהם איך פריהער פאַר זיך אַראָפּ די פעטע
און די פאדאנקעם(6) פאַר די קבצנים;
אויף די נייע לעהרער, וואס לערנען שרייבען,
מאַך איך אסיפות פון מיינע דעפוטאַטען,
איך דריק זיי, איך שטיק זיי, פון שטאָט צו פערטרייבען.
דען צו מיינע קונצען קען עס גרייליך שאַטען.
דו קענסט דאך אָט דעם עזות פנים,
געווען א לעהרער ביי׳ן היגען בעל הבית,
האָב איך אָנגערעדט ביעגלע יונים
און גענאַכט איהם אַ פאַלשען דאָנאָם;(7)
דער וויב׳ס גיסען טרערען איז בלאָטע,
וואָס זיי זיצען שבתים אָהן ברויט,
איהם פערשיקט אַרעסטאַנסקע ראָטע
און די קינדער צו שטאַרבען פון נויט.

וי זמרי טהוט ער מעשים רעים,
וי פנחס בעט ער שכר.
און וויל דער עולם איז ניט זיכער,
דארום פערלאָזט מען פרומע גיכער,
קוקט אייך אום פון אלע קאנטען,
צי זייט איהר ניט פערקויפט,
שעצט דעם פרומען וי בריליאַנטען,
פון צבועיאק אנטלויפט!

374

די פערשיעדענע וועלט

1

איין ערד טראָגט אונז אלעמען אויף איהרע פליגעל,
איין זון בעלייכט ארים און רייך,
די איין שטיקעל וועלט איז גלייך צו א שפיגעל,
ניט אלעמען זעהט זי אויס גלייך.
פאר דעם פרומען איז א יריד יעדער טאָג,
ער האַנדעלט סחורה און שלעפט אין הויז,
פאר דעם אומגליקליכען איז די וועלט אן אסטראָג,
ער האָפט פון איהר צו ווערען לויז;
פאר דעם גליקליכען איז דאָס אַ גאָרטען, אַ סאָד,
ער האָט פערגענגען פון יעדער גראָז;
פאר דעם נאַרען איז דאָס א באד,
ער הערט א טומעל און וויים ניט וואָס;

זעהט זיין האַנדעל נאָר מיט לייטען,
קען ער מיט רובעלס זיך שטראַפירען.
אָט דאָס איז ניט פערשטעלט;
ווייל מען מענשען ריין פרובירען,
די פּראָבע איז נאָר ביי געלט.

2

וועד האָט דעם אידענס בוך געלעזען
און עס האָט איהם ניט געאַרט
פיעל משיחים איז געווען,
וואָס האָבען אונז געאַרט;
געגאנגען ווינטער אין אייז מקואות
מיט מופתים אונז פערטויבט,
דער עולם האָט געהאט א טעות
און אין זיי געגלויבט;
מיר האָבען דעריבער פיעל געליטען,
מען האָט אונז פיעל געברענט, געשניטען —
היט אייך שוין פון דער סכנה,
פון מענשען וואָס פערשטעלט,
דען זייער ציעל און די כוונה
איז כבוד אדער געלט.

3

די צבועיאקעס מאַכען קאַליע
דעם שם פון פרומע לייט,
מען פרעגט שוין היינט א נייע שאלה,
אויב פרום איז עהרליכקייט;
ווייל דער צבועיאק איז פול חטאים
און בעט נאָך געצאָהלט דערפאר,

הכלל פאר דעם פרומען, דעם דינער פון גאָט,
זעהט אויס די וועלט א יריד.

3

פאר דעם קלוגען איז די וועלט א יריד,
זיין רבי איז דאָס די צייט;
ספרים ליגען איהם אָפען כסדר,
דאָס זענען די מענשען, די לייט;
אן אָפענער ספר איז איהם די וועלט,
וואָס יעדער מענש איז דארטען א בלאט,
וועט עס פיהרט גוט און וועלכער עס פעהלט,
און דער קלוגער לערנט עס פון ביידען דעם פשט.
ער זעהט מענשען מען לויפט, מען פליהט,
דער נאָך בערלין, דער נאָך פאַריז,
דער קלייבט קאַפיטאל און דאָ לעבט ער ניט,
דער קלוגער בערעכענט אלץ ווי נאַריש דאָס איז;
דער ווילּ וועלט רייך אין איין טאָג,
וועלט ער פערפוילט אין אָסטראָג;
דער מאַכט זיין קינד פאר א גביר
אויף דער עלטער צו שטעהן ביי זיין טהיר.
און דער האָט ניט פון זיין גאַנצען אבמאן
לסוף אויף זיינע אייביגע קלייידער —
הכלל פאַר דעם חכם, פאַר דעם קלוגען מאַן
זעהט אויס די וועלט א חדר.

4

דעם שוטה, דעם נאַר, זעהט אויס ביי איהם
די וועלט מיט איהר פריראָד,
די זון מיט די שטערען, מיט זייער סיסטעם,

און פאר דעם רשע, דעם דיעב,
איז דאָס א שחיטה שטוב,
דעם מילדען זעהט די וועלט אויס
פונקט ווי א חתונה הויז ;
פאר דעם געדריקטען זעהט זי אויס קלאָר,
ווי די שטרייט פון די פיש דאָרט אין טייך —
הכלל די וועלט איז איינע נאָר
און ניט אלעמען זעהט זי אויס גלייך.

2

פאר דעם פרומען איז די וועלט א יריד,
פיעל ער טהוט איז איהם רק קארג,
ער לערענט, ער דאוונט, קיין שלאָף נעמט איהם ניט,
דען מאָרגען איז שוין נאָכ'ן מארק ;
ער גלויבט, אז דער לעבען איז ערשט נאָך דעם טויט
פאר דעם, וואָס האָט גוטס מיטגעבראכט,
און וויר עס האָט פרייטאג ניט אָנגעגרייט,
ביי יענעם איז שבת די ליפּען פערשמאַכט ;
דען נאָך דעם מאָרק איז שוין די קראמען פערשלאָסען,
דעריבער כאָפּט ער וויי וויים ער קאן,
די אייגענע ציצית וואס דאָ קאָסט א גראָשען,
קריגט ער דאָרטען ניט פאר א מיליאָן ;
אויף יעטווידער שטראָם, וואס עס פליהט,
שווייגט ער און רעדט נעבעך ניט
וואָס האָט ביי איהם געלט פאר א ווערטה,
אז ער דארף קיין קארטען, קיין פערד,
ברויט מיט וואַסער, אויב ער נאָר האָט,
איז ער שוין א גליקליכער איד —

ביי דעם האָט פּלוצלונג די געשעפטען געפּלאצט,
פון זיין גאַנצע עשירות אז ער נאַקעט ארויס,
זיין כבוד, זיין יחוס, האָט מען שוין אויך אָפּגעשאצט,
די וואָס קערען די גאַסען די לאַכען איהם אויס;
דער האָט רק קראנקהייט אין הויז,
ער וואָלט וועלען פון דער וועלט שוין זיין לויז,
און דער איז פון שונאים פערהאַסט,
אז דער לעבען איז איהם שוין צו לאַסט;
דער האָט זיינע קינדער פאר די הענטלעך געפיהרט
און ווערט עלענד אין איינע פינף טאָג — 2)
הכלל פאר אזעלכע, וואָס די צייט ארעסטירט,
זעהט איהם אויס די וועלט אַן אסטראָג.

6

נאָר פאַר דעם גוטהערציגען ווערט זי בעטראַכט
פונקט ווי א חתונה געווים,
וואָס אין זעקס טעג האָט עס גאָט די סעודה געמאַכט
און געלאדען דעם עולם צום טיש,
און דער מילדער מענש בעדיענט דאָ דעם קעניג,
אז עס זאָל ניט פעהלען קיין פיש, קיין געבעק,
אז מען זאָל ניט בעריידען, אז די סעודה איז וועניג,
גיט ער פון זיין חלק דעם צווייטען אוועק;
ער זיצט ניט ביי'ן טיש זיך פרעהליך צו מאַכען,
סארווערט ער פאר אלעמען ווי וויט ער קאן.
ער איז שטענדיג עוסק אין קהל'שע זאַכען
און איז נאָך א פּאָרשטעהער פון זיין נאַציאָן,
און צום סוף, אז ער דארף אהיים געהן,
בעשיינקט ער די כלי זמר גאנץ שעהן,
משרתים און אזוי אַן דער זייט,

זעהט דאס ביי איהם אוים א באד ;
אז ער זעהט אין הימעל שטערען אַהן צאָהל,
וואָס יעדערער שרייט : „גאָט ! ווי גרוים ביזטו !“
מיינט דער נאַר, אַז ער הערט עם פון פּאל
ווי מענשען שרייען : „דאָוואי פּאָרו“...[1]
אז ער זעהט דעם ים, וואָס גאָט האָט בעשאַפען,
וואונדער אויף דער ערד אויף יעדער טריט,
חכמות פון מענשען, מאשינען, טעלעגראפען,
האלט ער עם פאר א בעזים, וואָס מען שמייסט זיך
דערמיט,
האָט קיין פערשטאַנד צו פערשטעהן
דעם געבוי פון זיין קערפּער אליין,
ווי קינסטליך יעדער גליעד איז געבויט,
און די זעעלע, וועלכע בלייבט נאָכן טויט,
פון חכמה, פון בילדונג, שטעהט ער גאַנץ ווייט,
געהט ארום נאַקעט דורכאוים,
אז ער זעהט מען שטאַרבט, מיינט ער אַז מען שרייט :
„נאַראָנים פון באָד געהט ארוים !“

5

פאר דעם אומגליקליכען איז די וועלט אן אַסטראָג,
וואָס די צייט האָט איהם אין קייטען געשמידט,
דעם פרייען טויט בעט ער, ער האָפט אלע טאָג,
נאָר דער טויער ווערט דאָ שטאַרק געהיט,
אין אונזער וועלט־אסטראָג זעהט מען פיעל ארעסטאַנטען
וואָס יעדער זיצט פאר אן אנדער חטא,
דעם האָט דער דלות פערצאַמט פון אלע קאנטען,
מען משפט איהם טעגליך מיט א נייעם דעקרעט ;

געוואַרגען, געריבט,
מיר איז אלעס ערלויבט, —
נאָר קלוג און איידעל און שטיל...

2

ווי אָרעם דאָס לעבען פערצייטיגע יאָהרען,
מעהר ווי אַ רענדעל וואַר דער גראָשען געשוינט;
ווי האָט מען געלעבט, ווי איז מען געפאָהרען,
ווי האָט מען געהאַנדעלט, ווי האָט מען געוואוינט.
אָבער היינטיגער דור איז א פרייער,
איך וויים ווי צו לעבען אויף דער וועלט,
סאַמעט איז מיר ניט צו טייער,
טעאַטער וועלט קיין נאַכט פערפעהלט;
אויף בעדער פאַלט גרויסע הוצאות,
צום אויסשטעלונג פאַהר איך אין פאַריז,
מיך אַרט ניט די אלע הלואות,
זאָל זאָרגען דער, וועמעס דאָס איז...
און אז עס קומט אוים ענג,
מען נעהמט מאָהנען שטרייגנ,
געפינט זיך וועקסלען צעהן מאָל אַזוי פיעל;
דער וועהטאָג איז זיי גרויס,
און איך לאַך זיי אוים, — —
און קלוג און איידעל און שטיל...

3

אַמאָל איך פלעג וועלען מיט איינעם זיך קריגען,
פלעג איך מיר צוריהרען פון געשריי, פון כעס,
און יענער צוריק האָט אויך ניט געשוויגען,
פלעגט זיין בזיונות אין שול און אין גאַס;

אוף הקדש, אויף ארימע לייט,
דרשה געשאנק מיט גרויס מילדיגקייט,
אויף וואהלטהאטען עולמ׳שע געלט,
זענענט זיך אַב מיט די חתונה לייט
און געהט רוהען אין זיין געצעלט.

1878

קלוג, איידעל און שטיל

1

אונזער היינטיגער דור, וואַס פאר א קלוגע מוחות,
עס שטייגט דיין שכל אַהן אַ שיעור;
די נאַטור דיענט דיר מיט איהרע כוחות,
עס קלינגט רק אין צייטונג נייעס פון דיר:
דו מעסט אוים די גרויס פון פלאַנעטען,
וויזט זיי, וו׳י געלערענט דו ביזט,
עלעקטריע און מאַגנעטען,
דיענען ביי דיר פאר אומזיסט.
פון ווינטען זוכסטו אויף די קוועלען,
א טעלעגראַף אויף דעם וועלט־אַקעאַן,
דורך בערג גראַבסטו טונעלען,
און אונטער די ימים א באַהן,
און דער פיהרונג מיט לייט,
איז אויך קלוג, געשייט, —
איך מאַג מיד טהאַן אלץ וואַס איך ויל:

דאַם געשעפט צו זיך,
און איהם היים איך געהן וואו ער ווִיל;
דאַם געשעפט בלייבט ביי מיר,
אין מיין בוזם זיין פּאַפּיער, —
און קלוג און אייִדעל און שטיל...

5

אַ קרעמער אַ בטוח, איך לייה אן הלואה,
ביי מיר זיין וועקסעל האָב איך דאָך,
טהו איך מיר דערביי אַ ניי־וועלטיגע המצאה,
איך מאַך זיין חתימה אויף א וועקסעל נאָך;
ווי נאָר די צייט לויפט אריבער,
ער בעצאָהלט מיר מיין געלט ביז א לעק,
דעם גוטען לאָז איך ביי זיך איבער,
דעם פּאַלשען — גיב איך איהם אוועק;
ער צורייסט איהם (וויִל ער קאָן ניט דערקאָנען),
ער פּרעהט זיך, אז בעצאָהלט האָט ער מיר,
דעם גוטען גיב איך אן אויפּצומאָהנען,
נעהם אַרויס אַן „ערפּילונגם־פּאַפּיער", —
אז די חתימה איז ריין,
איז ער מודה אליין,
און וויִטער פּרעגט מען ניט פּיעל;
און פּאר דער וועלט בלייב איך פּיין,
איך מאַהן דאָך נאַר מיין, —
און קלוג און אייִדעל און שטיל...

6

דאַמען־עהרע איז היינט געשטיגען,
דאַם וועלט געוואויגען אויפ'ן האָר,

אז איך וויל הײנט א מאָרדע אָנרײבען,
און יענער זאָל ניט זידלען צוריק, —
בעט איך דאָרט א מאַכער זאָל שרײבען,
אין צײטונג אויף איהם א קריטיק.
ער שילדערט איהם אַפּ מיט די ביינער,
מיט ווילעך בעפלעקט ער זיין שם,
עס דערקאָנט איהם יעדער איינער,
— אַהאָ! אָט דאָס מיינט מען דעם!
ער ֿערליערט שוין זיין טאָן,
קרעדיט ווערט ער אָן, —
עס ווערט שוין פון איהם אַ ווינט־מיהל,
הײנט טראכט דאָרט און קלער,
אז מען זוייסט גאָר ניט ווער, —
און קלוג און איידעל און שטיל...

4

וואָס פאר א נאַרישע שותפים אמאָל האָט געגעבען,
דום און עהרליך ווי אַ קאַלב.
א שותפות פלעגט האַלטען זייער גאַנץ לעבען,
נאָכ'ן טויט פאָר די קינדער דער געשעפט אויף האַלב.
אז איך וויל הײנט א שותפות אָנציהען,
אזעלכע פונקטען אין קאָנטראקט שרײב איך איין:
אז איידער דער בוים הויבט אָן בליהען,
זאָל דער וואָרם אין עפּעל אריין;
אז מיר נעהמען פון מלוה אַפּ די וועקסלען,
וואָס מיר בײדע האָבען געליהען אויף פריהער,
זעה איך אַזוי אויסצודרעקסלען,
אַז זיינער זאָל בלײבען בײ מיר.
איך נעהם צו אויף גיך,

אויפֿן באַהן פֿאָהר איך אין ערשטען קלאַס!
דערזייל טרעף איך אָן,
א פּריץ אין וואַגאָן,
זיין געלט בעקומען האָב איך פֿאַרטלען פּיעל;
דעם קונץ מאַך איך אָפּ,
אויף א סטאַנציע אראָפּ, —
און קלוג און אײדעל און שטיל...

8

די אמונה האָט אײביג געדריקט מיט צוואַנגען,
זי פֿלעגט זיי רק וויזען א קינפּטיגע וועלט,
וואָם דעם מענשענם האַרץ פֿלעגט וואָם פּערלאַנגען,
האָט רק די אמונה דעם וועג פּערשטעלט;
אָבער איך קען מיר אלעם ערלויבען,
וואָם מיין האַרץ געלוסט דאָם דאַרף איך טהאָן;
פּריי פון גאָט און פון גלויבען,
פּריי פון דעם בונד דער נאַציאָן;
פּריי מוז איך זעהען צו לעבען,
פּריי איז מיין חברי"ם געלט,
צו דעם ציעל מוז איך אײביג שטרעבען,
נאָר צו גענישען די וועלט.
מיין האַרץ איז גאָט,
איך האַלט איהר געבאָט,
קיין זאַך האַלט ניט אָפּ וואָם איך וויל!
געווישען — איז אַ שפּיי, —
נאָר קלוג און אײדעל און שטיל...

1880

מיט דאַמען צו רײדען מוז איך זיך קליגען,
דאָ איך בין א מאַן פון דעם נייעם דור;
עטיקעטע קענען זיי מוז איך שפּירען,
און רײדען מיט׳ן טאַקט, מיט׳ן טאָן,
א דאַמען־קלײד איך וואָל בעריהרען,
מוז איך גלײך זאָגען „פֿארדאָן“!
איך האָב מיר שוין מיינע בעקענטע,
מיר טרעפען זיך אָפּט אויף אן אָרט,
מיין ווײב ווערט דערפון א פערבראַנטע,
און טאָר נאָך ניט רײדען א וואָרט;
זי זעהט און פערשטעהט,
וואו איך בין פערדרעהט, —
און איך טהו מיר אלץ וואָס איך ווי׳ל;
זי ווי׳ל טהאָן א כליפּ,
פאַרבײַם איך מיט׳ן ליפּ, —
און קלוג און אײדעל און שטי׳ל...

7

וואָס פאַר א נאַרישע וועלט עס וואַר פערצייטען,
צו דערקענען מענשען איז געווען גאנץ לייכט,
דעם גנב האָט יעדערער דערקאַנט פון ווייטען,
דער עולם האָט פון איהם די גאַס געווייכט;
אָבער היינטיגע וועלט איז פיעל קליגער:
דער גנב איז ביי מיר פערשטעלט, —
איך מאַג זיין דער גרעסטער בעטריגער,
וועט פון מיר ניט ווײַטען די וועלט!
געקלײדעט אויפֿן גבירישען שטייגער,
מיט א מאַרדערנעם פוטער אין גאַס,
א גאָלדענע קייט מיט א זייגער,

אויפ דערויפ זייט איהר נישט פויל!
דאָם איז א ווייכינקער ביינדעלע, פול מיט זאפט,
וואָם צוגעהט דאָך פראָסט אין מויל...

2

דער איד

אז עד ווילל נעבעך קויפען א פונטעלע פלייש,
דען ער האָט שוין קיין קרעפטען פון די טרוקענע ברויט,
מוז ער צאָהלען קאַראָבקע מיט זיין ביטערען שוויים,
ער גריזשעט די ביינער און איהם שינדט מען די הויט,
דער גוטינקער חוכר, מיט די ליעבהאַרציגע נאמנים,
מיט די גראָבע בייכער, מיט די קערקלעך די דיקע,
מען בעריסט דעם געמיינעם, ער האָט דאָך שוין קיין פנים
איבער די שעפּסעלעך לומען זיך די חות די דזשיקע;
אן אנדערער פאר פינט צי זעקס קאָפייקעז,
בעקומט ער פלייש דיק און פעט,
פערשפּאַרט נאָך אויך זאַלצען פלייש און ווייקעז,
אַ געשמאַק איהם אין מויל, און אין בויך אַ זעט.
און דער איד, וועז אין זיין הייזעל פלאַקערט א שרפה...
וואַרעמט זיך נאָך יעדערער פון קעלט
ווילסטו פלייש עסען, און דוקא ניט טריפה, —
טאָ גיב־זשע, ברודער, געלט!

אָה!

פיטערט אייך, חוכרים, אויפ דער אידישער לאָנקע, —
פאר אייך איז דאָ א גליק,
דאָ איז א גרינע פּאַשע, און א הויכער גראָז,
אָקסען וועלען דאָ פעט און דיק...

רבי יעקב משלם

„הכבשה הזאת חולבים את חלבה
וגוזזים את צמרה בחייה, ופושטים
את עורה במיתתה".
(מדרש יקמוא"ל).

1

דער איד

אין שוהל אַ שטאָט מוז ער דינגען צו קויפען,
בה"ב אין די פּושקעס — ווי קען זיין פערפעהלט ? !
אויף די אלע ראַסקלאַדקעס[1] זיינע רובעלעך לויפען,
חזנים, שמשים, שיק רגל־געלט :
היינט פּורים — מגילה־געלט, מחצית השקל,
שבת, יום־טוב, — גאָר אַ טאַרג פאַר דער קריאה,
דער שמש אויף דער בימה (ווי דער מאקלער מיט'ן שטעקעל),
צאָהל „גילדון" און „גילדון" פאר דער קלענסטער עליה;
אן אנדערער ווען ער וויל געהן אין קירכע,
האָט ער פריי זיין וועלט, —
עס קאָסט איהם נאָר א האַלבע שעה טרחה,
אָבער ניט קיין גראָשען געלט ;
און דער אַרעמער ישראליק'על מוז קויפען בילעטען,
אויף דעם פרעמדען טעאַטער דער וועלט,
ווילסטו, איד, דאָוונען, ווילסטו גאָט בעטען, —
טאָ גיב־זשע ברודער ג ע ל ט !

אָה !
שמאָקטשעט חברה, שמאָקטשעט דעם אידן !

נעהמט מען איהם בעריסען ווי ער עסט נאָר אַף פיש,
בעטערס און סאַרווערס, און אלע כלי־קודש,
און פופצעהן קבצנים, מיט די טעלער ביים טיש,
אויף זעקס שעה נאָכאַנאַנד ווערט ער פערזעסען,
געדריקט און געקוועטשט, — שוויץ, מחותן, שוויץ!
ער וויל נעבעך שלאָפען, דאָ נויט מען איהם עסען,
דעם מאָגען פערדאַרבט ער, און פערקיהלט זיך
פון היץ...
אן אנדערער, אז ער ווערט ערגעץ געלאַדען,
געניסט ער פערגעניגען פיעל דערביי!
ניט זיין קעשענע ליידעט דערביי קיין שאָדען,
ער עסט און טאַנצט, און שטענדיג פריי;
און דער אָרעמער ישׂראליקעל, קען ניעמאלס געניסען
פערגעניגען פון זיין שטיקעל וועלט;
ווילסטו זיך פרעהען, — טאָ ווער אויסגערישען,
און גיב נאָך, ברודער, גלעט!

אָה!

שמאָקטשקעט, חברה, זויגט ביי דעם אידען,
זויגט און ציהט די ברוסט!
שוין טויזענדער יאָהר אז איהר זויגט און איהר בייסט, —
אנטוואוינען וועט מען אייך אויביג ניט!...

5

דער איד

אַז ער ווערט שוין זאַט מיט בזיון, מיט בושה,
ער קען שוין ניט אויסהאַלטען און פערלאָזט שוין זיין
וועלט,
געפינט זיך נאָך דאמאָלס א חברה־קדישא,

3

דער איד

פולע בתי־מדרשים, מיט די אלע ישיבות,
שלעפט ער אויף זיך אהן א שיעור, אהן א ברעג:
אי ליכט, אי קוראסין, אי אלע ווילע נדבות,
אי פודען וויים־ברויט, אי די גאנצע וואך טעג,
היינט אפגע'נט'ע עלוים, ישוב'ישע חתנים,
פערזעסענע בחורים, און אלטע פרושים,
קינפטיגע מגידים'לער, מלמדים בין הזמנים,
מנהלים, משגיחים, מיט די אונטער־שמשים;
אן אנדערער איז פריי פון אלע לאסטען,
קיין שטיינער ליגט איהם אויף זיין וועג,
זיין רובעל עודה, בלייבט ביי איהם אין קאסטען,
קיין פרוש — וואכער, קיין קלויזניק — טעג;
און דער ארעמער ישראליקע ווערט אויסגעריסען,
פון דעם הויקער וואס הינטען וואקסט אוים,
ווי ער ויל נעהמען אין מויל נאר א ביסען,
ריסט דער הויקער פון הינטען ארוים...

אה!

רייט אויף דער קליאטשקע, חברה קבצנים!
רייט! — כל־זמן זי לעבט,
היינגט זיך אן, דארמאידניקעס, ויפיעל איהר ווילט!
די קליאטשקע — זי טהוט און שלעפט!...

4

דער איד

אז ער ווערט געלאדען אויף א שמחה, אמאל אין א חודש,

זאל זיך טהיילען מיט דעם קבצן זיין געלט, —
בין איך שוין זיכער, אז ס׳איז פוסט אין זיין בוזים,
דרום טראָגט ער אויף גבירים פערדרום,
ער וויל זיך נעבעך טהיילען, און שרייט: „קאָמוניזם!“ —
דעז פאר צולייגען זיינע, איז ער זיכער געווים!

2

און וועז איך זעה דאָרטען א פריצ׳ל געהט,
און א מלוה א פיאווקע ביים זייט,
דער אידל געהט אָרעם, דער קריסט — רייך געקליידט,
און ריידען ביידע מיט פריינדליכקייט, —
בין איך שוין זיכער, אז אין א האלב יאָהר ארום,
בלייבט שוין ביים אידל זיין אייגענם דורכאוים,
אין סיעזר, אין פאַלאַטע, — געוואונען אומעטום,
און דער וועט פון מאיאָנטיק נאַקעט ארוים!

3

וועז איך זעה פאר פסח, א רב זיצט פערקלעהרט,
און מוטשעט מיר צופיל דעם ש״ך,
דעם „טור“, דעם „בית יוסף“, צודרעהט ער, צוקעהרט,
בלעטערט דעם ט״ז און דעם ב״ח, —
בין איך שוין זיכער, אז ניט פיל וועט געווערען,
וועט זיין נייע צעטלעך אויפ׳ן שוהל־הויף געקלעפט,
נאָך פעקלעך, נאָך לאַסטען, אויף דעם וואָגען דעם
שווערען.
און די אָרימע קליאַטשקע — זי טהוט און שלעפט!

4

וועז איך זעה דאָרטען, ביים טאָווארנעם וואָקואל,
זואו עם וואוינען פיל אידען דערבי,

מען בע׳גזל׳ט די יתומים, און מען רייסט קבורה־געלט!
אז ער האָט געלאָזען ירושה פאר זיינע עלענדע קינדער,
געפינט זיך א חברה וואָס מען שטעלט זיי בדלות,
אויפ׳ן בית־עולם די שמשים, די גבאי׳טעם בעזונדער,
צאָהל זיי פאר גערטעלע, פאָדעשקע, פאר סיבה און טלית.

אן אנדער, אז עס קומט זיין צייט צו שטאַרבען,
קיין חברה׳ס פון איהם א האָר געניסט,
מיליאָנען געלט מאָגען די קינדער אַרבען,
זיין גראָב, זיין ערד גיט מען עס אומזיסט;
און דער אַרעמער ישראליקעל קען קיין מנוחה ניט קריגען,
אפילו וועו ער לאָזט שוין די וועלט;
ווילסטו, איד, שטאַרבען, — ווילסטו אין דער ערד ליגען...
— טאָ גיב־זשע, ברודער, געלט!
אָה!
לופעט, חברה! חברה־קדישא!
אויף דערויף זייט איהר דאָך געבויט:
שערען און מעלקען איז גוט, וועו דער שעפס לעבט,
און שינדען — וועו ער איז טויט!...

1882

בטוח אני באלה

1

וועו איך זעה דאַרטעו א קאָמוניסט,
וואָס בעדויערט די גערדיקטע דער וועלט,
און שרייט אין איין קול, אז דער קאַפיטאַליסט,

„דאַמען־רעכט" היט ער גאַנץ פיעל,
מיט שפּילקעס אין קלאַפּע, — פּאָלקאָם קאַוואַליער,
שטעלט איהר נאָך א שטוהל צום קאַדריל, —
בין איך שוין זיכער, אז זיין אייגענע וויב,
איז איהר בעקאַנט דער טעם פון זיינע הענט...
טראָגט צרות אין הארצען, שינאַקעס אויפ'ן לייב,
און קלאָגט אויף דער שעה, וואָס זי האָט איהם
דערקענט!

1883

דער חילוף

כי טוב לי או מעתה (חושע ב' ט"ז).

1

הונדערטער יאָהרען זיינען אוועק,
קיין ענדערונג האָט ניט געגעבען,
פונקט ווי דער זיידע לעבט אין אַלטען וויעק(1)
אזוי פלעגט דער איניקעל לעבען;
אין אונזערע יאָהרען
איז נייעסען געוואָרען,
געביטען דעם פיהרונג אין גאַנצען:
אין מסחר, אין חדר,
אין בילדונג, אין קליידער,
רק נייע מנהגים פערפלאַנצען.
נאָר אויב דאָס איז שוין דער פיהרונג וואָס דארף זיין
געשוינט, —
אָסור, אויב אונז האָט דער בייטען געלוינט!

און אייגער דאָרט, פּלוצלונג, שטייגט אין קאַפּיטאַל,
און בויט דאָרט א גרויסען געביי, —
בין איך שוין זיכער, או דאָס איז געוואָרען,
פון זיין אָרעמען שיינקעל, פון זיין בולקע מיט נישט,
ער איז נאָר א בּיסענקע גוט־פּריינד מיט די קאַנדוקטאָרען,
און דאָ שרייען די קרעמער אויף די פּאַבריקען אומזיסט!

5

וועו איך זעה א מחבר פון דער העברעאישער שפּראַך,
דרוקט זיינע פּאָעזיע פּאר לייט,
און צאָהלט פּאר פּאפּיער, האָט קאָסטען א סך,
לייגט דערויף זיין געלט און זיין צייט, —
בין איך שוין זיכער, אַז זיין מיה איז פערפּאַלען,
וואָס ער שרייבט און דרוקט, וועלט בדלות דורכאוים,
מ׳וועט איהם נאָר קריטיקירען אין די אידישע זשורנאַלען,
און ער וועט מיט זיין קרן ניעמאַלס ארוים!

6

און וועו איך זעה דאָרטען א פערליעבענדע פּאָר,
האָט לייכטזיניג פערליעבט זיך אין איהר,
ניט אָנגעפרעגט זיין שכל, אין איהר כאַראַקטער ניט קלאָר,
אָהן א שום בערעכענונג אויף פריהער, —
בין איך שוין זיכער, אַז נאָך דער איין שעה,
וועט ער זיך אַרומזעהען זיין צרה — ווי גרוים!
„שרה׳לע" — אַ צרה, „חיה׳לע" — אַ חיה רעה,
און „קעצעלע" דראַפּעט איהם די אויגען ארוים!

7

און וועו איך זעה דאָרטען א גאַלאַנטען הערר,

4

פערצייטען אַ ווייבעל האָט נאָר געוואוסט בלויז
צו זיין דעם מאַן איבערגעגעבען:
ערצויגען די קינדער, געווירטהשאַפט אין הויז, —
וויי גליקליך וואַר זייער לעבען!
היינט ווערט פערברַאכט,
איהר טאָג מיט איהר נאַכט,
מיט מענער, געסט, יונגע און שעהנע...
פון די בעלער הוטשאַק, 2)
גלייך אויפ'ן קאַטאַק, —
צום מאַן איז זי פשוט א שכנה.
און אויב דאָס איז שוין די דאַמע וואָס דאַרף זיין געשוינט, —
אסור, אויב אונז האָט דער בייטען געלוינט!

5

פערצייטען, א קלויז מיט תורה וואַר פול,
בעלי־בתים ביים שיעור געזעסען,
געלערענט, געדאַוונט, געגעכטיגט אין שוהל,
דער פונק איד זאָל זיך ניט פערלעשען;
היינט זינגט א כאָר,
דער עולם שווייגט נאָר,
כלי־קודש אין שווארצע קאַסטיומען;
די „שטעט" שטעהען פוסט,
דער בעל־הבית האָט קוים גוסט,
יום־כפור אין שוהל נאָר צו קומען.
און אויב דאָס איז די קדושה וואָס דאַרף זיין געשוינט, —
אסור, אויב אונז האָט דער בייטען געלוינט!

2

פּערציטען דער לעבן, ווי בענוגענד, ווי שטיל —
אין דירה, אין עסן, אין קליידן,
די אויגן פון מענשן פערלאַנגען ניט פיל, —
גליקליך ווי אדם אין גן־עדן;
היינט שלעפּט מען דאָס יאָך,
די געזינט בעט רק נאָך,
דאָס קלעקט ווי אין ים אַ טראָפּן...
יעדער טאָג איז אַ טאָרג,
אויף א נייעם סאָרט זאָרג,
ביי נאַכט דרעהט די קישעלע צו קאָפּן,
און אויב דאָס איז די גליקן וואָס דארף זיין געשווינט, —
אסור, אויב אונז האָט דער בייטן געלוינט!

3

אַמאָל האָט אַ אינגל אַ ביישפּיל געהאַט,
פון פּאַטער׳ס מנהגים און סדר;
גלויבן און מדות, פּאַלקס־שטאָלץ און שטאַט,
זעהענדיג אין שטוב און אין חדר;
היינט ציעלט מען דערויף,
צו פערזאָרגן זיין גוף,
מען קוקט ניט זיין גייסט צו דערהויבן, —
דאָן קומט ארויס,
א דור וואָס דורכאויס,
אָהן פּאַלקס־ליעבע, אָהן זיטן, אָהן גלויבן.
און אויב דאָס איז די ערציהונג וואָס דארף זיין געשווינט, —
אסור, אויב אונז האָט דער בייטן געלוינט!

ספרית בטורונטו
יודישע
קהילות ביבליאטעק
JEWISH

8

דער מתמיד פלענט האבען נאר איין אבארא,
צו לערנען און נעמען די „סמיכות",
א רב פלעגט ער זיין נאר איינער אין שטאט,
איינער אין כבוד, אין יחוס;
היינט זעהט מען אין שטאט,
דאקטוירים אהן שטשאט,
כמעט באלד שוין מעהר פון חולאים,
מען פאהרט נאך ארוים,
איבער שטעטלעך דורכאוים,
ווי די בעלי־תפלות אויף ימים־נוראים.
און אויב דאס איז דער שטודיום וואס דארף זיין געשוינט,—
אסור, אויב אונז האט דער בייטען געלוינט!

9

פערצייטען, געשעפטען שטעהען געזונט,
קיין שטורעם־ווינט פלעגט זיי ניט ריהרען;
מיט אייגענע קאפיטאלען געבויט זיי פון גרונט,
און דורות פלעגען זיי עקזיסטירען.
היינט וועדט עס געשטעלט,
אויף פרעמדע געלט,
די פערדיענסט געהט אוועק אויף פראצענטען,
מיט טערמינען, מיט ביינק,
או אן דער זייט א געלייגק,
פאלט דער דאקטאר מיט די פאציענטען.
און אויב דאס איז דער מסחר וואס דארף זיין געשוינט, —
אסור, אויב אונז האט דער בייטען געלוינט!

10

פערצייטיגע יאהרען, א גביר אין א שטאט,

6

פערצייטען, פינף הונדערט גילדען נדן,
האָט געגעבען די גרעסטע אָסאָבע,
געקליבען אַ גאַראָטענעם, אַ עילוי, אַ מאַן,
און צוויי קלײדלעך אין גאַרדעראָבע;
היינט ווערט מען גראָה,
ביז מען דערלעבט די שעה,
קען איהר גלייכען דערקריגען;
איהרע קלײדער נעהמט צו,
זיין גאָלט און זיין רוה,
ער שרייט און שרייט, ביז ער ווערט אנטשוויגען...
און אויב דאָס איז אונזער נחת, וואָס דארף זיין געשוינט,—
אסור, אויב אונז האָט דער בייטען גאָלוינט!

7

פארצייטיגע דורות, ווי געזונט אוּן ווי רויט,
צום טיוועל זיך ניט אָפגענעבען,
דעם מענשענס אָרגאן פלעגט זיין פעסט געבויט, —
ווי געזונט און ווי לאַנג וואַר דאָס לעבען!
היינט צו דרייסיג יאָהר,
ווערט גראָה די האָר,
קיין ציינער ניט אויבען, ניט אונטען;
דער — נערוועיאיש, דער — דאַר,
דער — א מאָגען־קאַטאַר,
פרואווט קריגט היינט א מענשען א געזונטען.
און אויב דאָס איז דער פאָרשריט וואָס דארף זיין
געשוינט, —
אסור, אויב אונז האָט דער בייטען גאָלוינט!

האָט איהם געראטירט זיין בטחון ;
ווי ער לאָזט עס איין,
פאַלט אין ספק אריין,
קען דאָס איהם קיין טרייסט מעהר ניט געבען,
און אז עס טרעפט אן אונגליק,
די צייט גיט א דריק,
ענטזאגט ער זיך באַלד פון זיין לעבען.
און אויב דאָס איז די השכלה וואָס דארף זיין געשוינט, —
אסור, אויב אונז האָט דער בייטען געלוינט !

13

דער געמיינער פלעגט וויסען זיין גראַד גאַנץ וואויל,
אויפ׳ן גביר די אויגען ניט גלאָצען,
אַ זשופּעצע פון קיטיי אויף אַ גילדען אַן אייל,
„ראַצע־מאָרע — זאָגט ער — זאָל טראָגען דער קצין״
היינט א מיידעל מיט באָב,
איז איהר וואָהל־צייג צו גראָב,
צו פּראָסט איז שוין אַטלעס — מאַנטינע ;
און ווען די שכנים דערזעהען,
דעם שיק און דעם ברען,
פערגרעסערט עס אין דאָפּעל די שנאה.
און אויב דאָס איז דער פּראָגרעס וואָס דארף זיין
געשוינט, —
אסור, אויב אונז האָט דער בייטען געלוינט !

14

אמאָל האָט דער אידעל גאנץ איינזאַם געלעבט,
צום קריסט פלעגט ער זיך ניט מישען,
ער האָט נאָר צום רובעל פּרנסה געשטו׳עבט,
פון גאוות ווייל ער ניט וויסען ;

האָט געהאט אן אַלמער מיט ספרים,
מיט צדקה צו לייטען, מיט פרומקייט צו גאָט,
אן אכסניא פאר רייך און פאר אָרעם;
היינט וועט זיך מיט מיר,
אויב ביי יענעם גביר,
וועט איהר דאָרט אַ חומש געפינען;
אויסער די קאָרטען,
שמעקט קיינער ניט דאָרטען,
קיין אידען א נראָשען פערדינען.
און אויב דאָס איז דער נגיד וואָס דאַרף זיין געשוינט, —
אסור, אויב אונז האָט דער בייטען געלוינט!

11

פערצייטען, דעם מאַן אז א פינגער טהוט וועה,
האָט די ווייב שטאַרק זיך בעקימערט,
געזוכט מיטלען, רפואות, און הילף אלערליי,
זי האָט זיך דעם לעבען פעראומערט;
היינט מאָג ער זיך זיין,
אין יסורים, אין פיין,
איז זי ניט פון די פערצייטיגע נאַרען,
זי האָט זיך א כלל,
אז אויפן לעצטען פאַל,
דאַרף דאָס איהר אויך נאָר ניט אַרען...
און אויב דאָס איז דער זיווג וואָס דאַרף זיין געשוינט, —
אסור, אויב אונז האָט דער בייטען געלוינט!

12

פערצייטען, דער איד האָט אמונה געהאט,
מיט דער האָפענונג אלץ דורכגעקראָכען,
אז עס טרעפט אן עת־צרה, דעם כלל צי דעם פרט,

ווי לאַסקער אַדער ווי קוראַנדע (3)
און ווערט אין פּאַרלאַמענט,
דעם קאַנצלער׳ס קאָנקורענט,
געניסט מען קולאַקעס מיט שאַנדע.
און אויב דאָס איז די גליקען וואָס דארף זיין געשוינט, —
אסור, אויב אונז האָט דער בייטען געלוינט!

1883

דער אריסטאקראט

נבלע ישראל, עתה הוי בגוים
ככלי אין חפץ בו.
(הושע ח׳ ח.)

פיעל דאַנק איך אוך לויב גאָטעם נאָמען,
וואָס ער האָט מיר די אויגען אויפגעמאַכט,
האָט געשיקט אויף מיין שטעדטעל „פּאָגראָמען",
דאָס האָט מיך פון חלום ערוואַכט;
איך האָב אַבגעלעבט אַ לעבען אין טומעל,
פערדאַרבען מיין קערפער, מיין גייסט,
אויף מיין האַרצען איז אָנגעוואַקסען שימעל,
פערלאָרען מיין שטאָלץ און מיין דרייסט;
געזוכט פרייוד פון פ ר ע מ ד ע נאַציאָנען,
מיינע ברידער פערהאַסט און פעראַכט,
לסוף האָט מען מיר ניט געוואָלט קאָנען,
אין די אויגען וואַר איך אויסגעלאַכט;
פערדאַרבען מיין וויב, מיינע קינדער,

היינט איז ער כלהו"ם צד...
אין קלוב, אין מאַסקאַראַד,
אויפ'ן גאַס זיין שיקאַנע קאַרעטע,
און אז ער גיט נאָך א נעהם,
זיין „ליעבצען" ביי עם,
מאַכט שוין די שנאה א סמעטע.
און אויב דאָס איז די התקרבות וואָס דארף זיין געשוינט, —
אסור, אויב אונז האָט דער בייטען געלוינט!

15

אינגבער פלענט זיין א רפואה צום בויך,
מיענטע האָבען אַלע פערשטאַנען;
די קינפעטאַרין פלענט זופען איהר נאַסאַטקע ווי יויך,
און א גיזונטע פון בעט אויפגעשטאַנען;
היינט איז א מאָדע ארויס,
מיט די בעדער דורכאויס,
קאַרלסבאַד, עמסען, איטאַליע;
אונז איז נאָר בעוואוסט,
אז די קעשענע ווערט פוסט,
אָבער אויף העלפען איז דאָס נאָך א שאלה...
און אויב דאָס איז די נייעסטן וואָס דארף זיין געשוינט, —
אסור, אויב אונז האָט דער בייטען געלוינט!

16

אמאָל פלענט דער אידעל זיין תקיף אין שטאַנד,
ווען ער האָט זיך ארום פריץ געריבען,
קויפען — פערקויפען, פלענט געהן דורך זיין האַנט,
זיין פריץ פלענט איהם פשוט ליעבען;
היינט ווען ער שטודירט,
ווערט הויך אויפגעפיהרט,

און קריסטליכע בעדיענונג אייגנעריכט —
אי אַן אַם, אי אַ דיענסט, אי אַ קוטשער,
קאַצאַפּעס אין געשעפט, און־און־אום,
אַ באָנע, אַ לאָקאַי, אַ שווייצער,
און יעדערן פערקליידט זיין קאָסטיום;
שבת געטהאָן ווי אום דער וואָכען,
זונטאג געפייערט אַקוראַט...
דאָס יודענטהום אין גאַנצען פערבראָכען,
און געוואָרען אַ׳אַריסטאָקראַט.

4

מיין ווייב — די ישוב׳ניצע די פּראָסטע —
זי טאַנצט מיר אויך נאָך צום גראַם,
געוואָרען גיך אוים בעל הבית׳טע,
אוים ווירטהין, אוים ווייב, נאָר „מאַדאַם“;
ביז האַלבען טאָג געלעגען אין בעט.
— זי וואַר נעכטען אין מאַסקאַראַד —
דערנאָך ערשט געמאַכט די טואַלעט,
אַרויסגעפאָהרען מיט שיק, מיט פּאַראַד;
אַפּגעשטאַנען אַ צוויי־דריי וויזיטען,
געקומען אַ היים מיט קוראַזש,
געהייסען איבערשפּאַנען דעם שליטען
און באַלד — אויף טעאַטער „בעלעטאַזש“;
אַן אָרימאַן אין קאַריאָר ניט דערלאָזען,
דאָס האָט זי געהיט ווי אַ כוואַט,
וואו א איד, האָט זי פון זיך געבלאָזען,
זי איז שוין אויך אַריסטאָקראַט.

5

די אַם, און די דיענסט און די באָנע,

קיין רוהיגען לעבען געהאַט,
געגען מיין פאָלק און מיין שטאַם אַ זינדער,
איך האָב געוואָלט זיין אַנ׳אַריסטאָקראַט!

2

פון די אַריסטאָקראַטיזמום מיט די פינסטערע נעמען
האָב איך שוין, לויב גאָט, אַ בעגריף,
טאָ וואָס זאָל איך מיך איצטער שעהמען,
דערצעהלען אייך מיין יחוס בריעף? —
תלמוד תורה האָט מיך ערצויגען,
אין ישיבה אויף דער הילצערנער באַנק,
נאָר אַ ישוב׳ניק וואַרפט אויף מיר אויגען,
ער האָט פאר מיר דרשה געשאַנק,
ער האָט פאַר מיר אַ דיקע בהמה,
צו איהר נאָך אַ ציעג אין נדן,
אָט בין איך מיר געוואָרען כדומה,
פון אַן אַלטען בחור — אַ יונגער מאַן.
מיין גליק האָט געמומען דאַן שפיעלען,
אַ פּאָר טויזענד ווי איך האָב נאָר געהאַט,
דאַרף זיך מיר צו מיין אומגליק פערוועלען
צו ווערען אַנ׳אַריסטאָקראַט.

3

ענטזאגט באַלד דעם אידישען רבי׳ן,
פון אַ אידישען ספר קיין שפור;
איינגעפיהרט אַ קריסטליכען לעבען,
מען זאָל מיינען דאָם איז קריסט פון נאַטור;
קריסטמעס געשטעלט מיר אַ יאָלקע,
בעפוצט איהר מיט פרוכטען, מיט ליכט,
אַ נדבה אויף אַ רוסישע „קאָשצאָלקע"

דערפאר פלעגט זי האסען אַ אידען,
געבראנט פראסט זיין אַרט אין דער טהאט,
און איך בין געווען פול צופריעדען,
איצט בין איך אַריסטאקראט.

7

אין הויז פלעגט שטענדיג זיין בעלער,
צו אַלעמען אַ קאַנטרע־וויזיט,
רוסיש פלעג איך ריידען פול פעהלער,
נאָר קיין זשארגאַן — גאָט בעהיט!
אויף מאסקאַראַדען פלעג איך מיר פאַרהולען,
אין וואַלצערס, אין קאַנטרעדאנס;
אין קלוב פלעג איך פיעל געלט פערשפיעלען
אין סטוקעלקע, אין פראַפעראַנס;
ענינים פון אידישען צבור
ניט נעהמען קיין אַנטהייל אין דעם,
אַ מחבר פלעגט בדענגען אַ חבור —
דער דיענער מיט די הינד גלייך אויף עם;
אויף פסח קיין קמח עניים,
קיין הקדש, קיין שוהל און קיין שטאָט,
אויף מיין שוועל ניט אַרויף די גבאים,
איך בין דאָך אַריסטאָקראַט.

8

מיין זוהן גיב איך שטודירען,
און דאָס לעצטע פונק לעשט זיך אוים גיך;
ער זעהט דאָך ווי צו הויז פלעגט זיך פיהרען,
אָט האָט ער אַ בישפיעל פאר זיך —
אַ רייך קינד און וויים פון קיין גלויבען,

האָבען מיט די קינדער אַ פּעולה געטהאָן,
אַז דער איד איז אַ שד, אַ סכנה.
שרייט־זשע „סמערדיט! פּאַשאָל וואָן!“
זיי האָבען די קינדער געלערנט
צוואַמען מיט די מילך פון די בריסט:
— „צייט דער איד האָט גאָטעס זוהן ערצערענט,
„איז ער פערבליבען אויף אייביג פערווויסט,
„הפקר איז אַלץ וואָס איז זיינע,
„הפקר זיין לעבען, זיין געלט“.
און איך פלעג עס הערען די טענה,
און דאָס האַרץ האָט מיר דאמאָלס געקווועלט;
מיינע קינדער זיינען פערבליבען
שונאים דעם כלל און דעם פּרט, —
ניט מיר מיינט מען, נאָר — די אידען (1)
איך בין דאָך — „אַריסטאָקראַט!“

6

מיין טאַכטער פלעגט אויסגעהן שפּאַצירען
אין בריל־ען, מיט דאַרווינ׳ס אַ באַנד;
קאַוואַלערען פלעגען איהר שטענדיג פיהרען
מיט אָפּיצערען געאַרעמט ביים האַנט.
ניט געווואוסט וואו די קיך איז געשטאַנען,
ניט געווואוסט פון אַ ווירטהשאַפּט אין הויז,
אַ בוך האָט זי אַזוי פיעל פערשטאַנען —
פיעל איך די גמרא אין קלויז;
ביים פּיאַנאָ פלעגט זי לייטען אויסגעבען,
ווי אַ קוימענקאהרער עסט וויסע קעז, —
קיין גאמאַ (2) האָט זי ניט געוואוסט אין איהר לעבען,
קיין בעקאַר, קיין בעמאָל, קיין דיעז (3)

10

ווי דער פעבעל האָט מיך אַבגעשטויסען,
ביי קריסטען פאַרעכענט מיר פאַר דול,
דעם גלויבען איז שוין צו שפּעט צו טוישען...
האָב איך אויפגעקלערט א רעפאָרמירטע שול,
דעם שבת אויף זונטאג פערבייטען,
אַן אַרגעל, פון קריסטינם א כאָר,
דאַוונען אַהן היטלען ווי „ביי לייטען",
און צוזאַמען מיט פרויען צו־פֿאָר;
א סידור פון בערלין אויסצושרייבען,
פון גייגער'ס[5] געריפֿארמירטעם הויז,
פון דאַוונען א צעהנטעל זאָל בלייבען,
וואו „ירושלים", וואו „משיח" — אַרויס,
צו מיין דעה דערטאַפּט באַלד א קרוב,
דאָ האָט די השגחה קיין בריה געהאָט,
טאָ נא־זשע דיר די פיערטע מכה „ערב",
דו ביזט דאָך אַן אַריסטאָקראַט.

11

אָט דאָ האָב איך דערזעהן צו מיין שאַנדע,
אין וואָס מכת „ערב" בעשטעהט:
חיות, א „באָסע קאַמאַנדע"
האָבען אונזער שטעדטעל מיט פעדערען פערשנעעט.[6]
מיינע דיענער האָבען זעלבסט אַנגעוויזען
וואו עס ליגט ביי מיר ציערונג אין פּעק;
געענדיגט די שעפּסעלע גריזשען,
און גלייך איבערן שטעדטעל אַוועק;
מיין זוהן אַז מען גיט איהם „פּאָ שייע"[7]

און מיט שלעכטע חברים שפּאַצירט,
פלעגט אָפט מיך בע׳גנב׳ענען, בערויבען,
און האָט די רעגיערונג בעריהרט:
עפּענטליך געריכט אויפֿן קייזער,
וואָס יעדעם וואָרט שמעקט מיט סיביר,
אַז איך פלעג מיך געבען אַ בייזער,
מיט פּעראַכטונג, אויסגעלאַכט פון מיר;
מיין האַרץ איז אין מיר שיער צושפּרונגען,
„מכת דם" ווי פּרעה געהאַט,
אַ בת קול האָט מיר דאַן געקלונגען,
אַז דאָס איז אַן אָנפּאַנג פּאַר „אַריסטאָקראַט".

9

מיין ווייב — האָבען געוואָגט אַריסטאָקראַטקעס —
אַז אַ געזונדע פּרוי איז זעהר געמיין,
אַ רויטע געזיכט פּאַסט פּאַר די יאַטקעס,
אַ „מאַדאַם" קלייד‌עט „בלאַס" זעהר שעהן...
האָט זי אויף זיך געזומען אַ נדר
— זיצענדיג אויף מאַסקאַראַד —
אויף זומער צו פאָהרען אין די בעדער
אָבצוצעהרען זיך אין מאַרינבאַד.
צוריק איז זי געקומען אַ בלאַסע,
דאַר ווי אַ סקעלעט, ווי אַ כאָרט,
און דאָ פרעגט מיר די באָנע אַ קשיא:
צי זאָל זי איהר אָבטרעטען דעם אָרט...
דעם פּעבעל מיט איינזעקטישע נגונים(4)
האָבען מיין נאָמען בעפלעקט און בעשטאַט,
האָב ברודער „צ פ ר ד ע" און כ י נ י ם"
דו ביזט דאָך אַן אַריסטאָקראַט.

האָב איך דען צו גאָט א טענה?
„חושך" קומט מיר על פּי דין.
פון די גרויסע מיטינגען־סד׳ען,
וואָס מענשען האָבען געלט אויפגעמאכט,
ברייגט מען אונז עסען און זאכען.
אויף די באַהנען צום ים גלייך געבראכט,
ווי מען זעצט אונז אווענק אויף די שיפען,
ווערט פּלוצלונג א גאנצער געשריי:
זשאַנדאַרען האָבען מיין זוהן אָפּגערופען,
פערהאַפטעט, געפיהרט קיין ראָסיי.
פון מיין בכור, מיין אייניגען יורש,
קיין געהרום עד היום ניט געהאט,
טאָ נאַ דיר שוין „מכת בכורות"
און זיי שוין אויס אריסטאָקראַט.

14

פּתח תקוה9 האָט אונז שוין צוגענומען,
געגעבען א פּעטע שטיק ערד,
פערהאָלפען אין אביסעל מזומן
געקויפט מיר בהמות מיט פערד;
מיר בעארבייטען די קאָלאָניע גאנץ פּראקטיש,
פון צייטונגען ווערען מיר געוהרט,
די וועלט קען עס זעהען אַלעס פאַקטיש
אַז דער איד איז אויך פּעהיג צו ערד.
עס לערנען אונז די צרות, די נויטען:
אז דער איד מוז זיין „איד" איבעראל,
איין איד מוז זיך בינדען צום צווייטען,
ואָנסט געהט פערלאָרען דער „כלל".
אז די מכות האָב איך אין רוסלאַנד געקריגען

האָט ער מיר אַ קשיא געפרעגט:
„ראַזווע מי טאָשט יעווראי?"(8)
אָט די קשיא האָט מיר פּאַר אַ תירוץ געקלעקט.
מיר זיינען אַוועק באַלד קיין קיעוו,
אָבער דעם זעלבען פּעסט האָט זי אויך געהאַט,
דיר קומט דאָך דער „דבר" מיט חיוב,
דו ביזט דאָך אַן אַריסטאָקראַט.

12

אין קיעוו האָבען מיר זיך געוואָגעלט
אַז מיר זיינען אין אַ סכּראָפּעל אַריין,
מיט שטיינער האָבען קאַצאַפּעם געהאָגעלט
נו, „שחין" און „ברד" מוז דאָך זיין. —
ווי קין האָט מען אונז געשלייווערט,
צום גרענעץ, קיין עסטרייך, קיין בראָד,
דאָרט האָט געשוויבעלט, געוודערט
פון בעריבטע א גאנצער נאַראָד.
ביז פופצעהן טויזענד מענשען אָנגעהאַנגען
אויף גאַליציען, וואָס איז זעלבסט הונגעריג,
ברויט אז מען פלעגט נאָר דערלאַנגען —
פערשלונגען ווי דער היישעריג,
פון דעם היישעריק דער „ארבה", ווי אַ כמאַרע
האָב איך שוין קיין קרעפטען געהאט.
דיר קומט דאָך דער ארבה, ווי פּרעה,
האָסט דאָך געוואָלט זיין אן אַריסטאָקראט!

13

א דירה האָב איך געהאט דאָרט א פיינע,
אין א פינסטערען קעלער דאָרטען,

2

נאָך אידער דער ערד־קויל, איז געווען בעזעסען,
וועו עס וואַר קיין ים, קיין באַרג, קיין בוים,
וועו זי וואַר אַ קויל פייער, דער וואָלקען פלעגט איהר לעשען,
בין איך שוין געפלויגען מיט איהר גלייך אין רוים.
פון איהר ערשטען מענשען איז שוין אַרויס אַ קיו,
וועלכער האָט פערגאָסען זיין ברודער׳ס בלוט;
און הבל׳ס גוואָלדען הער איך ביז איצט שרייען,
וויל די קינדער געהען אין זיין מאַרשרוט.
וואָס איך זעה זיך אָן פון די דריי:
פון ליעבע, פון כבוד, פון געלט,
נאָך זיי געהט האמבאָג(1) מערדערי,
און מאַכען נאַר חרוב די וועלט!
דער דערשלאָגט דעם מיט זיין פויו,
דער טאַקע פראָסט מיט זיין שווערד —
איך מוז עס געהן נאָהענט און זעהן
מיט בלוט ווי מען פאַרבט עס די ערד!

3

וואָס איך זעה ביי די מילבען, זייט טויזענדער יאָהרען,
זיי קענען זיך ניט צוטיילען מיט אַ פרייע שטיק ערד;
דאָן זיינען ריטער און קעניגע געוואָרען,
עראָברען פעלקער, דורך ביקס און דורך שווערד;
די ווערען פרינצען, די אונטערטאָנען,
איבער טויזענדער לייבקנעכט — א י י ן אַריסטאָקראַט;
דער איינער אויף לוקסוס, פערשוועגדעט מיליאָנען,
די האָרעווען און שאָפען — און קיין ברויט ניט צו זאָט!
אין איין לאַנד וואָס איך זעה זיך אָן

עם איך היער די קנײדלעך צו זאַט,
אין פעלד זינג איך מיט פערגעניגען,
אַט דאָס ליעד פון „אריסטאָקראַט“...

1883

די לבנה

איהר אַנבליק אויף אונזער ערד.

1

צווישען די שטערען, די מיליאָנען פלאַנעטען,
וואָס שוועבען און פליהען, אין אונבעגרענעצטען פלאַץ,
צווישען די זונען, מיט די טויזענדער קאַמעטען
וואָס קיינער דערגעהט ניט זייער מאָס, זייער שאַץ;
צווישען די אַלע, בעמערק איך אַ שטערעלע,
גרויס ווי אַ פויסט „די ערד“ רופט מען דאָס;
אויף דעם קלייניעם קערפער קריכען דאָרט מילבען,
זיי רופען זיך „מענשען“ איך וויים ניט פאַר וואָס?
שוואַך זיינען זיי ווי אַ פליג;
לעבען אַ גאַנץ קלייניע צייט,
און פערבריינגען די ווייַלע אין קריעג,
אין קנאה, אין שנאה, אין שטרייט;
דער שטאַרקער דעם שוואַכען בעראובט,
ניטאָ גאָר קיין יושר ביי זיי —
איך וועל פון די קולות פערטויבט,
פון די טויט־קרעכצען מיט דאָס געשריי!

וואָס איך געדיינק נאָך איהר זיידען, איהר אַרעל, איהר יחוס
ביז דוד, ביז משהֿ'ן, פון אברהם'ען אָן.
פון פּרעהֿ'ן אַ ערשטען, וואָס זיי האָבען צעליטען!
פון כשדים, פון בבל, עמלק, אַרם;
פון רוים, פון שפּאַניע, געברענט, געשניטען
און ביי דיעזען טיראַן נאָך עד היום!
דעם נאָמען האָט ער זיי פּארשוועכט,
און טרייבט זיי אַרום אויף דער וועלט,
ער גיט זיי קיין מענשליכע רעכט
און זויגט זייער בלוט, זייער געלט!
געפינען קיין רעכט אין געריכט,
וואָס אונגלויבליך, קען זיי אַלץ געשעהען —
איהר וואָלקען פערדעקט מיין געזיכט,
איך קען די ד צ י ח ו ת ניט זעהען! —

1885

צו די שטערען

אויף אייך שטערען, געהט ביי אונז א זאָגע,
אז יעדערער פון אייך, איז א גאַנצע וועלט:
מיט ים מיט יבשה, מיט נעכט און טאָגע,
איהר זייט מיט מענשען אויך בעזעלט;
אייך זעהען, בעטראכטען וועו איך וואָלט קאָנען,
צו האָט איהר אויך פעלקער, מיט אונזער ערד צוגלייך,
אַדער איהר וויסט ניט, פון פערשיעדענע נאַציאָנען;

וואָם דאַרטען צוטהוט אַ טיראַן:
בעשאַפט זיך אַנ׳אינקוויזיציאָן,
בלוט פלייצט דאָרט ווי פון אַ קראַן,
די בעסטע לייט וועלען געשטיקט,
דאָמען בריינגט עד אין גרויס נויט;
נאָך סיבירייען וועלען זיי פערשיקט,
און לאָזט זיי פערשמייסען אויף טויט.

4

דאָרטען צוקריגען זיך צוויי דיפלאָמאַטען:
מען האָט מיט אַ וואָרט זיין קייזער בעריהרט,
וועלט פלוצלונג „נאַבאָרען" אַ קינד פון אַ טאַטען,
מיליאָנען וועלען דאָרט צום שלאַכט־פלאַץ געפיהרט,
דאָרט שניידט מען מענשען גאָר אָהן רחמנות,
דאָרט קייקלען זיך קעפ, די בלוט איז נאָך הייס,
דאָרט קלאָגען יתומים, דאָרט שרייען אלמנות,
דאָרט זעטיגען זיך פייגלעך מיט זייער טאַטענס פלייש!
די הרוגים צעווואָרעמט די זון,
דען וועך וועט עס קוקען אויף זיי?!
די לופט וועלט פערדאָרבען דערפון,
עס צעלייגט אין שטעדט מענשען ווי הייי!
וואָם האָסטו מיך גאָט אייגעבויגט,
איך מוז געהן אַזוי נאָהענט צו דר׳ערד?
איך זאָל זעהען ווי עס וועלט דאָ צעלייגט
אַ האַלבע מדינה פון שווערד! —

5

איך קען עס אויך ניט צוזעהן די גרויסע רציחות
וואָם אַ טיראַן צעטהוט איצט, איבער אַ שוואַכע נאַציאָן,

ביי אונז אויף דער ערד:

מען איז בלינד
ווי א קינד
מען וויים קיין אָנהויב ניט,
עם האָט קיין ווערט
וואָס מען קלערט,
מען מאַטערט מאַרך אומזיסט.
וואָס איז די לעבענס קוועלע.
ווי דיינקט זיך אין דער שטיל ?
ווער איז גייסט און — זעלע,
וואָס איז דעם מענשענס ציעל ?
דער מאַשין
פון זין,
ווי טרוימט זיך אין שלאָף ?
מען בלייבט פוסט
אונבעוואוסט,
עם וויים קיין פילאָזאָף !

3

איך וואָלט ווילען זעהן די שלעכטע געזיכטער
ווילכע מוזען ביי אייך, צום משפט שטעהן,
וואָס איז די עבירות ? ווער איז דער ריכטער ?
גיט אויך א לאַיער, ווילכער מאַכט זיי ריין ?
איהר זייט פיליכט געבענשט, מיט די נאַטירליכע
נאמנות,
איהר קומט צוגויף אויפ'ן גאַס, מיט די בושלען צוגלייך ?
און ריכטעט מיט אמת, אָהן כאַבאַר אָהן מתנות,
אָה, גליקליכע מענשען אַזוי וואוי איז אייך !

אָה, גליקליכע מענשען! ווי וואויל איז אייך!

ביי זונז אויף דער ערד:

פרידעו, שטיל
ווי מען וויל,
גיט גאָר ניט אין לאַנד,
מיליטער
וואָס מעהר,
אימער דעם שוועדד אין האַנט!
ענגלאַנד מיט אינדיאַנער
שנאים פון דער וויעג,
טערקען מיט סלאַוויאַנער
אייביג שטרייט אוז קריעג.
דער שוועדד
אויף דר׳ערד
רוהט ניט איין מינוט,
רק שטרייט
אוז שנידט
אז די ערד פאַרזינקט אין בלוט!

2

וואו נעהם איך פליגלען צו אייך צו פליהעו,
זעהן וואו איהר דאָרט אין בילדונג האַלט;
וויל איהר זיך גאָר וועגען דעם ניט בעמיהעו;
איהר זייט נאָך וויל, אין אַפענגעשטאַלט;
אָדער איהר זייט שוין א ל ע ס דערגאַנגעו,
די פערבאָרגענע נאַטור — מיט גייסטער צוגלייך;
איבעראל איז אייך ליכטיג, קיין פאָרהאַנג פערהאַנגעו...
אָה, גליקליכע מענשעו, אזוי וואויל איז אייך!

ביי אונז אויף דער ערד:

דעם קינד
געשווינד
טרייבט מען אין דער סַקול,
און דער אָסטראָג 2)
פון טאָג
ווערט נאָך מעהרער פול;
ווער אין בילדונג גרעסער
קוקט נאָר רק פאר זיך,
די בילדונג שלייפט דעם מעסער
דעם צווייטען קוילען גיך.
בעטרוג
מיט קלוג
געהן גלייך געפּאָרט;
ווער פיין
ווי זיין,
קריגט אויף דער ערד קיין אָרט.

5

שפּיעלט ביי אייך אויך, א ראָלע „יחוס"
ווי ביי אונז, אָט דאָ אויף דער ערד?
א „לאָרד" און „גראַף" בעקומט דער די סמיכות
דער וואָס שטאַמט פון אַראַבסקע פערד?
אָדער „דעמאָקראַטיע" און „אַריסטאָקראַטיע",
איז גאָר אייער לעקסיקאָן אין די ווערטער ניט רייך
איהר זייט גלייכע יחסנים, ווי קינדער פון איין טאָטען,

ביי אונז אויף דער ערד:

כאַבאַר
איז די שטאַר
וואָס די אויגען פערשטעלט,
זיי א דיעב
נאָר ג י ע ב
א העלפט א י ה ם פון דיין געלט.
בערויבטע שרייען מאַסען,
דער ריכטער מאַכט זיך שטום!
דער וואָס ברענט אָפּ גאַסען
געהט זיך פריי ארום.
דער אַקטיאָר
פון רעוויזאָר [1])
ווערט נאָך נאָר ניט אַלט,
וואו מען געהט
וואו מען שטעהט
זעהט מען זיין געשטאַלט.

4

עס איז מיר זעהר אינטערעסאַנט צו ווייסן
אויף וועלכע שטופע אייער בילדונג שטעהט,
זייט איהר פראָסט און עהרליך, מיט א ריינעם געוויסען,
ווי מיר אַמאָל, — נאָך יונגערהייט;
אָדער איהר זייט שוין אין פראָגרעס געשטיגען,
דאָס געוויסען ג ע ז ו ט ע ט, ביי אלעמען גלייך,
קיין פאַלשע הערצער, איז ניט צו קריגען?
אָה, גליקליכע מענשען, אַזוי וואויל איז אויך!

דאַן וויסט איהר קיין רעליגיאָנס האַס, צייט אייער לעבען,
אָה, גליקליכע מענשען, אזוי וואויל איז אייך!

ביי אונז אויף דער ערד:

דער וואַטיקאַן [3]
ברענט דאַן
מענשען אין דער גלוטה;
מאַחאַמער
מאַכט פּעט
שטיקער ערד מיט בלוט.
מלחמות אָהנע גרענצען
האָט רעליגיאָן געבראכט,
קרבנות פון מענשען —
אויף איהר אַלטאַר געשלאַכט.
מען שרייט
פּאַר לייט:
„איך בין פון גאָט געשיקט"
און מיט דעם
גוטען שם
ווערגט מען און מען שטיקט.

7

איז ביי אייך אויך געווען א שם, חם און יפת
וואָס די קינדער פערגעסען זייער שנאה ניט.
און געגומען זיך צו שם'ען, דערשטיקען ביז א נפש,
און מען גיט זיך א נאָמען „אַנטיסעמיט"?
גיט דאָרט אויך ביי אייך אזוי אן אומה אידען
וועלכע האָט קיין רוה. ווי דער שפּענדעל אין טייך?
אָדער איהר לעבט זיך אלע, אין ליעבע און פריעדען,

אָה, גליקליכע מענשען אזוי וואויל איז אייך!

ביי אונז אויף דער ערד:

דעם קנעכט
איז שלעכט
הפקר איז זיין גוף;
געדריקט,
געשטיקט,
און מאכט די מויל ניט אויף.
זיין גאנצע אָרעוואניע
געהט אַוועק צום ווירט,
עס העלפט גאָר ניט קיין טענה
דען דער „פויסט" רעגירט.
פערשמאכט,
פעראכט
פערעכענט ווי א פערד;
דער „באַראַן"
דער „פאַן"
צו איהם געהערט די ערד.

6

האלט איהר נאָך פיליכט, ווי אונזערע ערשטע מענשען,
אז א שרעק פון א דונער אייך „גלויבען" ערקלערט;
אָדער אייער שכל, איז שוין אריבער די גרענעצען:
איהר וויסט די וואהריט, גאָר אונגעשטערט?
האָט אייך דאָרטען וועד איין „תורה" געגעבען,
א׳׳ן אמונה, א׳׳ן גלויבען פאר אלעמען גלייך?

ביי אונז אויף דער ערד:

דער סטודענט
ער נעהמט
צעהן טויזענד נדן,
וועלט רייך,
קויפט גלייך
קאַרעטן און פערד און שפּאַן;
פערגעסט נאָך דעם עקזאַמען
וואָס ער גלערנט האָט.
פֿאָהרט און קלייבט צוזאמען
דאָס בישל גלט פון שטאָט:
אויב עס שאַדט
זיין ראַטה
איז איהם דער צער ניט גרויס;
דער נם,
אז דער מת
זאָגט קיינעם ניט אויס. —

9

עקזיסטירט דען ביי אייך אויך די מטבע,
וואָס זי טיטולירט אויך „אביון" און „גביר"?
זי איז „למדן" און „יחסן" האָט די מאַכט און די דעה,
אמת און יושר, פאַלען פאַר איהר?
אָדער איהר לעבט יך, ווי מיר פערצייטען
איהר שפּייזט זיך פון בוימער, פון ערד, פון טייך?
איהר וויסט ניט פון צרות, וואָס „גלט" קען בעדייטען,
אָה, גליקליכע מענשען, אזוי וואוהל איז אייך!

אַה, גליקליכע מענשען, ווי וואויל איז אייך!

ביי אונז אויף דער ערד:

פון אַרם
דער פלאַם
וואָס האָט אברהם'ען געברענט,
ער היצט
ביז איצט
און ווערט נאָך ניט פערלענדט;
וואו דער איד זאָל קומען
געפינט ער ניט קיין רוה,
וואו ער ווערט פערשוואומען
נעהמט מען איהם ניט צו;
איבעראל
א באַל
מען וואַרפט פון האַנט צו האַנט,
א ציעל
צום שפיעל
און זעהר אינטערעסאַנט...

8

האָט איהר אויך ווי מיר, אייזענבאַהנען,
אייערע שטערען צושניטען און געמאכט א וועג?
איז דען לופט־באַלאָנען, ביי אייך פאראנען,
זייט איהר מיט די „קונסט" שוין נאָך ביים ברעג?
און אייערע דאקטוירים, וואָס בעזוכען קראנקע
קוקען געווים ניט פון זיי — ווערען רייך,
און זייערע רפואות, איז א לעבענס געשאַנקע,
אַה, גליקליכע מענשען, אזוי וואויל איז צו אייך!

כיי אונז אויף דער ערד:

רעליגיאָן
נאַציאָן
וועלען דאן זיין מיילד,
קיין טרער
ניט מעהר
נאָר מ ע נ ש אין גאָטעס בילד, —
א סאָכע מיט א קאָסע
וועט מען מאַכען פון שווערד,
עס וועט ניט זיין קיין רשע
אויף דער גאַנצער ערד;
קיין טיראַן,
קיין אָבמאַן,
קיין פאַלשקייט אין געריכט,
עם ווייזט
נאָר גייסט
אויף יעדעם געזיכט.

1885

דער ניינצעהנטער יאהרהונדערט

1

פון אזוי אין איראָפּא בין איך אין אן אַכסניא פּארקראָכען,
האָב זיך אויסגעמאַשטשעט שלאָפען, אין א שמאַלען קאַריאָר;

ביי אונז אויף דער ערד:

„אמור"[4])
מיט א שוואור
פערקויפט מען אלץ פאר געלט;
דאָס האַרץ
איז שוואַרץ
פון דרויסען איז פארשטעלט.
דער צדיק געהט אין טלית
און האַלט אָפען די הענט,
דער מלוה שטעלט בדלות
מיט זיין גרויסען פּראָצענט.
דער בעפאַלט
און וואַלד
און בריינגט אום פון דער וועלט;
דער צינדט
א געזינד
און אלעם נאָר פאר געלט...

10

וועו וועלען שוין קומען, די גוטע צייטען
וואָס די פּראָפעטען, האָבען פאָרגעזאָגט?
אז מהיערע מיט שאָפּ, וועלען מעהר ניט שטרייטען
דער שעפּס וועט ניט זיין פון וואָלף געיאָגט;
קוה און בער, געשפּאַנט אין א וואָגען
א קינד וועט פיהרען ביידען גלייך
און איהר שטערענלייט וועט דאמאָלס זאָגען
אָה, גליקליכע ערד־מענשען, אזוי וואויל איז אייך!

גיב נאָר א קוק צום הימעל ארויף!
וואָס לייגסטו אין שמוץ,
נעהם זיך צו נוץ,
עס איז גרויסער טאָג, ישראל שטעה אויף!"

2

איך האָב אויסגעריבען די אויגען, בעטראכט גלייך דעם הימעל,
עס האָט מיר געדוכט, אז מען זעהט שוין א שיין,
פון טעלעגראַפען, פון באַהנען איז אין איראָפּא א טומעל,
די גאנצע פּאָליטיק שיינט פיינער צו זיין. —
רוים די פּאַנאַטישקע, מיט איהר דעה די בריטע,
האָט איהר איראפּא געלעגט ביי איטאַליען אין זאַלאָג,
נאַפּאָלעאָן דער ערשטער, האָט שוין לאנג געמאכט פּליטה,
איבעראל הומאַניזם, — עס איז שוין באַלד טאָג.
באַלד זיך איינגעוואַשען
מיט זייף פון בילדונגסקלאַסען,
מיט צוויי רעַבינער שולען —
און מיט גימנאַזיום
בילדונג, עקסטרא פּאָדוערטם געהט. —
די זשופּיצע מיט די האָקען,
די דעליע מיט די שטראָקען;(2)
אראָפּ די אַלטע שמאַטעס,
איך בין אוים פּאַנאַטיש;
איראָפּעאיש אויסגעקליידט.—
איך האָב שוין אויך יוריסטען,
דאָקטוירים און ארטיסטען,

צו קאָפּען אמונה, אונטערן זייט בטחון,
און האָב אָפּגעדרעמעלט זיבעצעהן הונדערט יאָהר. —
האַרט און קאַלט, צונויפגעקאָרטשעט אין איינעם,
נאָר דער שלאָף מאַכט פערגעסען גליק און אַסטראָג,
איך האָב אין שלאָף ניט געשפירט מיין שטאַנד דעם
געמיינעם,
פּלוצלונג מען שרייט: „שטעה אויף! עס איז שוין טאָג!“
פריינד פון אלע עקען
האָבען מיר געזומען וועקען,
מאַספים און החלוץ
און בכורי עתים,
מענדעלזאָהנ׳ס קאָמפּאָניע מיט;
דער „תעודה“ מיט אַ האַמער
שטעהט און קלאפט אין קאמער,
יש״ר, רעגינאַ, ערטער,
לעטערים, לוצאַטאַ.1)
זינגען מיר א מאַרגענם ליער.
זיי פלעגען דאמאלס זאָגען:
— „עס הויבט שוין אָן צו טאָגען,
אַלע אורחים
זיינען אויפגעשטאַנען,
זיי וואַרטען נאָר אויף דיר מיט טהעע“.
— „זעה, ווי אלע נאַציאָנען
ווילען דיר פריינדליך קאָנען,
זיי נאָר ניט פערווילדעט,
גלייך מיט זיי געבילדעט,
האָכטו רעכטע גלייך מיט זיי“.
— „זאָל שוין דיין שלאָף
נעמען א סוף,

גיעה איך צוריק אין צימער,
איך הער קיין שאַשק, קיין מינדסטער, —
נאָר דורך חושך, פינסטער...
פאַלען פאַל איך וואו איך טרעט!
איך בלאָנדזשע צו די גיעסטע,
איך הער נאָר כראָפען פעסטע,
איך פּרואוו דעם דיענער וועקען,
קריג איך מיט א שטעקען,
ער האָט מיר גלייך דעם קאָפּ גיעפּלעט.
עס האָט מיר באלד פערדראָסען,
וואָס איך האָב דעם לאָמפּ פערלאָשען,
וואָלט דער לאָמפּ נאָך ברענען,
וואָלט איך לעזען קענען,
וואָלט דערווייל פערגעסען נויט. —
אמונה האָב איך פערטריבען,
אין פינסטערנים געבליבען;
וען זי לייכט אין הערצען,
ווערט לייכט אלע שמערצען,
פעהלט זי — איז ערגער ווי דער טויט!
אומזיסט וואָס איך האָף
אויף דעם זיסען שלאָף,
קיין מינוט קען איך האלטען די אויגען פערמאַכט. —
איך טרעף שוין ניט גאָר
צו מיין קאָריאָר,
אַך, ווי איבעל, ווי סקוטשנע, ווי לאַנג איז די נאַכט!

4

דער זעלביגער דיענער, וואָס איך האָב פון איהם דעם קלאַפּ געקראָגען,

כודאַשניקעס[3] די גרעסטע,
רעכענער די בעסטע
און מאַגיסטערס אַהן א סוף. —
דער לאַמפּ וואָס ברענט אין ווינקל,
פערדרעהט, געמאַכט איהם טונקל;
וואָס נוצט דער לאַמפּ פון גלויבן,
בשעת די זון שיינט אויבן?
ווי קומט עס צו א פילאָזאָף?
דער תלמוד פערהאַסט,
די פרייהייט פערקנס׳ט,
פאר פרייהייט געגעבן דעם גייסט מיט דעם גוף.
און ציטונגען פול,
מאַכען מיר דול:
„עס איז גרויסער טאָג, ישראל שטעה אויף!".

3

וואַרטענדיג אויפ׳ן פריהמאַרגען, געהט אָפּ א האלבער יאָהרהונדערט,
איך וואַנדל אין דער פינסטער, געקוועלט און געפלאָגט!
אויף מיינע פריינד די ווענקער, ווער איך שטאַרק פערוואונדערט,
וואו איז דאָס דער טאָג, וואָס זיי האָבען געזאָגט? —
שווארצע וואלקענס, געריכטע שטיקער אלע,
אין שוידערהאַפטע פאַרמעס, איך געה שיער אראָפּ פון זין!...
די שוועבט מיט עלילת־דם, די מיט א „קניגע־קאהאל"[4]
און דאָ ציהען זיך שטיקער צו רומעניען אהין! —
פון גרויסע שרעק און קומער

ניטאָ וועך עס זאָל שרייַען:
„אָה, דו מערדער קין
וואָס האָט הבל דיר געטהאָן?"
מען וואָלט נאָר געקענט,
וואָלט מען דיר געברענט,
דערפאר וואָס איך האָב מיך פון שלאָף אויפגעוואַכט. —
און דאָ פון מינוט
ווערט ערגער, ניט גוט,
גוואַלד, ווי גרויזאַם, ווי לאַנג איז די נאַכט!

5

יעצט זעה איך ריכטיג, שיער א פאַלשע נבואה,
עס האָט בעניימטערט מיינע וועקער צו וועקען מיר אין מיטען נאַכט,
אויף אייגצושלאָפען ווידער איז שוין ניטאָ קיין רפואה,
אַך, ווי פערצווייפעלט, ווי אומגליקלעך זיי האָבען מיר געמאַכט!
איך האָב קיין צייטונג געלעזען, קיין בוך ניט פערשטאַנען,
האָט וועך פון מיר געלאַכט, האָב איך אויך ניט געוואוסט.
אין צעהן גילדען א וואָך איז מיין הוצאה בעשטאַנען,
אויף צו פערלעבען טויזענדער, האָט זיך מיר ניעמאַלס גענוסט;
צייט איך נעהם מיך בילדען
פליהט ווי פוך מיין גילדען,
מען מוז שוין בריטער לעבען,
אין גימנאַזיום קינדער געבען,

האָב אויפגעריצט אויף מיר אין אכסניא אלע געסט,
פאר דעם וועלט זעלבסט רכילות האָט ער אויך
אָנגעטראָגען,
אז איך בעאונרוהיג די אורחים, פאַרנעהם נאָך זייער קעסט.
מען האָט מיר שוין באַלד געזאָגט גאנץ אָפען,
אז איך בין אין אכסניא אלעמען צו לאַסט, —
איך בין אַ נאַכט־וואַנדלער, זיי ווילען שלאָפען,
בכן איז ישראל אן איבעריגער גאַסט.
פלוצלונג פון די זאַלען
איז מען מיר בעפאלען,
געוואָרגען און געביסען,
אלעם אויף מיר צוריסען,
מיין געלט פון טאש נאָך אויך בערויבט.
עס ווערט נאָך אלעס ניט שטילער
די מויל פון מיינע בילער,
געמאכט מיר פאר א זינדער,
איך קוילע פרעמדע קינדער,
און אלע ליגענס ווערט געגלויבט.
איך וויים ניט קיין פריטשינע,
פון וואנען שטאַמט די שנאה ?
פאר קעסט און פאר נאַכטלענער
צאָהל איך ווי מיינע שלעגער,
וואַרום ווער איך מיינע רעכטע אָן ?
ביטער איז דעם שוואַכען
עלענד אין אלע פאַכען,

דער ענטפער

ירא את ה׳ בני ומלך ועם שונים אל תתערב:
(משלי כ״ה, כ״א)

1

איך האָב געהערט דיין ליעד, איך האָב געהערט דיין קלאגע,
אויף דיינע וועקער דיך איצטער פערדריסט,
עס איז ווירקליך אונאנגענעם דיין איצטיגע לאַגע,
אַבער פערצווייפלען, דארפסטו קיינמאָל נישט.
בלעטער דורך דיינע אַלטע יאָהרען,
וואָס מען האָט איבער דיר צוטהאָן,
פיעל מאָל ביזטו געווען פערשפילט, פערלאָרען,
און צום סוף נעמסטו פאָרט דעם קאָן. —
דאָך ביזטו אויך עטוואס שולדיג,
פאר דיין לויפיגקייט,
דו ביזט אייביג אומגעדולדיג,
כאַפסט רק פאר דער צייט.
האָסט דערזעהען א בלאַסק אין הימעל,
טאָגט שוין מן הסתם,
היילסט און וועקסט נאָך לייט פון דרעמעל,
און פערלעשט דעם פלאַם. —
ווער האָט דען דעם גלויבען געמאַכטען,
צו וויסען פונקט די וואָג?
און פיעל וואָלט דיר דען טייער קאָסטען,
אז ס׳וואָלט ברענען ביי טאָג?! —

שפּאַרען קען איך ניט פון זיי. —
געוואוינט צום לוקסוס שטענדיג,
ווערט עס אלץ נויטוועניג,
די קוואַלען ווערען חסר,
זוך איך וואָס ניט כשר,
ווערט נאָך גרעסער דער געשריי.
ווי ביטער איז מיין לאָגע,
צייט די אידען פראַגע;
מען פלעגט פון מיר ווען לאַכען,
אין צייטונג חוזק מאַכען,
וואָס קימערט מיר — מען זאָגט „דוראַק"?
צייט איך בין אויפגעשטאַנען,
און האָב א בוך פערשטאַנען,
שרייט מען שטאַרק פון שנאה:
איך שאַד צו דער מדינה,
און שפּיר שוין גאנץ אָפט א קולאַק.
איך האָב שוין קיין מאַכט,
פון דער שרעקליכער נאַכט,
עס קעהרט מיר מיין מח, פון אומגליק, פון פלאָג,
פינסטער און שטום,
און שונאים ארום,
גוואלד, ווי דערלעב איך עס זאָל שוין זיין טאָג.

1885

נעהם ניט אין אַכט די רייד פון זייער באַנדע,
די היסטאָריע וועט אַלץ ווייזען צו לעצט. —
זייער נאַמען פערבליבט אימער צו שאַנדע,
דיין זין, דיין ציעל, פערבליבט אייביג געשעצט.
נאָר פּיליכט האָסטו עטוואָס פּעהלער,
שאַף אָפּ, עס איז ניט שעהן!
מאַכסטו הלואות טאָ מאַך ראיעלער,
זיי יוצאַ פּאר זיך אליין.
שאַף דעם לוקסוס אָפּ אינגאנצען,
דאָס שטעכט לייטען די אויגען אוים,
צאָהלסט צו טייער פּאר דיין גלאנצען,
דאָס צאָפּט דיר די מאַרך ארוים.
און וועז דו וועסט זיין געליבט ביים טאַטען,
לאַכסטו אוים די פיינד,
אָט דאָס גיט דיר די וואַהרע ראַטהען,
אן אלטער גוטער פרייגד. —

דאָס אונשטערבליכע פאלק

1

צום וואונדער שטעהען אין מצרים די פּיראַמידען,
שטומע מאָנומענטען אויסגעשטעלט;
אָבער משה האָט דאָן פּאַרמירט אַ פּאָלק אידען,
אַ לעבעדיגע פּיראַמידע אויף דער וועלט.
נאַציאָנען בליהען פּאַר זיינע אויגען,

2

און דאָס וואָס דו ביינקסט און דערמאָנסט די אַלטע
צייטען,
אַז דו פלעגסט דעמאָלס ניט שפּירען דעם שטאָך
פון נאָל,
ווייס אַיך געווים, אַז דו וואָלסט זיך יעצט ניט בייטען,
צו זיין אונווייסענד, און ניט שפּירען ווי אַמאָל.
שטרעב נאָך בילדונג, ווי ווייט דו קענסט בעגרייפען,
כאָטש דיינע שנאים, שטעהען דיר אין וועג.
דען נאָר מיט בילדונג קענסטו דיין צוקונפט שטייפען,
נאָר דורך בילדונג קומסטו צו אַ ברעג.
דאָך קינדער מיט פראָסטע מוחות,
שטופט ניט אויבען אַן,
עס גיהט לאיבוד געלט און כוחות —
בעסער א פראָפעסיאָן.
און די וואָס האָבען שוין פעהיגקייטען,
און שטייגען אין פראָגרעס,
פון קרומע וועגען, פון נאַרישקייטען —
היט זיי, האַלט אין פרעס;
לעהרען זיי רעליגיאָן און טוגענד,
וואָס זיטליך וואָס עס טויג,
דאַן וועט מען פון אויבען קוקען אויף דיין יוגענד,
גאָר מיט אַן אַנדער אויג.

3

איך וויים נאניז גוט, אז קענען די אנטיסעמיטען,
וועסטו ניט זיין יוצא, אויף קיין אַרט און פלאַן;
פיעל זאָלסטו זיך פון פערדאָרבענהייט פערהיטען,
בלייבסטו ביי זיי רק ניט קיין פיינער מאַן.

בכן בלייבט ער אייביג, פונקט ווי זיין גלויבען
ווי זיין גאָט, וואָס ער גלויבט אין איהם.

3

ער איז געבויט ער זאָל אייביג קענען עקזיסטירען;
ער זאָל ניט אונטערגעהן ווי די פעלקער אַלערליי;
נאָר עס קען דאָך טרעפען אַז ער וועט זיך אַסימילירען
דאַן מוז ער שטאַרבען גלייך מיט זיי.
דרום האָט מען אַ שנאה אַריין געגעבען,
וואָס דאָס איז פאַר זיין אייביגקייט אַ גליק;
אַז, ווי ער וויל מיט זיי צוזאַמען לעבען,
שטויסט מען איהם מיט שנאה אָפּ צוריק.
ווי ער וויל מיט די שכנים זיך פערגלייכען,
עסט און טרינקט צוזאַמען ביי איין טיש,
נעהמען באַלד די שכנים איהם אויסווייכען
ווי ר' עקיבא'ס משל פון פוקס מיט די פיש.
זיין היסטאָריע איז וואונדערבאַר, איהר פיהרט אַ האַנד פון אויבען,
קיין פרעמדע בלוט זאָל זיך ניט צומישען אין איהם,
בכן בלייבט ער אייביג, פונקט ווי זיין גלויבען
ווי זיין גאָט, וואָס ער גלויבט אין איהם.

4

אָבער וועו די שכנים טראָגען אויף איהם אַ שנאה,
טאָ ווי וועט ער קענען צווישען זיי באַשטעהן;
מען וועט דאָך איהם מיט זאַקאָנעס פאַרצאָמען זיין חיונה,
דאַן קען ער פאַר הונגער גיך אויסגעהן.
דרום האָט מען אין איהם אַריין געגעבען
אַ קראַפט, וואו ער שפייזע־שטאָף געפינט.

שטייגען הויך אין דעם גרויסען פלאָר;
ווי פּוך, ווי רויך ווערען זיי צופלויגען,
און ער שטעהט פעסט פיערטהאַלבען טויזענד יאָהר!
ווי זיין סוכה'לע אויף איהר שוואַכע שטעלע,
וואָס שטעהט זיך צו אַ וועטער צוגעקלעפּט,
און זי לאַכט אויס די גרעסטע ציטאַדעלע(1)
זי האָט אייביג זיי איבערגעלעבט.
ענדליך וועט די בוימעל אַרויפשווימען פון אויבען,
צולעצט בלייבט גילטיג זיין וואָרט, זיין שטים,
דען ער בלייבט אייביג, פונקט ווי זיין גלויבען,
ווי זיין גאָט, וואָס ער גלויבט אין איהם.

2

יעדעס פאַלק האָט זיך איהרע דריי פעריאַדען,
איהר יוגענד, איהר מיטעל און איהר עלטער צייט;
דאַן וועלען פערמאַכט אויף אייביג איהרע לאָדען,
און זי פערגעהט שוין אין איהר עוויגקייט.
די דריי פעריאַדען געהט אויך דער איד אַריבער,
פונקט ווי אַ מענש, פונקט ווי אַ נאַציאָן;
נאָר צו זיין עלטער טרייסלט איהם דורך אַ פיבער
און דאַן קומט איהם זיין יוגענד ווידער אָן.
ווי דער קערענדעל, וואָס וועלט אין דער ערד
בעהאַלטען,
אַזוי צופוילט דער איד אויך אויף דער וועלט;
נאָר פלוצלינג שפּראָצט אַ יונגער דור פון אַלטען, —
קנאַספּען בליהען, ווי עס לאָזט נאָר אָפּ די קעלט.
זיין לעבען איז געוועקסלט, מיט דערניעדער און
דערהויבען, —
נאָכן ווינטער קומט שטענדיג זיין פריהלינג צו איהם,

בכן בלייבט ער אייביג, פונקט ווי זיין גלויבען,
ווי זיין גאָט, וואָס ער גלויבט אין איהם!

6

ווייל ער מוז וואוינען אין אַלערליי אַקלימעז,
מוז שטענדיג זוכען פאַר זיך אַן אַנדער אָרט,
האָט מען איהם געבויט אַז ער זאָל קענען שטימען
מיט יעדער לופט וואו ער בעזעצט זיך דאָרט. —
יעדעס פאָלק וואו עס ווערט געבאָרען,
דאָרט מוז עס זיין אייביגע יאָהר;
בייט זי ערטער ווערט זי גיך פארלאָרען,
אַז פיעל דערציהט ז׳ ביז צום פערטען דור.
דאָס האָבען שוין בעשלאָסען פראָפעסאָרען,
אַז דערמיט איז דער איד אינער אויף דער וועלט,
אַז וואו ער קומט איז ער דאָרט ווי געבאָרען,
אין די גרעסטע היץ, צו אין די גרעסטע קעלט.
די זעלטענע מתנה איז איהם געגעבען פון אויבען
ער זאָל קענען שטימען מיט יעדען אַקלים,
בכן בלייבט ער אייביג, פונקט ווי זיין גלויבען
ווי זיין גאָט וואָס ער גלויבט אין איהם.

צווייטער טהייל.

1

טאָ וואָס זעה איך דיר, מיין פאָלק אידען,
דו ביזט אַראָפ פון מוטה,
קענסט זיך ניט ענטשידען,
וואָס מיט דיר זיך איצטער טהוט.
דו זעהסט:
מען פרעסט,

אַז מען פּאַרצאַמט איהם אַלע מיטעלס לעבעו,
זוכט ער זיך זיין שפּייז־מיטעל פון ווינט.
מען זאָל איהם קיין שטעלע און קיין ערד ניט געבעו,
דאָך זוכט ער זיך אַ פּרנסה אויס.
און צאָהלט אין שול, און פּאַר זיין זוהן אַ רבי'ן,
און זיין טאָכטער געהט נאָך שבת שעהן אַרויס.
אַן אַנדער פּאָלק וואָלט פון הונגער אויסגעהן אַדער
אין וועלדער רויבעו, —
און ער שפּייזט זיך דורך וועו דער מויל־שלאָם היינגט
אויף איהם.
בכן בלייבט ער אייביג פּונקט ווי זיין גלויבעו,
ווי זיין גאָט וואָס ער גלויבט אין איהם!

5

אָבער וועו די פעלקער טראָגעו אויף איהם אַ שנאה
אוו ער איז מוטהלאָז, גאָר אָהן קראַפט אוו מאַכט,
דאָו קעו דאָך טרעפּעו אַמאָל אין אַ מדינה
אַ בעפּאָל אוו פּאַרניכטעו איהם אין איין נאַכט.
דרום אויף זיין געשיכטע ליגט די פּליכטעו,
אַז דער איד מוז זיין צעוואַרפּעו איבער אַל,
אַז אויב עס טרעפּט מעו וויל אַ פּ ר ט פּערניכטעו,
בלייבט דאָך אויף דער גאַנצער וועלט דער כ ל ל.
פּיעל מאָל האָט מעו אַ גליעד איהם אָפּגעשניטעו,
דאָך האָט פון זיין צאָהל ניעמאַלס געפּעהלט;
אַ קליין וויילע האָט ער שמערצעו גליטעו,
זיין עקזיסטענץ מוז בלייבעו אויף דער וועלט.
אַ הייליגע שפּראַך איז איהם געגעבעו פון אויבעו,
פּאַר די צעוואַרפּענע גליעדער א י י ן ש פּ ר אַ ך
אוו איין שטים,

בלייבסטו ווידער שטעהן.
דאָס איז דיין רפואה
וואָס דאָקטאָר־תלמוד הייסט:
אין צרות אַ ישועה,
אין פינסטערנים אַ טרייסט.
אָבער דערצו
מוזטו
גלויביג זיין ביז גאָר,
און אַ בליק
צוריק
דיין געשיכטע ווייסן קלאָר.
אָבער צייט דו לאָזט דיין גלויבן,
דיין היסטאָריע וויסטו ניט,
ווערט דיר דונקעל אין די שויבן
און דאָס האַרץ פערוויסט.

3

דער ערשטער פון דיין אומה
האָט געריזט פון שטאָט צו שטאָט,
געלערנט מענשען קרומע
צו גלויבן אין איין גאָט.
דער אַסענס[2]
פון מענש
האָט ער דיר דאָן געשטעלט;
און געשעצט,
צו לעצט
בלייבסטו אויף דער וועלט.
דו ביזט זייער זיידע
זיי וואָקסען אין דיין שוים,

מען פיהרט מיט דיר צו שטרענג;
מען דריקט,
מען שטיקט,
מען שפּאַרט דיר אַן צו ענג.
האָסט געהאָפט: די ציוויליזאַציע
וועט שטילען דיין געשריי,
דערקענען וועט יעדע נאַציע
אַז דו ביסט גלייך מיט זיי;
דער פּערשטאַנד
אין לאַנד
וועט שטייגען זעהר הויך, =
און — „גלייך
מיט אייך,
האָב איך מיין רעכטע אויך."
לסוף, — ווען איראָפּא איז געבילדעט,
עס קלינגט די וועלט מיט איהר,
ווערט זי פּלוצלונג אַזוי פּערווילדעט,
און שטעהט אויף געגען דיר.

2

דו האָסט אַן אַלטע עצה,
אין לייד וואָס דו זאָלסט טהאָן,
בויגסט נאָר איין די פּלייצע,
ווען כוואַליעס קומען אָן.
די וועל
וועט שנעל
אויף דיר אַריבער גיהן;
בויג אויף
דיין גוף

פּיסטויל, —
פּערשוואַכט ניט דיין געפּיהל.
דו לעבסט
און שטרעבסט
צו דיין גרויסען ציעל.
מעגסט מיט פּרייד די קניפּלעך צעהלען
פון דיין לעבענס שטריק,
אַז די וואָס שיסען אין דיר קוילען,
שפּרינגט ז י י אָפּ צוריק.

5

ווי די אידענע נעהמט פּאַלייען
די שבת־גאָגעלאַך,
עס פּליהט אַרויס די קלייען
די קערנער בלייבען דאָך.
עס דרעהט,
עס וועהט,
עס פּאַלט אַרויס, אַראָפּ.
דעם שערסט3)
פון גערשט
אָן דער זייט פּאַלט עס אָפּ.
אַז דער איד נעהמט זיך די מאָרע
די שכנים נאָך צו געהן,
קומט באַלד א פּעריאָדע
וואָס טרייסעלט און מאַכט ריין.
די ברוד4)
פון יוד
פון מולטער וואַרפט אַרויס;
דער גריץ,

די צוויי רעליגיעס, ביידע
שטאַמען פון דיר אַרויס.
מיט דער צייט
וועלען לייט
בערעכענען ביי זיך:
וווי שלעכט,
אומרעכט
מען האָט בעהאַנדעלט דיך;
וווי דו ביסט געווען אַ קרבן
פאַר זייער שווערמעריי,
און וואָס דו ביסט ע ט ו ו א ס פערדאָרבען
ליגט די שולד אין זיי.

4

וועו כשדים און מצרים
פעראַכטען דיר דיין וועלטה,
וועו בבל און פרסים
שטירצען דיר צו דר'ערד;
וועו רוים
האָט שוין
דיין טעמפּעל אויך פערברענט;
דיין גייסט,
דיין דרייסט
האָט מען דריקען ניט געקענט.
עס קומען חשמונאים
פערפעסטען דיין נאַציאָן,
עס שטעהען אויף תנאים
פערשטייפט דיין רעליגיאָן.
קיין קויל,

ער איז פון אונז אַ גליד.
ער קען זיין אין אַן אַנדער גלויבעו,
דאָך בלייבט ער אַ י ד !

7

טאָ זיי־זשע מיין פאָלק מונטער,
לאָז ניט אַף די וואָג,
די נאַכט געהט באַלד אַרונטער,
עס קומט דיר אָן דיין טאָג.
עס בייט
די צייט
זי שטעהט ניט אויף אין שטעל ;
נאָך לייד
קומט פרייד
און שיינט דיר וויידער העל.
אין דיין גליק, דער גרעסטער,
האָט אַ המן ניט געפעהלט,
און באַלד שיינט אויף אַ אסתר
וואָס מאַכט דיר פריי דיין וועלט.
זיין סוף,
זיין שטראָף
בעקומט דיעזער אויך.
און דו
האָסט רוה
און שטייגסט ווי מרדכי הויך.
ווען פון המן׳ס פאַלען בלעטער,
עס וואַרפט זיי הער און הין,
פירכטעסט דו ניט פאַר שלעכט־וועטער
דו בלייבסט אייביג גרין !

דער ניי
פאַלט צוריק אין שוים.
שוואר מיין פאָלק איז דיר די ווייַלע,
לייַדסט און ווערסט פערשלאַפט,
דערפאַר די זריעה ווערט ניט קאַליע
בלייַבסט רַק דויערהאַפט.

6

און דאָס וואָס ווערט פערשפרונגען
פון מולטערל אויף דר׳ערד,
איז דערפון געדרונגען
אַז דאָס האָט שוין קיין ווערטה.
ווער פיין.
מעג זיין
אין גרעסטען אומגליק,
עס ברומט
און קומט
אין מולטערל צוריק.
אַז ס׳טרעפט איינס פון מיליאָנען
אַ קערנדעל פאַלט אַראָפּ,
מעגט איהר זיכער בעקאָנען,
אַז וויט פליהט ער ניט אָפּ.
פון נויט,
פאַר ברויט
האָט ער דאָס געטהאָן,
טהוט גוטס,
בריינגט נוץ
זיין אַלטע נאַציאָן.
איהר זאָלט זיין נאָמען ניט בערויבען,

שטענדיג אליין אין דיין צימער געזעסען,
דיין פאלקס־לאגע אימער געקלערט.
קיין רענקמאל ברויכסטו,
פון שטיין אויף דיין רוה,
קען דיר פערגעסען ווער גיך ?
ווער דיך האט געקענט,
בויט א מאנומענט,
גאנץ טיף אין הארצען ביי זיך.

3

גליק פאר זיין פאלק פלעגט ער ווינשען און האפען,
געפיהלט שטארק זיין פרייד און זיין שמערץ ;
אויב עס האט אידען וואו עטוואס געטראפען,
רעגט איהם דאס אויף באלד זיין הארץ.
אונגליקען וועלכע גאנץ אפט מיט זיי שטרייטען,
פערשוועכען איהם באלד זיין געזונט,
סיבות וואס קומען פאר די לעצטע צייטען,
שטירצט איהם אין גאנצען צום גרונד. —
פיעל זין געהט צור שטראנד !
פיעל געהט עם פערשטאנד
מיט איהם אין קבר אריין !
פיעל וואלסטו געבראכט,
הילפע און מאכט,
ווען דו וואלסט נאך ביי אונז זיין ! —

4

לאנג און טריי דיענט ער די מלוכה,
אלס אידישער — גלעהרטער אין לאנד,
און דערפאר וועהלט איהם אוים גאט׳ס השגחה,
צום אפוואשען ריין א בלוטשאנד.

טרויער געדיכט

איבער דעם טויט פון ר' יהודה ליב לעוואנדא.

1

ביסלעכווייס טריקענט אוים אונזערע קוואלען,
פערשוואכט ווערט פון טאָג אונזער מאכט;
אונגעריכט איז יעצט א שטערן געפאלען,
פון די וואס בעלייכטען די נאכט.
ס'האָט נאָך ביי אונז ניט פערטריקענט די טרערען,
וואס גאָרדאָן, סמאלענסקי, אונז פעהלט;
דארפען מיר פלוצלונג די בשורה דערהערען
לעוואנדאָ — נישטאָ אויף דער וועלט!!
האלט אָפּ גאָט דיין האנט!
שטראָף ניט נאכאנאנד!
אפרוהען לאָז אונז עטוואס...
וואס קען פון אונז זיין?
צו אפט גיסטו אונז איין,
טראָפענס פון ביטערען כוס! —

2

זעהר פיעל מיה האסטו זיך פאר־געגעבען,
געשילדערט דיין פאלק, און די צייט;
אין דיינע ווערק שפיגעלט זיך זייער לעבען,
די גוטע און די שוואכע זייט.
דעם פערגעניגענס דורשט זוכסטו צו לעשען,
דיין ציעל האָט ביי דיר מעהרער ווערטה;

„אויף יעדעם וועלק ליגט מיין פּעטשאַט".
ציון קלאַגט: „איך מוז אין דר׳ערד אוועקלייגען,
„מיין קינד וועלכער ליעבט זאַ פיעל מיך!
„וויסרום—געבאַרען, אין ווילנא ערצויגען,
„און צפון פערשלינגט עס אין זיך!" —
דיין נאַמען דיין גלאַנץ,
אָה, פלעכט דיר א קראַנץ,
פון בלומען דאַרט אויף דיין רוה;
פון אונז אָפּט א טרעהר,
בעלעבט דעם קראַנץ מעהר,
אונפערוועלקט בלייבט ער ווי דו! —

1885

מיינע געפיהלען

1

אַ טענה האָב איך גאָט צו דיר:
דאָס האַרץ וואָס דו בעשאַפסט אין מיר,
איז זי פערקניפּט,
אין דיין פאַלק פערליעבט,
וואָס דו ציהסט פון מצרים אַרויס,
איך זאָל עטוואָס שפּירען,
מען וויל זי בעריהרען,
גיכט זי זיך ווי וואַסער אויס.

2

מיין האַרץ עלעקטריש׳ קראַפט האָט

דאן זוען א בילבול האָט זיך אַנגעפאנגען,
בעשולדיגט דאָרט מענשען מיט בלוט;
דאן איז ער מוטהיג מיט אמת געגאנגען,
און איינגעשטילט דעם פייער גלוטה.
דו שטיצע! דו וואַנט!
דיין פערער אין האַנט!
דו טרייער פאָלק׳ס פאטריאָט!
דו אויסנאַם, דו בחיר!
מען פערלירט אין דיר,
קאַפּיטאן פון אונזער פלאָט! —

5

דיין שוואַך פאָלק האָט אין דיר איהר וואונש געקראָגען,
די שמוק וואַרסטו אין איהר פערמעג;
יונגערהייט האָסטו שוין א ליכט געטראָגען,
בעלייכטען פון בילדונג די וועג;
וו׳ דו זעהסט אז „בילדונג" פערשטעהט ניט יעדער,
מען מיינט נאָר דעם אויסערן פוץ —
וויזטו גלייך מיט דיין סאַטיריש פעדער,
אַז ברייגט שאדען אפט מעהר וו׳ נוץ...
אז ס׳האָט זיך ערוועקט,
דער ציונס־פּראָיעקט,
אַפּפערסטו אויף דיינע טעג;
געשטרעבט שטאַרק צו איהר;
נאָר גאָט זאָגט צו דיר:
„שטאַרב דאָ ביים ירדן, ביים ברעג!" —

6

דאָ קלאָגט די וואַרהייט: „וי זאָל מיר ניט קריינקען,
„דער טויט איצט פון דעם ליטעראט?
„ריכטיג זאָ מאָלען אוז ערענסט זאָ דענקען!

אַ גזירה עם קומט אויפֿ כלל,
אַ גאַזעט, אַ יודעפֿאַב[1]
טרעט זיי אָן גראָב,
צעשפרינגט מיר אויף שטיקער מיין האַרץ!
איך קען שוין ניט האָפֿען,
אויף עסען, אויף שלאָפֿען
ניט איבערצוטראָגען דעם שמאַרץ!

6

מען בעשולדיגט אַ אידען אין סוד—[2]
ברענט מיר דער ספֿק ווי גלוטה:
איז ער נעבאַך ריין,
נאָר עס העלפֿט ניט זיין ניין,
פֿלאַצט מיר בודאי מיין גאַל;
איז ער אַ בעל עבירה,
האָב איך דערפֿאַר מורא
פֿאַר דעם חילול השם אויפֿ כלל!

7

אַ איד זאָל וואָס ניט פֿיינעם טהאָן,
פֿאַלט מען באַלד אויפֿ כלל אָן,
עס ווערט אַ געשרייַ,
זשיד און יעווריי,
כאָטש ער בייט שוין לאַנג זיין גלויבען אויס;
פֿון די בעריהמטע פֿערזאָנען
וועט מען קיינמאָל דערמאָנען,
אַז ער שטאַמט פֿון אידען אַרויס.

8

זעה איך פֿערדאָרבענהייט עטוואָס,

מיינע נערוועז — אַ טעלעגראַפנער דראָט,
איין ברעג איז אָנגעטהאָן
אויף מיין נאַציאָן,
דער צווייטער ברעג קומט מיר צום לונג;
זיי זאָל וואָס געשעהען,
איך זאָל עס הערען, צו זעהען,
פליהט מיר אין האַרצען דער פונק.

3
קוועק־זילבער איז מיין נאַטור,
און אידען מיין טעמפּעראַטור:
וועז זיי לייבט די צייט
די זון פון פרייהייט,
הויבט מיך אין דער הויך מיין קאָפּ.
וועז שנאה און קעלט
פערפיהרט זייער וועלט,
פאַל איך אַראָפּ און אַראָפּ!

4
וואַרום גאָט בין איך אַזוי געקווועלט,
ערגער פון דער גאַנצער וועלט!
מען זעהט דאָס פאַלק פאַלט
און מען בלייבט זיך גאַנץ קאַלט.
קיינעם גיט דאָס ניט אַ ריהר!
איך זאָל נאָר וואָס לעזען,
וואָס דאָרט איז געווען,
פערגליווערט דאָס בלוט גלייך אין מיר!

5
אין אַ שטאָרט אַז עס טרעפט אַ בעפאַל,

וואָם דאָ איז טאָג, און דאָ איז נאַכט;
דאָ שטעהען נאָך קאָזאַקען
די פּאות אונז האַקען,
מען טרייבט אונז אין ראַבינער שול;
פּלוצלונג אַ ווינטער,
מען רוקט זיך אַהינטער,
אין גימנאַזיום זיינען אידען צופּול.

12
איך וויים גאָט אַז דו ביסט גערעכט:
ישראל איז אַוועק שלעכט,
האָסט איהם אין יערען לאַנד
געפיהרט פּאַר׳ן האַנד,
פּלוצלונג ער וויל געהן אַליין,
פּאַר אַ בחור אַן אַלטען
פּאַר׳ן פּאָלע זיך האַלטען,
זאָגט ער, עס איז איהם ניט שעהן.

13
ווי דו זעהסט ער בראַקירט מיט דיך,
האָסטו איהם געלאָזען פון זיך;
ער איז אַוועק
וויים, וויים אַ שרעק,
ער זינגט שוין גאָר אַ פּרייע ליעד;
נאָר אַ באָסע־קאָמאַנדע
דערמאָנען איהם מיט שאַנדע,
אַז ער איז געבאָרען אַ איד.

14
אמת, אַזוי דאַרף ניט זיין,
ער איז אומגערעכט, ער לאָזט דיר אייַן,

אַ איד גיט דאָרט אַ פּאַלשע מאָס,
קיין סאָוועסט3 האָט ער גאָר ניט,
און טהוט וואָס מען טאָר ניט,
וויינט מיר מיין האַרץ אין דער שטיל!
איך וויים, אז דער דלות
ער מאַכט עם אַלעם,
דער גלות פערדאַרבט זיי זאָ פיעל!

9

וועו איך געה פארביי אַ שול
און זעה דאָרט שמוציגקייט פול,
גיט מיר אַ נעהם
דער חילול השם,
מיין בלוט שפריצט פון האַרצען אַרויס;
מיר טראָגען דעם גלויבען
דעם ריינעם פון אויבען
און ווי שמוציג דאָס זעהט ביי אונז אויס!...

10

וועו איך זעה אַן אַריסטאָקראַט
פיהרט דאָרט אַ גאַנץ רייכען שטאַט,
בלייב איך אין אונמאַכט,
וועו איך בעטראַכט:
וואָס האָט דאָס פאַלק פון איהם פראָפיט?
אַקטריסעס מיט באָנגעס,
די טהייערע מתנות,
און אויפן כלל איין פעניג ניט!

11

האָסט מיך גאָט אין אַזוי אַ צייט געבראַכט,

איך וועל פליהען ווי אַ טויב,
איך וועל שמעקען די שטויב,
יעדעס גרעזעלע, ווי זים דאָס איז מיר!
מיין פאַמיליע אין גאַנצען
וועלען זייען און פלאַנצען,
און איך וועל דאָרט זינגען פאַר דיר.

18

וואו זעה איך דעם פּיראַמיד
וואו ירמיה זינגט זיין קלאָגעם ליעד,
וואו זעה איך דעם שטיין,
וואו ישעיה אַליין
די פּערלען פון פּאָעזיע בינדט.
אַ מחיה נשמות,
וואו הושע און עמוס
פּרעדיגען דאָרטען דיין קינד.

19

וואו די עכאָ פון יותם׳ס משל קלינגט,
וואו דבורה איהר עהרליך ליעד זינגט.
וואו בנימין כאַפּט דאָרטען
זיין כלה אין גאָרטען;
וואו דוד׳ל פּיטערט די שאָף
און שפּילט אויף זיין פידעל
און זינגט זיך זיין לידעל.
אָה גאָט! וועק מיך אויף פון מיין שלאָף!

20

אָה, פליגלען, גוואלד פליגלען גיב מיר,
לאָז מיך דאָרט שוועבען אין איהר,

פיהר־זשע זיך מילד,
מיט זיינעם אַ שולד,
פערזינדיגט, טאָ נעהם שמיים איהם אָפּ;
אָבער וועד קען עם דולדען,
אַז פאַר די קליינע שולדען
דערלאַנגסט איהם מיט אַ דובינע אין קאָפּ?!

15
דאַרפסט ניט גאָט אין כעם זיין,
גאָה אין זיין לאַגע אַריין,
ער איז געלעגען יאָהרען לאַנג
אין גענטא, אין דראַנג,
פלוצלונג אַז ס'שטראַהלט איהם די זון,
וועד ווילּ ניט גענוגען
דעם ווינטעלּ דעם זיסען...
וואָס איז די עולה דערפון?

16
טאָ גיב־זשע גאָט כאָטש איצט אַ בליק,
ווי דיין קינד קעהרט זיך צו דיר צוריק:
ער האָט אָנגעהויבען דיינקען,
און שטאַרק זיך פערבייגקען
נאָך דעם לאַנד וואס דו שיינקסט איהם אמאָלּ,
צו פערזייען אין גאַנצען,
אין בוימער פערפלאַנצען
פערגרינען איהר באַרג מיט איהר טהאָלּ,

17
טאָ נעהם איהם ווידער פאַרץ האַנד,
פיהר איהם צוריק צו דיין לאַנד;

דאָס קען פּאַר קיין פּאַל ניט געבען ;
פּיער מיט וואַסער, זויער מיט זאָלץ,
ווערמע מיט קאַלט זאָלען שטימען ;
עס ווערט אַ מלחמה, אַ שטרייט מיט הכבדה
ביז איינס מוז דאָס צווייטע בייקומען.
וואונדערבאַר איז דער איד, ער בעזיצט דעם קאַנטראַסט,
איהר געפינט אין איהם צוויי פּאַראַלעלען,[1]
וי פון פייער מיט וואַסער וואָלט ער זיין פערפאַסט,
וי אין זיין איין קערפּער וואָלטען לעבען צוויי זעלען.
דער איד איז אַן אייביגע חדה,
קיינער וויים ניט דעם בעשלייד,
זיין יעדערע אינציגע מדה
בייט אַלע וויילע איהר קלייד.
די פּסיכאָלאָגיע
גיט זיך פיעל מיה,
זיינע כוחות הנפש זעהן טיף,
און וואָס מעהר מען קלערט
זעהט מען פערקערט,
אַז מען האָט גאָר פון איהם קיין בעגריף ;
וי קען צוויי עקסטרעמען אין איינעם זיין געמישט ?
טרוי מיר מיין פאָלק ; איך פערשטעה דיך נישט !

ענוה און גאוה.

2

ניטאָ קיין נאַציאָן וי דער איד אויף דער וועלט,
וואָס זאָל אַזוי פיעל הכנעה פערמאָגען,

אונטער איהר הימעל דעם בלאָען,
אין לבנון דעם גראָען,
ביים שילוח וואָס פליסט זיך גאַנץ שטיל;
וואו עס איז ענטדעקט גאָטעס עהרע
וואו עס קלינגט די אָטמאָספערע,
אָט דאָרט, נאָר דאָרט שטרעבט מיין געפיהל.

21

אין דאָס לאַנד וואו זיין אויג קוקט נאָר,
פון אָנפאַנג ביז ענדע יאָהר,
וואו כהנים פראָפעטען,
לויים, פּאָעטען,
זינגען א הימן צו דיר;
ציה מיך פון רומאַניע,
און מיט זיי אין קאָמפּאַניע
וועל איך דיר אויך זינגען א שיר.

1886

די קאנטראסטען

(אדער שני הפכים בנושא אחד)

אי אתה יכול לעמוד על אויפיא של אומה זו,
נתבעין לענל ונותנים, נתבעין למשכן ונותנים.
(ירושלמי שקלים).

1

איין כלל איז בעשטימט, ווער עס האָט נאָר געלעזען,
כלל אין נאַטור און אין לעבען:
צווייי גענען־עקסטרעמען זאָל זיין אין איין וועזען,

פיהרט זעהר שפּאַרזאַם זיין הוצאה געלט,
מען דערהאַלט נעבאך קוים די נשמות ;
אויף תאוות, הולטייען, אויף שיכרות, אויף קאַרטען,
וי לייט אָפט פערשפּילען נחלאות,
זונטאג קאָסט לייטען אין שיינק מעהרער דאַרטען
וי דעם אידענ׳ס אכטאָג הוצאות ;
טאָ, וי קומט עס צו איהם פונקט דער קאַנטראַסט
אויף קלייד׳ער פיעל געלט אויסצובריינגען ?
איבער די קרעפטען צו שלעפען אַ לאַסט,
אין שוערען לוקסום זיך אָנצושטרייגען !
דעם אביונ׳ס, דעם קבצנ׳ס אַ מיידעל
געהט שבת אין זיידענס אַרוים,
בעפּוצונג צו יעטוויד׳ער קלייד׳ל,
אַז זיין ביסעל מאַרך צאַפט עם איהם אוים.
מען צאַהלט וואַכער־געלט
און קיין מאַרע פּעהלט,
קיין שירעם, קיין האַנדשוה, קיין הוט,
מען קוקט רק אַרויף,
און פּרובט שניידט עם אויף,
טריפט דאַרטען דעם פּאַטער׳ס בלוט.
שפּאַרזאַם און לוקסום, וי קען עס זיין געמישט ?
טרוי מיר מיין פּאָלק ! איך פערשטעה דיך נישט !

רחמנות און אכזריות.

4

ניטאָ קיין נאַציאָן וי דער איד אויף דער וועלט
וואָם זאָל אזוי פיעל רחמנות בעזיצען,
אַלערליי וואַהלטהאַטען איז פול מיט זיין געלט,

וואו ער געהט, וואו ער שטעהט, קיין בזיונות איהם פעהלט
און ער קען עס אלעס פערטראגען;
„זשיד" און „איסכרענאם", אבער און ווידער,
זידלען און שימפפען און שפאטען,
ער בויגט איין דעם קאפ און ער מאכט ניט קיין געזודער,
ווי ער וואלט זיין פון ליים געקנאטען;
טאג ווי קומט עס צו איהם, פונקט דער קאנטראסט
וואס אין שול קען מען איהם ניט האווירען?
חמישי און אחרון פאר איהם רק ניט פאסט,
היינט צו „אתה הראת" און צום גבאי פיהרען?...
ביים ספר צו שטעהן מיט'ן טייטעל —
אט דא איז זיין וועלט און זיין גליק,
גבאות איז זיין עהרע קוויטעל
כבוד אויפ'ן זאלאטניק.2)
און בעריהרט איהם א האר,
וועדט שוין א ספאר
און פעטש און בזיונה. אז ס'קלעקט;
אין די סודען וועדט פול,
מען פער'חתמ'ט די שול
און די גאנצע נאציאן וועדט פערפלעקט.
הכנעה מיט גאוה ווי קען דאס זיין געמישט?
טרוי מיר מיין פאלק, איך פערשטעה דיך נישט!

שפארזאמקיים און לוקסום.

3

ניטא קיין נאציאן ווי דער איד אויף דער וועלט,
וואס זאל קענען אזוי לעבען עקאנאמיש,

ער גיט איבער זיין ווייב, זיין האַרץ און זיין געלט;
זי גיט זיך אויך איבער אין גאַנצען.
קיין פאַלשקייט, קיין אום־טרייַ, קיין פרעמדען ניט ליעבען,
קיין סמ׳ען אַ מאַן ווי ביי לייטען,
דעם איינעם וואָס זי האָט איינמאָל אויסגעקליבען
וועט זי איהם אויף קיינעם ניט פערבייטען.
טאָ ווי קומט עס צו איהם, פונקט דער קאַנטראַסט,
אַז ביי אַ שידוך זאָל גאָר געלט עקזיסטירען?
מיט נדן און מיט קלייַדער, צו לעגען אַ לאַסט,
אַז איהר איז אונמעגליך דאָס אויסצופיהרען.
פריילינס גיט אונטער אידען,
וואָס קענען בעגליקען אַ מאַן,
זיין לעבען וואָלט זיין העכסט צופריעדען,
שטערט איהר די וועניג נדן.
דאָס האַרץ וועט זי גיט,
טאָ וואָס זוכט ער פראָפיט? —
וואָס שפיעלט דאָ אַ ראָלע די געלט?
פאַר די גאַבע פון גאָט
ווי קומט דאָס ראַסטשאַט?
זי פערזיכט דיר דיין לעבען, דיין וועלט.
ליעבע און ראַסטשאַט, ווי קען דאָס זיין געמישט?
טרוי מיר מיין פאָלק, איך פערשטעה דיך נישט!

געבונדען און צושיידט.

6

ניטאָ קיין נאַציאָן ווי דער איר אויף דער וועלט,
וואָס זאָל אַזוי פיעל חברות גרינדען.

איהם זעהט מען אלעמען שטיצען:
אַ נשרה, אַ מגיד, אַ יחסן מיט ענווות,
קבצנים פון מזרח, פון צפון,
אַ טאָג פאַר אַ קלויזניק, ברויט אויף ישיבות,
וועד עס בעט, איז זיין האַנט אָפען;
טאָ ווי קומט עס צו איהם, פונקט דער קאָנטראַסט
די אכזריות געגען זיינע קאָלעגען?
וועו יענער באַנקראָטירט, איז ער פון פרייד איבער-
ראַשט,
וועו יענעמס שטיבעלע ברענט, וואַרעמט ער זיך
אַנטקעגען.
איין איד זאָל דעם צווייטען בעגראָבען
זעהט מען מעשים בכל יום,
מען זוכט נאָר דעם חבר אויסהאָבען,
שטיל אונטערשניידען דעם בוים,
און ביי וועלכע נאַציאָן
זעהט מען דאָס אָן,
מסרים אויף יעטוויידער טריט,
צי אָפען, צי שטיל,
צי אַ פאַסקוויל,
דער דאַנאָם צי איז אמת, צי ניט.
רחמנות און אכזריות, ווי קען עס זיין געמישט?—
טרוי מיר מיין פאָלק, איך פערשטעה דיך נישט!

ליעבע און ראסטשאט.[3]

5

ניטאָ קיין נאַציאָן ווי דער איד אויף דער וועלט
דאָס פאַמיליען-לעבען זאָל אַזוי פרעכטיג גלאַנצען,

אַ אידישע מיידל זיצט אין געצעלט,
ערציהט זיך מיט די שטרענגסטע השגחה;
אַ לעהרער, אַ הויז־פריינד, אַן אָפּטער איינגעהער,
מיט חשד־אויגען קוקט מען אויף ביידען,
זיין וואַרט און זיין מינע, בעאַכטעט מען זעהר,
וואָס זייטיגס מיט איהר ניט צו רעדען.
טאָ ווי קומט עס צו איהם, פונקט דער קאַנטראַסט,
אַז ווי ער הייסט איהר אַ קרעמערקע ווערען,
אַבי ווער עס רייכט די האַנט, און אַ וואַרט וואָס ניט פּאַסט,
און מיט סחורה אויף סטאַנציעס, און זאָל איהר ניט
שטערען?

וואו איז שוין די צניעות, די בושה,
הערט וועלטער וואָס קריכען פון האַלז,
„וואָס טהוט מען ניט צוליעב פרנסה?“
אָט דאָס איז זיין תירוץ אויף אַלץ.
און בעריהמט זיך אין שטאַדט
וואָס פּאַר אַ טאַכטער ער האָט,
„ביי פּריצים איהר הן אָהן אַ שיעור“
און עס וועלט ניט בעקלערט,
ווי פּערדאַרבען דאָס וועלט,
און דער פּאָטער איז דער מערדער פון איהר!
צניעות מיט פּריצות, ווי קען עס זיין געמישט?
טרוי מיר מיין פּאָלק, איך פערשטעה דיך נישט!

אמונה און כפירה.

8

ניטאָ קיין נאַציאָן ווי דער איד אויף דער וועלט
זאָל אַזוי שעצען זיין טהייערעם וועזען;

אין די קלענסטע שטעדטעל, קיין צעהן חברות פעהלט,
דער איד איז אין אַלע פערבונדען.
הכנסות אורחים, חונן דלים, תלמוד תורה, קברנים,
עין יעקב און הכנסת כלה,
ביז עס שרייען אין צייטונג די אידישע שונאים,
אַז ביי אידען איז דאָ „קאַהאַלאָ".(4)
טאָ ווי קומט עס צו איהם, פונקט דער קאָנטראַסט,
אַז פאַר דעם כלל ווערט גאָר קיינער ניט דאגה'ן ?
מען זאָל מאַכען תקנות, מען זאָל ניט טהאָן וואָס ניט פאַסט,
איז מען צאן קדשים, נאָר ליגען און שווייגען ?
אַזוי אַ סאָרט פּירוד לבבות,
זעהט מען ניט ביי קיין נאַציאָן,
דער איד קען נאָר געבען נדבות,
אַליין אָבער ווערט נישט טהאָן.
רבנים פאַר זיך,
זיינען ביי זיך אַ „איך",
מען קוקט נאָר : „מען טאָר ניט, מען מאָג,"
און דער גביר זאָגט : „גלויבט מיך,
איך האָב אַרבייט פאַר זיך",
און דערווייל פאַלט די אומה פון טאָג !
געבונדען און צושיידען, ווי קען עס זיין געמישט ?
טרוי מיר מיין פאָלק, איך פערשטעה דיך נישט !

צניעות מיט פריצות.

7

ניטאָ קיין נאַציאָן ווי דער איד אויף דער וועלט
מיט די צניעות פון זיין משפחה.

נאך דעם נייעסטען שורנאל

1

עס איז ארוים א מאַדע ביי אידען,
צו ערציהען מיט בילדונג א קינד;
געווים מאַג דאָס פאַלק זיין צופרידען,
ווי עס שטייגט ביי אונז מענשען אצינד:
ענגליש רעדט ער מיט גראַמאַטיק,
אויך אנדערע שפּראַכען — א פּראַכט!
פיזיק, געאָגראפיע, מאַטהעמאַטיק,
א פערגעניגען! — ווער עס בעטראכט;
נאָר די מאָדע גיהט פאָרווערטס, געשטיגען,
זי כאַפּט זיך רק איבערן קאָפּ;
בכן, נעהמען עלטערען זיך קליגען,
העברעאיש אין גאנצען אראָפּ!
„וואָס לוינט — זאָגט דער פאָטער — צו מוטשען
„דאָס קינד צו א געשטאַרבענער שפּראַך?
וואָס האָבען מיר דען פאר א נוצען
פון העברעאיש, — פון גאַנצען תנ"ך?" —
לסוף פרעמד בלייבט ער פון זיינע ברידער,
פון זיין היסטאָריע, פון אידישען כלל,
פערשטעהט אפילו קיין וואָרט ניט אין סידור, —
נאָר נאָך דעם נייעסטען זשורנאל!

2

אויף דער וועלט איז ארוים א לעהרע,

פֿאַר זיין אמונה, זיין בלוט אויסגעשטעלט,
פֿאַר איהר זיך נאָר מקריב געווען,
לַיידען און צרות, וואָס ניט אויסצוזאָגען,
ביי פּאַפּסטען מיט ויכוחים געשטריטען;
ער האָט מיט געדולד אַלעס איבערגעטראָגען,
דעם א י י נ ס אויף דעם ד ר י י ניט פּערביטען.(5)
טאָ ווי קומט עס צו איהם, פֿונקט דער קאָנטראַסט,
אַז ווי ער הויבט נאָר אָן פֿרייהייט צו שפּירען,
פֿאַלט איהם באַלד זיין אמונה אַזוי פּיעל צו לאַסט.
זוכט מיט כונה זיין „יוד" צו פֿערלירען?
אין בבל, צייט זיעבציג יאָהרען,
האָט ער שוין פֿערגעסען זיין שפּראַך,
מיט פֿרעמדע אַ חתן געוואָרען,
און אין שפּאַניען די זעלביגע זאַך.
און אָט די לעצטע צייט,
בעמערקט נאָר ווי ווייט
ישׂראל פֿערקריכט אויף די וועגט;
אַז וועט ניט דער גליק,
וואָס מען שטופּט איהם איצט צוריק,
וואַלט איהר איהם שוין ניט דערקענט.
אמונה און כּפירה ווי קען עס זיין געמישט?
טרוי מיר מיין פֿאָלק! איך פֿערשטעה דיך נישט!

1886

אז ביי פאָטער פרעגט מען שוין נישט.
לעזט זיך אָן מיט שונד ראַמאַנען,
און געפינט דאָרט וואָס איהר האָרץ געלוסט.
מיט דעם מיינונג זוכט זי א חתן,
און ווערט באַלד געפאַנגען אין פּלעץ, —
פון ליעבע איז די אויגעלעך פערגאָסען,
קען זי שוין דעם תּכלית ניט זעהען.
ער פערשטיקט איהר אָטמאָספערע,
ביז ער דערגרייכט איהר די גאַל, —
ער בערויבט איהר, איהר געלט מיט איהר עהרע,
לאַכט איהר אויס — נאָך דעם נייעסטען זשורנאל!

4

אַמאָל ווען די בילדונג נעהמט קלינגען,
דער איד כאַפּט זיך אויף פון זיין שלאָף,
האָט דאָמאָלסט מיין האָפנונג געשפּרונגען, —
דאָס יודענהאָס נעהמט שוין א סוף!
א וואַנט וועלען מיר האָבען פון אייזען,
בעשיצער פאר אונז אלערליי,
ווועלכע ווועלען פאר ליטען דערווייזען,
אז דער איד איז ניט ערגער פון זיי;
נאָר די מאַדע האָט ניעמאָלס קיין גרענצען,
זי ליפּט פאָרווערטס, — ווערט נאָר ניט מיער!
טרעפט שוין ביי אונז זעלבע מענשען,
וואָס האָסען זעלבסט דעם נאַמען „איד“...
פון אָהלוואַרד*) איז ער זעהר צופריידען,
פון אלע זיין גלייכען געווים.
אז מען לאכט אין טהעאטער פון אידען,
פלאַסקעט ער „בראַוואָ!“ און „בים!“ —

די פרויען צו שוינען א סך ;
צו שעצען זיי, — געבען זיי עהרע,
וויל זיי זענען צערטליך און שוואך.
געווים מוזען מיר זיך בעמיהען,
צו געבען די דאַמען דאָס רעכט,
וויל זיי טראָגען, זיי האָבען, זיי ערציהען
דעם גאַנצען מענשען־געשלעכט ;
נאָר די מאָדע מוז נייעסען אויסטראכטען,
לעגט זי פאָר ניים פלאַן :
„וואָס דאַרפען מיר די דאַמען אַכטען ?
„וואָס נוצען ניט צו א ראַמאַן ?“ —
די פרעמדע, די יונגע, די שעהנע,
זיי טראָגט מען פראָסט אויף די העגט,
און צו די אייגענע, די אלטע, די געמיינע,
צו זיי ווערט קיין בליק ניט געוועגדט ;
די ווייב זיינע שעצט ער פאר לייטען,
אין דער שטיל אַבער בעקומט ער איהר גאַל :
צוקויילט איהר, צוביילט איהר די זייטען, —
נאָר נאָך דעם נייעסטען זשורנאל !

3

עס איז אדוים א מאַדע צו פרעגען
ביי דער מיידל אויף איהר פאַרטי, —
אויב דאָס איז ניט איהר ווילען דאַגעגען,
אויב זי שטימט איין אויך דערצו. —
געווים האָט עס נאַריש געגעבען,
אז דער פאָטער האָט געטהאָן וואָס ער ווילּ,
דען זי נאָר דאַרף מיט איהם לעבען,
און לעבען איז א הערצענס־געפיהל ;
נאָר די מאָדע לעגט פאָר נייע פלאַנען,

די ווייב זיינע — פון „קב הישר",
און מיט דעם אויך די קינדער געשטראָפט.
ניט לאַנג דאָ געפינט ער א היתר,
ער וועט שעפּען פון א זיסערען קוואַל, —
ער וועט ליעבערס בעזוכען טעאַטער,
פון דראַמען אויף „אָפּערע בוף!"
נאָר די מאָדע לויפט פּאָרווערטס אריבער,
זי שטייגט ארויף און ארויף!
כ׳לעבען, מיין אידעל געהט איבער
פון דראַמען אויף אָפּערע בוף!
אויף אָפּענבאַך׳ס אָפּערעטקעס,
בעזוכט אויך גאַנץ אָפּט א באַלעט,
פון באַלעט צו שאַנסאָנעטקעס,
אַבאָנירט זיך א סיזאָן בילעט!
אין קלוב געהט די ווייב אָהן דעם מאַן,
און גאַנץ אָפּט אויף א מאסקען באַל,
און טאַנצען זיך פּאוואָלינקע קאַן־קאַן, —
נאָר נאָך דעם נייעסטען זשורנאל!

1886

משה מיט זיין דור

1

אָה משה! ביזט ערהאבען גרוים,
יעדער טריט פון דיר האָט ווייט געשיינט;
פון פּאַלאַסט[1] ווי דו ביזט נאָר אַרוים
טרעפּט דיר, וואָם דיין פּאָלק טרעפּט ביז היינט.

וואו עס שמוצען אנטיסעמיטען
דאָס יודענטהום אין פּרט און אין כּלל,
מוז ער זיין הייפּעל צושיטען,
מיט די שמוץ פון דעם נייעסטען זשורנאל!

5

אין אַזיע פּלעגען די פּרויען,
פּערדעכענט זיין ווי א שקלאַווין,
אין האַרעם פּערשפּאַרט — ניט צו שוינען
פון די אַרימע ביז קעניגין.
אמעריקא האָט ערקלערט שעהנער
מט איהר ציוויליזאציאָן, —
אז פּרויען זאָלען האָבען ווי מענער,
גלייכע עמאַנציפּאַציאָן;
נאָר די מאָדע קען אויף איין אָרט ניט זאַמען,
לויפּט און מעסט מיט ריעזען־שפּאַן,
טרעפּט שוין אזעלכע מאַדאַמען,
וואָס הערשען שטאַרק איבער דעם מאַן.
איהרע ווינשונגען זענען פּערשיעדען,
אכטעט ניט זיין אידעאל! —
ניעמאלס שטעלט ער איהר צופריעדען,
פּערשוועדט נאָר זיין קאַפּיטאַל;
טרעפּט אויף איהם ווי איבער שמאַטעס,
שקלאַף איז ער מעהר אלס געמאַהל,
און ליעגט ביי איהר אונטער די פּיאַטעס, —
גאָר נאָך דעם נייעסטען זשורנאל!

6

אמאָל פּלעגט דער איד לערנען מוסר
פון „חובת הלבבות“ גאַנץ אָפּט,

2

אָה, ווי גרויס איז דער אומגליק פון א שיף,
וועו זי ברענט אין מיטען ים,
די וואַסער אונענדליך, ברייט און טיף
און זי אין מיטען ברענט אין פלאַם!
אָט דאָס איז דיין לאַגע,
דאָס איז — יודענפראַגע,
א פראַגע ווי רעטעט מען דיר;
פון דרויסען דער וועלענרוש,
אין שיף דער פלאַקער גרויס,
טויט שרעק אין שטוב און ביים טהיר!
די אַנטיסעמיטען
ווי די פּאַראַזיטען,
טרינקען ווי וואַסער דיין בלוט;
ביי דיר אין די דירות
איז קריג און מסירות,
זעהסט ניט וואָס ארום דיר זיך טוהט:
עס טרעפט גאַנץ אָפט
ער ווערט געשטראָפט
פון דעם מצרי'ם האַנט,
נאָר דורך דעם
וויל פון עם[4]
וואַקסט דער אינטריגאַנט:
מיט מסירות דעם כלל בעגראָבען,
שרייבט ער מיט זיינע הענט,
אין צייטונג ביי יודעפאָבען
איז ער קאָרעספּאָנדענט.
מען קען
איצט זעהן

דיין ערשטער אַרויסגאַנג,
אַלס יונגלינג פון אָנפאַנג,
דערזעהסטו א אידען מען שלאָגט
אָהן אַ פּריטשינע,(2)
נאָר פּשוט פון שנאה
ווייל ער נאָמען א י ד אויף זיך טראָגט;
אויף מאָרגען ווידער,
דערזעהסטו צוויי ברידער
פון דיין פאַלק ווי זיי קריגען זיך,
צאַנקען זיך, רייסען זיך,
שלאָגען זיך, ביסען זיך,
שטראָפּסטו זיי, מסר״ט מען דיך.
פון יענעם וויעק(3)
איז שוין אוועק
פיערטהאַלבען טויזענד יאָהר;
וועך עס גיט א בליק
אויף דיין אומגליק
קומט איהם נאָר די צוויי פּאָר:
פון מ צ ר י טרעפּט קולאַקעס
מען שעדיגט איהם זיין גוף;
ביי א י ה ם זעה איך דראַקעס,
מחלקות הערט ניט אויף,
נאָר קריעג
מיט זיעג
איז ביי איהם פון משה׳ן אָן,
פּאַרמעג
מיט טעג
פערשפּיעלט ער דאָ אין קאָן.

הערט מען דעות פיעל,
קומט אוים מען דארף א ריידער
צולויפט מען אין דער שטיל;
אין שול
איז פול,
מנהיגים אהן אַ צאהל;
וואָס טהאָן
פאַר די נאַציאָן
אנטלויפט מען ווי אַמאָל.

4

אָה משה, וועז דו לייגסט זיי פאַר א לאַנד
צו לעבען פון בעארבייטען די ערד
איז פון אַרעמען, צו סאַי פון רייכען שטאַנד
וועלען דיינע וועלטער ניט געהערט;
די שוטרים פון גושן
זיי שרייען צו משה'ן:
„דו מאַכסט אונז פאר פרעה'ן צו שאַנד,
מען וועט אונז פעראַכטען,
וועז מיר זאָלען טראכטען,
אין גושן — פון אן אנדער לאַנד".
דאָס פאַלק די געמיינע,
הערט ניט די רייד זיינע
— פון ארבייט פון שווערער געמיהט —
בכן אי דער דעמאָקראַט,
אי דער אַריסטאָקראַט,
הערען גאָר זיין עצה ניט.
ביי דיזער צייט,
די רייכע לייט

דתן און אבירם,
קוקט אייך
פארן שיין,
זיי לעבען עד היום.

3

אָה משה, ווי האָכמוטיג דו ביזט!
קיין הינדערנים האלט ניט אָפּ דיין וועג;
די וועלען ווי טהורעמס אויף דיר פליסט
און דו שווימסט מיט מוטה צום ברעג!
ביים סנה, גאָט הייסט משהן
ער זאל געהן קיין גושן,
קלייבען מיט זיין האַנט אליין
פון אידען די פיהרער
מנהיגים, רעגידער,
מיט זיי פאר פּרעהן צו שטעהן,
לסוף אהין געהענדיג,
ביים פלאץ שטעהענדיג,
ער ווילֿ אין הויף אריין געהן,
ער זוכט זיי די זקנים,
ניטאָ זיי קיין איינעם,
געלאָזען איהם איינעם אליין.
פון יענער צייט,
ניט זיך א בייט
ווי פיעל טויזענד יאָהר;
און ביז אהער,
דער כאראקטער
איז גלייך צו יענעם דור;
ביי זיך אין קהל־חדר

אויף דיר קומט קיין עלטער ניט,
דיין יוגענד אייביג בליהט,
סאַי דו וואַקסט אויף בערג, סאַי אין טהאָל.
אַט דיזער שכר,
איז נאָר דערפאר
וויל דו היטסט איין דיין שטאַם גוט;
פון משה'ן אָן
איז די נאַציאָן
ריין פון פרעמדע בלוט,
מיט פעלקער זיך זיין מתחתן
געפינט איהר ניט ביי עם,
ער וויים זיין טאַטענס־טאַטען
ביז יעקב פון שכם;
דעם דור
המדבר
זעה איך אין דיר יעצט,
דיך בייט
קיין צייט
יונג בלייבסטו ביזט לעצט!

1888

געפעהלט ניט דיזער פלאַן ;
וויל דורך דעם,
האַלט מען עם
פאר אן אונטרייען אונטערטהאַן
צום פּעבעל מען נעהמט ריידען :
„קוקט בריידער אהין !“
פון רחקות און פון ליידען,
קריכט זיי ניט אין זין !
הכלל, —
איבעראל,
אויף יעדער טריט און שפור
זעהט מען
אין עם
פון דעמאָלס זיין נאַטור.

5

אָה, מיין פאָלק ! דו ביזט ערהאבען גרוים !
דו ביזט אויף אייביג פעסט געשטעלט ;
פון דיינע פעהלער זעהט מען אויך ארוים,
אז דו בלייבסט אונשטערבליך אויף דער וועלט.
ביי וועלכע נאַציאָנען,
קען מען דען דערקאָנען,
פון פיער טויזענד יאָהר א נאַטור ?
דאַס פאָלק וועדט דאָך עלטער,
אי שוואַכער אי קעלטער,
עס בלייבט ניט פון יונגענד קיין שפור ;
און דו האַסט דיין יונגענדזאַפט,
ביזט פול מיט לעבענסקראַפט,
ווי אין דעם מדבר אמאָל ;

2

דאָרט אין צפון[1] גיט השגחה,
אין קוואַל פון דלות און פון שמוץ
ליגט און קוועהלט זיך אַ בעל מלאכה,
פון זיין גרויס מיה האָט ער קיין נוץ;
קאָנקורענטען רייסען זיין ביסען,
באָדט זיך שטענדיג אין ים פון נויט,
ווייב און קינד געהען אָפגעריסען
און זיינען זשעדנע דאָס טרוקען ברויט.
גיט איהם גאָט אַ זין
צו ענדערן זיין שטאַנד,
לאָזען זיך אַהין
צו דער פרייער לאַנד.
איין יאָהר לויפט אַריבער,
זעהט, דער מענש פערדיענט!
ליווערט באַלד שוין איבער
אין נויאַרק זיין געזינד;
טאַלאַנטען באַלד געגעבען,
זיי מאַכען שוין אַ לעבען,
זיי זעהען שוין די נויט ניט אָן.
צווישען אַ וועלט מענשען
הערט מען זיי אויך בענשען
קאָלומבום און וואַשינגטאָן.

3

יענעם מסר׳ט מען, בלויז פון שנאה,
כאָטש אַלע וויסען אַז ער איז ריין,
עס ווערט דאָך איינג זיין מדינה,
ער מוז דאָך באַלד צום משפט שטעהן;

קאָלומבום און וואשינגטאן

1

גרויסע מענשען אייביג שטרעבען
צו בריינגען נוצען פאַר דער וועלט,
דער שיינקט בילדונג, דער — זיין לעבען,
דער מיט גייסט און דער מיט געלד;
איינער ראַטעוועט טויזענד מענשען
און דער צווייטער א מיליאָן,
דער, א גאַנצע שטאָדט פון זיין הילף גלענצען,
דער מאַכט גליקליך זיין נאַציאָן.
עס וואַרען מענשען צוויי:
קאָלומבום און וואַשינגטאָן,
ביים לעבען האָבען זיי
פיעל גוטעס אויפגעטהאָן;
דער שווימט דעם ים אַריבער
געפינט א נייע יועלט,
דער שטרייט ווי א גבור
און האָט איהר פריי געשטעלט.
אונגליקליכע פּערזאָנען,
פון אַלערלייי נאַציאָנען,
שיצען זיך ביי זייער פאַהן,
און א גאַנצע וועלט מיט מענשען
הערט מען דורכאויס בענשען
קאָלומבום און וואַשינגטאָן.

אַ קרוב האָט זי דאָרט,
זי שרייבט זיך דורך מיט בריף
און קומט אין פרייען אָרט.
דאָ זוכט מען קיין פּלענער
פון נדן וועלן רייך,
זי קלייבט אויס פון די מענער
וואָס איהר זאָל פּאַסען גלייך,
און האָט פּאַר איהם חיונה,
אַ קלייד נאָך אַ שענע,
נאָך איהר וואונש פון אייביג אָן.
צווישען אַ וועלט מענשען
הערט מען איהר אויך בענשען,
קאָלומבום און וואַשינגטאָן.

5

ביי יענעם פּאַלט שטאַרק די געשעפטען,
איהם האָבען לייט פיעל געלט פערפיהרט.
ער אָבער מאַטערט זיך מיט אַלע קרעפטען,
ביז ער האָט ענדליך געבאַנקראָטירט;
בעלי חובות איהם דריקען, קוועטשען,
פערקויפען וירטשאַפט ביי איהם פון שטוב,
איינער וויל איהם שוין אין פעסטונג זעצען;
פון הימעל געפאַלען אין טיפסטען גרוב!
וויזט איהם די נויט אַ פּלאַן,
אַן ענד פון דריק פון רויב,
אַריבער געהן דעם ים
צו דער פרייער טויב.
אָנפאַנגם עטוואָם ביטער:
פרעמד די שפּראַך, דאָם לאַנד,

און האָט קיין עדות זאָלען איהם בעשיצען
ער וויים וואָס איהם קומט על פּי דין:
פּריהער וועט ער לאַנג אין פּעסטונג זיצען
און דערנאָך ווער וויסט וואוהין...
כאַפּט ער וויב און קינד
און זיין ביסעל געלט,
לויפט אַוועק געשווינד
אין דער נייער וועלט;
דאָ געהט אויף איהם קיין ביכער,
מען פּרעגט ניט ווער און וואָס,
דאָ זיצט ער זיך גאַנץ זיכער,
ווי אונטער אַ שלאָס;
און זוכט זיך אויס געשעפּטען,
ווי נאָך זיינע קרעפּטען,
קיינער קען איהם נאָר ניט טהאָן,
און צווישען אַ וועלט מענשען
הערט מען איהם אויך בענשען
קאָלומבוס און וואַשינגטאָן.

4

ווי קלוג, ווי שעהן, איז יענע פּריילין,
גליקליך קען זיין פּאַר איהר אַ מאָן,
נאָר וואָס העלפּט די מעלות, אַז זי קען ניט צעהלען
טויזענד רובעל איהם נדן,
וועו זי זאָל שוין דאָס געלט בעווייזען,
קרינט זי ניט נאָך איהר ווערטה און טהאָט,
דער האָט פּיעל פּעהלער, דער קען ניט שפּייזען
אַ געזינד מיט ברויט צו זאַט;
קומט איהר אויפּן זין אַרויס

און צווישען אַ וועלט מענשען
הערט מען זיי אויך בענשען
קאָלומבום און וואַשינגטאָן.

1889

צום פעדלער

1

ווי לאַנג וועסטו, אידעל, ארומגעהן און פעדלען?
און פאַלען צו לאַסט ביי די שכנים אין לאַנד,
וואָס שרייען אין צייטונגען און שטעכען ווי נאָדלען;
„דער איד איז אַ שנאָרער, און שטעלט אוים די האַנט“!
דען וואָס איז פעדלען? — נאָר בעטען נדבות!
אן אלטער, א קראַנקער, געהט פעדלען ביי׳ם קריסט,
מען נעהמט פון זיין קערבעל אַ פּין אויף קאַטאָווע,
אז דאָס זאָל ניט הייסען: מען שיינקט איהם אומזיסט!

2

עס גיט ביי דיר פעדלער אין קאָונטרי, וואָס רייזען
און פערקויפען דזשולערי[1] — קופער פאַר גאָלד;
און טאָר זיך שוין קיין מאָל אין קאָונטרי ניט ווייזען,
דען ער וואָלט מיט זיין לעבען בעצאָהלט...
קומט נאָך איהם דאָרטען א פעדלער, א צוויטער,
ער מעג זיך שוין גראָדע ווי אַרענטליך זיין —
נעכטיגט אין דרויסען, אין שלעכטעסטען וועטער,
און קיינער לאָזט איהם אין שטוב ניט אריין!
ווי שווער און ווי ביטער איז פעדלער׳שער לעבען,

וועט ער אַ געניטער,
ביט זיך גלייך זיין שטאַנד;
פאַרדיענט שוין היבשע טאָלער,
און וועט אַ גוטער צאָהלער,
עם קומט וידער זיין פריהלינג אָן.
צווישען א וועלט מענשען
הערט מען אויך איהם בענשען
קאָלומבום און וואַשינגטאָן.

6

זעהט אין צ פ ו ן, פיעל אַקטיאָרען
שפילען פראַכטפאָל אויף זשאַרגאָן,
נאָר פון זיי אַלע איז אַ תל געוואָרען,
וויל עם שטערט זיי אַ זאַקאָן:
וו זיי קומען אין א שטאָדט שפילען,
פיהלען זיי דעם טעם פון טויט,
ביז עם טרעפט זיי, בעאַמטע וילען,
עסט מען אויף פון זיך די הויט;
בלייבט ביי זיי אַ פלאַן:
גענוג צו זיין געשטערט,
שווימען דעם אָקעאַן
צו די פרייע ערד;
דאָ שעצט מען דעם טהעאַטער,
מיט עהרע און מיט דאַנק
זיי זיינען נאָך מותר
אויף קלייבען געלט אין באַנק,
און וואָס מען ויל נאָר שפילען,
און רעדען וואָס זיי ווילען,
זעהען קיין צענזור ניט אָן,

6

וואו איז דעם באַראָן הירש׳ס גרויסע נדבות,
וואו־רום לאָזט איהר שלאָפען אָט דעם קאַפיטאל ? !
וואו זייט איהר, גבאים, איהר שטאָט־בעלי־טובות !
ווּאָס זוכט איהר ניט מיטלען צו העלפען דעם כלל.
לאַנד אין אמעריקא איז לייכט צו קריגען,
בעזעצט עמיגראנטען, גיט לעהרער צו זיי !
זיי זאָלען זיך לערנען, זיי זאָלען זיך קליגען,
צו זעען, צו פלאַנצען דאָרט פרוכט אַלערלי !

7

וואָס זינגט איהר, פּאַעטען, פון בלומען פון פויגלעך,
דאָס ליעד האָט לאַנג שוין איהר צייט אָפּגעלעבט !
דאָס פּאַסט צו פארשלעפערען קינדער אין וויגעלעך,
ניט בעסער דעם קראַנקען זיין הילונגס־רעצעפט !
איהר זעהט, אייער פּאַלק ליעגט יעצט אין סכנות,
מען רעדט פון זיי העכער... וואָס קען זיין דער סוף ?
גיסט צו צו דער מוזע איין טראָפּען פון רחמנות,
און פיהרט אויף א וועג די פערבלאָנדזשעטע שאָף !

8

ווער שלייפט מיר די אויגען צו קוקען פון וויטען ?
אך ! ווער וואָלט מיר געבען אזא טעלעסקאָפּ !
איך זאָל קענען זעהען די גליקליכע צייטען,
ווי פּעדלען און שווינדלען ביי אידען — אַראָפּ !
איבעראל זאָל איך זיהען נור פּאַרמער פון אידען,
און לעבען צוזאַמען, אין שלום און פרייד...
דאָן וואָלט מיין האַרץ זיין בערוהיגט, צופריעדען, —
און איך וואָלט זיי זינגען דעם „שניטער׳ס" א ליעד !

1890

3

פערוואָגעלט ווי קין, וואו טאָג און וואו נאַכט ;
צו הירץ און צו קעלט איז ער איבערגעגעבען,
קיין חיים און קיין רוה, און איז שטענדיג פערשמאַכט !
שלעפט אויף זיך פּעק, וועלכע איבערן כוח,
בעקומט נאָך פון לויפער א „יישר" דערפאר ;
דער וואַרפט איהם מיט שטיינער, דער שפּאַלט איהם דעם מוח,
זיין אַרעמעס לעבען איז רק אין געפאַהר !

4

וואָס זוכסטו זיך אידעל אוועלכע פּרנסות,
וואָס מאַכען דיין נאָמען צו שפּאָט און צו שאַנד !
געה לעז אין די צייטונג אויף דיר ליעבע דרשות...
זיי בעסער א פּארמער און נעהם זיך צו לאַנד !
האָב דיר דיין הויז, און דיין פעלד, און דיין גאָרטען,
זעע דאַרט און פלאַנץ דאַרט — מיט אַלעמען גלייך !
ווי עהרליך, ווי זיכער, דיין לעבען איז דאָרטען,
און האָסט נאָך אַ טשאַנוש[2] מיט דער צייט ווערען רייך!

5

עס קומען צו טעגליך רק גרינע און גרינע,
און יעדערער כאַפּט באַלד דעם באַסקעט אין האַנט ;
זעה, זאַלסט ניט לידען, ווי יענע פון כינא...
וואָס זענען פערוועהרט הער צו קומען אין לאַנד !
פערגעס ניט, דו איד, אז פון אלע וועלט־טהיילען
איז הער צו אַנטלויפען דיין אינציגער פּליים[3] —
וען דו זאַלסט, חלילה, אַט די לאַנד פערשפּילען,
וואו לויפט מען שוין דאמאַלסט ? אוי, זאָגט, ווער עס וויים !

3

צווי טויזענד יאָהר רייזטו אין קעלטען, אין היצען,
דעם פּאַק אויפ'ן פּלייצע, — צו זוכען א רוה,
קוים בעטסטו זיך איין וואו צו שלאָפען אין קיטשען,[1]
באַלד היסט מען דיר מופען, דיין פּאַק נעהמט מען צו.
דאָס האָט דיך ליידער פון מוטה אָפּגעשלאָגען,
געטויטעט אין הארצען דיין שטאָלץ און דיין דרייסט,
ווילסט גאָר אין לאַנד קיין שום דעה ניט זאָגען,
פּאַר וועמען דו שטימסט, און אויף וועמען דו וויסט.
זוכסט נור דעם דאַלאַר, זאָל זאָט זיין דיין מאָגען,
געשטאָרבען בר־כוכבא, געשטאָרבען זיין גייסט! —

4

וועו איך זעה מיין פאָלק פון דיר זאָלכע קאָנטראַסטען,
בלייב איך פערצווייפעלט, מיין קאָפּ וועלט מיר דול,
דאָרט, זעה איך, פערטראָגסטו פּאָגראָמען און לאַסטען,
דא מאַכסטו סקאַנדאַלען פאר שלישי אין שול;
שטעהסטו אום עהרע, — טאָ שטעה אום דיין נאָמען,
דיין נאָמען „איד" איז נור אין צווייג פון בוים,
פערקויפסטו דיין „וואוט"[2] מיט דעם אידען צוזאָמען, —
צום פּרעמדען געבי טראָגסטו ציעגעל און ליים!
זעה ליבערסט דיין יאָרד מיט אַ וואַנט צו פערצאָמען,
געגוג זיין א שכן, — פערזאָרג זיך א חיים!

5

וועו איך האָב דיר נאכלעסיג אין רוסלאַנד געפונען,
האָב איך דאַן געקלערט: ניט אָן דיר איז געוועגדט,
וואָס קען דען א מענש טהאָן, וועו ער ליעגט געבונדען,
מיט שטריק פון דיסציפלינע די פּיס און די העגט!
דאָ לעבסטו אין פרייהייט, דו דיענסט ניט ביי וועמען,

פערזעהן—פערשפּיעלט

1

אין אמעריקא קלייבען זיך בּיסלעכווייס אידען,
פון רוסלאַנד, פון עסטרייך, — פון דער גאַנצער וועלט,
און זענען אין חברות, אין לאָדזשען פערשיערען,
נאָר מען קוקט ניט דעם גרונד, וואָס דעם כּלל אידען
פעהלט.
עס פעהלען אונז א אידישע מאַכט אויפצובויען,
צו זאָגען א דעה היער אין פּאָליטיק;
וועלכע פעלקער יעצט „קלאָבען" זיך סטרויען,
גיבען מיר זיי אָפּ אין האַנט אונזער גליק.
מיר טאָרפען אין פרעמדע ניט זיך צופיעל אָנטרויען,
צוויי טויזענד יאָהר לערענט אונז די פראקטיק...

2

פיעל דייטשען, פיעל אירישע קומען אריבער,
ווערען סיטיזענס, אָהן גוואלד, אָהן געשריי,
בילדען א קלאַב, זייער וואוט וועגט שוין איבער,
און אלע בעאמטע רעספעקטירען זיי!
ווי זאָל מען דעם אידען אין לאַנד רעספּעקטירען, —
וואוינט אָפּ צעהן יאָהר, און קיין ערשטען פאפיער,
אנדערע לאָזען זיך פון שווינדלער פערפיהרען,
פערקויפען דעם וואוט פאר א דאָלאר, פאר ביער,
ווילען די „לאָו" פון דאָם לאַנד ניט שטודירען,
זאָ קוקט מען, זאָ שעצט מען, זאָ אַכטעט מען דיר! —

8

זייט פֿאַטריאָטען, אַמעריקאַניזירט זיך!
שטעהט ניט מיט אין פּום אויף יענעם זייט שוועל!
ווערט אַלע בירגער, און אָרגאַניזירט זיך!
האָט אַלע צום „וואוט" נאָר איין שטרעבונג, איין ציעל!
דאַן וועט מען קיין אידען אין גאַם מעהר ניט שלאָגען,
ער וועט אויך זיין רעכט געפינען אין „קאָורט"!
דאַן וועט זיך קיין איד ניט ברויכען בעקלאָגען,
דער דזשאַרזש ווייל ניט אויסהערען זיינעם א וואָרט!
דאמאָלס וועט איהר ערשט מיט רעכט קענען זאָגען:
„דאָם לאַנד איז פּאר אידען דער רוהיגסטער אָרט!" —

9

וועו דו וואָלסט געווען א מאַכט אויפגעבונדען,
פון אידישע בירגער היער, אַלע באַנאַנד, —
וועו דו וואָלסט פון אַלע אַ צענטראַל קלוב גרינדען,
צו שיצען די אידישע אינטערעסען אין לאַנד, —
דאן וואָלסטו קענען א געגען־מאַכט בויען,
געגען די פינסטערע גלחים היער,
וואָם ווילען צוטרעטען מיט זייע־ע קלויען,
רעליגיעזע פרייהייט, פּאר יעדען, פּאר דיר,
וואָם ווילען דעם גרונד־געזעץ אויך איבערסטרויען,
דאָם לאַנד זאָל נור קניהען צו די ווילדע טהיער!

10

יעזואיטען און גייסטליכע זיינען היער מאַסען,
שטילע בריעף פון פּאַבסט ערהאַלטען זיי פיעל;
זיי וועלען אימער ניט רוהען, ניט רַאסטען,
ביז זיי וועלען קומען פעסט צו זייער ציעל.
זייער ציעל איז נאָר — די צייט אומצוביטען,

דאָ ווערסטו „אונטערטהאַן" ניט מעהר געגענט,
און איך זעה דיר דאָ אויך פערמאַכט דיינע ברעמען,
נאַכלעסיג, פויל, דיינע אויגען פערבלענדט,
פוילסט זיך די ערשטע פּאַפּירען צו נעהמען,
וואָס קאָסט צייט א שטונדע, און קעש צוואַנציג סענט...

6

אין נויארק, אין קאַנטרים, גיט גאַנצע דיסטריקטען,
די לענדלאָרדס, די איינוואוינער, אידען דורכאוים;
ווי לייכט קענט איהר קומען צום גליק דעם געזיעגטען,
בעאַמטע וועלכע איהר ווילט, פון קליין ביז גאָר גרוים!
יעצט ווערט מען פון לויפער פערוואָרפען מיט שטיינער,
מען קלאָגט איהם אין „קאָורט"—ער געהט ארוים פריי!
ביי די וועגלעך, די אידלעך, גיט גאָר קיין איינער,
דער קלאָב פון פּאָליסמאַן זאָל איהם געהן פערביי...
ער ליעגט ווי א שעפּס אונטער וואַלפישע ציינער,
און אויף די אַלע בלוט, — וועמעס שולד איז דערביי ?!

7

פון דער קאָנסטיטוציע דו זעה צו געניסען,
זי פרעגט ניט ביי'ם אידען: ווי קומסטו אהער ?
זי ווייל פון רעליגיעס, נאַציאָנען, ניט וויסען,
ביי איהר איז ליעב, ווילקאָמען, יעטווידער גר.
און דו, אידֿ, בעזיצט פון א רוסטער די זיטען,
זוכסט נור א ברעקעל, שאַרסט אַפּ א ברילאַנט!
פערגעסט וואָס אין דייטשלאַנד האָסטו יעצט געליטען,
ווען דו האָסט דעם איין פונקט געלאָזען פון האַנט!
מען קוקט אויפֿן אידען ווי אויף פּאַראַזיטען,
מען „סאָקט"(3) און מען נעהמט ניט קיין אַנטהייל אין לאַנד!

מיט דער צייט קען אונז שטאַרק זיין נוגע...
און מיר — זענען יעדערער בעזונדער
ווי די שעפּסען צו וואַרפען איבער אל,
עס גיעפינט זיך פון אונז ניט קיין גרינדער
צוזאמען בינדען אלעמען אין כלל
און דאָ גיהט צייטונגען פארשידען,
וואָס זענען פון אונז ניט צופרידען
און רייצען אויף אַת דעם אידען
ווי זיי זענען פון ד א ר ט געוואוינט.
און ווען מיר זאָלען ניט בעצייטען
בינדען קרעפטען אויך ווי לייטען, —
זיהט מען וואָלקענס פון דער ווייטען;
אז דער מח ווערט ערשטוינט;
בעטראַכט־זשע און מאַכט א באַלאַנס
ווי נויטיג אונז אין אן א ל י א נ ס
יעדער גליד פון אונזער קערפער זאָל ניט פענאַנדערגעהן
(דער פיהלער פון אונזערע אבות אבותינו)
וועו דער אַליאַנס זאָל אונז בריינגען נאָר דאָס אליין,
איז אונז שוין אויך דיינו!

2

אין אמעריקא אלע נאַציאָנעו,
וואָס זענען אהער אָנגעקומען
האָבען געגרינדעט קאָלאָניעו,
די ערד אין האַנט אריינגענומען.
ביי אונז קומען טעגליך אָן גרינע
און ווערען פון באָסעם פערפיהרט,
דערפון שטייגט פון ארבייטער די שנאה,
וויל דער איד אין פּריז נאָר קאָנקורירט.

די קירכע זאָל וויעדער ערגרייכען איהר מאַכט,
דאָס פאָלק זאָל דאָס פערד זיין, און זיי זאָלען רייטען,
ווי אין מיטעל־אַלטער, — א פינסטערע נאַכט !...
מיט אונזער בלוט איז פערשריבען די צייטען,
געלעגען געבונדען, ווי שעפסען צום שלאַכט !...

11

שטעהט אויף פיקעטען, די אויגען האַלט אָפען !
וויסט וואָס עס טהוט זיך דאָרט הינטער ארום !...
מיינט ניט אז אייערע שונאים זיי שלאָפען,
זיי זענען אין „וחהייט־הויז" אויך פול אומעטום, —
אויף דער קאָנסטיטוצי'ע האָט ניט קיין בטחון,
דער אמת ווערט דונקעל, ווען דער שקר גילט !...
די יועלט האָט ניט אין מאָל פערבלאָנדזשעט,
פערקראַכען,
און מיר האָבען נאַכהער די קלעפ גוט געפיהלט...
וויסט ניט אין איין נאַכט וואָס קען זיך פערקאָכען —
האַלט אָפען די אויגען ! פערזעהן — איז פערשפיעלט !

1880

די „דושואיש אליאַנס"[1]

1

דייטשע און אירישע מאַסען,
וועלכע האָבען דאָ[2] א גרויסע דעה,
די זעלביגע דעם אידען האַסען,

וועו מיר זאָלען זיין געבונדען
אוו צו דעם ציעל שולען גרינדען,
ווי פּעדאַגאָגען האָבען ערפונדען
מיט די ערציהונג איבעראַל.
בעטראַכט־זשע אוו מאַכט א באַלאַנס
ווי נויטיג אונו איז אוו אַליאַנס
מיר האָבען ערשט נאָר אָנגעפאַנגען פוו מה טובו צו
געהן,
האַלטען אונזערע קינדער ביי עלינו...
וועו דער אַליאַנס זאָל אונז בריינגען נאָר דאָס אליין
איז אונז שוין אויך דיינו!

צווייטער טהייל.

1

איצט בעטראַכט ווי ס'איז נויטוועגדיג
בינדען זיך באַנאַנד,
אוב איהר ווילט נאָר בלייבען שטענדיג
בירגער דאָ אין לאַנד;
אויב איהר ווילט ניט זיין ווי בלעטער
וואָס פאַלען אָפּ פוו בוים,
טאָ לייגט דעם א י צ ט ניט אָפּ אויף שפּעטער
נויטיג איז דער ש ו י ס.[1])
איהר וואָלט האָבען דעם בליק
מיט צוואַנציג יאָהר צוריק,
וואָלט איהר איצט גאָר אַנדערש אויסגעזעהען;
פאַרמער אידעו פיעל,
לעבען רוהיג שטיל,
פוו שנאה וואָלט קיין זכר ניט געווועו.

וועו מען וואָלט זיי ערד געגעבען,
זיי זאָלען מאַכען דאָרט א לעבען,
ניט אין פּעקטאָרים צו שטרעבען
און ארבייטען האַלב אומזיסט;
מיט'ן קריסט ניט קאַנקורירען,
שנאה וואָלט ניט עקזיסטירען,
דאָס לאַנד וואָלט אונז פּאַר בירגער שפּירען,
מען ארבייט ערד גלייך מיט'ן קריסט.
בעטראַכט־זשע און מאַכט א באַלאַנס
וי נויטיג אונז איז אן אַליאַנס
מיר זאָלען אין דער פרייער לאַנד אויף א פעסטען
באָדען שטעהן,
דאָס הייסט קוממיות על ארצנו;
וועו דער אַליאַנס זאָל אונז ברייגען נאָר דאָס אליין
איז אונז שוין אויך דיינו!

3

וי שלעכט מיר ערציהען די קינדער,
פון נאַציאָן וויים ניט קיין איינער,
או עס איז שוין גאָר ניט קיין וואונדער
וואָס זיי פערוואַרפען א אידען מיט שטיינער;
נאַך צוואנציג יאָהר וועו מיר זאָלען אַפּפּאַהרען
וואָס וועט זיין מיט דעם צוקינפטיגען דור?
ניט ווייסען, או מען איז א איד געבאָרען
געענדיגט מיט דאָס יודענטהום ביז גאָר!...
און אום צו בעסערען די לאַגע,
פון אונזער ערציהונגם פּראַגע,
מוועו מיר צו דיעזען טאַגע
בינדען זיך א ל ע אין כלל.

וואָס אַנבעטרעפט דעם כּלל —
אָט דאָ איז אויף דיר חלל
זאָלסט זיך בינדען, ניט פון ווייטען שטעהן.

4

דער אַליאַנס מוז אימער שטייגען,
דאָס געפיהל אונז הייסט
אין די קאַנטרים פלאַנצט אויך צווייגען,
פון פינגער מאַכט א פויסט;
מיט די סענטען זייט צופרידען,
אָנפאַנגם מוז זיין קליין,
עס וועלען שוין די רייכע אידען
אויך צו אונז צושטעהן.
זיי זאָלען זעהן — דאָס פאָלק
ארבייט מיט א טאַלק,
דאָן וועלט גבירים טויזענדער פערשאַפט,
דער פאָנד פון דעם באַראָן
וועט אויך העלפען טאָן,
פון אלע גליעדער וועלט איין מענש מיט קראַפט.

5

זאָל אייך דאָס ניט זיין אונמעגליך,
ווי א באַרג די גרוים,
דען די פראַקטיק ווייזט אונז טעגליך,
ו ו י ל מ ע ן, פהרט מען אוים;
עס זאָל דיר מיין פאָלק ניט אַרעו,
וואָס מען שלאַגט דיר אָפּ,
דאָס איז מרגלים, בלייבען נאַרעו,
עס פעהלט זיי האַרץ אוו קאָפּ.

2

צייט צוויי טויזענד יאָהרען שלעכטע
קומט אונז ניט צום האַנט,
אידען זאָלען האָבען רעכטע
ווי דאָ הייער אין לאַנד,
איהר קענט גרינדען דאָ אַליאַנסען,
פיעל דאָם האַרץ געלוסט,
קלייבען געלדער און פינאַנסען,
קיינער שטערט אייך ניט.
טאָ בענוצט די צייט און זעהט:
בעט איהר אוים גוט די בעט,
שלאָפט איהר רוהיג גלייך מיט אלע לייט...
וועו איהר פוילט זיך יעצט,
חרטה קומט צו לעצט,
האַרט צו שלאָפען, האַרט אונטערן זייט.

3

דיין ניט שטימען דאָם פערטרייבט דיך
פון דיין אייגען לאַנד,
ענדליך זעהסטו אז ס'פערבליבט דיך
אונגליק, נויט און שאַנד;
ביז ווי לאַנג וועט דיינע וואונדען
נאָך ניט זיין פערהיילט?
עס איז שוין צייט צו זיין געבונדען
אין שטיקער ניט צוטיילט!
ביי דיר אין שול, אין הויז
זיי דיר פריי און לויז,
קענסט זיך פיהרען ווי דו ווילסט אליין;

פּיעל דלות מיט קראַנקהייט באַגאַנד,
אַלץ אין דעם גאָלדענעם לאַנד.

2

דעם ארבייטער׳ס לעבן שווימט דאָ אויעק
אין א טייך פון זיין אייגענעם שוויים;
האָרעווט אין ביזי און הונגערט אין סלעק,
און איז שטענדיג אין שרעק מיט זיין פּליים,
ווי א מאַשין א נייע לעבט פּאָר איהר פּראָיעקט.
פּיעל אַרבייטער הונדערטער, ווערן פון פּאַבריק
געסעקט,
לעזט נאָר די סטאַטיסטיק, זעהט מען יעדען מאָל,
פּיעל גאַסען־טרעמפּס, קאַליקעס, פערגרעסערט זיך
שטענדיג די צאָהל.
דער פּראָלעטאַר האָט דאָ א ווערט,
פונקט ווי אין סטריט־קאַרס די פערד,
לויפט, לויפט, ביז וואַנען ער פּאַלט.
קיין ארבייטער ווערט דאָ ניט אַלט,
דעם גיט א מאַשינע א רים,
דער בלייבט פון ארבייט אַהן פּים,
דער ווערט בלינד, דער אָהן א האַנט,
און אַלץ אין דעם גאָלדענעם לאַנד.

3

דער גרינער פּאַלט דאָ פון מוט אראָפּ,
ווען לויפער איהם רינגלען ארום,
דער פּאָליסמאַן זעהט, קעהרט אָפּ די קאָפּ,
ווי הפקר דער מאַן וואָס איז שטום!
דער פּעדלער מיט׳ן וועגל, רק מען שלעפּט אין קאָורט,

מיט ענערגיע טהוט,
פאַלט ניט אַפּ פון מוטה;
קאָכט מען מיטאָג, מוז דאָך געהן אַ רויך.
פעסטיג דעם בעשטאַנד
פון אידען דאָ אין לאַנד,
מיר זאָלען בליהען, וואַקסען, שטייגען הויך! —
1891

דאם גאלדענע לאנד

1

פון אמעריקא האָב איך אלם קינד געהערט,
ווען מענשען פלעגען רעדען באַנאַנד:
„ווי גליקליך מען לעבט אויף קאָלאָמבום'ס ערד —
"דאָס איז אַ גאָלדענע לאַנד",
איך בין אהער געקומען, דעם ספר דורכגעקוקט,
טרערען, טרויער, איז אויף יעדען בלאַט געדרוקט.
אין די ענגע גאַסען, וואו די מאַסע שטעהט געדיכט,
פיעל אָרימע, פינסטערע, דער אונגליק ליגט אויפ'ן
געזיכט;
שטעהען פון פריה ביז ביינאכט,
די ליפען פערברענט און פערשמאכט.
דער איז מפקיר זיין קינד פאר א סענט,
דעם וואַרפט מען פון וואוינונג פאַר רענט,
פיעל גרינע מיט שווערען געמיט
פאַלען פון הונגער אין סטריט,

פון פייערעסקייפ(3) פאַלען אויפ'ן גאַס
קינדער פערברענטע אויף אַש.—
ווי געפעהרליך דער לעבענס־בעשטאַנד,
היער אין דעם גאָלדענעם לאַנד!

5

דאָס פרויען־געשלעכט, גיט היער א בליק,
וואו איז זייער בלומענגעשטאַלט? —
אלם קינד נאָך ארבייט זי אין פאַבריק,
אָהן יאָהרען וועדט זי אַלט,
די שטענגלעך פון דער חופּה, ערקלערען איהר
שטומערהייט,
אַז איהר היראַטען איז אָפיום, דערפון וועדט מעהר די
קאָפּ פערדרעהט;
איהר האָרעווען ביז אינטער, איז ווי א נול געשעצט,
געגען די לאַסטען, וועלכע איהר ערווארטען איצט.
ווי גיך עס פערוועלקט שוין די רויז,
זי מוז שוין אַטענדען א חויז,
די בייבי גיט איהר קיין רוה,
זי האַלט אַ דריי באָרדערס דערצו;
מוז וואַשען די וועש און דעם פלאָר,
די קרעפטען וועדט שוואַכער פון יאָהר,
ווי טרויעריג דער פרויען בעשטאַנד,
היער אין דער גאָלדענער לאַנד!

6

אין נויאָרק דאַן־טאַון,(4) קוקט דאָרט אַראָפּ,
וואו די לופט איז א רעגלער פּעסט;
מען ליעגט אין די טענעמענטס אַ קאָפּ אויף אַ קאָפּ,
ווי די הערינג אין בארלעך געפּרעסט.

פֿערעלט אום זונטאג, שענקט מען איהם אין „טומס“
אן אַרט,
אין די סויטה פֿערריזט ער, דען דאָ איז איהם ניט גוט,
פֿיעל פֿעדלער דאַרט; הרוגים, קיינער מאַהנט ניט אויף
דאָס בלוט.

האָט אייגער דעם קלענסטען טרייעל[1]
שטעלט ער זיין אייגענס אין בייל[2]
דער לאָיער דאָס זיניגע טהוט,
סאָקט איהם זיין לעצט ביסעל בלוט.
האָב איך מיט גאָלד ניט ערפילט,
דאַן איז שוין מיין משפט פֿערשפּיעלט,
צוריק געהט די וואַרהייט מיט שאַנד,
און דאָס רופט מען: גאָלדענע לאַנד!

4

פֿיעל האָט דאָ א וועלטה א מענשענס קאָפּ,
ניט זיכער קיין איין מינוט.
דאַרט געהט א טרייז פון וועג אַראָפּ,
א טייך מיט מענשען־בלוט,
ביי סטריט־קאַרס און פֿאבריקען וואָס לעבענס מען
פֿערליערט,
דער אַמבולאַנס איז ביזי, רק מען זעהט ער טהוט און
פֿיהרט.
דאַרטען גראָבט מען קויהלען, פֿלוצלונג עקספּלאָדירט,
הונדערטער פֿאַמיליען וועלען שוין צוזאַמיניגט.
פֿיעל אָפּפֿער האָט נויארק געבראכט
פון איהרע פֿייערס ביי נאַכט;
די שפּרינגען פון דריי פֿלאָר הויך,
די בלייבען דערשטיקטע פון רויך,

צייטונגען חנפ׳ענען איהם,
באַהנען פיעל, און קויהלען־מיינס,(7)
לאַנד וואו מען פאַהרט איז נאָר זיינס,
איבער איהם גיט ניט אין שטאַנד, — —
פאר איהם איז א גאָלדענע לאַנד!

1892

דער נריגער

1

אמעריקא רעכענט זיך פאר א נייע וועלט,
דער גרינער איז אין איהר ווי ניי געבוירען;
פאקען ווערט איהם אויפ׳ן שיף געשטעלט
און מאַזעלט ווען ער קומט צופאַהרען.
די פאַקען איז איהם לייכט אריבער,
געענדיגט מיט א קליינעם פיבער;
די מאַזלען איז דוקא ניט גרינג:
פרעמד איז ער דאָ פון אלסדינג;
ער וויים ניט צו וואָס זיך צו שטרעבען,
פון וואַנען צו מאַכען א לעבען;
ער זעהט פרעמדע מענשען א סך,
איז בלינד אינ׳ם לאַנד אין דער שפראַך.
אַה דו עלענדער! דו ביזט פארווירט!
די פאַלשע האָפענונג, האָט דיך אהער פערפיהרט!
קיין טאַלאַנט
אין האַנט

די אלע סאָרטען שפייזען, וואָס דער אריאמאן געניסט,
איז מיט פאַלשקייט, מיט הומבאָג, זאָגאר מיט ריזיקע
געמישט,
ער איז פון דער פאַמיליע דער שפייזער אין דער נויט,
שטאָפט מען איהם מיט שעדליכעס, בלייבט א קראנקער
ביז אין טויט.

וועך קען עס צוזעהן דעם צער,
ווי קינדערלעך שפרינגען פון קאַר,
מיט ניוספייפערס[5] פול אין די הענט,
ריזיקירען זיך פערדינען א סענט,
אין הויז איז דער דלות דאָרט פול
דאַן רייסט מען אַפ קינדער פון סקול,
זיי בלייבען פערגרעבט, אָהן פערשטאַנד —
און דאָס רופט מען: נאלדענע לאַנד!?

7

נאָר גליקליך לעבט דער רייכער אין איהר,
ער בעזיצט א קעניגרייך,
וואָס אין יוראָפ א פירסט — איז אין אמעריקא א גביר,
די מאַכט איז פון ביידען גלייך.
אין דעם גרויסען וועלט־ים אַלע טייכען פליסט,
און דער רייכטהום פון דעם מיטעלשטאַנד ציהט זיך
צום קאַפיטאַליסט.
איהם שאדט קיין קאָנקורענציע, זיין קאַפיטאל איז גרוים,
ער גיט א שפיעל א ווילינקע, וועלכע קליינינקע באלד
אוים;

ווי שטאַרק איז זיין מאַכט און זיין וואָרט
ער האָט די דעה אין קאָורט,
אין סיטי האָל[6] גילט נאר זיין שטים,

שלעפט זעק
מיט פעק
און קריכט פינף פלאָר צי זעקס.
זיין געזינד
מיינט אציגר
ער שעפט גאָלד יעדער שעה —
און ער,
ווי שוועך,
ליגט אין מאָזלעַן דאָ!

3

ניט ביי אלע גרינע געהט גלייך די מאָזלען פארביי.
דאָס בעלאַנגט אָן בעקאַנטשאַפט, גליק און מענש.
אנאנדערער מאָזלט א יאָהר, צי צוויי, צי דריי,
ביז ער בעקומט עטוואָס אָן עקזיסטענץ.
ער טהוט אָפּ כל עבודת פּרך
און דיענט אַלע געטער, ווי תּרח:
ימים נוראים ביי'ן חזן אַ באַס,
דאָ שטעהט ער מיט לעמאָן אין גאַס,
אין א פעקטאָרי פון בלעך איז שוין גרינגער
נאָר דאָרטען פערגעסט ער א פינגער,
וואָס ער שטעהט אין האָספיטאל אוים
ביז ער געהט מיט'ן לעבען ארוים!
און דאָ זיין באָרד דערלעגט די וואָג,
איהם בעפאַלען לויפער, טאָג פאַר טאָג.
ער טרעט
מיט געבעט
צו די אַכטע סטריט
און הערט,

ווייס ער ניט ביז היינט,
און האָט
אין שטאָט
קיין גוא‍ל און קיין פריינד.
ער טרייט[1]
און בייט
מלאכות אויף זיין וועלט
און ליידט
א צייט
ביז די מאָזלען פעהלט.

2

עס שיינט אז קאָלאָמבום האָט א געזעץ געשטעלט,
אַן אָפמאַך מיט זיין געפונענע נייע וועלט;
אז יעדער גרינער וואָס קומט אין איהר אריין
מוז אומבעדינגט פון אָנהויב א פּעדלער זיין.
ער הערט צו פון אלעמען עצות,
און פאַנגט אָן צו פּעדלען מיט מעטשעס,[2]
און זייל ער וויים די שפּראַכע ניט,
מוז ער שטעהן אין העסטער סטריט.
פון פּאָליסמאן וועלט ער ניט גיך פּטור
אז ער פרעגט איהם די לייסענס צי האָט ער.
דאָ זעה איך ער לויפט מיט גאלאַפּ
און שרייט „איין סענט — דער טעלעגראַף!“[3]
און איך קוק אויף דיר, און מיין הארץ מיר ברענט
שרייסט אָפּ א נאַכט, און דו לייזט קיין סענט.
זעהט איצט,
ער שוויצט
ער פּעדלט שוין מיט רענם;[4]

גיסט איהם אָפּ א שוויים.
אין בייסמענט[6]
רינען די וועגט.
און ער הוסט, און שרייט און קנעלט,
ביז זיין ברוסט
וועלט פּוסט,
און זעגענט זיך מיט דער וועלט.

5

ב ייאַלע פעלקער פּאַלט דער גרינער קיינעם צו לאַסט,
קומט פון שיף און גלייך פערדינט ער געלט.
פערזאַרגט וועלט איהם אַן אַרבייט וואָס איהם פּאַסט.
אומגליקלעך איז דער איד נאָר אויף דער וועלט;
טראָץ דעם, וואָס אידישע באַראָנען
ספּענדען צו דעם צוועק מיליאָנען,
דאָך וויזט מיר איין מענש אויף דער וועלט
וואָס וועלט אונטערשטיצט פון די געלט?!
זייער אָפּיס איז פון אונז אונצופרידען
און האַסען דעם רוסישען אידען,
אז זיי האָבען א שאַפּ אויפגעבויט
ארבייט מען הויל פּאר'ן ברויט.
וויי לאַנג וועלען מיר זיין געפּאַראַליזירט,
אונז פריהרט די פּיס, און דער קאָפּ ניט שפּירט;
ערוואַכט
און מאַכט
צום „דושואיש אליאַנס א ברענטש"
אז קומט אהער
א גר
פערזאַרגט זיין עקזיסטענץ;

ווי ער ווערט
מיט זלזולים אָפּגעבריהט.
ער פערטרויט
זיין נויט
און טרערען פון איהם פליסט;
דער אַנטוואָרט
איז: פּאַרט!
אָן געהט אוועק מיט נישט.

4

ער טרייט און לערענט זיך אַ גלעזער צו זיין,
מעסט אוים אלע סטריטען פון אפטאַן.
נאָר קיין איינער לאָזט אַ גרינעם אין שטוב אַריין;
ער קלערט און געפינט א נייעם פּלאַן:
א ביגלער ווערט ער מיט דעם בטחון,
אז אומזיסט ווען ער נאָר טהאָן דריי וואכען;
נאָר אַז ס׳קומט צו די ווירזשעס[5] עטוואָס
ווערט סלעק־טיים דאָרטען ביין באָס.
ער ויל כאַטש צום יוניאָן בעלאַנגען,
נאָר דאָרט ויל מען איהם ניט עמפאַנגען;
ער בלייבט א פערוואָגלטער סקעב,
בעקומט אָפט זלזולים און קלעפּ.
און זיינע בריעף פון יוראָפּ איז מיט בלוט געפּאַרבט,
אז זיין גאַנצע געזינד דאָרט פון הונגער שטאַרבט;
ער קלערט
און ווערט
א מלמד פון אלף בית;
ביז זיין שול
ווערט פול

פון פינסטערע צענזוריע, פון בעלידיגען מאַיעסטעט —
פון שמוציגע אנטיסעמיטען פריי.

כ א ר : פייערט אלע אידען דא א. ז. וו.

ס א ל א :

אין יענע צוויי רעפובליקען, מיט איראָפּאַ בענאַנד,
זענען אידען ביז נאָך היינט פּערפֿאַכטעט און פּערהאַסט;
די „דעקלאריישאָן אָפּ אינדעפּענדענס" דאָס פּערמאָגט
קיין לאַנד
די קאָנסטיטושאָן האַלט אין גאָלד געפּאַסט!

כ א ר : פייערט אלע אידען דא א. ז. וו.

ס א ל א :

נעהם נור דיין היסטאָריע איד! לעז עס בלאַט פּאר בלאַט,
נאַנצע ימים אידיש בלוט בעגעגענסטו אַט דאָרט;
אין אלע לענדער קוק נאָך היינט, בעטראכט נור יעדער
טהאַט,
אויסער דאָ האָסטו קיין רוהיג אָרט.

כ א ר : פייערט אלע אידען דא א. ז. וו.

ס א ל א :

וואַרף אוועק דיין וואַנדער שטאָק! גלייך שוין אוים דיין
קאָפּ!
מעהר פון אַלע פעלקער דאָ זינג פּרעהליך דאָס געדיכט;
זיעד עס ליעגט אין דער פינסטער, זאָ פּיעל יאָהרען אָפּ,
דעם ערפּרעהט זיין הארץ נאָך מעהר דאָס ליכט —

א נאַציאָן
מוז טהאָן
פערזאָרגט פאַר יעדעם גליעד,
א פערדראָס,
פארוואָס
פערשטעהט עס ניט דער איד ! ?

1893

זמן מתן חירותנו

(צום 4-טען יולי).

כ א ר :

פייערט אלע אידען דאָ. דעם פאָורטה אַף דזשולייי.
דאָס איז ביי אונז דער צווייטער פּסח היינט !
דאמאלס ווערען אידען נאַר פון א י י ן פּרעה'ן פריי
היינט בעזיעגט איהר פיעלע פיינד !

ס א ל א :

ווער איז דער היסטאָריקער, זאָל אויפווייזען די צייט,
ווען די אידען האָבען רוה, ווי יעצט אין דיזען לאַנד ?
אין בית ראשון, בית שני, אימער קריעג און שטרייט,
נאכהער אין גלות, דריקונגען און שאַנד.

כ א ר : פייערט אלע אידען דא א. ז. יו.

ס א ל א :

פון אונטערשיעד אין גלויבען, און נאַציאָנאַליטעט,
פון זאַקאָן: „קראָמי יעוורעיעוו" און צייטונגס זידלעריי;

מיין ליעד און דער איד[1]

ווי גרויס איז מיין ערשטוינונג,
איך זעה יעצט מיין בעלוינונג:
א גאַנצע פאָלק קומט דאַנקען איינעם פאַר זיין מיה.
איך זעה אַז איהר פערגעסט נישט, —
די דאַנקבאַרקייט פערלעשט נישט —
איהר צאָהלט מיר אָפּ פון אבענט פאַר מיין מיה פון דער פריה;
פון מיינע פריהלינגס יאָהרען
ביז איך בין אַלט געוואָרען
געאַרבייט פאַר דער אַלטער וועלט, פיעל לאַסטען איך פערטראָג!
געאַרבייט פאַר זיי מונטער
ביז די זון געהט אונטער
דער נייער דור פון דעם זייט ים בעלוינט מיר פאַר מיין טאָג.

כ א ר :

פייערט אלע אידען דאָ, דעם פאָורטה אַף דזשולייי
די ענדע פון דיין לאַנגען קלאָג ;
נאָך זאָ פיעל יאָהרען פיניגונג, דריקונג, טיראניי,
ענדליך שיינט דיר העל דער טאָג ! !

1898

צו מיינע פרייַנד

די ענטוויקלונג פון מיינע ליעדער
איז די ענטוויקלונג פון מיינע ברידער
פון אכטצעהן פינף און פופציג, פון צייט איך פאַנג זיי אָן.
דער איד איז דאָן געווען
פאַנאַטיש און אומבעלעזען ;
שרייב איך פאַר איהם קלייַנליך, ווי ער פערנעהמען קאָן.
און פיעל דער איד שטייגט העכער,
זיין פאַנאַטיזם שוואכער,
ווערט מעהר דענקענד מיינע ליעדער, פינקטליך טריט
ביי טריט.
זוכט נאָך די מעטאַרע,
דערקענט איהר זיין פעריאַדע,
ווי ער שטעהט, אויף וואָסער שטופע געה איך מיט
איהם מיט.

דאָס ליעד פון פויגעל (ז. 36)

1) **איי** — פארקירצט פון — א י י ד ע ר.

2) די סטראָפע, ווי א פּאָר אָנדערע סטראָפען אין אָנדערע ליעדער, איז, ני עס שיינט בכיון געשריבען געווארען פאר'ן רוסישען צענזאָר. אידען, היוסט עס, האָבען עס אלץ אַמאָל ערגיץ אנדערשוואו געליטען, אָבער ניט אין רוסלאַנד...

3) **איהר פּנים** — מיינט אודאי דעם פּנים פון פערוואָגלטען פויגעל, פון פאָלק ישראל, וואָס ווערט געפלאָגט און געיאָגט פון אנדערע רויב־פויגלען, פון די גוים.

4) **דער ווירטה פון לאַנד** — די רוסישע רעגירונג. ווידער א סטראָפע פאר'ן רוסישען צענזאָר.

פון חדר זאָגט מען ניט אוים (ז. 44)

1) **„וואָן"** — טראָג זיך ארויס פון דאָנען!

2) **צום קלפי** — א שמחה אין שול.

3) **באָגאָדעלניע** — מושב זקנים.

4) **א וויץ־שטאָק א פרייער** — וואָס מיינט עס?

5) **שאפעט** — פּוליוכט מיינט עס ס א פ ע ט, ציהט שווער דעם אָטעם.

דער זומער מיט'ן ווינטער (ז. 50)

1) די **שפעקטען** — (אראנזשעריע).

דאָס ליעד פון אויג (ז. 57)

1) **א פול** — א **שטויב**.

די פערדאָרבענע בילדונג (ז. 66)

1) **סטראי** — אָנשטעל.

2) **נוטירקין** — ראשי תיבות.

3) אויף רוסיש — דערלאָנג דעם טאָטען מיט א שטעקען.

4) **פערווי ראזריאד** — ערשטער גראָד, בעסטער סאָרט.

5) **שיניאן** — אזא זאָרט פּאַרקאָמען די האָר, מיט א מין צאָפּ.

6) אויף רוסיש — אָזעלכע וויל איך דורכאויס ניט האָבען.

7) **טאָלקוטש** — מאָרק.

8) **פריימלעך, טאראקאן** — אזוינע אינזעקטען, וואָס פלאָדערען זיך אין הויז פון שמוץ.

באמערקונגען און אפּטייטשונגען צו די לידער.

דער פּוסטער פּראנט (ז. 21)

1) שטיוועל **איז** — צונזער געברויכט כמעט אומעטום **א י ז** (אוינצאַהל) אנשטאָט **ז י י נ ע ן** (מעהרצאַהל).

אויך אין די ענדערונגען פּונ׳ם אַרבייטס־וואָרט געברויכט ער די אוינצאַהל־פאָרם אפילו דאָרט וואו עס דאַרף זיין מעהרצאַהל. ווי: גלידער **ו י ע ר ט** יונג, אנשטאט **ו ו ע ר ע ן** יונג, א. ד. גל.

זאָגט קדיש נאָך דער וועלט (ז. 25)

1) דאָס ליעד איז געשריבען אין יענער צייט ווען דורך דער נייער באַהנליניע קיין פּריסען איז די געטא־בירזשע אָנגעפילט געוואָרען מיט פּרעמדע ספּעקולאַנטען און די אידישע פּאדריאטשיקעס (קאָנטראַקטאָרס) האָבען פּון דעם שטאַרק געליטען.

2) **אָבוואוואטעלעס** (רוסיש) — בעלי־הבתים.

3) פּאר **דעפּוטאטען**.

4) **אָטוועטשיען** — ענטפערען, פּאַרענטפערען זיך.

5) די **קאיפּעלע** ווערט רק **יאַלעווע** — מען טרינקט אויף באָרג און די **קאיפּעלע**, דאָס טונכעלע מיט ווייַן, ווערט לער. (יאלעווע—די צייט ווען א קוה הערט אויף צו געבען מילך.)

6) **קאָנקלעטען** — דאַרף זיין — קאָטלעטען.

7) **א דריאקע** — א געשלעג.

8) קינדער, קלייַנע **ערבות** — וואָס מיינט עס?

9) **ניט קיין וויגאָדע** — ניט קיין גוט געשעפט.

10) **קרינעלינע** — אַזאַ מין קלייד פון אַן אַלט־מאָדישען פאסאָן.

11) **יושקעס** — קוימענדעקעל.

דאָס ליעד פון זייגער (ז. 31)

1) **פּראַוועדיר** — וועג־פּיהרער, פּאראוויסגעהער.

2) **א פּאָדלע** — א שלעכטע.

3) **א טרענץ** — א טרייסעל.

דער אייזערנער שראנק (ז. 116)

1) ערקלערט — מיינט, אויסגעקלערט.
2) שטוילער (דייטש) — גנבים.
3) לואידאַרען — פראנצויזישע גאָלדענע מטבע פון 20 פראנק.
4) אַ פולאַרעס (פויליש) — אַ טויסטער.
5) יציאות — דאַרף זיין הוצאות.

שטאַק-שפיעל (ז. 121)

*) די ערקלערונג פון שפיעל.

דער פאַטשטאַוער גלעקעל (ז. 123)

*) ערקלערונג.
1) פאַטשטאַליאַן — בריעף-טרעגער, בריעפ-בערענגער.
2) פעטשאַט — זיעגעל.
3) תיו ריש למד בית — תרל"ב.
4) סומקע — טאַרבע, זאַק.

דער איזבאַרשטשיק (ז. 130)

*) איזבאַרשטשיק — דער ממונה אויף די געבורטס פאַפּירען (סקאַזקעס). דאָס ליעד איז געשריבען געווארען נאָכדעם ווי עס איז אַוועק די ציים פון די „כאַפּערס" — (כאַפּען יונגע לייט פאר סאָלדאַטען.) און עס איז אויסגעפיהרט געווארען אלגעמיינער מיליטער-דינסט.
1) סראַק — טערמין.
2) זשערעב — גורל (דער צעטעל וואָס פריזיווניקעס ציהען אלס גורל פאר'ן אָפּגעבען.)

דאָס ליעד פון אייזענבאַהן (ז. 138)

1) ווסטרעטשען — באַגעגענען.
2) קאַלעטשען — שעדיגען, זיך שעדיגען.
3) סוויסטאַק — פויפעל.

די אייזענבאַהן (ז. 142)

*) דאָס ליעד איז געשריבען געווארען אין יאָהר 1870, שפעטער ווי דאָס

מיר זיינען קינדער (ז. 72)

1) דאָ קרייצוגט מען קעצער אין אינקווויזיציאָן —
2) גאַטאָוו — פארטיג, גרייט.

דעם רבי׳ס שלימעלע (ז. 78)

*) דאָס ליעד איז אויגענטליך אַ סאַטירע אויף אַלע כאלשע בעל־שם־טוב׳ס, עס הארצים, וואָס שפּיעלען א ראָליע א דאַנק דעם אבערגלויבען און נאַרישקייט פון פּראָסטען עולם.

*) שררים — דאַרף זיין ש ר ר י ת. (קען פּיליוכט זיין — שרים.)

אַטלעס (ז. 87)

1) מיך — דאַרף זיין מיר.

דער פּראָם (ז. 92)

1) פּראָוויטעלסטוואָ — רעגירונג.

דער אַלטער פּאָטער (ז. 96)

1) ליסטאָפּאָד — בלעטערפאַל.

2) עס — צונזער האָט אין גאָר אַ סך פּלעצער געברויכט דעם ליטוויש־וואָליגער עס אנשטאָט א י ה ם. אין מאַנכע ליעדער האָבען מיר איבערגעדרוקט דאָס ריכטיגע וואָרט — א י ה ם.

די פּערמאַסקירטע וועלט (ז. 100)

1) שטאָרעס — פּאָרהאנגען, גאַרדינען.
2) צום פּאָהיבל — צום אונגליק.
3) בריידקע — עקעלהאפּט, דערעסען.
4) פּענעס — שרויב־פּעדערס.
5) קומט אַן יוריע צו מיכייל — מיינט געווים: און נאָך אלע צרות קומט דער גוי און רויבט אַוועק דאָס ביסעל געבליבענע האָב־אוןגוטס.

די געהיימנים פון ערב יום טוב (ז. 108)

1) האָדקע, אָדער גאדקע — עקעלהאָפּט.
2) אוך פון טיש טרייבען — מיינט געווים, — אָבען טהוט איהר פון טיש טרייבען.
3) סיפור־מעשה, — געשעהעניש.
4) קען זיך ניט פּאָמעשטשען — ניטאָ קיין פּלאַץ געגוג.

2) דא — דער דיכטער רעדט פון אמעריקא.
3) שוים (שוין) — דער הוה, דער געגענווערטיגער מאמענט.

צו די שטערען (ז. 195)

1) אקטיאר פון רעוויזאר — „רעוויזאר", קאמעדיע פון רוסישען שריי־בער — גאגאל.
2) אסטראג — טורעם.
3) וואטיקאן — דער פאפסט'ס פאלאץ אין רוים.
4) אמור — גאט פון ליעבע.

משה מיט זיין דור (ז. 249)

1) פאלאטש — העגקער.
2) פריטשינע — אורזאך, סיבה.
3) וויעק — צייט, פעריאדע.
4) עם — איהם.

קאלומבום און וואשינגטאן (ז. 256)

1) צפון — דאדף אודאי זיין „מזרח" — ווייל אייראפא ליעגט אין מזרח אין פערהעלטנים צו אמעריקא.

די קאנטראסטען (ז. 236)

1) פאראלעלען — דער דיכטער מיינט דא צווויי קאנטראסטען. (דאס וואדט פ א ר א ל ע ל ע ן אבער מיינט אויגענטליך דעם תיפ פון קאנטראסט).
2) זאלאטניק — לויט, אונץ.
3) רעסטשאט — אויס'חשבון'ען צי לויגט זיך עס.
4) א „קאהאלא" — דאדף זיין „קאהאל". „קאהאלא" איז דער נאמען פון אן אנטיסעמיטיש ווערק „קניגא קאהאלא" פון משומד בראפמאן.
5) דאס איינע אויף דעם דריי ניט פערביטען — דאס איינס — דעם גלויבען אין אין גאט ניט פערביטען אויף דעם 3 — אויס'ן קריסטליכען גלויבען אין דער דריי־איניגקייט — גאט, יעזוס און דער הויליגער גייסט.

דער אריסטאקראט (ז. 183)

1) דיבען (דייטש) — גנבים.
2) נאמא — מוזיק־צייכענס (אין נאטען).
3) אויך מוזיק־צייכענס.

ערשטע. אליקום צונזער האָט אממיסטען דערנאָך דאָס נייע באהנליעד געזונגען.

1) פּאָיעט — אָנטרינקען.

דער צבוע־יאק (ז. 151)

1) די נייע וועלט רופען זיי פּאליש, (פּוילער?)
2) פּאָפּאָס (פּוילש) — אַן אריינפּאָהר אין אַכסניה.
3) ליכט — אָבצאָהל.
4) שטשאָט — חשבון.
5) באָקלייד איהם אין סאָרע געוואָנט — מיינט, טוה איהם אַן טורמע־קליידער.
6) פּאָדאָנקעס — אָפּפּאָל, דאָס וואָס אויפ'ן דעק.
7) דאָנאָס — מסירה.

די פערשיעדענע וועלט (ז. 157)

1) „דאָוואי פּאָרו!" — גיב פּאָרט (אין באָד.)
סאָטירע אויף די עס־האַרצים, וואָס פערשטעהען ניט די וואונדער פון דער וועלט.
2) דער דיכטער רעדט דאָ ווידער פון זיין פערזענליכקען אונגליק, וואָס ער האָט אָנגעווארען זיינע 4 קינדער אין 5 טעג צייט אין דער כאָלעריע.

די לבנה (ז. 192)

1) האמבאג (ענגליש) — ליגען, שווינדעל.

דאָס אונשטערבליכע פּאָלק (ז. 215)

1) ציטאָדעלע — שלאָס, פעסטונג.
2) דער אָסענס — דער עיקר.
3) דער שערסט פון גערשט — שערסט, דאָס האָריגע, דער אָפּפּאָל.
4) ברוד — שמוץ, פסולת.

מיינע געפיהלען (ז. 229)

1) יודעפּאב — אָנטיסעמיט.
2) סוד — געריכט.
3) סאוועסט — כאָראָקטער.

די דזשואיש אליאנס (ז. 268)

1) דושואיש אליאנס — א אידישע אָרגאַניזאַציע.

זמן מתן חירותנו (ז. 284)

1) „דעקלאיריישאַן אָוו אינדעפענדענס" — די אונאבהענגיקייט — ערקלערונג פון אמעריקא פון יאָהר 1776.

דאָס גאָלדענע לאַנד (ז. 274)

1) **טרייעל** — משפט אין געריכט.
2) **פיין** — שטראף־געלט.
3) **פייערעסקיפּ** — פייער־אויסגאַנג, פייער־לויטער זיך צו רעטעווען.
4) **דאון־טאון** — דער אונטערשטער טייל פון שטאָט.
5) **ניום־פייפער** — צייטונגען.
6) **סיטי־האָל** — שטאָט־הויז, שטאָט־פארוואלטונג.
7) **קוילען מיינס** — קוילען־גריבער, מינען.

דער גרינער (ז. 279)

1) **ער טרייט** — ער פּרובירט.
2) **מעטשעס** — שווענבלעך.
3) „**דער טעלעגראַם**" — אַזאַ צייטונג.
4) **רעגם** — טראַנטעס, שמאַטעס.
5) **ווייזשעס** — געהאלט, שכירות, לוין.
6) **ביסמענט** — קעלער, קעלער־וואוינונג.

מיין ליעד און דער איד (ז. 287)

4) אייזעקטישע ניגונים — וואס מיינט?
5) גייגער — רעפארמירטער רבי אין בערלין.
6) צוגזער רעדט דאָ פון די ערשטע פאָגראָמען אויף אידען פון ד„באסא־קאָמאָנדא" — ווילדען עולם.
7) פאָ־שייע" (רוסיש) — איבער'ן קאָרק.
8) רוסיש — זיינען מיר דען אויך אידען?
9) פתח תקוה — אַ קאָלאָניע אין ארץ ישראל.

דער ניינצעהנטער יאהרהונדערט (ז. 205)

1) לוצאַטאָ — געלעהרטער איד אין אָנפאָנג פון ניינצעהנטען יאהרהונדערט.
2) דעליע און שטראָקען — אַלט־מאָדישע קליידער
3) כודאָשניק — מאָהלער.
4) דאָס אַנטיסעמיטישע ווערק פון רוסישען משומד בראפמאן.

רבי יעקב משלם (ז. 168)

1) ראזקלאָדקעס — געשעפטען, זאכען.

דער חילוף (ז. 175)

1) וויעק, — ציים, פעריאדע.
2) הוטשאָק אויפ'ן קאָטאָק — מיינט, אייליענדיג זיך לאָזען צום גליטש־פלאַץ.
3) לאָסקער — דייטשער איד — ערוועהלט אין פאַרלאָמענט.
קוראָנדע — עסטרייכישער איד — אין פאַרלאָמענט.

פערזהען — פערשפיעלט (ז. 264)

1) קיטשען — קיר.
2) פערקויפען אַ וואוט — בעת'ן וואָהל־קאמפיין פערקויפען פאַר שוחד די שטימע צו פאָליטישענס.
3) מען „סאָקט" (ענגליש) — מען זויגט אוים פרעמדען כח.

צום פעדלער (ז. 261)

1) דזשולערי — ציערונג.
2) א טשאַנס — אַ גלעזגענהייט.
3) פליים — פלאץ.